

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

**KOVADA GÖLÜ VE KIZILDAĞ MİLLİ PARKLARININ
SÜRDÜRÜLEBİLİR KULLANIMINA YÖNELİK
ZİYARETÇİLERİN VE YEREL HALKIN GÖRÜŞLERİ**

**Adile Gül ERYILMAZ
1230223525**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi İsmail KERVANKIRAN**

ISPARTA, 2018

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı	Adile Gül ERYILMAZ	
Anabilim Dalı	Coğrafya	
Tez Başlığı	Milli Parkların Turizm ve Rekreasyonele İlgili Spor ve Turizm Alanlarında Sürdürülebilir Kullanımın İncelenmesi ve Kızıldağ Milli Parkının Sürdürülebilir Kullanımına Yönelik Ziyaretçilerin ve Yerel Halkın Görüşleri	
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)	22.06.2018	
Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 22.06.2018 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;		
☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU ²		
ile aşağıdaki kararı almıştır.		
☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez KABUL edilmiştir.		
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ ³ kararlaştırılmıştır.		
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin REDDEDİLMESİ ⁴ kararlaştırılmıştır.		
TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	İmza
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi İsmail KERVANKIRAN	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Salih CEYLAN	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Kadir TEMURCIN	
Jüri Üyesi		
Jüri Üyesi		

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ DÜZELTME kararı için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır.

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 28-(4) Tezi hakkında DÜZELTME kararı verilen öğrenci sınav tarihinden itibaren en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur.

⁴ Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir.

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “*Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarının Sürdürülebilir Kullanımına Yönelik Ziyaretçilerin ve Yerel Halkın Görüşleri*” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

ADİLE GÜL ERYILMAZ

22.06.2018

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Adile Gül Eryılmaz', written over the date.

(ERYILMAZ, Adile Gül, *Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarının Sürdürülebilir Kullanımına Yönelik Ziyaretçilerin ve Yerel Halkın Görüşleri* Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2018.)

ÖZET

Korunan alan sistemleri, giderek büyüyen ve gelişen dünyada, doğal kaynaklar ve çevre üzerinde meydana gelen tahribin daha da artmasının önüne geçmek amacıyla önlem niteliğinde oluşturulmuş sistemlerdir. Diğer taraftan, küresel bir sektör konumunda olan turizm ve rekreasyonel faaliyetler, zaman içerisinde değişen turizm ve turist talebi doğrultusunda korunan alanlara doğru büyük bir eğilim göstermiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacını; son yıllarda yoğun olarak tercih edilen Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarının gelişimi, yerel halk-milli park etkileşimi, ziyaretçilerin milli parklardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetlere karşı görüşleri ve gerek yerel halkın gerekse ziyaretçilerin milli parka ne anlam yüklediklerinin anlaşılması oluşturmaktadır. Bu amaçla milli park alanına gelen ziyaretçilere anket uygulanmış ve elde edilen bulgular frekans analizleri, Ki Kare Testi, Mann Whitney U, Kruskall – Wallis Testi ve Faktör Analizine göre yorumlanmıştır. Yapılan anket sonucunda ziyaretçilerin genel olarak milli parklardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetlere olumlu yaklaştığı görülmektedir. Diğer taraftan milli parkların diğer önemli paydaş grubu olan yerel halka yarı yapılandırılmış ve derinlemesine görüşme tekniği uygulanmış ve yerel halkın turizm ve rekreasyonel faaliyetlere yönelik görüşlerine başvurulmuştur. Yerel halkla yapılan görüşme sonucuna göre; Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları çevresinde yaşayan yerel halkın, milli parkın ne olduğu, neden milli park olarak ilan edildiği ve milli parkların neyi korudukları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve bunun sonucu olarak milli parkları benimseyemedikleri kanısına ulaşılmıştır. Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkı sınırlarına daha yakın köylerde yaşayan köylülerin, çeşitli nedenlerle milli parklara yönelik tutumlarının olumsuz yönde olduğu, buna karşılık, milli park sınırlarından daha uzakta yer alan köylerde ise olumsuz etkilerin giderek azaldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Milli Park, Rekreasyonel Faaliyetler, Sürdürülebilirlik, Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları

(ERYILMAZ, Adile Gül, *The Views Of Visitors And Local People Regarding The Sustainable Use Of Kovada Lake And Kızıldağ National Parks*, Master's Thesis, Isparta, 2018.)

ABSTRACT

Protected area systems are precautionary systems that have been developed in order to prevent further increase in the damage caused to natural resources and the environment in a growing and developing world. On the other hand, tourism and recreational activities, which constitute a global sector, exhibit a great tendency towards protected areas in line with the changing demands of tourism and tourists over time. The purpose of this study in this context was to establish both the views of the local people as well as visitors regarding the development of Kovada Lake and Kızıldağ National Parks which are frequently preferred in recent years, the interaction between the local people and the national park, the views towards tourism and recreational activities in the national parks and the meaning attributed by local people as well as visitors to a national park. A questionnaire was applied to visitors to the national park area to this end and the findings were interpreted according to Frequency Analysis, Chi Square Test, Mann Whitney U, Kruskal - Wallis Test and Factor Analysis. The result of the survey indicated that the general approach to the tourism and recreational activities in the national parks is positive. On the other hand, semi-structured and in-depth interviewing techniques were applied to local residents, the other important stakeholder group of national parks, and the opinions of local people on tourism and recreational activities were sought. According to interviews with local people it was concluded that the local people living in the vicinity of Kovada Lake and Kızıldağ National Parks do not have enough knowledge about what a national park is, why it is declared a national park and what national parks protect and as a result they have not been able to embrace the idea of national parks. The villagers who live in villages closer to the Kovada Lake and Kızıldağ National Park have negative attitudes towards the national parks for various reasons whereas this negativity progressively decreases in villages located farther from the national park borders.

Keywords: National Parks, Recreational Activities, Sustainability, Isparta

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
HARİTALAR LİSTESİ.....	xi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xii
ÖNSÖZ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAM VE YÖNTEMİ

1.1. ÇALIŞMA ALANININ YERİ VE SINIRLARI	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE SORUNSALLARI	4
1.3. ARAŞTIRMANIN VERİ VE YÖNTEMİ	6
1.4. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI.....	7
1.5. KONUSU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	8

İKİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. KORUNAN ALANLAR ve MİLLİ PARK	26
2.1.1. Doğa Koruma Kavramı, Amaçları, Hedefleri ve Kategorileri.....	26
2.1.2. Milli Park Kavramı ve Kriterleri	35
2.1.3. Dünyada Milli Parkların Gelişimi.....	36
2.1.3.1. Başlangıç Dönemi (19. yüzyılın sonu - 1945).....	36
2.1.3.2. Kurumsallaşma Dönemi (1945-1970).....	38
2.1.3.3. İstikrar Dönemi (1970-1990)	39
2.1.3.4. Yakınlaşma Dönemi (1990'dan sonrası).....	40
2.1.4. Türkiye'de Milli Parkların Gelişimi	41
2.1.5. Milli Parklarda Yerel Halk-Ziyaretçi İlişkisi.....	44
2.2. REKREASYON ve TURİZM	45
2.2.1. Rekreasyon ve Turizm Kavramı	45
2.2.2. Turizmde Arz ve Talep	48
2.2.2.1. Turizmin Arz Kaynakları	48
2.2.2.2. Turizm Talebini Etkileyen Faktörler.....	50
2.2.3. Turizm Türleri.....	52

2.2.4. Turizmin Etkileri.....	53
2.2.4.1. Turizmin Ekonomik Etkileri	53
2.2.4.2. Turizmin Çevresel Etkileri	55
2.2.4.3. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri	57
2.2.5. Coğrafya, Turizm ve Rekreasyon İlişkisi	59
2.2.6. Milli Parkların Turizm ve Rekreasyonel Faaliyetlerde Kullanımı	62
2.3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	67
2.3.1. Sürdürülebilirlik Kavramı	67
2.3.2. Sürdürülebilir Kalkınma ve Milli Parklar	68
2.3.3. Sürdürülebilir Turizm Kavramı, Amaçları, İlkeleri.....	70
2.3.4. Sürdürülebilir Turizm ve Milli Park İlişkisi	73
2.3.5. Dünya’da ve Türkiye’de Milli Parkların Sürdürülebilir Kullanımına Örnekler.....	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOVADA GÖLÜ ve KIZILDAĞ MİLLİ PARKLARI

3.1. ISPARTA İLİ DOĞAL KORUNAN ALANLAR	80
3.1.1. Isparta İli Doğal Korunan Alanlar	80
3.1.1.1. Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları	81
3.1.1.2. Kızıldağ Milli Parkı.....	82
3.1.1.3. Kovada Gölü Milli Parkı.....	86
3.1.1.4. Isparta İli Tabiat Parkları	87
3.1.1.4.1. Yazılı Kanyon Tabiat Parkı	87
3.1.1.4.2. Gölcük Tabiat Parkı.....	89
3.1.1.4.3. Başpınar Tabiat Parkı	91
3.1.1.5. Isparta İli Tabiatı Koruma Alanları.....	92
3.1.1.5.1. Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı	92
3.1.1.5.2. Kargı Köyü Sığla Ormanı Tabiatı Koruma Alanı	93
3.2. KOVADA GÖLÜ VE KIZILDAĞ MİLLİ PARKLARININ TURİZM VE REKREASYONEL FAALİYETLERDE KULLANIMI.....	94

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KOVADA GÖLÜ VE KIZILDAĞ MİLLİ PARKLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

4.1. MİLLİ PARK-ZİYARETÇİ İLİŞKİSİ.....	104
4.1.1. Ankete Katılanların Demografik Özellikleri	105
4.1.2. Ankete Katılanların Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Algısı	108
4.1.3. Katılımcıların Milli Parklardaki Rekreasyon Faaliyetleri, Koruma- Sürdürülebilirlik ve Alt Yapıya Yönelik Tutumları	109

4.1.3.1. Ankete katılanların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin milli parklara olan etkilerine yönelik tutumları	109
4.1.3.2. Ankete katılanların milli parklardaki koruma ve sürdürülebilirliğe yönelik tutumları	111
4.1.3.3. Ankete katılanların milli parklardaki alt ve üst yapıya yönelik tutumları	112
4.1.4. Ziyaretçilerin Milli Parkla İlgili Bilinç Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre Analizi	113
4.1.5. Ankete Katılanların Milli Parklarla İlgili Tutum Ölçeğinin Çeşitli Değişkenlere Göre Faktör Analizi	121
4.2. MİLLİ PARK-YEREL HALK İLİŞKİSİ.....	129
4.2.1. Milli Park Kavramının “Kısıtlılık ve Yasak” Olarak Algılanması	132
4.2.2. Milli Parklardan Herhangi Bir Fayda/Yarar Görülmediği Düşüncesi	133
4.2.3. Yetkililerle Yaşanan Sorunlar ve Verilen Vaatlerin Yerine Getirilmemesi	134
4.2.4. Milli Parka Değil de Katı Kurallara Olan İtirazlar	135
4.2.5. Turizm ve Rekreasyonel Faaliyetlere Yönelik Beklentiler.....	136
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	137
KAYNAKÇA	154
ÖZGEÇMİŞ.....	176

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANDOST	: Antalya Doğa Sporları ve Sanat Topluluğu
BAKA	: Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemi
CITES	: Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine Dair Sözleşme)
DKMPGM	: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
DTÖ	: Dünya Turizm Örgütü
ETUDOSD	: Eğirdir Turizm Tanıtma ve Doğa Sporları Derneği
FNNPE	: Avrupa Milli Parklar ve Doğa Parkları Federasyonu
GEF	: Küresel Çevre Fonu
Ha	: Hektar
IDİOSB	: Isparta Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi
IUCN	: Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği
KGMP	: Kovada Gölü Milli Parkı
km	: Kilometre
km ²	: Kilometrekare
m ²	: Metrekare
M.Ö.	: Milattan Önce
NPS	: National Park Systems (Milli Parklar Servisi)
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences (Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi)
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SWOT	: Üstünlükler-Zayıflıklar-Fırsatlar ve Tehditler
TODOKS	: Toroslar Doğa Sporları Kulübü
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UDGP	: Uzun Devreli Gelişme Planı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
USNPS	: Amerika Milli Parklar Servisi

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Korunan Alan Kategorileri.....	34
Tablo 2: Türkiye'deki Milli Parklar.....	42
Tablo 3: Rekreasyonun Sınıflandırılması.....	46
Tablo 4: Pan Parks Sertifikasına Sahip Milli Parklar.....	79
Tablo 5: Ankete Katılanların Demografik Özellikleri.....	107
Tablo 6: Ankete Katılanların Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Algısı.....	108
Tablo 7: Ankete Katılanların Rekreasyonel Faaliyetlerin Milli Parklara Olan Etkilerine Yönelik Tutumları.....	110
Tablo 8: Ankete Katılanların Milli Parklardaki Koruma ve Sürdürülebilirliğe Yönelik Tutumları.....	111
Tablo 9: Ankete Katılanların Milli Parklardaki Alt ve Üst Yapıya Yönelik Tutumları.....	112
Tablo 10: Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Düzeyinin Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi.....	114
Tablo 11: Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Düzeyinin Yaş Grubuna Göre İncelenmesi.....	116
Tablo 12: Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Düzeyinin Öğrenim Düzeyine Göre Değerlendirilmesi.....	117
Tablo 13: Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Düzeyinin Gelir Durumuna Göre Değerlendirilmesi.....	119
Tablo 14: Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Algısının Araştırmanın Yapıldığı Yere Göre Değerlendirilmesi.....	120
Tablo 15: Uygulanan Anketin KMO and Bartlett Testi Sonuçları.....	121
Tablo 16: Rekreasyon Faaliyetlerinin Milli Parklara Etkisine Yönelik Sorularının Faktör Analizi Sonuçları.....	122
Tablo 17: Milli Parklarda Koruma ve Sürdürülebilirlik Sorularının Faktör Analizi Sonuçları.....	123
Tablo 18: Milli Parklarda Faaliyetleri İçin Alt ve Üst Yapının Durumu.....	124
Tablo 19: Faktör Analizi Sonuçlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi.....	125
Tablo 20: Faktör Analizi Sonuçlarının Araştırmanın Yapıldığı Yere Göre İncelenmesi.....	125
Tablo 21: Faktör Analizi Sonuçlarının Yaş Grubuna Göre İncelenmesi.....	126
Tablo 22: Faktör Analizi Sonuçlarının Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesi.....	127
Tablo 24: Görüşme Yapılan Bireylerin Demografik Özellikleri.....	131
Tablo 25: Yerel Halkla Yapılan Görüşmelerin Frekans Değerleri.....	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Korunan Alan Sayıları.....	32
Şekil 2: Korunan Alan Büyüklükleri	33
Şekil 3: Turizm Talebini Etkileyen Unsurlar.....	50
Şekil 4: Turizm Çeşitleri.....	52
Şekil 5: Sürdürülebilir Turizm Kavramının Kronolojik Gelişimi.	71
Şekil 6: Sürdürülebilir Turizm Gelişim İlkeleri	73
Şekil 7: Kanada Milli Parkları Yönetim Planı.....	77

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Çalışma Alanının Lokasyon Haritası	4
Harita 2: Isparta İli Korunan Alanlar Haritası	81

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1: Kızıldağ Milli Parkı	83
Foto 2: Kızıldağ Milli Parkı İçerisinde Yer Alan Eski Göğüs Hastanesi.....	85
Foto 3: Kovada Gölü Milli Parkı Ziyaretçi Tanıtım Merkezi Sergi Salonu.....	95
Foto 4: Kovada Gölü Milli Parkı Ziyaretçi Tanıtım Merkezi	96
Foto 5: Kızıldağ Milli Parkı'na Gelenlerin Kaldıkları Çadırlar	100
Foto 6: Kızıldağ Milli Parkı'na Gelen Turistlerin Kaldıkları Bungalov Evler	101
Foto 7: Kızıldağ Milli Parkı Sınırlarında Yaşayan Yerel Halkla Yapılan Görüşme	129
Foto 8: Kovada Gölü Milli Parkı çevresinde yaşayan yerel halkla yapılan görüşme ..	130

ÖNSÖZ

Doğa koruma düşüncesinin resmi olarak başlangıcı sayılan milli parklar, günümüzde çoğu ülke için ekonomik ve toplumsal kalkınma ölçütlerinden biri niteliğindedir. Nitekim dünya çapında meydana gelen olumsuz çevre koşulları, koruma düşüncesinin ve buna bağlı olarak milli parklar gibi korunan alanların önemini giderek artırmıştır. Diğer taraftan bu mekânların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde kullanımı, özellikle ekonomik anlamda ülkelere büyük fayda sağlamıştır. Bu durum bir yandan milli park ve milli parkçılık düşüncesinin gelişimine olumlu katkı sağlarken, diğer taraftan pek çok problemi beraberinde getirmiştir. Bu durum aynı zamanda milli parkların sürdürülebilir bir şekilde korunmasını, kullanılmasını ve yönetimini zorlaştırmıştır.

Bu kapsamda “*Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarının Sürdürülebilir Kullanımına Yönelik Ziyaretçilerin ve Yerel Halkın Görüşleri*” adlı yüksek lisans tez çalışmasının amacı Isparta ili milli parklarının mevcut durumunu, turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde sürdürülebilir kullanımını ziyaretçi ve yerel halk gözünden değerlendirmektir.

Öncelikle çalışmanın ilk gününden son gününe kadar beni yalnız bırakmayan, desteğini hiçbir konuda esirgemeyen, cesaretimin her kırılışında beni ayağa kaldıran, yol gösteren ve kılavuzluk eden çok değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi İsmail KERVANKIRAN’a teşekkürlerimi bir borç bilirim. O olmasaydı bu uzun yolculuk tamamlanamazdı. İyi ki var. Yüksek lisans tez çalışmam boyunca değerli bilgilerini esirgemeyen, rehber olan başta Prof. Dr. Kadir TEMURÇİN ve Doç. Dr. Mustafa YAKAR olmak üzere tüm coğrafya bölümü öğretim üyelerine, desteklerini hep yanımda hissettiğim çok değerli arkadaşlarım Arş. Gör. Necibe Nur ALAYDIN, Arş. Gör. Mahinur KILIÇ, Arş. Gör. Dr. Çağan ALEVKAYALI, Ayşe ŞARDAĞ, Yelizcan TİRYAKİOĞLU TURGUT ve Havva KAYA’ya bu zorlu sürecin her gününe şahit olan, yanımdan hiç ayrılmayan ve yardımını esirgemeyen canım dostum Merve Seçil TURAN’a çok teşekkür ederim. Ayrıca 3952-YL1-14 nolu proje ile çalışmamı destekleyen Süleyman Demirel Üniversitesi BAP Koordinatörlüğü’ne teşekkür ederim. Son olarak tarife gerek duymadığım, her koşulda ve her yerde arkamda olan, destek veren canım aileme sonsuz teşekkür ederim.

Adile Gül ERYILMAZ

GİRİŞ

“Nasıl biz dünyanın bir parçası isek, o da bizim bir parçamızdır. Güzel kokulu çiçekler, bizim kız kardeşlerimizdir. Geyik, at, büyük kartal bunlar da bizim erkek kardeşimizdir. Kayalık tepeler, ıslak çayırlandaki damlalar, atın vücudundan buharlaşan ısı ve insan, hepsi aynı ailedendir... Toprak insana ait değil, insan toprağa aittir. Bütün her şey, aileyi bağlayan kan bağı gibi birbirine bağlıdır.

(Kızılderili Reis Seattle'ın mektubu)

Bilgi ve teknoloji çağı olarak adlandırılan günümüz dünyası, küreselleşmenin etkisi ile insanlar arasındaki mobilitiyi arttırarak, turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin yoğunluğunda gözle görülür derecede bir artışa neden olmuştur. Var olan bu artış, doğal alanlarda da kendini iyice göstermiş ve doğa koruma alanları birçok tehlikeyle karşı karşıya kalmıştır. Koruma düşüncesinin ilk olarak başlatıldığı milli parklar bu olumsuz çevresel etkilerden fazlaca nasibini almış ve bu durum milli parklarda turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin sürekliliğini isteyen dünya ülkelerini harekete geçirmiştir. Bunun sonucunda milli parklar ve diğer korunan alanlar gibi tür, habitat ve fauna açısından nadir olarak bulunan alanlarda gerçekleştirilen turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm düşüncesi kapsamında korunması ve yönetilmesi fikri tüm dünyada kabul görmüştür.

Gürer ve Eke (2012), milli parklar gibi ekolojik açıdan hassas alanlarda turizm ve rekreasyonel aktivitelerin geliştirilmesi hedeflendiğinde, sürdürülebilirlik kavramının öncelikle sağlanması gereken hedef olduğundan bahsetmektedir. Nitekim insanların doğal alanlarda gerçekleştirilen turizm ve rekreasyonel faaliyetlere olan talebin giderek arttığı düşünüldüğünde, bu mekânlarda sürdürülebilir kullanım ve korumanın elzem olduğunu söylemek mümkündür.

Gelişmiş veya gelişmekte olan pek çok ülkede yer alan milli parklar ve diğer korunan alanların sürdürülebilirlik kriterleri doğrultusunda korunması ve planlanması bu destinasyonlarda turizm ve açık hava rekreasyon faaliyetlerinin daha uzun ömürlü olmasını sağlamaktadır.

Ülkemizde ise korunan çoğu alanın kullanımı ve yönetimi, sürdürülebilir kriterler çerçevesinde sağlanmaya çalışılsa da, çok sayıda faktörün varlığına bağlı olarak bu kriterlere uyulmadığı görülmektedir. Bu yönüyle ülkemiz milli parkları ve diğer korunan alanlarında işleyiş, yönetim, koruma, kullanma ve planlama açısından çok ciddi problemler bulunmaktadır. Özellikle milli park alanları, hem koruma

faaliyetlerinin hem de turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin bir arada yapılmaya çalışıldığı ve insan etkisinin fazlasıyla hissedildiği mekânlardır. Ülkemiz milli parklarında görülen bu etkilerin birçoğu olumsuz çevresel etkiler olmakla birlikte koruma faaliyetlerine büyük ölçüde zarar vermektedir.

Buradan hareketle çalışma, ülkemiz milli parkları arasında gerek bitki tür çeşitliliği açısından gerekse turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde son yıllarda büyük bir ivme kazanması bakımından önemli bir yere sahip olan Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarının mevcut durumunu ve sürdürülebilir kullanımını değerlendirmek amacı ile hazırlanmıştır. Bu doğrultuda milli parkların sürdürülebilirliğini değerlendirirken iki önemi paydaşla anket ve görüşme yapılmıştır. Bunlardan birincisi milli parklardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin genel durumunu ve kullanımını değerlendirmek için milli parklara gelen ziyaretçilere anket uygulanmış; ikincisi, milli park sınırında yaşayan halkla milli parkların genel işleyiş, kullanımı ve sorunlarını ortaya koymak için görüşmeler yapılmıştır. Görüşme sonucunda elde edilen bulgular, çalışmanın amacına göre yorumlanmıştır.

Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde, çalışma alanının yeri ve sınırları, amacı ve sorunsalları, veri ve yöntemleri, çalışmanın sınırlılıkları ve konu ile ilgili yapılan önceki çalışmalara yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde kavramsal çerçeve sunularak, dünyada ve Türkiye’de doğa koruma faaliyetlerinin gelişimi, milli park kavramı ve kriterleri, turizm ve rekreasyon kavramı, milli parkların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde kullanımı, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm kavramlarından bahsedilerek, genel kavramsal çerçeve hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, başta çalışma konusu olan Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları ve Isparta ilinin diğer korunan alanları ile ilgili ayrıntılı bilgi verilerek, Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarının turizm ve rekreasyonel faaliyetler bakımından önemine değinilmiş ve bu mekânların Isparta ili için önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde, ziyaretçilere uygulanan anket ve yerel halka yapılan yarı yapılandırılmış görüşme sonuçlarına yer verilerek ortaya çıkan bulgular tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

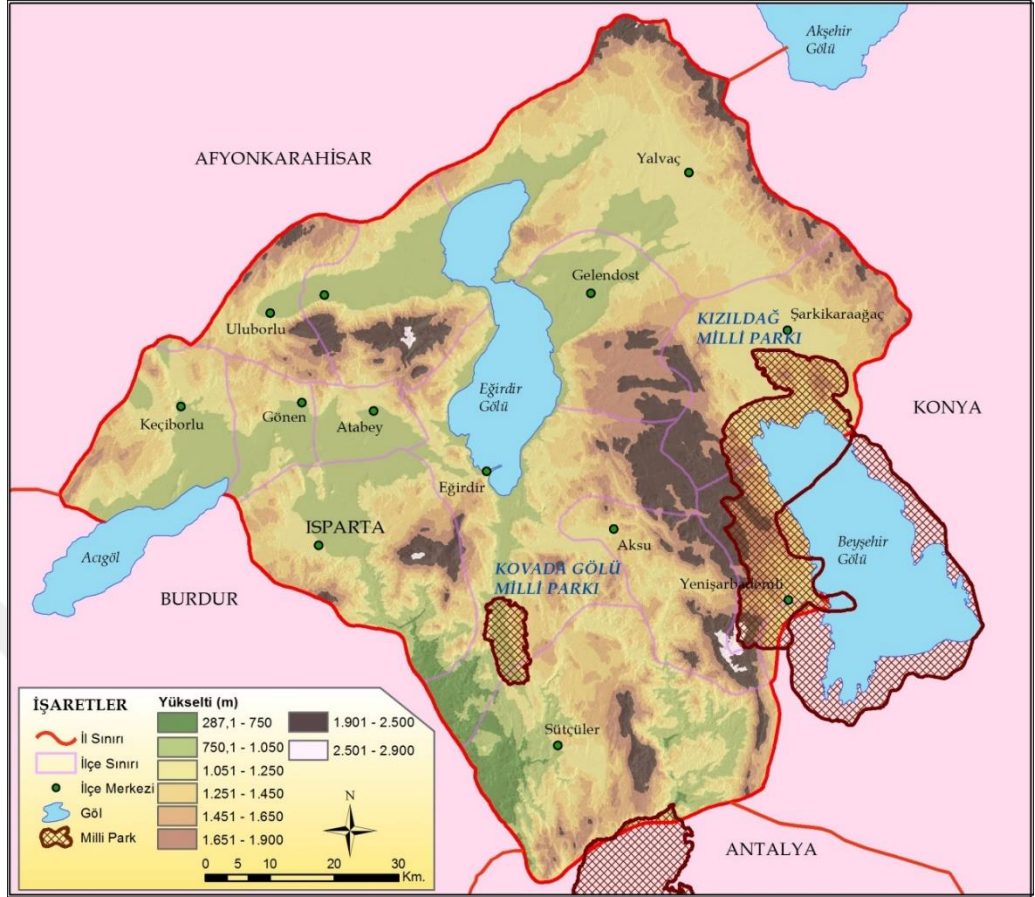
ARAŞTIRMANIN KONU, KAPSAM VE YÖNTEMİ

1.1. ÇALIŞMA ALANININ YERİ VE SINIRLARI

Isparta ili, ülkemizin Akdeniz Bölgesi'nin Antalya Bölümü'nün kuzeyinde Göller Yöresi' nin merkezinde yer almaktadır. 30° 20' ve 31° 33' doğu boylamları ile 37° 18' ve 38° 30' kuzey enlemleri arasında bulunan il, kuzey ve batıdan Afyonkarahisar ilinin; Sultandağı, Çay, Şuhut, Dinar ve Başmakçı ilçeleri, kuzeydoğu, doğu ve güneydoğudan Konya ilinin; Akşehir, Doğanhisar, Beyşehir ve Hüyük ilçeleri, güneyden Antalya ilinin; Serik ve Manavgat ilçeleri, batı ve güneybatıdan ise Burdur ilinin; Merkez, Ağlasun ve Bucak ilçeleri ile çevrilidir ve ilin 13 ilçesi bulunmaktadır. (Temurçin, 2009). İlin yüzölçümü ise 8946 km²'dir (www.hgk.msb.gov.tr). Çalışma alanı olan, Kovada Gölü Milli Parkı Eğirdir Gölü'nün güneyinde yer almakta olup, büyük bölümü Eğirdir ilçesi sınırlarında bulunmaktadır. Kızıldağ Milli Parkı ise, ilin doğusunda yer almakta olup, büyük bölümü Şarkikaraağaç ve Yenişarbademli ilçesi sınırlarında bulunmaktadır (Harita 1).

Kovada Gölü ve çevresi Eğirdir ve Sütçüler ilçe sınırlarında bulunmakta olup, 03.11.1970 yılında milli park ilan edilmiştir. Kırıntı ve Yukarı Gökdere köyü başta olmak üzere Yuvalı Köyü Zamkadın ve Alisarıncı mezraları ve Bahçıvanlar Mahallesi ile Karadiken Köyü Yeni Mahallesi ve Akbelenli Köyü Denizaltı mahallerini içerisine alan milli park alanı toplam 6.534 hektarlık bir alan kaplamaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014).

Isparta ilinin Yenişarbademli ve Şarkikaraağaç ilçesinde yer alan Kızıldağ Milli Parkı ise (Beyköy, Gölkonak, Sarıkabalı, Çaltı, Fakılar, Armutlu, Yassıbel, Yeniköy, Kıyakdede, Çeltek, Karayaka, Gedikli, Belceğiz) olmak üzere toplam 13 köyün sınırları içerisinde bulunmaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014).

Harita 1: Çalışma Alanının Lokasyon Haritası (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015)

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE SORUNSALLARI

Doğa koruma kategorilerinin bir türü olan milli parklar, turizm ve açık hava rekreasyon faaliyetleri açısından dünyada ve ülkemizde çok fazla tercih edilen ve kullanılan destinasyonlardır. Doğal yapısı bozulmamış bir çevreye gereksinim duyan turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin, olası olumsuz etkileri de yine çevreye olmaktadır. Diğer yandan Inskeep (1991)'in belirttiği üzere turizm ve rekreasyon olmaksızın koruma alanlarının muhafaza edilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması oldukça zor bir iştir. Bu dengenin oluşturulabilmesi ve korunan alanların amacına uygun kullanılması, bu alanlarda farklı stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanabilir planlamaların yapılması ile mümkündür. Yapılan planlamalar sayesinde milli parklarda hem turizm ve rekreasyonel aktiviteler faal bir şekilde gerçekleştirilecek hem de bu mekânların sürdürülebilirliği daha uzun ömürlü hale gelecektir. Ancak gerek milli parkların planlanması aşamasında gerekse kullanılması sürecinde farklı paydaş grupları olan yerel halkın, yerel yönetimlerin, milli park yetkililerinin ve ziyaretçilerin

görüşlerinin alınması gerekmektedir. Bu çerçevede çalışmanın amacı; Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarının gelişimini, milli parklardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin mevcut durumunu, Kovada Gölü ve Kızıldağ'ın milli park olarak ilan edilmesinden günümüze kadar olan süreçte yerel halk-milli park etkileşimini, yerel halkın milli parklarla yaşamayı benimseyip benimsemedikleri veya ne kadar benimsediklerini, milli parka gelen ziyaretçilerin milli parklar konusundaki farkındalıklarını ve turizm ve rekreasyonel faaliyetlere karşı tutumlarını ortaya koymaktır. Ayrıca bu bulgular doğrultusunda milli parkların sürdürülebilir kullanımına yardımcı olmak amacı ile çeşitli önerilerde bulunulacaktır.

Bu motivasyon doğrultusunda çalışmanın sorunsallarını şunlar oluşturmaktadır:

- Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları konusundaki mevcut duruma ziyaretçilerin algısı nasıldır? Ziyaretçiler bu alanlardan ne kadar memnun ve ziyaretçiler bu alanlara ne anlam yüklüyor?
- Milli parklara gelen ziyaretçiler bu mekânlardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin gelişimini desteklemekte midir?
- Ziyaretçilerin milli park konusundaki bilinci nasıldır? Bilinç algıları milli parka gelen ziyaretçilerin yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, gelir düzeyi ve yere göre değişmekte midir?
- Ziyaretçilerin milli parklardaki turizm ve rekreasyon faaliyetlerine, koruma-sürdürülebilirliğe ve alt-üst yapıya yönelik tutumları nasıldır?
- Isparta ili milli parkları sınırları çevresinde yaşayan yerel halkın Kovada Gölü'nün ve Kızıldağ'ın milli park olma sürecinde ve sonrasında yaşadıkları nelerdir?
- Milli park statüsünün yerel halkın gündelik hayatına etkileri, faydaları ve sınırlılıkları nelerdir?
- Yerel halk bu mekânlardaki turizm ve rekreasyonel aktivitelere, düzenlemelere, yapılacak olan planlamalara hazır mıdır? Ya da ne kadar hazırdır?

Milli parklar ve diğer korunan alanlar ulusal ve uluslararası doğa koruma politikalarının en önemli yapıtaşları olarak görülmektedir (Eagles ve McCool, 2002; Arnberger vd, 2012). Milli parklar aynı zamanda dünya çapında turizm ve açık hava rekreasyon açısından hem gelen ziyaretçilere hem de yerel halka fayda sağlayan mekanlardır (Buckley 2002; Kim vd, 2003). Edroma (1997)'ya göre milli parklarda

yapılan turizm ve rekreasyonel faaliyetler özellikle gelişmekte olan pek çok ülkeye sosyo-ekonomik anlamda katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle milli parklardan daha uzun vadeli faydalanılması ve sürdürülebilir kullanımı için bu destinasyonlarda yapılan turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin olası çevresel etkilerinin bilinmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.3. ARAşTIRMANIN VERİ VE YÖNTEMİ

Araştırma kapsamında öncelikle yerli ve yabancı olmak üzere ilgili literatür taraması yapılmış ve çalışmanın içeriği oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan veriler Orman ve Su İşleri Bakanlığı Milli Parklar Genel Müdürlüğü, VI. Bölge Müdürlüğü, Isparta Şube Müdürlüğü, Isparta Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü, Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden temin edilmiştir. Sonraki aşamada milli parkların sürdürülebilirliğini değerlendirmek için iki farklı paydaştan veri elde edilmiştir. Bunlardan birincisini milli parklara gelen ziyaretçiler ikincisini ise milli park sınırında yaşayan yerel halk oluşurmaktadır.

Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarına gelen ziyaretçilerin görüşlerinin alınması için nicel yöntem kullanılmış, veri toplama tekniği olarak anket tercih edilmiş ve çalışma konusuna göre anket formu geliştirilmiştir. Hazırlanan anket formu 3 bölümden oluşmaktadır. Anket formunda Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarına gelen ziyaretçilerin milli parklar ve milli parkların korunması konusunda ne düşündüklerini anlamaya yönelik farklı nitelikte sorular sorulmuştur. Bu bağlamda anketin birinci bölümünde katılımcıların cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi, medeni durumu, meslek grubu gibi demografik bilgilerini ölçmeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Anketin ikinci bölümünde Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarına gelen ziyaretçilerin bu mekânlara bilinçli olarak gelip gelmediklerini ölçmeye yönelik sorular yer alırken, anketin nc bölümünde ise “1: Kesinlikle Katılmıyorum”- “2: Katılmıyorum”- “3: Kararsızım”- “4: Katılıyorum”- “5: Kesinlikle Katılıyorum” sıra düzeni ile beşli “Likert” lği türünde hazırlanan ve katılımcıların milli parklarla ilgili algı ve tutumlarını ölçmeye yönelik sorular yer almıştır.

Çalışmanın evrenini Isparta ilinde bulunan Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarına gelen ziyaretçiler oluşurmaktadır. Ancak alışma alanı olan milli parklara

gelen ziyaretçi sayıları verileri düzenli olarak tutulmamaktadır. Bununla birlikte milli park yetkililerinden alınan bilgiye göre Kovada Gölü Milli Parkı'na her yıl yaklaşık olarak 15000 kişi ve Kızıldağ Milli Parkı'na ise 25000 kişi geldiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın örneklemini %95 güven aralığında 384 kişi oluşturmaktadır. Çalışmanın daha geniş temsil edilmesini sağlamak için 2015 yılının temmuz ve ağustos aylarında 580 kişiye anket uygulanmıştır. Ancak bu anketlerin yaklaşık 33 adedi çalışmanın güvenilirliği açısından istatistik analizlere tabi tutulmamış ve geri kalan 547 adet anket istatistiksel analizler açısından değerlendirmeye alınmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin analizi SPSS 20 istatistik programı yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacına uygun olarak veriler; frekans analizi, Ki Kare Testi, Mann Whitney U, Kruskal – Wallis Testi ve Faktör Analizi ile test edilmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışmada ayrıca yerel halkın ve yöneticilerin görüşlerini değerlendirmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda Kovada Gölü sınırları içerisinde yer alan Yukarı Gökdere, Kırıntı, Akbelenli köyleri ile Yuvalı köyüne bağlı Bahçıvanlar ve Denizaltı mahalleleri ve Kızıldağ Milli Parkı sınırları içerisinde yer alan Gedikli, Belceğiz, Yassıbel, Sarıkaya, Çeltik, Yeniköy ve Karayaka köyleri 2015, 2016 ve 2017 yılının eylül, ekim ve kasım aylarında ziyaret edilmiş ve yerel halkla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Toplam 18 kişi ile görüşülmüş ve görüşmeler yaklaşık 30-40 dakika sürmüştür. Sonrasında yapılan görüşmeler MAXQDA 10 programına aktarılmış ve veriler frekans analizi alınarak yorumlanmıştır. Çalışmanın sonunda bulgular yorumlanırken yapılan bu görüşmelere atıf yapılmıştır. Ayrıca milli parklardan sorumlu yöneticilerle ve yerel idarecilerle milli parkların planlanması, projeleri, yönetimi, yerel halkla etkileşimi ve sorunları hakkında birebir görüşmeler yapılmıştır.

1.4. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI

Çalışmada, karşılaşılan sorunların başında veri kısıtlılığı gelmektedir. Özellikle Türkiye'nin diğer korunan alanlarında olduğu gibi, Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkı'na gelen ziyaretçi sayıları ve bu mekânlara gelenlerin genel profili ile ilgili resmi kayıtların olmaması önemli bir eksikliktir. Bununla birlikte araştırma kapsamında, Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkı çevresinde yaşayan yerel halkla birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler esnasında köylerde yaşayan yerel halkın, milli park ile ilgili konuları konuşmakta çekingen davranmaları veya konuşmak

istememeleri milli parklar konusunda daha derin bilgi elde edilmesini engellemiştir. Ayrıca milli parklar konusunda yetki karmaşasının yaşanması, yetkililerden gerekli bilginin alınmasını zorlaştırmıştır.

1.5. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde, “doğa koruma”, “milli parklar”, “milli parklarda turizm ve rekreasyonel faaliyetler”, “milli parkların sürdürülebilirliği” ile ilgili konularda yapılan çalışmaların literatür taraması yapılmış ve bu çalışmaların literatüre yapmış oldukları katkılar değerlendirilmiştir.

Geçmiş çok eskiye dayanan *doğa koruma faaliyetleri*, çeşitli alanlara belirli statüler verilmesi sonucunda resmîyet kazanmış ve daha fazla yerin korunan alan olarak ilan edilmesine zemin hazırlamıştır. Doğa korumanın gerekliliğinin giderek daha fazla anlaşılmaya başlanması, bu konuda yapılan araştırmalar ve çalışmaların da hız kazanmasına neden olmuştur. Bu yönüyle aşağıda bu konularda yapılan çalışmalara bazı örnekler verilmiştir:

- **Kurdoğlu, O. (2007).** “**Dünyada Doğayı Koruma Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Güncel Boyutu**” adlı çalışmasında dünyada doğal alanları koruma düşüncesinin çok eski çağlardan bu yana başladığını ve korunan alan sistemleri ile birlikte bu faaliyetlerin yasal olarak geçerlilik kazandığına değinmiştir. Çalışmada, korunan alanların dünya çapında sayı olarak artmış olmasına rağmen, koruma yaklaşımları yönüyle istenilen düzeyde olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Kurdoğlu (2007), Avrupa ve Amerika ülkelerinin koruma konusunda köklü bir geçmişinin olduğunu ve çeşitli yasa ve sözleşmeler yoluyla koruma faaliyetlerinin etkin bir şekilde gerçekleştirildiğini belirtmektedir.
- **Yeşil, M. (2016),** “**Doğa Koruma Yaklaşımlarındaki Değişimlerin Dünyada ve Türkiye’deki Tarihsel Süreci**” adlı makalesinde doğayı koruma düşüncesinin, dünyada çok eski zamanlardan itibaren başladığını, ülkemizde ise bu konunun çok sonraları gündemde yer bulabildiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda Yeşil (2016) çalışmasında, korunan alanların sürdürülebilir kullanımına yönelik olumlu gelişmelerin yaşandığını ifade etmiş ve doğa koruma yaklaşımının dünyada ve Türkiye’de geçirdiği tarihsel süreçleri mevcut durum çerçevesinde yorumlamıştır.

- **Yücel, M. ve Babuş, D. (2005).** “Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye’deki Gelişmeler” adlı çalışmalarında, doğal kaynaklar üzerindeki olumsuz etkilerin, çevre koruma konusundaki farkındalığı artırdığına değinmiş ve doğal alanları koruma altına almak için yasal önlemlerin alınması gerektiği üzerinde durmuştur. Buna bağlı olarak çalışmada, hem dünyada hem de ülkemizde doğa koruma ile ilgili yaşanan gelişmelere ayrıntılı olarak yer verilmiştir.
- **Doğaner, S. (1985).** “Turizmde Doğayı Korumanın Önemi ve Türkiye’de Doğayı Koruma Çalışmaları”, adlı makalede turizm faaliyetlerinin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinin bozulmamış bir doğa ile mümkün olduğunu ve bu açıdan doğayı koruma gereksiniminden bahsedilmektedir. Doğa korumanın en yaygın şeklinin milli parklar olduğunu ifade eden Doğaner (1985), ülkemizde çeşitli kanunlarla bu alanların koruma altına alındığını belirtmiştir.
- **Wilshusen, P.R., Brechin, S.R., Fortwangler, C.L. ve West, P.S. (2002).** “Reinventing a Square Wheel: Critique of a Resurgent Protection Paradigm in International Biodiversity Conservation”, adlı çalışmalarında, insanların doğayı ve biyolojik çeşitliliği koruma konusunda başarısız olduklarını, milli park ve diğer korunan alanların varlığının devam edebilmesi için koruma girişimlerinin yenilenmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Doğa koruma, çeşitli koruma kategorileri çerçevesinde yapılmakta olup, *milli parklar* bu kategorilerin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Aynı zamanda milli parklarda koruma ve kullanma faaliyetlerinin bir arada yapılabilmesi, bu mekânları diğer koruma alanlardan ayrı olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla ilgili yazında *milli parkların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde kullanımı, milli parklarda koruma ve kullanma, milli parkların sürdürülebilirliği, milli park-yerel halk ilişkisi, milli parkların yönetimi ve planlanması* konuları ile ilgili çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu bakımdan yerli ve yabancı yazında “*milli park-turizm ve rekreasyonel faaliyetler*” ilişkisine şunlar örnek verilebilir;

- **Acquaah, E., Dearden, P. ve Rollins, R. (2016).** “Nature-Based Tourism in Mole National Park¹, Ghana”, adlı makalede Gana’da yer alan Mole Milli Parkı’nı güçlü, zayıf yönleri ve fırsat ve tehdit unsurları açısından incelemiştir.

¹ Mole Milli Parkı, 1971 yılında milli park ilan edilmiştir. 4.600 km² lik bir alanda yer alan milli park, ana’nın en büyük milli parkı olup, yaban hayatı açısından önemlidir (Kuuder vd, 2013).

Çalışmada milli parka gelen ziyaretçilere anket uygulanmış ve milli parka gelen yerli ve yabancı turistler karşılaştırılmıştır. Anket sonucuna göre ziyaretçilerin Mole Milli Parkı'na yönelik memnuniyet duydukları ve milli parktaki yaban hayatının daha fazla korunması gerekliliği fikrinin oluştuğu görülmektedir.

- **Eagles, P.F.J. ve McCool, S.F. (2002). “Tourism in National Parks and Protected Areas Planning and Management”**, adlı çalışma 11 bölümden oluşmakta olup milli parkların teorik yönü, dünyada milli parkçılığın ve milli park turizminin başlangıcı, milli parka dayalı turizmin sosyal rolleri, milli parklar ve diğer korunan alanlarda planlama faaliyetleri, milli parklarda ziyaretçi yönetimi, milli parklarda yapılan turizm faaliyetlerinin ekonomik getirisi gibi konulara yer verilmiştir.
- **Scholtz M., Kruger M. ve Saayman, M. (2015). “Determinants of Visitor Length of Stay at Three Coastal National Parks² in South Africa”**, adlı çalışmada Güney Afrika'nın kıyısında yer alan Addo Elephant, Tsitsikamma ve Wilderness Milli Parkları'na gelen ziyaretçilerin milli parklarda kalma süreleri karşılaştırılmıştır. Bu amaçla her üç milli parka gelen toplam 496 ziyaretçiye anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda her üç milli parkın belirleyicileri arasında benzerlik ve farklılıkların olduğu, milli park yetkililerinin bu destinasyonlarda daha uzun kalmaları için gelen ziyaretçileri teşvik ettiği görülmektedir.
- **Togridou, A., Hovardas, T. ve Pantis, J.D. (2006). “Determinants of Visitors' Willingness to Pay for the National Marine Park³ of Zakynthos, Greece”** adlı çalışmada milli parka gelen ziyaretçilerin parka giriş ücreti ödemeleri konusunda ne gibi belirleyicilerin olduğunu anlamaya çalışmışlardır. Çalışmada milli parka giriş ücretlerine yönelik ziyaretçi ve ziyaretçi profillerine göre herhangi bir değişiklik olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

---

² Güney Afrika'da yer alan Addo Elephant Milli Parkı, 1931 yılında 1.641 km²'lik bir alanda kurulmuştur. Milli parkı yıllık yaklaşık 160 bin kişi ziyaret etmektedir. Tsitsikamma Milli Parkı, 1996 yılında milli park ilan edilmiş olup, 24.372 ha'lık bir alanı kapsamaktadır. Ülkenin bir diğer milli parkı olan Wilderness Milli Parkı, 1987 yılında milli park ilan edilmiştir. Her üç milli park, turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin yoğun işlev gösterdiği mekânlardır (<https://www.sanparks.org/>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

³ Özellikle Caretta Caretta kaplumbağalarının çok yoğun görüldüğü Marine Milli Parkı, 1999 yılında koruma altına alınmıştır (<http://www.nmp-zak.org/en>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

- **Chin, L.M.C., Moore, S.A., Wallington, T.J. ve Dowling, R.K. (2000).** “**Ecotourism in Bako National Park⁴, Borneo: Visitors’ Perspectives on Environmental Impacts and Their Management**”, isimli çalışmada milli parkta gerçekleştirilen ekoturizm faaliyetlerine yönelik ziyaretçilerin bakış açıları değerlendirilmiştir. Buna göre toprak erozyonu, vejetasyonun bozulması gibi çevresel şartların, ziyaretçilerin ekoturizm deneyimlerini etkileyen en önemli unsur olduğu görülmektedir. Milli parkların planlanmasında ve yönetiminde çevresel risklerin göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmıştır.
- **Arnberger, A., Eder, R., Alex, B., Sterl, P. ve Burns, R.C. (2012).** “**Relationships Between National-Park Affinity and Attitudes Towards Protected Area Management of Visitors to the Gesaeuse National Park⁵, Austria**”, adlı makale Gesaeuse Milli Parkı’na gelen ziyaretçilerin milli park ile ilgili tutumlarını incelemeye yönelik yapılmıştır. Ziyaretçi görüşlerinin milli parkın çevresel yönetimini büyük ölçüde etkilediği belirtilen çalışmada, ziyaretçi görüşleri alınarak, milli park ile ilgili farkındalık uyandırılmaya çalışılması önerilmiştir.
- **Kim, S.S., Lee, C.K. ve Klenosky, D.B. (2003).** “**The Influence of Push and Pull Factors at Korean National Parks**”, yaptıkları çalışmada Kore Milli Parkları’na gelen ziyaretçilerin bu mekânlara gelmelerini etkileyen itici ve çekici faktörleri belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla Kore’de yer alan 6 milli parka gelen 2720 ziyaretçiye anket uygulanmıştır. Çalışma sonucunda milli park yöneticileri açısından pek çok çekici faktörün milli parkın kullanımına faydalı olacağı öngörülmüştür.
- **Hwang, S.N., Lee C. ve Chen, H.J. (2005).** “**The Relationship Among Tourists’ Involvement, Place Attachment and Interpretation Satisfaction in Taiwan’s National Parks**”, adlı makale Tayvan’da yer alan 5 milli parkta

⁴ Malezya’nın Saravak bölgesinde yer alan Bako Milli Parkı, 1957 yılında milli park ilan edilmiştir. Saravak ormanlarının ve yaban hayatının koruma altına alındığı milli parkta ender görülen bir tür olan “uzun burunlu maymun” lar çok fazla bulunmaktadır (<https://www.sarawakforestry.com/parks-and-reserves/bako-national-park/>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

⁵ 2002 yılında Avustralya’da ilan edilen Gesaeuse Milli Parkı, ülkenin en son ilan edilen milli parkıdır. 11.036 km’lik bir alana sahip olan milli park, Avustralya’nın alan bakımından üçüncü büyük milli parkı olup, çok sayıda türe ev sahipliği yapmaktadır (<http://www.nationalparksaustria.at/en/pages/gesaeuse-59.aspx>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

ziyaretçilerin milli parka yönelik katılım süreçlerini ve mekânsal aidiyetlerini ölçmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla milli parka gelen toplam 2400 ziyaretçiye anket uygulanmıştır. Anket sonucuna göre katılımcıların milli parklara yüksek oranda aidiyet hissettikleri görülmüştür. Ayrıca çalışmada Tayvan milli parkları yönetimine yönelik stratejik planlama önerileri geliştirilmiştir.

- **Huang, Y., Deng, J., Li, J. ve Zhong, Y. (2008). “Visitors’ Attitudes Towards China’s National Forest Park Policy, Roles and Functions, and Appropriate Use”** isimli çalışmada Çin’de yer alan milli parklara gelen ziyaretçilerin, milli parkın toplumsal rolleri, işlevi ve kullanımına yönelik ziyaretçi algısını ölçmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda; Çin milli parklarına karşı ziyaretçilerin olumlu tutum sergiledikleri görülmüştür. Ayrıca çalışmada milli parka gelen ziyaretçilerin çoğu, milli parkın kullanılmasından önce ekolojik korumanın gerekli olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.
- **Pietila, M. ve Fagerholm, N. (2016). “Visitors’ Place-Based Evaluations of Unacceptable Tourism Impacts in Oulanka National Park⁶, Finland”** ise çalışmalarında, Oulanka Milli Parkı’nda fiziksel ve sosyal çevre üzerindeki turizmin olumsuz etkilerini ve ziyaretçilerin görüşlerini değerlendirmişlerdir. Ziyaretçilere yapılan ankette, milli parkın çok fazla rahatsız edici çevresel etkilerinin bulunduğu yönünde görüş ortaya çıkmış ve etkili milli park yönetimi için mekânsal teknikler yoluyla turizmin etkilerinin izlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- **Ryan, C. ve Sterling, L. (2001). “Visitors to Litchfield National Park⁷, Australia: A Typology Based on Behaviours”** adlı makalede Litchfield Milli Parkı’na gelen ziyaretçilerin kümelenme analizi ile milli parka yönelik davranışları incelenmiştir. 5 grup şeklinde kümelenen ziyaretçiler, milli parkın kullanımdan çok korunması gerekliliği üzerinde durmuşlardır.

---

⁶ 1956 yılında Finlandiya’da ilan edilen Oulanka Milli Parkı, 270 km²lik bir alana sahip olup, yaban hayatı açısından önemlidir (<http://www.nationalparks.fi/oulankap>) (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

⁷ Avustralya’da bulunan Litchfield Milli Parkı, 1991 yılında kurulmuştur. 1.458 km²’lik bir alana sahip olan milli park, her yıl yaklaşık 260 bin kişi ziyaret etmektedir (<https://www.australia.com>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

- **Kruger, M., Viljoen, A. ve Saayman, M. (2017).** “Who Visits The Kruger National Park⁸, and Why? Identifying Target Markets”, adlı çalışmada Güney Afrika'nın en ünlü milli parklarından biri olan Kruger Milli Parkı'na gelme sebepleri araştırılmıştır. Bu amaçla çalışmada ziyaretçilere anket uygulanmış ve ziyaretçilerin demografik özelliklerine göre milli parkı tercih etmelerinde etkili olan faktörler değerlendirilmiştir.
- **Brody, M. ve Tomkiewicz, W. (2002).** “Park Visitors’ Understandings, Values and Beliefs Related to Their Experience at Midway Geyser Basin, Yellowstone National Park⁹, USA” adlı çalışmada Yellowstone Milli Parkı içerisinde yer alan Midway Gayzer Havzası'na gelen ziyaretçilerin burada geçirdikleri süre içerisinde kazandıkları deneyimlere yer verilmiştir. Çalışma kapsamında havzaya gelen 191 katılımcı ile ziyaret öncesi ve ziyaret sonrası görüşme yapılmış ve ziyaretçilerin kişisel, sosyal ve fiziksel özelliklerine göre edindikleri deneyimler arasında farklılıklar olduğu sonucuna varılmıştır.
- **Crilley, G., Weber, D. ve Taplin, R. (2012).** “Predicting Visitor Satisfaction in Parks: Comparing the Value of Personal Benefit Attainment and Service Levels in Kakadu National Park¹⁰, Australia”, çalışmalarında Kakadu Milli Parkı'na gelen ziyaretçileri 2 farklı yaklaşımla karşılaştırmışlardır. Bu yaklaşımlardan ilki, milli parkın hizmet kalitesini performans analizi ile ölçmeyi hedeflemektedir. İkinci yaklaşım ise ziyaretçilerin kendi rekreasyon deneyimleri ile ilgili isteklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, ziyaretçilerin kendi tecrübeleri ile ilgili isteklerinin, milli park-memnuniyet düzeyi açısından daha faydalı olduğu sonucuna varılmıştır.
- **Duncan, D. ve Burns, K. (2009).** **The National Parks America’s Best Idea**, adlı 6 bölümden oluşan kitapta milli parklarla ilgili deneyimler hikâyeleştirilerek aktarılmıştır.

⁸ Afrika kıtasının en büyük milli parkı olan Kruger Milli Parkı, 19.485 km² 'lik bir alanı kapsamaktadır. 360 km uzunluğunda olan milli park, safari açısından elverişli koşullara sahiptir (<http://www.krugerpark.co.za/>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

⁹ 1872 yılında ilan edilen Yellowstone Milli Parkı'nın en önemli özelliği, milli parkçılık akımını başlatmış olmasıdır. Dünyanın ilk milli parkı olan Yellowstone Milli Parkı, 8.991 km² lik bir alana sahiptir (<https://www.nps.gov/>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

¹⁰ Avustralya'nın en büyük milli parkı olan Kakadu Milli Parkı, 1979 yılında ilan edilmiştir. 19.804 km² lik bir alana sahip olan milli park, uranyum açısından çok zengin bir bölgede yer almaktadır (<https://parksaustralia.gov.au/>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

- **Manning, R. (2001).** “**Visitor Experience and Resource Protection: A Framework for Managing the Carrying Capacity of National Parks**”, isimli çalışmada milli parklara gelen ziyaretçilerin rekreasyonel faaliyetlerin kalitesini artırmanın, bu destinasyonlardaki taşıma kapasitesinin belirlenmesi ile mümkün olacağını belirtilmektedir.
- **Obua, J. ve Harding, D.M. (1996).** “**Visitor Characteristics and Attitudes Towards Kibale National Park¹¹, Uganda**, isimli çalışmalarında Kibale Milli Parkı’na gelen ziyaretçilerin milli parklara yönelik özellikleri ve tutumlarını incelemiştir. Kibale Milli Parkı’nda ziyaretçilere ilk anket çalışmasını uygulayan Obua ve Harding (1996), ziyaretçilerin boş zamanlarında ilk burayı görmek istediklerini, ancak milli parkın rekreasyonel faaliyetlere elverişliliği açısından bazı eksikliklerinin olduğunu belirtmiştir.
- **Erduran, F. (2006).** “**Ilgaz Dağı Milli Parkı’nın Koruma ve Kullanım İlkeleri Açısından Turizm-Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması**” isimli çalışmada Ilgaz Dağı Milli Parkı’nın koruma ve kullanma kriterleri doğrultusunda turizm ve rekreasyon potansiyelini ölçüt karneleri yolu ile ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma sonucunda milli parkın turizm-rekreasyon potansiyelinin düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- **Kabaş, S. (2007).** “**Troya Tarihi Milli Parkı’nın Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma**”, bir yüksek lisans tezi olup, çalışmada ölçüt karneleri tekniği ile Troya Tarihi Milli Parkı’nın turizm ve rekreasyon potansiyelini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmanın bulgularında, milli parkın toplam kullanım değerinin %56,7, toplam koruma değerinin %48,9 ve toplam kullanılabilir turistik potansiyel değerinin ise %7,8 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre Kabaş (2007) milli parkın turistik potansiyelinin yüksek oranda olduğunu ancak bu oranın sadece sekizde birinin kullanılabilirliğini ifade etmiştir.
- **Göktuğ, T.H. ve Yenilmez Arpa, N. (2015).** “**Ziyaretçi Yönetimi Bağlamında Ilgaz Dağı Milli Parkı’nda Rekreasyon Deneyim Kalitesinin Saptanması**” adlı çalışmalarında kış sporları açısından elverişli koşullara sahip

¹¹ 1993 yılında Uganda’da ilan edilen Kibale Milli Parkı, 776 km² lik bir alana sahiptir. 13 şempanze türüne sahip olan milli parkta safari turizmi sıklıkla tercih edilmektedir (<http://www.kibaleforestnationalpark.com>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

olan Ilgaz Dağı Milli Parkı'na gelen ziyaretçilerin rekreasyon kalitesini saptamayı amaçlamışlardır. Çalışmada fiziksel, sosyal, doğal ve yönetimle ilgili 19 gösterge belirlenmiş ve 120 kişiye anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre ziyaretçilerin rekreasyon deneyim kalitesi %65 olarak bulunmuştur. Çalışmadaki bir diğer sonuç ise, rekreasyon kalitesinin olumlu çevresel faktörlere bağlı olarak artarken, kalabalık, gürültü gibi olumsuz çevresel faktörlere göre azalmasıdır.

- **Sayan, S. ve Karagüzel, O. (2010). “Problems of Outdoor Recreation: The Effect of Visitors Demographics on the Perceptions of Termessos National Park”,** adlı çalışmada milli parka gelen ziyaretçilerin demografik özelliklerine göre parka yönelik algı ve tutumlarının değişiklik gösterip göstermediğini ortaya koyma amacı ile anket uygulanmıştır. Çalışmada sonuç olarak; ziyaretçilerin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu ve milliyetleri gibi farklı demografik özelliklere göre verdikleri cevapların değişiklik gösterdiği görülmüştür.
- **Karakuş, Ü. ve Aksoy, A. (2016). “Nemrut Dağı Milli Parkı'ndan Rekreasyonel ve Turizm Amaçlı Yararlanmanın Ekonomik Değerinin Belirlenmesi: Seyahat Maliyeti Uygulaması”** isimli çalışmada Nemrut Dağı Milli Parkı'na gelen ziyaretçilere anket uygulanmıştır. Çalışmada milli parkın ekonomik değerinin belirlenmesi amacı ile Seyahat Maliyet Yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda Nemrut Dağı Milli Parkı'nın rekreasyonel talep değerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Milli parklar doğal kaynakları korumanın belli ölçütlerde sistemleştirilmiş şeklidir. Bu alanlarda aynı zamanda kullanma düşüncesinin olması (turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin yapılması, sınırlarında köy yerleşimlerinin bulunması), milli parkları bu sistemleştirilmiş alanlardan büyük ölçüde ayırmaktadır. Ancak milli parkların ilan edilme şartları, yönetimi ve işleyişi ile ilgili olan bu süreçler, çoğunluğu köy yerleşimlerinde yaşayan yerel halkı daha fazla etkilemektedir. Milli parkların katı koruma kuralları nedeniyle, hayatları belli bir ölçüde sınırlanan yerel halkın ortaya koyduğu tepkiler zaman içerisinde artmış ve bu durum koruma ve kullanmada farklı sorunlara yol açmıştır. Bu açıdan literatürde büyük bir sorunsal olarak görülen **“milli park-yerel halk ilişkisi”** ni ele alan çalışmalar bulunmaktadır;

- **Nepal, S.K. (2002).** “**Linking Parks and People: Nepal’s Experience in Resolving Conflicts in Parks and Protected Areas**”, adlı çalışmada milli parklar ile yerel halk arasındaki ilişkileri iyileştirmek amacıyla farklı metotlar geliştirmeyi amaçlamıştır. Çalışma pek çok makro ve mikro seviyeden oluşan alan çalışmasını göz önünde bulundurarak, milli parklar ve yerel halk arasındaki çatışmayı çözmeye yönelik önerilerden oluşur.
- **Reimann, M., Lamp, M-L. ve Palang, H. (2011).** “**Tourism Impacts and Local Communities in Estonian National Parks**”, isimli çalışmada milli parklardaki turizm gelirlerinin artmasının yerel halkın desteği ile mümkün olabileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda Estonya’da yer alan 5 milli parkın sınırlarında yaşayan toplam 273 kişi ile birebir görüşme yapılmıştır. Görüşme sonucunda, yerel halk milli parkların korunması düşüncesine karşı olmadıklarını, sadece kendi imkânlarının kısıtlanmasına karşı olduklarını söylemişlerdir. Yerel halk kendi faaliyetlerini herhangi bir sınır olmaksızın gerçekleştirebildikleri takdirde, milli parka gelen ziyaretçilerden kaynaklanan tahribatları tolere edebileceklerini vurgulamıştır.
- **Puhakka, R., Sarkki, S., Cottrell, S.P. ve Siimaki, P. (2009).** “**Local Discourses and International Initiatives: Sociocultural Sustainability of Tourism in Oulanka National Park, Finland**”, çalışmada Pan Parks Sertifikası’nın Oulanka Milli Parkı çevresinde yaşayan yerel halka ne ifade ettiği öğrenilmeye çalışılmıştır. Yerel halka yapılan yarı yapılandırılmış görüşme sonuçlarına göre; halkın çoğunluğunun milli parkın gerek turizmine gerek sosyo-ekonomik kalkınmasına karşı olumlu tutum sergiledikleri görülmektedir. Bununla birlikte yerel halk, milli parkın en önemli eksiğinin katılımcı yaklaşımdan uzak olduğunu belirtmiş, bu durumun milli parkın sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilediği görüşünü savunmuştur.
- **Walpole, M.J. ve Goodwin, H.J. (2001).** “**Local Attitudes Towards Conservation and Tourism Around Komodo National Park¹², Indonesia**”, isimli çalışmada Komodo Milli Parkı’ndaki turizm ve turizmin etkileri yerel halkın gözünden değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre halkın

¹² 1980 yılında kurulan Komodo Milli Parkı’nın en önemli özelliği, devasa büyüklükteki Komodo Dragon olarak adlandırılan kertenkelelere ev sahipliği yapmasıdır (<http://www.komodonationalpark.org>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018)

çoğunluğu, milli parkta turizm faaliyetlerinin devamlılığı için korumanın gerekliliğini vurgulamıştır. Diğer taraftan yerel halk, turizmi kendilerine ekonomik gelir getirmesi dolayısıyla istediklerini, bu durum olduğu takdirde milli parkın korunması konusunda daha hassas davranacakları konusunda fikir belirtmişlerdir.

- **Ezebilo, E.E. ve Mattson, L. (2010). “Socio-Economic Benefits of Protected Areas as Perceived by Local People Around Cross River National Park¹³, Nigeria”** adlı makalede Cross River Milli Parkı sınırlarında yaşayan 150 kişi ile turizmin yerel halkın sosyo-ekonomik kalkınmasına ne tür katkıları olduğuna yönelik görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre; milli parktaki turizm faaliyetlerinin ekonomik getirisinden sadece bir yerleşmenin faydalandığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ezebilo ve Mattson (2010) çalışma sahasının sınırlarında kalan diğer iki yerleşmenin milli parkın ekonomik getirisinden faydalanmasının sürdürülebilir kalkınma projeleri ile mümkün olacağını belirtmektedir.
- **Trakolis, D. (2001). “Local People’s Perceptions of Planning and Management Issues in Prespes Lakes National Park¹⁴, Greece”** isimli çalışmada Prespes Lakes Milli Parkı çevresinde yaşayan 201 kişiye anket uygulamış ve milli parka yönelik bakış açıları analiz edilmiştir. Katılımcılar, sınırlarında yaşadıkları milli parkın kurulma amacının ne olduğu, ne için olması gerektiği ve ne işleve sahip olduğu konularında herhangi bir fikirlerinin olmadığını ifade etmişlerdir.
- **Brandon, K.E. ve Wells, M. (1992). “Planning for People and Parks: Design Dilemmas”**, isimli çalışmada milli park sınırlarında yaşayan yerel halkın sosyo-ekonomik ve toplumsal kalkınması, Bütünleşmiş Koruma-Kalkınma Projesi (ICDP) kapsamında analiz edilmiştir.
- **Arı, Y. (2003). “Kuş Cenneti Milli Parkı’nda Park Yönetimi-Yöre Halkı İlişkisi”**, isimli çalışmada Kuş Cenneti Milli Parkı çevresinde yaşayan yerel halk ile milli park yönetimi arasındaki ilişkinin hikâyesi anlatılmaktadır. Milli parkın

---

¹³ 1991 yılında kurulan Cross River Milli Parkı, 640 km² lik bir alanı kaplamaktadır. Milli park, Nijerya’nın yaban hayatı açısından önemli korunan alanlarından biridir (<https://nigeria.wcs.org>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

¹⁴ Büyük Prespa ve Küçük Prespa Gölleri’nin yer aldığı milli park, 1974 yılında koruma altına alınmıştır (<http://www.visitgreece.gr>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

geçmiş arşivlerine dayanarak veri toplanan çalışmada, milli parkın kuruluşunda büyük katkısı olan Curt Cosswing'in sahadan ayrılması ile birlikte milli park ve yerel halk arasındaki ilişkilerin bozulduğu, bu ilişkilerin eski haline dönmesinin yerel halkın katılımcı planlama yaklaşımları çerçevesinde sürece dâhil edilmesi yoluyla mümkün olacağı aktarılmıştır.

- **Kervankıran, İ. ve Kılıç, M. (2017). “Sosyo-Mekânsal Boyutlarıyla Kentleşme ve Milli Park Etkileşimi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı Örneği”** isimli çalışmada Türkiye'nin ilk milli parkı olan Yozgat Çamlığı Milli Parkı'nın mekânsal değişimi ve kent ile olan etkileşimi araştırılmıştır. Bu doğrultuda, milli parkın çevresinde yaşayan halkın görüşlerine de başvurulmuştur. Çalışmanın sonucunda, şehirle bütünleşik yapıda olan milli parkın, halk tarafından şehir parkı olarak algılandığı vurgulanmıştır.
- **Sarı, C. ve Bidav, Y. (2017). “Munzur Vadisi Milli Parkı'nda Doğal ve Kültürel Çevrenin Geliştirilmesi ve Korunması Üzerine Yöre Halkının Farkındalığı”** adlı makalede Munzur Vadisi Milli Parkı sınırlarında yaşayan yerel halkın parka yönelik tutumları ve farkındalıkları ölçülmeye çalışılmıştır. Bu amaçla milli parkı ziyaret eden 452 kişiye anket uygulanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre; şehir merkezine yakınlığından dolayı, yerel halkın milli parkı tanıdığı görülmektedir. Bunun yanında yerel halk, turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin, milli parkların doğal yapısına zarar gelmeksizin yapılması talebinde bulunmaktadır.
- **Kızılaslan, N. ve Ünal, T. (2013). “Manisa Spil Dağı Milli Parkı Kırsal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi”** adlı çalışmada Spil Dağı Milli Parkı kırsal turizm açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla milli parka gelen ziyaretçilere ve milli parkların çevresinde yaşayan yerel halka anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda yerel halk, milli park için isteklerinin yerine getirilmesi koşuluyla, kırsal turizme katkı sağlayabileceklerini belirtmiştir.
- **Bekdemir, Ü. ve Sezer, İ. (2008). “Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı ve Yöre Ekonomik Faaliyetleri İlişkisi”**, isimli çalışmada milli parkın 90'lı yıllarda ilan edilmesinden sonra, park yönetimi ve yerel halk

arasında gerginliklerin yaşandığı, bu sürecin milli parkta turizm faaliyetlerinin başlaması ile daha fazla arttığı vurgulanmıştır.

- **Topgül, S. (2012). Gala Gölü Milli Parkı'nın (Edirne) Sosyo-Ekonomik Etkilerinin İncelenmesi**, isimli yüksek lisans tez çalışmasında, önemli sulak alanlardan biri olan Gala Gölü'nün, Yenikarpuzlu yöresinde yaşayan yerel halka olan etkileri ortaya koymaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, gölden farklı şekillerde faydalanan yerel halkın, göle koruma statüsü verilmesinden sonra yerel halkta nasıl bir değişim olduğunu ortaya koymaktır. Çalışma sonucunda, gölün sulak alan olmasından dolayı, yerel halkın ekonomik faaliyetlerinin kısıtlandığı, bundan dolayı milli parka karşı tepkili oldukları belirtilmiştir.
- **Atay, T. (2005). Göl ve İnsan, Beyşehir Gölü Çevresinde Doğa-Kültür İlişkisi Üzerine Antropolojik Bir İnceleme**, isimli kitapta Beyşehir Gölü Havzası'nda insan-kültür-çevre ilişkisi ve bunun yerel halkla olan etkileşimleri ve boyutları araştırılmıştır. Çalışma kapsamında, göl çevresinde bulunan köylere gidilmiş ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma bulgularında, göl çevresinde yaşayan yerel halkla, göl arasında ekonomik, sosyal özellikle de duygusal anlamda bir bağ olduğu, gölün koruma altına alınması ile birlikte gölle ilgili yaşadıkları pek çok şeyin yitirilmiş olmasına üzüldükleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Milli parkların ilan edilmesi ile birlikte gerek turizm ve rekreasyonel faaliyetler, gerekse yerel halk-milli park çatışması gibi problemler, bu mekânların yönetimi, işleyişi, koruma ve kullanımında planlamayı zorunlu kılmıştır.

Yapılan planlamaların çoğuna bakıldığında alanın yerleşme, turizm ve rekreasyon, taşıma kapasitesi, sürdürülebilir koruma ve kullanımı ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu yönüyle, literatürde milli parkların planlanması ve planlama önerilerine yönelik çok sayıda çalışma mevcuttur:

- **Eagles, P.F.J. (2009). "Governance of Recreation and Tourism Partnerships in Parks and Protected Areas"**, isimli çalışmada korunan alanlar ve milli parklardaki turizm ve rekreasyon faaliyetleri, 8 adet yönetim planı çerçevesinde incelenmiştir. Bu yönetim planlarında turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin işleyişini 10 kriter çerçevesinde değerlendiren Eagles (2009), değişen statü, politik istekler gibi nedenlerin milli parkların katılımcı yönetiminde farklılıklar

meydana getirdiğini ileri sürmüştür. Yönetim planlarında yer alan 10 kriterin uygulama aşamasında milli parklara eşit şekilde dağıtılmadığı, özellikle finansal koşulların diğer kriterlerden daha fazla ön plana çıktığı çalışmadan çıkan bir diğer sonuçtur.

- **Mudiyselage, R. ve Rathnayake, W. (2016). “Economic Values for Recreational Planning at Horton Plains National Park¹⁵, Sri Lanka”** isimli çalışmada Horton Plains Milli Parkı’nda rekreasyonel planlama ekonomik gelir yönüyle incelenmiştir. Bu kapsamda iki adet seyahat maliyet metodu kullanan Mudiyselage ve Rathnayake (2016), çalışmanın sonucunda milli parklarda rekreasyonel planlama yapılırken, ziyaretçilerin harcadıkları gidere göre parkın rekreasyonel kalitesinin daha yüksek olmasına dikkat edilmesi gerektiği görüşündedir.
- **Szabo, E.A., Lawrence, A., Iusan, C. ve Canney, S. (2008). “Participatory Protected Area Management- A Case Study From Rodna Mountains National Park¹⁶, Romania”**, isimli makalede korunan alanlarda komünizmin çöküşünden sonra katılımcı yaklaşımların hız kazandığı, ancak bu yaklaşımların çok az bir kısmının bile korunan alanlarda uygulanmadığı belirtilmektedir. Bu yönüyle çalışmada Rodna Dağları Milli Parkı için örnek bir yönetim planı önerisi geliştirilmiştir. Bu yönetim planı önerisinde, planlamaya dâhil edilen yerel halkın içerisinde öğrenci kulüpleri oluşturulmuştur. Öğrenci kulüplerinin hem biyoçeşitliliği izleme, hem de yerel halkı çevresel açıdan eğitmeyi amaçladığı yönetim planının sürdürülebilirliği sağlamada önemli bir ölçüt olabileceği düşünülmüştür.
- **Bello, F.G., Carr, N. ve Lovelock, B. (2016). “Community Participation Framework for Protected Area-Tourism Planning”**, adlı makalede turizm planlamasında yerel halkın katılım süreçlerine dâhil edilmesi gerektiğini belirtmiş ve bu amaçla korunan alanlar için bir yönetim planı geliştirmiştir. Katılımcı turizm planlaması yaklaşımı kapsamında ele alınan çalışmada 7 temel

---

¹⁵ 1988 yılında milli park ilan edilen Horton Plains Milli Parkı, sahip olduğu topoğrafik özelliklerinden dolayı ekoturizm faaliyetlerinin çok sık yapıldığı destinasyonlardan biridir (http://www.srilankaecotourism.com/horton_plains.htm). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

¹⁶ 1990 yılında kurulan Rodna Mountains Milli Parkı, Romanya’nın büyüklük bakımından ikinci milli parkıdır. Milli park bitki tür çeşitliliği açısından zengin olup, büyük glasiyal göllere sahiptir (<https://www.uncover-romania.com/attractions/nature/rodnei-mountains-national-park>). (Erişim Tarihi: 27.03.2018).

katılımcı planlama unsuru belirlenmiştir. Bu unsurlar; yerel halkın katılımı, kaynak erişilebilirliği, korunan alanların temsili, özgürlüğü, etkisi ve gücü, şeffaflığı, karar alma mekanizmaları olarak belirlenmiştir. Çalışmada katılımcı yaklaşım unsurlarının, yerel halkın kalkınması ve turizm planlaması açısından kritik derecede öneme sahip olduğu, ancak planın uygulanmasının gelişmiş ülkelerde daha mümkün olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

- **Koca, R., Güney, İ., Altundal Öncü, M., Somuncu, M. (2016). “Korunan Alanlarda Etkili Planlama ve Sürdürülebilir Alan Yönetimi Üzerine Kaçkar Dağları Milli Parkı’nın İncelenmesi”**, çalışmada Kaçkar Dağları Milli Parkı’nın yönetiminden kaynaklanan sorunlara değinmişlerdir. Milli parkın etkili ve sürdürülebilir kullanımını sağlamaya yönelik öneriler geliştirilen çalışmada, milli parkın Uzun Devreli Gelişme Planları (UDGP) incelenmiş, yerel halk ve milli park yöneticileri ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda, yerel halka UDGP süreçlerinde yeterince yer verilmediği, milli park yönetiminde uzman personel eksikliğinin, alanın korunması ve kullanımında aksaklıklara yol açtığı belirtilmiştir.
- **Düzgüneş, E. (2015). “Milli Park Planlamalarında Ziyaretçi Yönetimine İlişkin Yeni Bir Model Önerisi: Altındere Milli Parkı (Maçka/Trabzon)”**, adlı doktora tez çalışmasında, ziyaretçilerin milli parklar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmanın yolunun uygulanabilir planlamalar sayesinde olacağını ifade etmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak, Düzgüneş (2015) Altındere Milli Parkı’ndaki ziyaretçilere yönelik Milli Parklarda Ziyaretçi Etki Yönetimi (MPZEY) modeli gerçekleştirmiştir. Bu modelde koruma ve kullanma düşüncesinden hareketle, koruma yapısının belirlenmesi aracılığı ile “Analitik Hiyerarşi Süreci” tekniği ile “Ekolojik Duyarlılık Analizi” yapılmıştır. Aynı zamanda milli parkın daha etkin kullanılabilmesi için ziyaretçilere, uzman ve yöneticilere anket uygulanmıştır.

Milli parklarla ilgili yukarıda değinildiği üzere, konu başlıkları olan *turizm ve rekreasyonel faaliyetler, koruma ve kullanma, planlama ve etkili yönetim* başta olmak üzere pek çok çalışmayı literatürde görmek mümkündür. Milli parklar ve diğer korunan alanların, çeşitli başlıklar altında çok sayıda çalışmaya konu olması, bu alanların sürdürülebilir kullanımını, korunmasını sağlamaya yönelik olması ile ilgilidir. Bu

açından çalışmaların sonucuna bakıldığında; spesifik başlıklar hariç, çoğu çalışmada milli parkların sürdürülebilir korunması, sürdürülebilir kullanımı, sürdürülebilir planlamasına yönelik tartışma ve önerilerin yer aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda; literatürde milli parkları sürdürülebilirlik ilişkisi kapsamında ele alan çalışmalarda bulunmaktadır.

- **Demir, C. (2002). Milli Parklarda Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Sürdürülebilirliği: Türkiye’deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama,** isimli doktora tez çalışmasında, ülkelerin milli park alanlarındaki olumsuz etkilerini azaltmayı, parkların sürdürülebilirliğini sağlamanın zorunlu bir ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda Demir (2001)’in çalışmasının amacı, turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin, ülkemiz milli parkları üzerindeki olası olumlu ve olumsuz etkilerini belirlemektir. Bu amaçla, çalışmada anket tekniği kullanılmış ve 32 milli park yöneticisine anket uygulanmıştır. Çalışmada, milli parklarda turizm ve rekreasyon faaliyetlerinden kaynaklanan olumsuz etkilerin çok fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- **Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). Turizm ve Çevre Yönetimi Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı,** isimli 4 bölümden oluşan kitapta, turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin çevre ve korunan alanlar üzerindeki çevresel etkileri, sürdürülebilir gelişme çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmada, özellikle korunan alanlar içerisinde milli parkların, sürdürülebilir işleyişini devam ettirmenin sürdürülebilir turizm politikaları ile mümkün olacağı vurgulanmaktadır.

2. Alanla İlgili Literatür Çalışmaları

Isparta ili milli parkları ve diğer korunan alanlar, jeolojik, jeomorfolojik, bitki tür çeşitliliği ve fauna açısından nadir görülebilecek özellikte yer almaktadır. Bu açıdan Isparta ili korunan alanları, farklı disiplinlerden çok sayıda çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmalara örnek vermek gerekirse;

- **Alkan, H., Korkmaz, M., Tolunay, A. (2009). “Assessment of Primary Factors Causing Positive or Negative Local Perceptions on Protected Areas”** çalışmada korunan alanların sınırlarında yaşayan yerel halkın, katı koruma kuralları nedeni ile yaşadıkları yerde pek çok problemle karşılaştıklarından bahsetmektedir. Bu görüş doğrultusunda Alkan vd (2009) çalışmalarında, Kovada Gölü Milli Parkı çevresinde yaşayan yerel halkın, milli

parka yönelik bakış açılarını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda köylerde yaşayan yerel halkla görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada yerel halkın sadece %25'inin milli parktan memnuniyet duyduğu, geri kalanların ise milli parka olumsuz baktıkları sonucuna varılmıştır.

- **Alkan, H. ve Korkmaz, M. (2009).** “**Korunan Alanların Yönetiminde Yaşanan Sosyo-Ekonomik Odaklı Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme**” isimli çalışmada korunan alanlarda katı koruma anlayışından kaynaklanan problemler, Isparta ili örneğinde ele alınmıştır. Bu bağlamda, Isparta ili korunan alanları için hazırlanan mevcut planlamalar eleştirel bir gözle değerlendirilmiştir.
- **Alkan, H. (2009).** “**Negative Impact of Rural Settlements on Natural Resources in the Protected Areas: Kovada Lake National Park, Turkey**” isimli makalede Kovada Gölü Milli Parkı üzerindeki olumsuz insan etkisine değinilmiş ve milli park sınırında yaşayan yerel halka anket uygulanmıştır. Anket sonucunda, Kovada Gölü ve çevresinin şimdiye kadar olumsuz etkilerden korunmadığı görüşü ön plana çıkmıştır. Çalışma, milli parktaki koruma ve kullanmadan kaynaklı problemlere çözüm getirmeyi amaçlamıştır.
- **Alkan, H., Korkmaz, M., McGill, D. ve Eker, M. (2010).** “**Conflicts in Benefits From Sustainable Natural Resource Management: Two Diverse Examples From Turkey**”, adlı çalışmada sürdürülebilir orman yönetiminin katılımcı yaklaşımla mümkün olduğunu belirterek, Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları çevresinde yaşayan yerel halkın görüşlerine başvurulmuştur. Çalışmada, yerel halkın milli parkın doğal kaynaklarından faydalanmadığı, bu nedenle milli parka yönelik olumsuz algılarının çok fazla olduğu sonucuna varılmıştır.
- **Akyol, A., Türkoğlu, T., Bekiroğlu, S. ve Tolunay, A. (2017).** “**Residents Perceptions of Livelihood Impacts Arising From The Kızıldağ National Parks, Turkey**”, adlı çalışmada Kızıldağ Milli Parkı çevresinde yaşayan yerel halkın park yönetimine karşı algıları, beklentileri, ihtiyaçları ve katılım düzeyleri araştırılmıştır. Bu bağlamda çalışmada yerel halka anket ve yüz yüze görüşme yapılmıştır. Çalışmada, milli parkın yerel halk üzerindeki en olumsuz etkisinin

yaşam şekillerinde büyük bir değişime sahip olması ve ekonomik anlamda gelir elde edememeleri sonucu ortaya çıkmıştır.

- **Korkmaz, M. (2001). “Orman Kaynaklarında Doğa Turizmi Etkinliklerinin Ekonomik Çözümlenmeleri: Kızıldağ Milli Parkı Örneği”** isimli çalışmada turizm ve rekreasyon açısından uygun özelliklere sahip olan Kızıldağ Milli Parkı’ını fayda/masraf oranı kriteri bakımından incelemiş ve bu mekana yapılan doğa turizmi etkinliklerinin ekonomik bakımdan uygun olduğu vurgulanmıştır. Korkmaz (2001) aynı zamanda çalışmada milli parkta doğa turizmi etkinliklerinin artırılmasının, hazırlanan planların geliştirilmesi, alt ve üst yapı olanaklarının iyileştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.
- **Kervankıran, İ., Eryılmaz, A.G. (2014). “Isparta İli Milli Parklarının Rekreasyonel Faaliyetlerde Kullanımı”**, isimli çalışmada dünyadaki ve ülkemizdeki milli park anlayışı, Isparta ili milli parklarının günümüzdeki durumu, turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde sürdürülebilir kullanımına değinilmiştir. Çalışmada ziyaretçilerle, yere halkla ve milli park yetkilileri ile görüşme yapılmıştır. Çalışma sonucunda, gerek koruma gerekse turizm ve rekreasyonel faaliyetlerden kaynaklanan sorunlar olduğu belirtilmiş ve buna yönelik öneriler sunulmuştur.
- **Kervankıran, İ., Eryılmaz, A.G. (2015). “Milli Parkların Sürdürülebilir Kullanımı ve Yönetim Planı Önerisi: Isparta ili Örneği”**, isimli çalışmada katı ve kuralcı koruma anlayışı ile hazırlanan yönetim planlarının milli parklarda uygulanabilirliğinin zor olduğu belirtilerek, Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkı için yerel halk ve ziyaretçilerin sorunlarını çözmeye yönelik bir yönetim planı önerisi geliştirilmiştir.
- **Kervankıran, İ. ve Eryılmaz, A.G. (2016). “Milli Parkların Turizm ve Rekreasyonel Faaliyetlerde Sürdürülebilir Kullanımı: Isparta İli Örneği”**, adlı makalede, ziyaretçilerin Isparta ili milli parklarında turizm ve rekreasyonel faaliyetlere bakış açıları değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, milli parka gelen ziyaretçilere anket uygulanmıştır. Anket sonucunda, milli parklara gelen ziyaretçilerin turizm ve rekreasyonel faaliyetlere olumlu yaklaştıkları, bu gibi mekânların korunması konusunda daha hassas davranılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Bunun yanında literatürde Isparta ili milli parklarını değişik açılardan ele alan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalara Oran (1992); Kardeşahin (1998); Gülle (1999); Yüce (1999); Tabur (2002); Yücedağ ve Carus, (2005); Karadağ (2007); Karadağ ve Barış (2009); Gürbüz vd (2009); Şimşekli (2009); Küçükdoğan (2010); Aslan (2010); Kır ve Tuncay (2010); Aslan ve Karaca (2012); Şen (2012); Bahadır (2012a); Bahadır (2012b); Bahadır (2013); Özdan (2014); Sancer (2015); Şener ve Şener (2016); Yaman (2016); Ersin (2017) örnek verilebilir.

Yukarıda değinilen çalışmalar, Isparta ili milli parklarının genel anlamda bitki ve hayvan tür çeşitliliğini, Kovada Gölü'nün hidrolojik özelliklerini inceleyen çalışmalardır. Bu anlamda çalışmamız, ilgili literatürden de destek alarak, Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarını hem turizm ve rekreasyonel faaliyetler, hem de sürdürülebilirliği yönüyle ele almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. KORUNAN ALANLAR ve MİLLİ PARK

2.1.1. Doğa Koruma Kavramı, Amaçları, Hedefleri ve Kategorileri

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana hayatını devam ettirmek için sürekli üretme ve tüketme ihtiyacı içerisinde olmuştur. Bu ihtiyaç ilkel toplumlardan modern topluma geçiş süreci boyunca katlanarak artmıştır. Başta avcılık-toplayıcılık faaliyetleri ile başlayan süreç, gelişen ve değişen dünya ile birlikte sanayi ve endüstri çağına doğru hızlı bir ilerleme göstermiştir. Nitekim dünyada yaşanan bu türlü gelişmeler doğal kaynakların günden güne tahrip olmaya başlamasına yol açmıştır. Oluşan tahribatın büyük boyutlara ulaşması dünya çapında bir yankı bularak, var olan doğal, kültürel, ekolojik ve arkeolojik açıdan öneme sahip olan kaynakların korunması gerekliliği düşüncesi oluşmuştur.

Son yıllarda teknoloji, bilim ve ekonomik alanda meydana gelen gelişmelerin doğal ve kültürel çevreye zarar vermesi ile birlikte kentleşme ve sanayileşme süreci olumsuz yönde etkilenmiş, nüfus artışına neden olmuş ve bunun sonucunda doğa koruma bir ihtiyaç haline gelmiştir (Yılmaz vd, 1996). Düzgüneş (2009) doğa ve doğal kaynaklar üzerindeki insan kullanımlarının artması ile birlikte ormansızlaşmanın artması, endüstriyel atıkların doğaya salınması, sulak alanların kurutulması, erozyonun artması, ortalama sıcaklığın yükselmesi ve bitki ve hayvan neslinin tüketilmesi gibi problemlerin hız kazanması sonucunda doğanın çeşitli kategorilere ayrılarak korunması gerekliliğini ifade etmektedir.

Korunan alanların amaçlarına yönelik resmi, özel veya sivil toplum örgütlerinin farklı tanımlamaları bulunmakla birlikte ortak amacı; dünyadaki ender ve özel ekosistemlerin gelecek nesillerin de kullanmasına imkân sağlamaktır. Bununla birlikte korunan alanların önemi gittikçe arttığı için, dünyada bu alanların korunmasına yönelik örgütlenmeler de hız kazanmaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014).

Bu örgütlerden en önemlilerinden biri; UNESCO'nun desteği ile 1948 yılında IUPN (International Union for Protection of Nature-Doğanın Korunması için Uluslararası Birlik) kurulmuş, 1958 yılında bu kurumun adı IUCN (International Union

for Conservation of Nature and Natural Resources-Uluslararası Doğa Koruma ve Doğal Hayatı Koruma Birliği) olarak değişmiştir. 1990 yılında ise kurum Dünya Doğayı Koruma Birliği adını almış, ancak IUCN olan kısaltması kullanılmaya devam edilmiştir (Yeşil, 2016). Dünya Koruma Birliği'nin yaklaşık 140 ülkede 980'in üzerinde kayıtlı üyesi bulunmaktadır. Koruma alanı statülerini belirleyen ve gerekli kriterleri oluşturan dünyadaki en önemli otoritedir (Eroğlu, 2014).

IUCN, dünya çapında doğa koruma çalışmalarına yardımcı olmak için yeryüzünde doğa koruma ile ilgili kaygı duyan hükümetleri, hükümetlerin uzman kuruluşlarını, yerel, ulusal ve uluslararası hükümet dışı kurumlara yardımcı olan bir kurumdur (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014).

Dünya Koruma Birliği (IUCN) korunan alanları; özellikle biyolojik çeşitliliğin, doğal ve kültürel kaynakların korunmasına ve sürdürülmesine ayrılmış; yasal ya da diğer etkili araçlar yoluyla yönetilen bir arazi ve/veya deniz parçası (IUCN, 1994) olarak tanımlamaktadır (Mulongoy ve Chape, 2004).

Anon (1999) doğa korumanın amacını, korunmaya değer türlerin doğal habitatlarını ve ekosistemlerini koruyarak onların yok olmasını önlemekle birlikte her yok olan türün, biyoçeşitliliğin kendisini oluşturan unsurlar içinde tehlike oluşturduğunu vurgulamaktadır.

Çolak (2001) ve Wiegleb (2003) ise doğa korumanın genel amaçlarını şu şekilde özetlemektedir:

- Doğaya yakın alanların korunması
- Yaşam alanlarını doğal haliyle korumak,
- Flora ve faunanın korunması ve bu türlerin gelişiminin sağlanması,
- Doğal peyzajın ilksel yapısının bozulmadan korunması
- Biyolojik çeşitliliğin korunması,
- Abiyotik (yaşamın olanaksız olduğu) doğal kaynakların korunması,
- Global açıdan doğa korumanın amacı atmosferin, hassas ekosistemlerin ve tehlike altındaki yaşayan toplumların güvence altına alınmasıdır,
- Flora ve faunanın genetik farklılığının korunması,
- Ekosistemin evrimsel gelişiminin korunması,
- Doğaya yakın ve durağan ekosistemlerin korunması,
- Tür koruma ve alan koruma,

- Doğa alanını dış çevresiyle birlikte korumak,
- Biyotopların korunması,
- Peyzaj tablolarının korunması,
- Doğanın verim yeteneğinin güvence altına alınması ve doğal kaynakların yararlanma yeteneğinin korunması.

Yukarıda değinildiği üzere pek çok işlevi bulunan doğa korumanın kısaca esas amacının; korunmaya değer kaynakların birtakım sınıflandırmalar doğrultusunda koruma altına alınması olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Yücel (2005a) doğa koruma hedeflerinin bugünkü koşullarda küresel ölçekte, doğal ve kültürel ekosistemlerin korunması ve kullanılması gerektiğini belirtmektedir.

Dünya genelinde ise doğa koruma, daha çok korunan alanların oluşturulması ile yapılmaktadır. Bu bağlamda korunan alanların ülkelere koruma işlevi görmesinin yanında ekonomik, sosyal, kültürel açıdan çok sayıda katkısı bulunmaktadır. Özer (2004) ve MacKinnon (1986) korunan alanların buldukları bölgeye olan faydalarını şu şekilde ifade etmektedir;

- Hidrolojik yapının devamlılığını sağlar.
- Toprağın korunmasına yardımcı olur.
- İklim yapısının korunmasına destek olur.
- Yenilenebilir kaynakları korur.
- Biyolojik çeşitliliği korur.
- Turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin gelişimine imkân sağlar.
- Çalışma (iş) için elverişli imkânlar sağlar.
- Gen kaynaklarını korur.
- Araştırmalar ve denetlenebilecek faaliyetler için doğal laboratuvar niteliğindedir.
- Eğitim faaliyetlerine imkân sağlar.
- Yaşam çevresinin kalitesini artırır.
- Özel faaliyetler için fırsatlar sunar.
- Geleneksel ve kültürel değerlerin korunmasına yardımcı olur.
- Doğal çevredeki değerleri korur.

Yücel (2005a) doğa koruma terimini, *“insan sağlığı ve yaşamın garantisi için, doğada yaşayan bitki ve hayvan türlerinin varlığı, onların yetişme koşulları ve yaşam ortamları ile belirli kriterler ışığında korumaya değer bulunan doğa parçalarını ve*

doğal elamanları korumak” şeklinde tanımlamaktadır. Bu kavram, dünyadaki tüm canlı türleri için doğal ortamın korunması ve geliştirilmesi için gerekli tüm önlemleri almak ve doğaya yapılan olumsuz faktörlerin etkisini yok etmek veya en aza indirmek anlamaktadır (Çolak, 2001). Gülez (1989) benzer bir tanımla doğa korumayı; insanlığın doğayı değişik amaçlarla koruma çabası içinde olup, bu çabanın doğayı koruma anlayışının belli bir hayat tarzı olarak ortaya çıkmasını ifade etmektedir.

Yapılan tanımlamalara göre; doğa koruma kavramının birçok disiplin tarafından çalışıldığı ve farklı yönleri ile ele alındığı görülmektedir. Diğer yandan yapılan tanımların ortak noktasını doğa korumanın bir “*ihtiyaç*” tan doğması ve günümüzde bu ihtiyacın “*zorunluluk*” haline gelmesi fikri oluşturmaktadır.

Doğa koruma düşüncesinin tarihçesine bakıldığında; günümüz anlamıyla olmasa da çok eski zamanlara kadar uzandığı düşünülmektedir (Çolak, 2001). Doğa koruma bilinci evrensel anlamda kabul görmeden önce de, günümüzdeki anlamıyla bazı çalışmalar yapılmıştır. (Yeşil, 2016). Çolak (2001)’a göre ilk insanlar mağaralarda veya kaya oyuklarında doğanın bir parçası olarak yaşadıklarından dolayı doğal çevre üzerindeki olumsuz etkileri de azdı. M.Ö. 4000’li yıllara gelindiğinde ise doğal çevre üzerindeki baskılar çoğalarak, çevresel tahrip ortaya çıkmaya başlamış ve bu durum Romalılar zamanında daha da artmıştır. İngiltere’de 1250 yılında bazı hayvan türlerinin korunması istenmiş ve Dortmund’da (Almanya) 1343 yılında tarım arazileri ve meraların kullanımı konusunda belirli kanunlar çıkarılmıştır (Yücel ve Babuş, 2005).

Buna karşılık ilk doğa koruma kavramı Hindistan İmparatoru Asoka tarafından M.Ö. 252 yılında hayvanların, balıkların ve ormanların korunması için yasalar çıkarılması ile başlamıştır (Zafer, 1991; Yeşil, 2016). Bununla birlikte koruma çalışmaları, farklı medeniyetlerde farklı dönemlere rast gelmektedir. Korumanın başlangıcı Avrupa’da 17.yüzyıla denk gelmektedir. Dünya’da koruma amaçlı çeşitli kuruluşlar ise Fransa’da 1830 yılında, Belçika ve Bavyera’da 1835’de, Prusya’da ise 1843’de kurulmuştur (Oban, 2008).

Modern bir koruma anlayışı 1800’lerin başında ortaya çıkmaya başlamıştır (Ülgen ve Zeydanlı, 2008). Çevre ve doğal kaynakların korunması konusu, 18. yüzyılda dünyada birçok ülkede doğayı araştıran bilim insanları tarafından önemsenmiştir (Yalınkılıç ve Arpa, 2005). Lakin doğa koruma kavramının bilinçli olarak ilk ortaya çıkışı 19. yüzyılın ilk yarısına rastlamaktadır (Düzgüneş, 2009). Doğa koruma ile ilgili

yasal önlemlerin alınması, doğa koruma çalışmalarının sistemli ve kategorilere ayrılarak yapılması, bu konuda bilimsel amaçlı çalışmaların yapılması ve koruma ile ilgili uluslararası kurum ve örgütlerin ortaya çıkması 19. ve 20. yüzyılda başlamıştır (Yücel, 2005b). Özkan vd (2003), bu dönemde sedanter yaşam tarzı ile birlikte insanların doğada uygun buldukları alanları kendi gereksinimleri doğrultusunda tarım alanı ve yerleşim yeri olarak ayırdıklarını ifade etmektedir. Aynı şekilde Özkan vd (2003) 19.yüzyıldaki sanayi devrimi ve buna bağlı kentsel gelişmeyle birlikte doğal kaynaklar üzerinde var olan baskılara karşın 1850’li yıllarda dünyada ilk kez sistemli bir doğa koruma uygulaması olarak ABD’de milli park kavramının ortaya çıktığını, böylece yönetim şeklinin de belirlenerek “aktif koruma” çalışmalarının hız kazandığını vurgulamaktadır.

1864 yılında, Yosemite Vadisi, Amerika’da milli parkçılık hareketinin babası olarak kabul edilen Frederick Low Olmstead’in çabaları ile halka açık mesire ve rekreasyon alanı olarak hizmet etmesi amacıyla doğa koruma bölgesi olarak ayrılmıştır (Eagles, 2002). Yellowstone Milli Parkı, 1872 yılında jeolojik ve jeomorfolojik yapısı ve flora ve faunasının zenginliği nedeniyle ABD’de Gaiserler bölgesinde 9000 km² lik bir alanda ilan edilmiştir. Yellowstone Milli Parkı’nın ilanı, doğa koruma düşüncesinin dünya ülkelerince başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Hepcan, 1997). Yellowstone Milli Parkı ile başlayan doğa koruma ve korunan alan düşüncesinde, ilk başlarda katı koruma düşüncesi egemen olmuş ve günümüzde ise ülkeler açısından kalkınma unsuru haline gelmiştir (Yeşil, 2016).

Dudley (2008) benzer bir yaklaşımla korunan alanların pek çoğunun “*insan tarafından yapılan en büyük çaplı ve bilinçli alan kullanım değişikliği*” olarak kabul edildiğini belirtmektedir. Liu vd (2010) ise giderek azalan biyolojik tür çeşitliliğinin korunması için korunan alanların gerek sayı gerekse alansal olarak arttırılmasının zorunluluğu üzerinde durmaktadır.

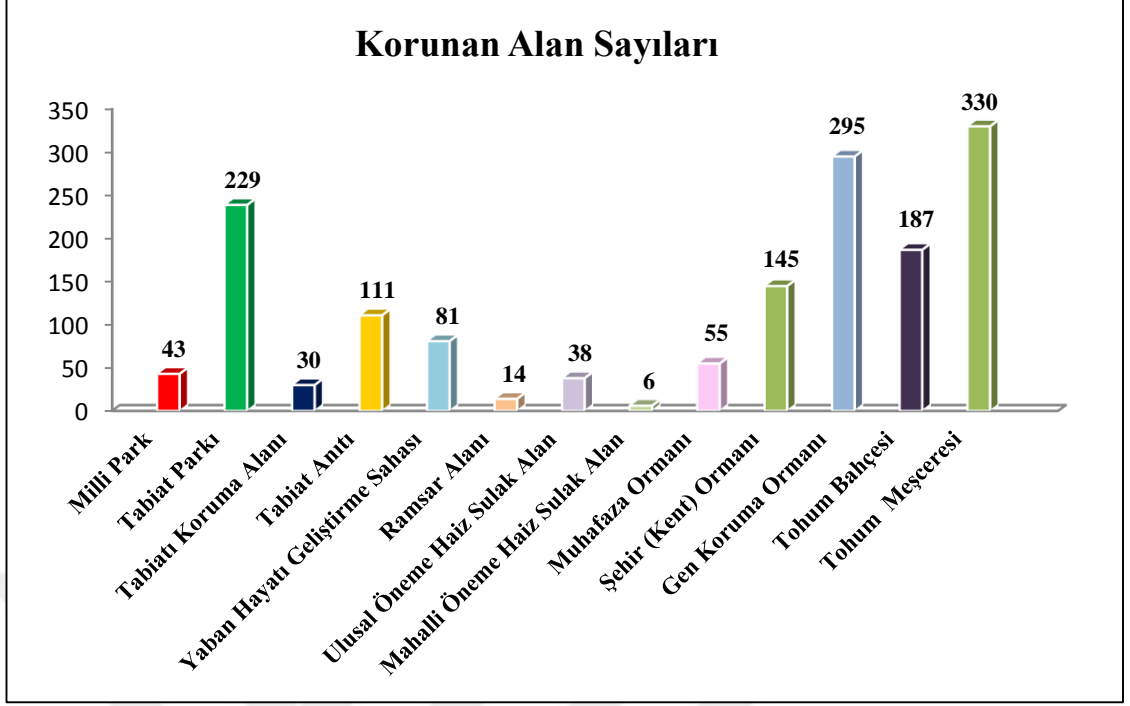
18. yüzyılda başlayan doğa koruma hareketi, sonraki yüzyılı takiben tüm dünyada kabul görmüş ve pek çok ülke çeşitli kategoriler altında doğal kaynaklarını koruma altına almıştır. Günümüzde bakıldığında koruma alanı olmayan ülke sayısının yok denecek kadar az olduğu söylenebilir. Diğer taraftan dünya çapında doğa koruma ve korunan alan oluşturma düşüncesinin sivil ve toplumsal olmak üzere çeşitli örgütlenmeler, kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenmesi, bu türlü faaliyetlerin

uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler yoluyla geçerlik kazanması, konunun ne denli önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Ülkemizde ise doğa koruma ve korunan alan oluşturma düşüncesinin batıya nazaran daha geç başladığı görülmektedir. Bu anlamda Türkiye’de ilk resmi koruma çalışmaları İstanbul Belgrad Ormanları’nın 1951 yılında “Muhafaza Ormanı” olarak ilan edilmesi ile başlamıştır (Yeşil, 2016). 1948 yılında Prof. Selahattin İnal tarafından ilk kez “Milli Park” deyiminin kullanılmasından sonra koruma alanları yasal olarak tanınmış ve Orman Kanunu’nun 4. ve 25. Maddeleri ile “Milli Park” kelimesi Türk hukukuna kazandırılmıştır (Yücel, 1995).

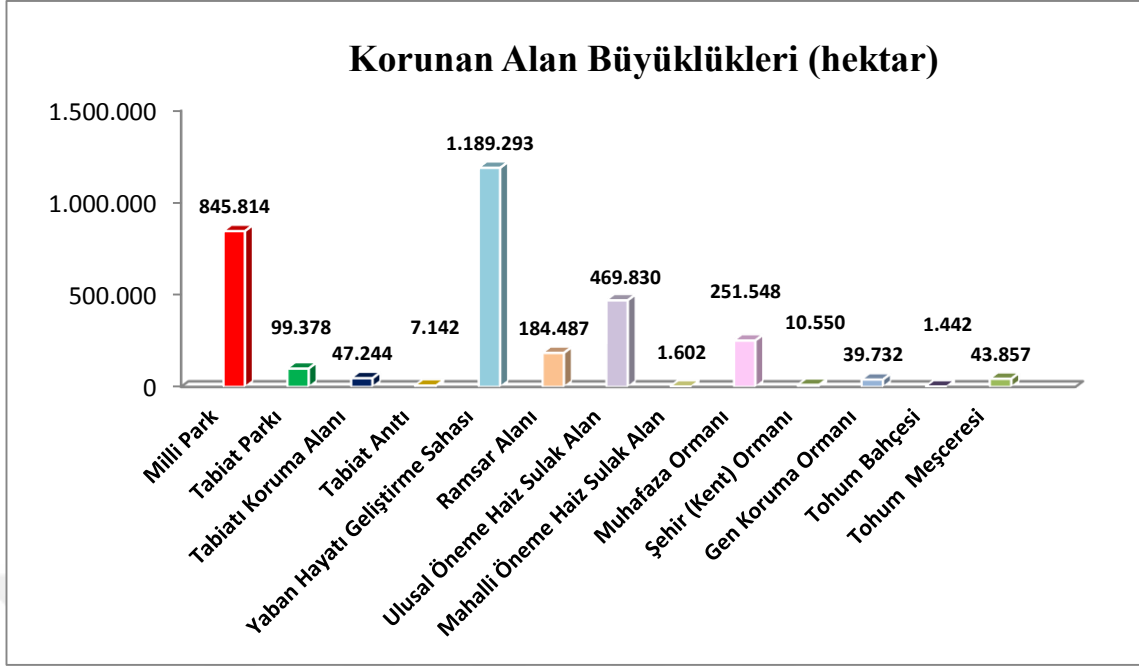
Bu doğrultuda 1958 yılında Yozgat Çamlığı Milli Parkı’na ilk koruma statüsü verilmiş ve milli park ilan edilmiştir. Takip eden yıllarda milli parkların ulusal ve uluslararası turizm ve rekreasyonel faaliyetler bakımından önemine değinilerek, pek çok uzman bu konuda çalışma yapmak üzere Türkiye’ye getirilmiştir (Yücel, 1995). 1980’li yıllara kadar koruma düşüncesine ilişkin sadece milli parklarla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Diğer koruma alanlarının oluşturulması ve ilanı daha geç olmuştur. Örneğin; Tabiat Parkları Milli Parklardan 25 yıl sonra, Tabiat Anıtları ile Özel Çevre Koruma Bölgeleri ise 30 yıl sonra ilan edilmiştir (Yücel, 2005a; Yeşil, 2016).

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün 2018 yılı verilerine göre; ülkemizde 43 adet Milli Park, 229 adet Tabiat Parkı, 30 adet Tabiatı Koruma Alanı, 111 adet Tabiat Anıtı, 81 adet Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, 14 adet Ramsar Alanı, 38 adet Ulusal Öneme Haiz Sulak Alan, 6 adet Mahalli Öneme Sahip Sulak Alan, 55 adet Muhafaza Ormanı, 145 adet Şehir Ormanı, 295 adet Gen Koruma Ormanı, 187 adet Tohum Bahçesi, 330 adet Tohum Meşçeresi bulunmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1: Korunan Alan Sayıları (Kaynak: DKMPGM, 2018)

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün 2018 yılı verilerine göre; ülkemizde Milli Parklar 845.814 ha, Tabiat Parkı 99.378 ha, Tabiatı Koruma Alanı 47.244 ha, Tabiat Anıtı 7.142 ha, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası 1.189.293 ha, Ramsar Alanı 184.487 ha, Ulusal Öneme Haiz Sulak Alanlar 469.830 ha, Mahalli Öneme Haiz Sulak Alan 1.602 ha, Muhafaza Ormanı 251.548 ha, Şehir Ormanı 10.550 ha, Gen Koruma Ormanı 39.732 ha, Tohum Bahçesi 1.442 ha, Tohum Meşçeresi 43.857 ha alan kaplamaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Korunan Alan Büyüklükleri (Kaynak: DKMPGM, 2018).

Dünya'daki korunan alanlara bakıldığında ilk sırada 34.071 ile Kuzey Amerika Birleşik Devletleri yer almaktadır. ABD'nin ardından 22.793 ile Almanya takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 11.424 sayı ile İngiltere gelmektedir (Sezen, 2017; Kılıç, 2018). Ülkemiz korunan alanlarının yıllar itibariyle genel olarak arttığı görülmekle birlikte bu sayının korunan alanların önemi düşünüldüğünde daha da arttırılması gerektiğini söylemek mümkündür. Sayılarla ifade edilecek olursa; 1958 yılında milli park sayısı 2 iken bu sayının 1980'li yıllara gelindiğinde 40'lara ulaştığı görülmektedir. Bununla birlikte Yücel (2005) ve Yeşil (2016)'in bahsettiği üzere 1980'li yıllardan önce koruma alanları sadece milli park olarak belirlenirken, 1980'li yıllardan sonra Tabiat Parkları ve Tabiatı Koruma Alanları başta olmak üzere diğer korunan alanlar da belirlenmiştir. 2000 yılı itibari ile ülkemizde korunan alanların sayısı 150 iken 2010 yılında bu sayı 309, 2012 yılında 1.411, 2016 yılı itibari ile 1.543'ü bulmuştur.

Bununla birlikte korunan alanlar dünyada ve Türkiye'de sahip oldukları doğal, kültürel, tarihi, ekolojik ve arkeolojik özellikleri başta olmak üzere birtakım kategorilere ayrılmışlardır (Tablo 1). Uluslararası Doğa Koruma ve Doğal Hayatı Koruma Birliği (IUCN)'ne göre (1994) koruma kategorileri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 1: Korunan Alan Kategorileri (IUCN, 1994; Dudley, 2008; Eroğlu, 2014).

IUCN Kategorisi	Ana Amaç ve Tanım
Kategori Ia Tabiat Rezervi	Bilimsel amaçlarla yönetilir Olağanüstü ya da temsili ekosistemler, jeolojik ya da fizyolojik özellikler ve/veya türler barındıran, temel olarak bilimsel araştırma ve/veya çevresel izleme amaçlı kullanılan kara ve/veya deniz alanları.
Kategori Ib Yaban Hayatı Alanı	Yaban hayatının korunması amacıyla yönetilir Doğal karakterini ve etkisini koruyan, sürekli ve önemli bir yerleşim içermeyen, doğal şartlarını korumak amacıyla yönetilen değişikliğe uğramamış veya pek az değişikliğe uğramış büyük kara ve/veya deniz alanları.
Kategori II Milli Park	Ekosistemi koruma ve rekreasyon amacıyla yönetilir Aşağıdaki amaçlar için tahsis edilmiş doğal kara ve/veya deniz alanları: a)şimdiki ve gelecek kuşaklar için bir ya da daha fazla ekosistemin ekolojik bütünlüğünü korumak; b) alanın tahsis amacına ters düşecek kullanım ve yerleşimleri önlemek; c) çevresel ve kültürel açılarından uygun manevi, bilimsel, eğitsel, rekreasyonel ve ziyaret amaçlı faaliyetlere imkan vermek.
Kategori III Tabiat Anıtı	Belirli doğal özellikleri koruma amacıyla yönetilir Nadirliği, temsili ve estetik nitelikleri, kültürel önemi açısından olağanüstü ya da benzersiz olan bir ya da daha fazla doğal/kültürel özellik içeren alanlar.
Kategori IV Habitat/Tür Koruma Alanı	Etkin yönetim müdahalesi yoluyla doğa koruma amacıyla yönetilir Habitatların bakımı ve/veya belirli türlerin ihtiyaçlarının karşılanması için etkin yönetim müdahalesi gerektiren alanlar.
Kategori V Korunan Deniz/Kara Peyzajı	Deniz/kara peyzajını koruma ve rekreasyon amacıyla yönetilir İnsan ve doğa arasındaki etkileşimin zaman içinde önemli estetik, ekolojik ve/veya kültürel değer taşıyan ayırt edici bir nitelik oluşturduğu, çoğu zaman yüksek biyolojik çeşitliliğe sahip, gerektiğinde kıyı ve denizi de kapsayan alanlar. Bu geleneksel etkileşimin bütünlüğünün muhafazası, bu alanların korunması, devamlılığının sağlanması ve gelişiminde hayati önem taşır.
Kategori VI Kaynak Yönetimi Alanı	Doğal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımı amacıyla yönetilir Büyük ölçüde değişime uğramamış doğal sistemler barındıran, biyolojik çeşitliliğin uzun vadeli korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla yönetilen, aynı zamanda da yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere sürdürülebilir bir doğal ürün ve hizmet akışı sağlayan alanlar.

Korunan alanların belirli kriterler doğrultusunda sınıflandırılması; bu alanların yönetimini ve işleyişini kolaylaştırmakla birlikte koruma-kullanma kriterlerinin daha sağlıklı bir şekilde yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Özellikle milli parkların diğer

korunan alanlardan farklı olarak turizm ve rekreasyonel aktivitelerde kullanılması, bu türlü bir sınıflandırmanın gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

2.1.2. Milli Park Kavramı ve Kriterleri

Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN, 2011) Milli Parkları: “*Bir veya birden fazla ekosistemin ekolojik bütünlüğünü bugün ve gelecek nesiller için korumak, doğal çevrenin işgalini ve sömürülmesini engellemek, ve çevreyle uyumlu biçimde bilim, eğitim, rekreasyon ve ziyaretçi aktivitelerinin gelişimini tesis etmek amaçları için ayrılmış (kara/deniz) doğa parçaları*” olarak tanımlamaktadır. Yücel ve Babuş (2005) koruma statüleri içerisinde alansal korumanın temelini “Milli Parklar” olduğunu ifade etmektedir. Milli parklar; doğal ekolojik süreçleri korunması ile birlikte türlerin ve habitatların tamamının yansıtıldığı bilimsel, eğitsel, turizm ve rekreasyonel imkanlar sunan çevre ile uyumlu olan alanlardır (Dudley, 2008). Manning (2001) benzer bir yaklaşımla milli parkların turizm ve rekreasyonel faaliyetler açısından önemine değinerek bu türlü doğal ve kültürel değerleri koruyan mekânların toplum için yaygınlaştırılması gerektiği üzerinde durmaktadır. Aytaç (2003)’a göre dünyada koruma faaliyetlerinin en yaygın şekli milli parklardır. Doğal ve kültürel özellik taşıyan yerlerin kendi doğal koşulları içinde korunması milli parkların kuruluş amacını oluşturur.

Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN, 2011) bir alanın **milli park** olabilmesi için üç temel niteliğe sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır:

1. *Alan doğal, kültürel veya rekreasyonel kaynak değerleri açısından az bulunur nitelikte olmalıdır.*
2. *Alanın korunmaya ihtiyacı olmalıdır.*
3. *Alan korunabilir (korunmaya uygun – kaynak değerleri tahrip olmamış) olmalıdır.*

Ülkemizde bu kriterlere göre korunan alan ilan edilmiş 43 tane milli park bulunmaktadır. Ersoy ve Çabuk (2012) bu sayının dünya geneline göre az olduğunu ancak milli park yoğunluğu açısından da iyi bir oran olarak kabul edilebileceğini belirtmişlerdir. Nitekim ülkemizde koruma faaliyetlerinin başlangıcının çok eskilere dayanmadığı düşünülürse; milli parkların ve diğer korunan alanların hâlihazırdaki durumunun iyi olduğu söylenebilir. Öte yandan gelişmemiş pek çok ülkede yer alan milli parkların, gerek işleyişi ve yönetimi gerekse turizm ve rekreasyonel faaliyetlerdeki

konumu göz önünde bulundurulduğunda, ülkemiz milli parklarının birçok eksiğinin ve yetersizliğinin bulunduğu söylenebilir.

2.1.3. Dünyada Milli Parkların Gelişimi

Dünyada milli park düşüncesinin başlangıcı ve gelişimi, köken itibari ile çok eskilere dayanmaktadır. Bununla birlikte, ilkel topluluklardan yerleşik yaşama geçen toplumlara kadar, insanlar içerisinde yaşadığı çevreyi bir şekilde koruma gereksinimi duymuşlardır. Bu anlamda geçmişten bu yana doğa koruma başlığı altında olmasa da, korumaya dair birtakım çalışmaların yapıldığı söylenebilir. Eagles (2002) batı toplumlarında milli parkların oluşumu ve insanlar tarafından kullanılmasının 500 yıldan uzun bir dönemi kapsadığını belirtmektedir. Dilsaver (1997)'e göre milli park anlayışının ortaya çıkmasında; modern ülkelerde gelişen tabiat anıtlarını koruma ve özellikle 19.yy da Amerikalıların yaban hayatını koruması yaklaşımı etkili olmuştur. Bu bağlamda doğal kaynakların öncüsü olarak kabul edilen milli park uygulamaları 19. yüzyıldan başlayıp dünyanın farklı ülkelerinde hayata geçirilmeye başlanmıştır (Arda, 2003). Çolak (2001) milli parka benzer ilk yapının İngiltere’de VIII. Heinrich tarafından 16. yüzyılda “Yaban Hayatı Rezervi” olarak seçilen “New Forest” olduğunu ifade etmektedir.

Gülez (1989) ve Yücel ve Babuş (2005) milli parkları ve diğer korunan alanları kuruluşundan gelişimine kadar 4 ana döneme ayırmıştır. Bu dönemler sırası ile Başlangıç Dönemi (19. yüzyılın sonu-1945), Kurumsallaşma Dönemi (1945-70), İstikrar Dönemi (1970-1990), Yakınlaşma Dönemi (1990 sonrası) şeklindedir.

2.1.3.1. Başlangıç Dönemi (19. yüzyılın sonu - 1945)

Appleton (1975) 17. yüzyılın sonlarına doğru insanların doğaya çok iyi gözle bakmadıklarını (Tuan, 1974) 18.yüzyılda bu bakış açısının değişerek, insan davranışlarının sadece yaşadıkları çevrede değil, doğa üzerinde de kontrol altına alındığını vurgulamaktadır. Nicholson-Lord (1987)'a göre doğaya karşı ortaya çıkan bu yaklaşım “*natüralizm*” olarak adlandırılmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda zamanın ünlü ressamaları ve yazarları yaptıkları eserlerde “doğa” temasını işlemeye başlamışlardır. Örnek olarak İngiltere’de yoğun şekilde ziyaret edilen bir milli park olan Lake District Milli Parkı, 18. yüzyılda Daniel Defoe’nun yazılarında yer almıştır.

Sonraki yıllarda doğanın önemi giderek anlaşılmaya başlanmış ve koruma düşüncesine daha fazla önem verilmiştir. Bu doğrultuda, yerleşmelere yakın olan ve insanların sürekli kullandığı mekânlar koruma altına alınmıştır. Koruma anlayışı 19. yüzyılın sonlarında “herkesin kullanımına açık olmayan ve daha çok doğal kaynakların korunmasına yönelik milli park anlayışı” şeklinde evrilmiştir (Yücel, 2005a).

Bu sürede “*Milli Park*” fikrinin tüm dünyada kabul görmesi ile birlikte diğer gelişmiş ülkelerde sırası ile milli parklar oluşturmaya ve ilan etmeye başlamışlardır. Bunlara 1885 yılında Kanada’da Banff Milli Parkı, Avustralya’da 1879 yılında Royal Milli Parkı, Meksika’da 1898 yılında El Chico Milli Parkı, Yeni Zelanda’da 1897 yılında Tongariro Milli Parkı örnek verilebilir. Avrupa’da ise bu dönemde daha çok bilimsel faaliyetlere hizmet etmek için kurulmuşlardır. Bu amaçla ilk olarak 1909 yılında İsveç’de Söderasen Milli Parkı, ikinci olarak da 1914 yılında İsviçre’de Swiss Milli Parkı ilan edilmiştir. 20. yüzyılın başlarına kadar Avrupa’da 11 olmak üzere, dünya genelinde yaklaşık 40 milli park ilan edilmiştir. 1950’lere kadar bu sayı Avrupa’da 31’e, dünya genelinde ise 300’e ulaşmıştır (Yücel, 2005b).

Eagles (2002)’a göre dünya çapında kabul gören bu milli parkçılık hareketinin temel faktörlerini; hükümetçe kurulmuş olmaları, alan bakımından geniş ve doğal çevre içerikli olmaları, tüm halkın kullanımına açık alan şeklinde olmaları ve turizm ve rekreasyon açısından kullanılmalrı oluşturmaktadır.

Milli park düşüncesinin dünyada hızlı bir şekilde kabul görmesi ve yaygınlaşması, bu hareketin kolektif bir şekilde yürütülmesi gerektiği fikrini doğurmuş ve kurumsallaşma sürecinin hız kazanmasına neden olmuştur.

Bu doğrultuda 1911 yılında Kanada’da dünyanın ilk Parklar Kurumu, 1916 yılında ise Amerika Milli Parklar Servisi (USNPS) kurulmuştur. USNPS koruma ve kullanımın bir arada yürütüldüğü bir yönetim stratejisi belirlemiştir (Eagles, 2002).

Diğer taraftan doğa koruma faaliyetlerinin tarihsel gelişiminde; koruma düşüncesini ve korunan alan stratejilerini genişletmeyi amaçlayan, uluslararası ölçekte katılımın sağlandığı çok sayıda kongre, komite ve konferanslar düzenlenmiş, çeşitli bildirelere imza atılmıştır.

Bu dönemde Bern’de 1913 yılında ilk kez “Uluslararası Doğa Koruma Konferansı” yapılmış ve bu konferansa 13 ülke katılmıştır ve bu organizasyonda ilk kez “Uluslararası Doğa Koruma Komisyonu” oluşturulmuştur (Süslü, 2011). 1923 yılında

“Uluslararası Doğa Koruma Kongresi” Paris’te yapılmıştır. Bitki ve hayvan türlerinin korunmasına yönelik çalışmalar ise 1930’lı yıllara rastlamaktadır. “Afrika’nın Bitki ve Hayvan Varlığının Yerinde Korunması Uluslararası Londra Sözleşmesi” 1933 yılında imzalanmıştır. Bu sözleşme, nesli tehlike altında olan ve ender olarak bulunan türlerin korunması ve Afrika’nın genelini kapsayan ilk sözleşmedir (Yücel ve Babuş, 2005).

Bu dönem, doğa koruma faaliyetleri ve milli parklarla ilgili çalışmalara taban hazırlayan, kurumsallaşmanın temellerinin atıldığı bir dönemdir. Doğa koruma ile ilgili esas adımlar Kurumsallaşma Dönemi’nde atılmıştır. Bu dönemde milli park ve doğa koruma düşüncesi yerelden küresele doğru genişlemiş ve doğa koruma politikaları sistemleşmiştir.

2.1.3.2. Kurumsallaşma Dönemi (1945-1970)

Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biri; Birleşmiş Milletler’in bir organı olan UNESCO’nun girişimi ile 1948 yılında milli parklar ve doğa koruma yaklaşımının dünya genelinde geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla “Uluslararası Doğa Koruma Birliği” (International Union for the Protection of Nature-IUPN) kurulmuştur. (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014).

IUCN’nin kurulması ile birlikte doğa koruma düşüncesi daha sistematik hale getirilmiş ve koruma faaliyetleri çeşitli başlıklar altında kategorize edilmiştir.

Bu bağlamda IUCN ilk “Dünya Milli Parklar Konferansı 30 Haziran-7 Temmuz 1962 tarihleri arasında Seattle/Washington’da düzenlenmiştir. Konferansta doğal alanlarla ilgili beş önemli tanım yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda üzerinde önemle durulan bu tanımlar (Yücel, 1995);

1. Milli Parklar
2. Doğal Anıtlar
3. Milli Koruma Alanları
4. Yaban Hayatı Mutlak Koruma Alanları
5. Göçmen Kuşların Bulunduğu Alanlar şeklindedir.

Bununla birlikte Strasburg’da 1961 yılında “Doğayı Koruma Ekspertler Komitesi” toplanmıştır. Bu komite, Avrupa’da doğal ve kültürel varlıkları koruma ve milli parkların ayrılma, korunma ve kullanma esaslarında birlik sağlamaya öncülük etmiştir (Bayer, 1993; Yeşil, 2016). 1966 yılında ise nesli tükenmekte olan bitki, hayvan

ve türlerindeki azalmayı önlemek amacı ile Kırmızı Kitap (Red Data Book) yayınlanmıştır (Kuset, 2007).

2.1.3.3. İstikrar Dönemi (1970-1990)

Bu dönemde ABD’de Dünya Milli Parklar Kongresi’nin birincisi 1962 yılında, ikincisi ise 1972 yılında düzenlenmiştir. Bu konferansta IUCN’nin geliştirdiği ve dünya genelinde birçok ülkenin uyguladığı 10 koruma sınıflandırması (Milli Parklar, Doğa Anıtları, Antropolojik Rezervler, Doğa Koruma Rezervleri, Peyzaj Koruma Alanları, Dünya Miras Alanları, Bilimsel Rezervler, Kaynak Rezervleri, Çok Yönlü Kullanım Alanları, Biyosfer Rezervleri) belirlenmiştir (Yücel ve Babuş, 2005).

Günümüzde doğa koruma faaliyetleri, pek çok ülke tarafından bu kategori sistemi baza alınarak yapılmaktadır. Nitekim yapılan bu sınıflandırmanın, sonraki yıllar doğal kaynaklar için sıkça gündeme gelecek olan “*sürdürülebilir kullanım*”, “*sürdürülebilir koruma*” ve “*sürdürülebilir yönetim*” ilkeleri açısından son derece önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Bunun yanında bu dönemde koruma kategorilerinin belli olması ile birlikte, yapılan uluslararası sözleşmelerin yoğunlaştığı görülmektedir. Örnek verilecek olursa;

UNESCO’nun 1970 yılında gerçekleştirilen 16. Genel Kurulu’nda kabul ettiği İnsan ve Biyosfer Programı (Man and Biosfer) başlatılmış ve bunu sonucunda 1976 yılında Biyosfer Rezervleri Ağı kurulmuştur (Süslü, 2011).

İsveç’in başkenti Stockholm’de 1972 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı düzenlenmiştir. Konferansta kabul edilen kararlar doğrultusunda CITES (Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine Dair Sözleşme) imzalanmıştır. Aynı yılda UNESCO 17. Genel Konferansı’nda “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme” kabul edilmiş ve “Dünya Mirası Komitesi” kurulmuştur (Yeşil, 2016).

1973 yılında Avrupa’da parklar arasında dayanışmanın sağlanması, doğal ve kültürel değerlerin korunması, mevcut korunan alanların iyileştirilmesi amacı ile “Avrupa Milli Parklar ve Doğa Parkları Federasyonu (FNNPE)” kurulmuştur (Yücel, 2005b).

1979 yılında Göç Eden Yabani Hayvan Türlerinin Korunması Sözleşmesi imzalanmıştır. 1980 yılında ABD Başkanlığı Global 2000 isimli bir çalışma hazırlamıştır (Kuset, 2007).

1987 yılında ise doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamayı hedefleyen ve “*sürdürülebilir kalkınma*” kavramının ilk kez ortaya çıktığı “Ortak Geleceğimiz” diğer adı ile Bruntland Raporu olan bir bildiri imzalanmıştır (Kılıç, 2012; Karabıçak ve Özdemir, 2015).

2.1.3.4. Yakınlaşma Dönemi (1990’dan sonrası)

Bu dönemde Sovyetler Birliği’nin parçalanması ile birlikte soğuk savaş dönemi bitmiş ve doğa koruma konusunda ülkeler arasında bilgi alış verişi başlamıştır. Bu doğrultuda ülkeler arasında karşılıklı anlaşmalar ve uluslararası çeşitli uluslararası sözleşmeler imzalanmıştır (Kuset, 2007).

Venezüella’nın başkenti olan Caracas’ta 10-21 Şubat 1992 tarihleri arasında IV. Dünya Milli Parklar Kongresi düzenlenmiştir. Savaş (1992) 140 ülkeden yaklaşık 1.700 delegenin katıldığı kongrenin ana konularını şu şekilde özetlemektedir;

- Korunan alanlarda ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri,
- Karşılıklı bilgi alışverişinin sağlanması,
- Korunan alanlara küresel bakış,
- Toplum ve korunan alan ilişkisi,
- Bölgesel planlama ve korunan alanlar,
- Korunan alanlar stratejisinin geliştirilmesi,

Dünya Milli Parklar Kongresi’nin beşincisi ise 2003 yılında Güney Afrika’nın Durban kentinde yapılmıştır. Bu kongrede, yeryüzünde 102.102 adet koruma alanının toplam 18,8 milyon km²’lik alan kaplamakta olduğu ve bu oranın yerkürenin %13’ü kadar büyüklüğe karşılık geldiği bildirilmiştir (Chape vd, 2003). Rodrigues vd (2004) aynı zamanda kongrede biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir koruma ve kullanma kriterleri sayesinde yerel halka ekonomik anlamda fayda sağladığını ifade etmiştir.

Son olarak 2014 yılında Avustralya’nın Sydney kentinde yapılan VI. Dünya Milli Parklar Kongresi’nde doğa korumanın önemine tekrar vurgu yapılarak, kongrenin amacının milli parklarda ve diğer korunan alanlarda ekonomik ve toplumsal refahın sağlanması olduğu belirtilmiştir.

Yakınlaşma döneminde belirgin olarak; ilan edilen milli parkların ve diğer korunan alanların sürdürülebilir kullanımını ve devamlılığını sağlama adına atılan adımların hız kazanması göze çarpmaktadır. Diğer taraftan koruma alanı oluşturma olgusunun getirmiş olduğu kazanımlar, ülkeleri sadece bu alanları ilan etmekle kalmayıp, bu alanların gelecekteki durumlarını, olası olumlu ve olumsuz etkilerini, sosyal, toplumsal, kültürel ve ekolojik anlamdaki yansımalarını da dikkate almaya sevk etmiştir. Bu yönüyle Yakınlaşma Dönemi'nde daha çok milli parklara ve diğer korunan alanlara küresel çapta bir bakış açısının geliştirildiği görülmektedir.

2.1.4. Türkiye’de Milli Parkların Gelişimi

Ülkemizde doğa koruma ile ilgili çalışmalar Osmanlı Devleti’ne kadar uzanmaktadır. Osmanlı Devleti’nin doğa koruma konusundaki esas tutumu Tanzimat’tan sonra ortaya çıkan çevre ile ilgili gelişmelerde belli olmuştur. Bunların en önemlileri; 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi, 1870 yılında çıkarılan Orman Nizamnamesi, 1876 yılında tamamlanan Mecelle-i Ahkam-ı Adliye (Medeni Hukuk)’dir (Özdemir, 2002). Bununla birlikte Yücel (2005a) bugünkü anlamda doğa koruma çalışmalarının ve koruma bölgelerinin gündeme gelmesinin 1940’lı yıllara rastladığını vurgulamaktadır.

Türkiye’de ilk kez Prof. Dr. Selahattin İnal’ın, 1948 yılında yayınladığı “Doğa Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız” adlı eserinde "Milli Park" deyimini kullanılmıştır. Ancak “Milli Park” teriminin yasal olarak geçerlik kazanması 31 Ağustos 1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 4. ve 25. Maddelerinin yürürlüğe girmesi ile olmuştur (Yücel, 1995).

1983 yılında Türkiye’de yürürlüğe giren 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu ile korunan alanlar Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiat Anıtı ve Tabiatı Koruma Alanı olarak dört statü altında değerlendirilmiştir (Yılmaz ve Özer, 2003). Bu tarihten itibaren ülkemizde pek çok korunmaya değer alana milli park statüsü verilmiştir.

Ülkemizde Milli Park olarak ayrılan alanların sahip olması gereken nitelikler, 12.12.1986 tarih ve 19309 sayılı resmi gazetede yayımlanan Milli Parklar Yönetmeliği'nin 6. Maddesi'nde belirtilmiştir. Buna göre Milli Park olarak ayrılacak yerler;

1. Tabii ve kültürel kaynak değeri ile rekreasyonel potansiyeli, milli ve milletlerarası seviyede özellik ve önem taşımaktadır.

2. Kaynak değerleri, gelecek nesillerin miras olarak devralacakları ve sahip olmaktan gurur duyacakları seviyede önemli olmalıdır.

3. Kaynak değerleri tahrip olmamış veya teknik ve idari müdahalelerle ıslah edilebilir durumda olmalıdır.

4. Saha büyüklüğü, kaynak değerleri kesafeti yönünden, özel haller ve adalar dışında, en az 1000 hektar olmalı ve bu alan bütünüyle koruma ağırlıklı zonlardan meydana gelmelidir. İdari ve turistik amaçlı geliştirme alanları bu asgari saha büyüklüğünün dışındadır (<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr>).

Tablo 2: Türkiye'deki Milli Parklar (DKMPGM, 2018).

İLİ	İLÇE	ADI	ALANI (ha)	TARİHİ
Yozgat	Merkez	Yozgat Çamlığı	267	05.02.1958
Osmaniye	Kadirli, Düziçi	Karatepe-Aslantaş	4.145	29.05.1958
Ankara	Kızılcahamam	Soğuksu	1.187	19.02.1959
Balıkesir	Bandırma, Manyas	Kuşçenneti	17.058	27.07.1959
Bursa	Yıldırım, Kestel, Osmangazi	Uludağ	13.024	20.09.1961
Bolu	Merkez, Mengen	Yedigöller	1.623	29.04.1965
Aydın	Kuşadası	Dilek Yarımadası-	27.598	19.05.1966
Manisa	Merkez	Şpil dağı	6.867	22.04.1968
Isparta	Y.bademli, Şarkikaraağaç	Kızıldağ	55.106	09.05.1969
Antalya	Merkez, Korkuteli, Döşemealtı	Güllük Dağı - Termessos	6.700	03.11.1970
Isparta	Eğirdir, Sütçüler	Kovada Gölü	6.551	03.11.1970
Tunceli	Merkez, Ovacık	Munzur Vadisi	42.674	21.12.1971
Antalya	Kemer, Kumluca	Beydağları Sahil MP	31.018	16.03.1972
Antalya	Manavgat, Serik	Köprülü Kanyon	35.719	12.12.1973
Kastamonu, Çankırı	Merkez, Ilgaz	Ilgaz Dağı	1.118	02.06.1976
Afyonkarahisar, Kütahya, Usak	Merkez, Sinanpaşa, Sandıklı, Dumlupınar, Altıntaş, Banaz	Başkomutan Tarihi MP	40.948	08.11.1981
Nevşehir	Merkez, Avanos, Ürgüp	Göreme TMP	9.614	25.11.1986
Trabzon	Maçka	Altındere Vadisi	4.468	09.09.1987
Çorum	Boğazkale	Boğazköy	2.600	21.09.1988
Adıyaman, Malatya	Kahta, Pötürge	Nemrut Dağı	13.827	07.12.1988
Konya	Beyşehir, Hüyük	Beyşehir Gölü	86.855	11.01.1993
Balıkesir	Edremit	Kazdağı	20.935	17.04.1994
Antalya	Başlar, Akseki	Altınbeşik Mağarası	1.147	31.08.1994
Artvin	Merkez	Hatila Vadisi	16.944	31.08.1994
Rize, Artvin	Çamlıhemşin, Yusufeli	Kaçkar Dağları	52.970	31.08.1994
Artvin	Şavşat	Karagöl – Sahara	3.251	31.08.1994

Niğde, Kavseri	Adana, Çamardı, Aladağ, Yahyalı	Aladağlar	55.064	21.04.1995
Muğla	Marmaris, Köyceğiz	Marmaris	29.206	08.03.1996
Muğla, Antalya	Fethiye	Saklıkent	1.643	06.06.1996
Çanakkale	Ezine, Merkez	Troya Tarihi MP	13.517	07.11.1996
Denizli	Merkez, Honaz	Honaz Dağı	9.429	21.04.1998
Kastamonu, Bartın	Pınarbaşı, Cide, Şenpazar, Merkez, Ulus	Küre Dağları	37.753	07.07.2000
Kars, Erzurum	Sarıkamuş, Selim, Şenkaya	Sarıkamuş-Allahuekber Dağları	22.519	19.10.2004
Ağrı, Iğdır	Doğubeyazıt, Merkez, Aralık, Karakoyunlu	Ağrı Dağı	88.014	17.11.2004
Edirne	İpsala, Enez	Gala Gölü	6.087	05.03.2005
Kayseri	Yeşilhisar, Develi	Sultan Sazlığı	24.357	17.03.2006
Şanlıurfa	Merkez	Tek Tek Dağları	19.335	29.05.2007
Kırklareli	Demirköy	İğneada Longoz Ormanları	3.155	13.11.2007
Erzurum	Merkez	Nene Hatun Tarihi MP	387	06.06.2009
Ankara	Polatlı-Haymana	Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi	13.850	08.02.2015
Bayburt-Erzurum	Erzurum-Aşkale	Kop Dağları	6.335	31.10.2016
Adana	Adana-Yumurtalık	Yumurtalık Lagünü	16.430	2016
Muş	Muş-Malazgirt	Malazgirt Meydan Muharebesi	?	17.03.2018

Ülkemizde daha önce de belirtildiği gibi bu kriterler ölçüt alınarak ilan edilen 43 milli park bulunmaktadır (Tablo 2). Son olarak 17.03.2018 Resmi Gazetede yer alan Malazgirt Meydan Muharebesi alanı milli park olarak ilan edilmiştir. Bu milli parkların bir kısmı doğal çekicilikleri, bir kısmı da tarihi ve kültürel özellikleri nedeniyle milli park ilan edilmiştir.

Gelibolu Yarımadası sahip olduğu tarihi özelliklerinden dolayı 22.11.1973 yılında milli park ilan edilerek Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı adını almıştır. Yaklaşık 41 yıl “Milli Park” statüsünde kalan Gelibolu Yarımadası için 2014 yılında özel bir yasa çıkarılmış ve milli park statüsü düşürülerek “Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı” denetimi altına girmiştir.

Bununla birlikte ülkemizde “Milli Park” ve “Milli Parkçılık” düşüncesi 1950’li yıllardan itibaren başlamış, günümüze kadar çeşitli uygulamalarla devam etmiştir. Geçen bu süre içerisinde milli parklar, sadece “fiziki olan” olmaktan çıkmış, etkilediği ve etkilendiği unsurlardan dolayı “beşeri olan” a kaymış, yani toplumsal bir gerçeklik kazanmıştır. Bahsedilen sosyo-kültürel anlamdaki gerçekliğin “*milli parkların*

sürdürülebilir kullanımı, milli park-koruma ilişkisi, milli park-yerel halk-ziyaretçi ilişkisi, milli parkların mevcut ve gelecekteki durumu, milli park-turizm-rekreasyon ilişkisi, milli parklarda planlama ve yönetim gibi topluma “mal olmuş” pek çok başlığı ortaya çıkardığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmanın amaçlarından birini “*milli parkların sürdürülebilir kullanımı*” oluşturmaktadır. Bundan dolayı sürdürülebilirliğin değerlendirilmesinde en önemli gruplardan birisi yerel halkken, diğeri de milli parka gelen ziyaretçilerdir. Bu iki grup arasındaki ilişkinin ortaya konması milli parkların sürdürülebilir kullanımı açısından önemlidir.

2.1.5. Milli Parklarda Yerel Halk-Ziyaretçi İlişkisi

Turizm sektörü, istihdam sağlaması, gelir getirici özelliği olması, küresel nitelikte bir pazar olması gibi ekonomik özelliklerinin yanında, çevresel, sosyal, kültürel ve toplumsal ilişkiler üzerinde de etkili olan sosyolojik bir olaydır. Bunun yanında turizmin en önemli “girdi” si çevre ve çevresel kaynaklar üzerinde olurken, en önemli “çıkıtı” sı da yine çevreye olmaktadır.

Doğal mekanlarda turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin yoğunluk kazanmasının bir sonucu olarak, milli parklar da yoğun kullanıma maruz kalan destinasyonlar haline gelmiştir. Bu durum ilk etapta, milli parklarda turizm ve rekreasyonel aktiviteler açısından faydalı gibi görünse de, ilerleyen yıllarda bu mekânlarda pek çok olumsuz durumu beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan olumsuz faktörler, sadece milli park alanını etkilemekle kalmamış, bu alanların çevresinde yaşayan yöre halkı ve buraya gelen ziyaretçiler arasındaki ilişkileri de etkilemiştir.

Yoon vd (2001) bu ilişkiyi turistler, ziyaretçiler ve yöre halkı arasında sosyal değişimlere sebep olan bir süreç olarak görmektedir. Bu sosyal değişimin milli parkların ilan edilmesinden sonra, öncelikle yerel halk bazında değiştiği söylenebilir. Varnacı Uzun ve Somuncu (2011)’ nun ifade ettiği üzere önceki yıllarda turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin ekonomik anlamdaki getirisinden dolayı memnuniyet duyan yöre halkı, bu tutumunu şartların değişmesi ile birlikte bırakmıştır. Bu nedenle yerel halkın turizm ve rekreasyonel faaliyetlerdeki tutumlarında çevresel ve ekonomik faktörler birbirlerini etkilemektedir.

Milli park alanlarında ziyaretçi-yöre halkı arasında yaşanan çatışmaların en belirgin sebebi; yerel halkın topraklarının milli park sınırlarına dâhil edilerek, bu toprakların halk tarafından kullanılmasına izin verilmemesidir. Bundan dolayı milli park sınırlarında yaşayan yöre halkı da tepkilerini ziyaretçilere ve turistlere yansıtmaktadır.

Doxey (1975) ile Dal ve Baysan (2007)'a göre çevreyi kullanma hakkının asıl sahipleri olan yöre halkının elinden alınması, önce memnuniyetsizliğe sonra da çatışmalara neden olmaktadır.

Milli parkların kurulduğu günden bu yana, söz sahibi olan yöre halkı ile sürekli çatışmaların yaşanması, bu mekânlara gelen ziyaretçileri de olumsuz etkilemekte ve milli parkların sürdürülebilir kullanımını zorlaştırmaktadır. Andriotis ve Vaughan (2003) bu nedenle yöre halkının turizm ve rekreasyonel faaliyetlere yönelik bakış açılarının iyi ölçülmesi gerektiğini ve bu bilgiler ışığında milli parklarla ilgili planlamaların yapılması gerektiği üzerinde durmaktadır.

2.2. REKREASYON ve TURİZM

Çalışmanın ana konusunu “*milli parkların sürdürülebilir kullanımı*” oluşturmaktadır. Ancak milli parklar çoğunlukla turizm ve rekreasyonel faaliyetler için kullanılmaktadır. Milli parkların sürdürülebilir kullanımını değerlendirirken turizm ve rekreasyon kavramlarını, arz ve talep durumlarını, türlerini ve etkilerini açıklamak gerekmektedir. Bu açıdan çalışmanın bu bölümünde, turizm ve rekreasyonla ilgili kavramlara değinilecektir.

2.2.1. Rekreasyon ve Turizm Kavramı

İnsanoğlunun yaşadığı yerlerin tarihsel süreçte geçirdiği değişim, giderek artan bir rekreasyon gereksinimini de beraberinde getirmiştir (Özkan, 2001). Hızlı kentleşme ve şehirlerde yaşanan hareketlilik ile birlikte daha da önem kazanan rekreasyon; insanın, yoğun çalışma yükü, olumsuz çevresel etkilerin artması sonucunda insan ruhunu ve bedebini dinlendirmek amacıyla çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman haricinde arta kalan boş zamanlarda isteğe bağlı olarak yaptığı faaliyetlerdir (Karaküçük, 2008).

Günümüzde küresel bir pazar niteliğinde olan rekreasyonel faaliyetlerin önemini sayısal veriler daha güzel açıklamaktadır. Buna göre; 2014 yılında uluslararası boyutta

yapılan seyahatlerin %53'ü (598 milyon kişi) rekreasyon, eğlence ve tatil amacıyla gerçekleşmiştir (UNWTO, 2015; Yıldız vd, 2016). Diğer taraftan yapılan çalışmalar rekreasyon; sosyal-kültürel-ekonomik kalkınma, eğitimde ve çalışma hayatında başarı, beden ve ruh sağlığının korunması, zararlı davranışlardan korunma gibi konularda büyük ölçüde pozitif etkiler ortaya koymaktadır (Güngörmüş ve Sezen, 2005).

Rekreasyon; geniş çaplı bir faaliyet alanı olmasından dolayı amaçlarına, çeşitli kriterlere ve işlevlerine göre 3 gruba ayrılmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3: Rekreasyonun Sınıflandırılması (Karaküçük, 2008).

Amaçlarına Göre	Çeşitli Kriterlere Göre	Özel İşlevlerine Göre
Dinlenmek; bedenen ve ruhen tamamen dinlenmek	Yaşa göre; genç, yetişkin vb.	Ticari rekreasyon; katılımın para ile olduğu aktiviteler
Kültürel; tarihi eser ve müze ziyareti	Katılım sayısına göre; bireysel, grup veya aile	Sosyal rekreasyon; insanların bir araya gelerek yaptıkları aktiviteler
Toplumsal; toplumsal ilişkiler kurmak	Zamana göre; yaz, kış, günlük veya haftalık vb.	Uluslararası rekreasyon; uluslararası etkinliklere katılmak
Sportif; seyirci veya aktif spor yaparak	Mekâna göre; açık veya kapalı	Estetik rekreasyonu; sanat olaylarını izlemek veya ünlü müzik yapıtlarını dinlemek
Turizm; başka mekânlara seyahat etmek	Sosyolojik içeriğine göre; lüks veya geleneksel	Fiziksel rekreasyon; sportif aktiviteler
Sanatsal; sanatın bazı dallarını yapmak veya ilgilenmek		Orman rekreasyonu; piknik, balık avcılığı veya trekking

Karaküçük (2008) tarafından kategorilere ayrılan rekreasyon faaliyeti, gerek katılımcı gerekse tür itibari ile pek çok anlamda sınıflandırılmıştır. Burada mekâna göre yapılan açık hava rekreasyon türüne değinmekte fayda var. Milli parklar ve diğer korunan alanlara yapılan ziyaretler açık hava rekreasyon faaliyetleri kapsamında değerlendirilmektedir. Günümüzde özellikle kentte yaşayan çoğu insan için doğaya kaçış olarak görülen ve çoğunlukla kırsal yerleşmelerin çevresinde yer alan korunan alanlar, açık hava rekreasyon faaliyetleri bakımından yoğun talep görmektedir.

Bu yönüyle milli parklar ve diğer korunan alanların, turizm ve açık hava rekreasyon faaliyetler açısından önemli olduğunu ve gelecekte bu önemin daha da artacağını söylemek mümkündür.

Öte yandan turizm kavramı, genel anlamı ile bilinmesine rağmen farklı tanımlamalara ve yorumlamalara açık olan bir kavram olmakla birlikte (Leiper, 1993) “*dinlenmek ve tatil geçirmek amacıyla yolculuğa çıkmak*” olarak tanımlanmaktadır (Özgüç, 2007). Usta (2009) turizmin kökeninin tornus kelimesinden türediğini, daha sonra bu kelimenin batı dillerinde tour, touring şeklinde adlandırıldığını ve bir hareketi, dolaşmayı ve başlangıç yerine geri dönüşü ifade ettiğini vurgulamaktadır. Günümüzde uluslararası turizm sözlüğünde yer alan ifadesi ile turizm; “ *zevk için yapılan geziler ve seyahatleri yapmak için gerçekleştirilen insan faaliyetlerinin tümü*” şeklinde açıklanmaktadır (Kozak vd, 2014).

Küresel bir endüstri konumunda olan turizm, Olalı (1990) tarafından en önemli unsuru olan insan (turist), turistik bölge, turistik yöre, turistik ürün, turizm organizasyonları ve işletmeler ile çevrede ekonomik, doğal, sosyal, politik ve teknolojik sistemlerden oluşan çok boyutlu bir makro sistem olarak açıklanmaktadır.

Çok boyutlu ve dinamik bir yapıya sahip olan turizm; harcanabilir gelirdeki artış, petrol fiyatlarındaki düşüş, eğitim düzeyindeki yükselme, teknolojiye sağlanan gelişme, medya ve tur operatörlerinin de çabasıyla hızlı bir gelişim göstererek bugünkü boyutlarına ulaşmıştır (Şanlıöz Özgen vd, 2016).

Günümüzde turizm ve rekreasyonel faaliyetler, en çok gelir getiren sektörlerden biri konumundadır. Gerek turizm ve rekreasyonel faaliyetlerdeki çeşitlenmenin artması gerekse yılın tüm ayları itibari ile yapılması, bu faaliyetlerin dünyada bilinen ismi ile “*bacasız endüstri*” olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Diğer taraftan turizm ve rekreasyon faaliyetler, benzer özellikler göstermekle birlikte (Kervankıran, 2013) birbirlerinden bazı yönleri ile ayrılmaktadır. Çıdam (2007) turizm ve rekreasyon arasındaki ortak özellikleri şu şekilde açıklamaktadır;

- Her iki olgu da iç itimi sonucu, serbest zamanlarda yapılır,
- Turizm ve rekreasyonel faaliyetler düşünsel ve fiziksel bir eylemdir,
- Bütün yaştaki bireyleri kapsar,
- Toplu ve bireysel yapılır,
- Kültürel ve çevresel mirası korumada katkı sağlar,

- Rekreasyon faaliyetlerinin yereldeki kalitesi, turizmde konaklama ve diğer hizmetlere katkı sağlar.

Bu bağlamda gerek turizm gerekse rekreasyonun günümüzde insanlar için büyük bir ihtiyaç niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan bu alanlarda kaydedilen ilerleme, turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel faktörler üzerindeki etkileri ile ülkemizde ve dünyada önemini günden güne arttırmaktadır. Bu durum, turizmde çeşitlenmenin önünü açmış ve alternatif turizm türlerinin gelişimini hızlandırmıştır. Milli parklar, tabiat parkları ve diğer korunan alanlar da sahip olduğu doğal peyzajı, dinlenmek için uygun ortamı ve temiz havasından dolayı alternatif turizm türlerinden olan doğa turizmi ve kırsal turizm kapsamında en çok tercih edilen destinasyonlar haline gelmiştir. Bu yönüyle milli parklar, özellikle kırsalda yer alan bir bölgenin turizm ve rekreasyonel faaliyetlerinin canlandırılmasında alternatif mekânlar olması dolayısıyla önem taşımaktadır.

2.2.2. Turizmde Arz ve Talep

Bir bölgede turizm olayının gerçekleşmesi, o bölgede arz kaynaklarının varlığına ve bu arz kaynaklarına olan talebe bağlıdır. İnsanoğlu geçmişten bu güne var olan bu arz kaynaklarını görmek, tanımak ve tecrübe edinmek istemiş, bunun sonucunda da turizm faaliyetlerine olan talep artmıştır. Talebin artması ile birlikte artan bu talebi memnun etmek için alternatif arz kaynakları ortaya çıkmaya başlamıştır. Böylece başlangıçta arz kaynakları talebi etkilerken, belli bir süre sonra talep de arzı etkilemeye başlamıştır.

2.2.2.1. Turizmin Arz Kaynakları

Turizm arz kaynakları üzerindeki talebin etkisi, turizm faaliyetlerini büyük ölçüde etkileyen bir odak noktasıdır (Mei Li ve Dewar, 2003). Tanımlamak gerekirse, turizm arzı turistlerle tüketimde yer alan ve turistik talebin ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli mal ve hizmetlerin sağlanmasını içeren üretime dayalı işlemlerin tümüdür (İçöz, 2005). Bu tanımlara göre; turizm arzı, turistlerin ihtiyaçlarını karşılayan her türlü konaklama, yeme-içme, eğlence-dinlenme ve ulaşım gibi faaliyetlerin tümüdür (Lickorish ve Jenkins, 1997).

Kozak vd (2008) ve Jafari (1982) turizm arzının üç şekilde ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bunlardan birincisi, turizme ilişkin kaynaklar (konaklama, yiyecek-içecek işletmeleri, ulaşım, seyahat acenteleri ve tur operatörleri, rekreasyon ve eğlence ve diğer seyahat servisleri), ikincisi sakinlere ilişkin kaynaklar (hastane, kütüphane, kuaför vd) ve son olarak destinasyonun sahip olduğu (doğal, sosyo-kültürel ve arkeolojik çekicilikler) kaynaklardır.

Bu bağlamda milli parkların, *doğal, ekonomik, psikolojik, sosyolojik ve kültürel* açıdan pek çok unsuru etkilediği ve bu unsurlardan etkilendiği söylenebilir. Milli parkların bir kısmı doğal peyzajı, su kaynakları, farklı türde bitki çeşitliliği ve yaban hayatı gibi doğal çekicilikler nedeni ile koruma altına alınırken, diğer bir kısmı da tarihi ve kültürel özelliklerinden dolayı koruma altına alınmıştır.

Bununla birlikte turizm arzını oluşturan önemli faktörlerden biri de o yerin ulaşılabilirliği ya da ulaşım durumudur. Tarih içinde geriye doğru gidildiğinde, toplu taşıma ve ulaştırma araçlarındaki teknolojik gelişme olmasaydı, bugünkü anlamdaki turizmin meydana gelmesinin mümkün olmayacağı görülecektir (Evliyaoğlu, 1989). Turizmin gelişmesine katkı sağlayan önemli faktörlerden biri olan ulaşım, günümüzde sektörün belirleyici parametrelerden biri durumundadır (Alkheder, 2016). Turistlerin gitmek istedikleri yerlere ulaşmak için gerekli altyapı hizmetleri yok ise (ulaşım yetersizliği, ulaşım yollarının yetersizliği gibi), bu bölgelere ulaşmak oldukça fazla zaman alıyorsa ve/veya bu bölgelere ulaşmanın maliyeti oldukça fazla ise söz konusu bölgeler katlanılması gereken ulaşım maliyetleri nedeni ile turistler tarafından çekici bulunsa bile tercih edilmeyecektir (Albayrak, 2013).

Turizm işletmeleri turizm ürününü oluşturan diğer bir etmendir. Turizm, turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri içerisinde barındıran bir sektördür. Konaklama, ulaştırma ve yeme-içme hizmetinin olmadığı bir turizm faaliyetinden söz edilemez (Akoğlan Kozak ve Bahçe, 2012). Konaklamadan ulaştırmaya, yeme-içmeden dinlenmeye, sağlıktan bankacılığa ya da haberleşmeye kadar turistlerin beklentilerini ve gereksinimini karşılayacak bir yapının kurulması, turizm bölgesi için büyük önem taşımaktadır (Bahar ve Kozak, 2014).

Bu açıdan herhangi bir yerde turizm gelişimi isteniyorsa, bünyesinde bütün arz kaynaklarını bulundurmamak zorundadır. Bu arz kaynaklarından herhangi birinin eksik olması durumunda turizm faaliyeti istenen amacına uygun gerçekleşmemektedir.

Dolayısıyla arz kaynaklarının olmadığı veya eksik olduğu yerlerde başarılı bir turizm gelişiminden söz etmek mümkün görünmemektedir.

2.2.2.2. Turizm Talebini Etkileyen Faktörler

Turizm talebi, insanların turizm faaliyetlerine yönelik gereksinimlerini karşılamak amacıyla yeterli alım gücü ve boş zaman ile desteklenmiş olan, her türlü turistik mal ve hizmetleri satın alma isteğinde bulunan insan miktarı olarak tanımlanmaktadır (Usta, 1992). Turizm talebi, turizm pazarına yönelmiş ve satın alma gücüyle desteklenmiş seyahat ve tatil istemidir (Erdoğan, 1995). Dünyadaki tüm ekonomik, siyasi ve sosyal olumsuzluklara rağmen insanlar seyahat etmektedir (Kotler vd, 2006). İnsanlarda var olan bu seyahat eğilimi turizme olan talebi de her geçen gün arttırmıştır. Nitekim turizm olayına katılan kişi sayısına ve turizmden elde edilen gelirlere bakıldığında bu durum açıkça görülmektedir. 2012 yılı sonu itibariyle dünyada toplam 1.035 milyar kişi turizm faaliyetine katılmış ve bu faaliyetlerden 1.075 trilyon dolar gelir elde edilmiştir (UNWTO, 2013).

Gelir payı bu denli yüksek olan turizm olayında turizm talebini etkileyen birtakım faktörler bulunmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Turizm Talebini Etkileyen Unsurlar (Kozak vd, 2006).

Turizm aktivitelerine dahil olan her birey turistik mal ve hizmetleri farklı şekilde değerlendirmekte ve turizm faaliyetlerini de bu yönde gerçekleştirmektedir. Örneğin, aynı yeri veya mekânı bir grup turist doğal güzellikleri, başka bir grup tarihi kalıntıları, diğer bazıları oradaki halkın misafirperverliği, dinlenip eğlenmek, merak vb. gibi nedenlerle ziyaret edebilirler (Erdoğan, 1995).

Bununla birlikte turizm talebini etkileyen faktörler ekonomik, toplumsal, psikolojik ve diğer faktörler olmak üzere dört grupta toplanmıştır. Turizm talebini etkileyen faktörlerin başında ekonomik faktörler gelmektedir. Çeken (2014)'e göre ekonomik faktörlerin talep üzerinde güçlü bir etkisi olmasına karşın, uzun vadede ekonomik olmayan faktörlerin talebe egemen olduğu görülür. Turizm ürününü talep edecek bir kişinin, gerekli satın alma gücünden yoksun olması ya da yeterli alım gücüne sahip olmaması, turizm faaliyetinin gerçekleşmesinde önemli bir engeldir (Greenidge, 2001). Yani bir kişinin turizm faaliyetine katılabilmesi için, bu faaliyeti gerçekleştirecek kadar bütçesinin olması gerekmektedir.

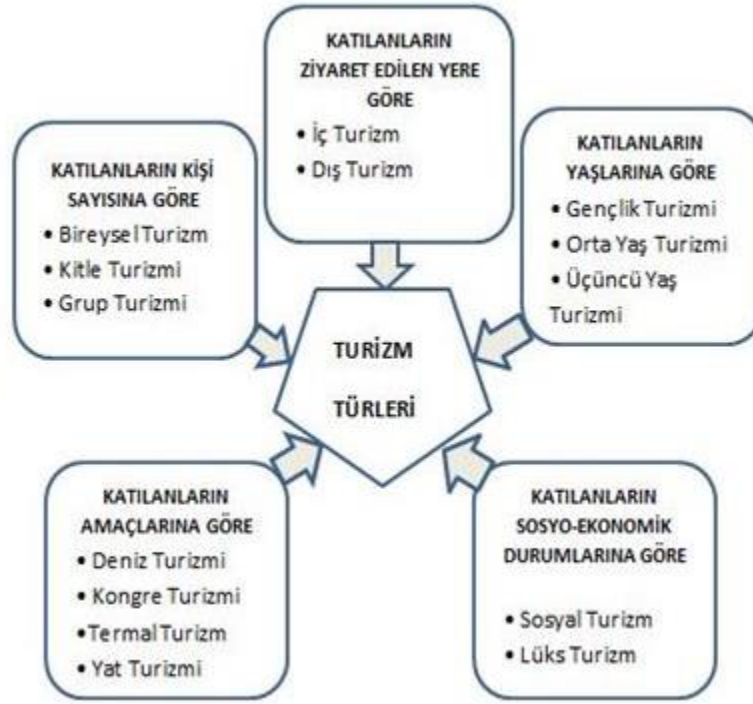
Turizm talebini etkileyen ekonomik faktörlerden en önemlileri sırasıyla, sunulan turistik ürün ve hizmetlerin fiyatları, turizm talebinde bulunan kişilerin harcanabilir gelir düzeyleri, turizm ürününün fiyatı, teknoloji, ülkeler arasındaki döviz kurları, seyahat edilen yere olan uzaklık ile reklam ve tanıtım amacıyla yapılan harcamalar olarak sayılabilir (Çuhadar, 2006). Turizm talebini, toplumsal özellikler, hayat tarzı, nüfus yapısı, eğitim seviyesi gibi faktörler etkilemektedir (Olalı ve Timur, 1988).

Turizm talebini etkileyen bir diğer faktör psikolojik faktörlerdir. Turistik tüketim psikolojik bakımdan sınırsız bir genişleme eğilimi gösterir. Bunun nedeni gerek ekonomik ve gerekse psikolojik bakımdan turistik tüketimde tatmine geç ulaşılmasıdır (Ünlüönen vd, 2009). Bu faktörler arasında güdüler, tutumlar, algılar ve bunların sonucunda ortaya çıkan alışkanlıklar, moda ve zevk büyük yer tutmaktadır (Usta, 2009).

Yukarıda değinilen faktörler dışında turizm talebini dolaylı yünden etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler içerisine reklam-tanıtım, boş zaman ve turizm bilinci, sağlık, gelenek ve görenekler dâhil edilebilir. Bununla birlikte ülkede yaşanan olumsuz siyasal, ekonomik, toplumsal ve çevresel olaylar da turizm talebini etkileyen nedenler arasında yer almaktadır.

2.2.3. Turizm Türleri

Turizm çeşitleri ve şekilleri üzerine çoğunluk tarafından kabul gören bir sınıflandırma bulunmamakla birlikte, pek çok yazar çeşitli turizm tipolojileri için önerilerde bulunmuşlardır (Özgüç, 2007). Bunun nedeni, turizm çeşitlerinin çoğunlukla birbirleri ile olan ilişkisi ve kendi aralarında keskin sınırlarla çizgilerle ayrılmamalarıdır (Kozak vd, 2014). Nitekim yerli ve yabancı literatüre bakıldığında turizm çeşitleri konusunda pek çok farklı sınıflandırmanın yapıldığı görülmektedir (Toskay, 1983; Özgüç, 2007; Avcıkurt, 2009; Usta, 2009; Kozak vd, 2014; Nelson, 2013; Doğanay ve Zaman, 2013; Çeken; 2014). Bu doğrultuda; turizm türleri içerisinde en yaygın kullanılanlardan birisi Kozak vd (2014)'nin yaptığı sınıflandırmadır (Şekil 4).

Şekil 4: Turizm Çeşitleri (Kaynak: Kozak vd, 2014)

Değişen turizm algısı ve istekleri doğrultusunda geçmişten günümüze turizm aktiviteleri çeşitlenmiş, bunun sonucunda da farklı turizm türleri ortaya çıkmıştır. Bu durum turizm faaliyetlerinin mevsimsellikten kurtulması, ekonomide gelir payının artması gibi olumlu sonuçlar ortaya çıkarmakla birlikte, turizm türlerinin sınıflandırılmasında bazı güçlükler meydana getirmiştir.

2.2.4. Turizmin Etkileri

Turizm olayı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kalkınma unsurunun bir ölçütü olarak kabul edilmektedir. Küresel anlamda bu derece büyük bir etkiye sahip olan turizm faaliyetinin olumlu ve olumsuz olmak üzere pek çok etkisi bulunmaktadır.

Turizm faaliyetinin ortaya çıkardığı hizmetlerde farklı iş imkânlarının ortaya çıkması, belirli bir alan üzerinde olumlu imaj oluşturması gibi pozitif etkileri söz konusu iken, toplumsal ve çevresel sorunlar ortaya çıkarması şeklinde olumsuz etkileri de olmaktadır (Özgüç, 2007).

Turizmin sahip olduğu olumlu ve olumsuz etkiler her turizm bölgesi için farklılık göstermesinden dolayı değişken bir yapıya sahiptir. Yani; bir yerde yapılan turizm faaliyetinin ortaya çıkan etkileri her yerde aynı değildir. Bu durum turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin turizm faaliyetinin gerçekleştiği yere ve zamana göre değişmesine yol açmaktadır.

2.2.4.1. Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizm sektörü, geçmişten bu yana sürekli değişen ve gelişen sektörlerden biridir. İnsanların boş zamanlarında ve gelir seviyelerinde yaşanan artış nedeniyle turizme olan ilgisi her geçen gün büyümektedir. Bu durum hem turizm sektöründe çalışan kişi sayısının hem de turizmden elde edilen gelirin artmasını sağlamıştır.

1950'li yıllardan günümüze dünya ekonomisinde turizm oldukça hızlı gelişen ve büyüyen sektörlerden biri haline gelerek, yaygın bir biçimde gelir, iş ve vergi gelirlerinin yaratılmasında, yerel, bölgesel ve ulusal ekonomik gelişmelere katkı sağlamada, ödemeler dengesinde ortaya çıkan sorunların azaltılmasında rol oynayan önemli bir etkidir (Çımat ve Bahar, 2003).

Turizm, gelişmekte olan birçok ülkede, ekonomik büyümenin değişilmez ve önemli bir kısmı olarak düşünülmekte; bunun yanında uluslararası döviz gelirleri, istihdam artışı ve çeşitliliği, teknik bilgi, kıt kaynakların etkin şekilde kullanımında bir gelişim stratejisi olarak yorumlanmaktadır (Sinclair, 1998). Bu durum turizm sektörünün pek çok ülkenin ekonomik olarak kalkınması için ne kadar önemli olduğunun açık bir göstergesidir.

Turizm, en çok ekonomik açıdan anlamı olan toplumsal bir faaliyettir. Turizmin ülkelere büyük ölçüde gelir getirici ve döviz kazandırıcı özelliğinden dolayı ekonomik

yaklaşım yaygınlaşmıştır (Kozak vd, 2014). Bundan dolayı hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler ekonomik problemlerin çözümünde, mevcut ekonomik durumun gelişmesinde ve gelecekte daha iyi ekonomik politikaların planlamasında turizmi en etkili araçlardan birisi olarak görmektedir.

Bu durum, turizmde ekonomik etkilerin pek çok olumlu özelliğini ortaya çıkarmaktadır. Turizmin olumlu ekonomik etkileri (Kozak vd, 2014) tarafından şu şekilde açıklanmaktadır;

- Ödemeler dengesi üzerine etkisi,
- Gelir yaratıcı etkisi,
- Altyapı ve üstyapının geliştirilmesi etkisi,
- Diğer ekonomik sektörler üzerine etkisi,
- İstihdam yaratıcı etkisi,
- Bölgesel ekonomik dengesizliğin ortadan kaldırılması.

Turizmin olumlu ekonomik etkilerinin uzun süre sürdürülebilirliği sağlanamadığı durumlarda, bu etkiler olumsuz etkilere dönüşebilir. Samırkaş ve Bahar (2013)'a göre turizmin olumsuz ekonomik etkileri şu şekildedir;

- İthalat etkisi,
- Turizmin enflasyon üzerindeki etkisi,
- Turizmin fırsat maliyeti üzerine etkisi,
- Turizmin mevsimsellik etkisi,
- Turizmin dışsallık etkisi

Turizmin gelişmekte olduğu bölgelerde; iyi planlama yapıldığı ve gerekli önlemler alındığı takdirde, turizmin olumsuz ekonomik etkileri minimum düzeye indirilebilir. Buna karşılık turizmin olumsuz etkileri fark edilmesine rağmen ekonomik getirisi dikkate alındığı için turizme olan yatırımlar artmaktadır. Kahraman ve Türkay (2014) bunun nedenini turizmin çevresel baskılarını en ağır şekilde hisseden toplumlarda bile turizmin ekonomik getirisine duyulan gereksinimin fazla olması ve turizmin ekonomik kalkınmada önemli bir araç olarak görülmesi olarak belirtmektedir.

Bunun yanında turizm sektörünün tarım, sanayi, ulaşım, ticaret gibi diğer ekonomik sektörler üzerine katkısı dikkate alındığında, turizmin küresel çapta bir pazar olduğu söylenebilir. Son yıllarda özellikle kırsal kalkınma açısından turizmin önemi giderek artmış ve turizm yatırımları kentsel alanların yanı sıra kırsal alanlarda da ivme

kazanmıştır. Bu bağlamda ekonominin canlanması, işsizliğin azalması, yeni iş sahalarının açılması, istihdam alanlarının oluşması, yerel kültüre ait işletmelerin yeniden hareketlenmesi açısından kırsal alanlarda turizmin oluşturduğu ekonomik etkiler de dikkat çekmeye başlamıştır.

2.2.4.2. Turizmin Çevresel Etkileri

Coğrafi çevre, insanların yaşamlarını sürdürebilmek için çeşitli amaçlarla kullandığı, insanı etkilediği kadar kendisinin de etkilendiği, doğal ve kültürel elemanlardan ve karşılıklı ilişkilerden oluşan bütünsel bir mekândır. Bu mekâna en fazla gereksinim duyan, hatta onun varlık nedeni olan sektör “turizm” dir (Soykan, 2003).

Ioannides (1995) doğal ve kültürel çevrenin turizm için çok önemli olduğunu ve herhangi bir destinasyonda turizm faaliyetinin oluşmasını ve gelişmesini çevrenin var olması ile ilişkilendirmekte ve turizmin çevresel etkilerinin değerlendirilmesi ve anlaşılmasının turizm sektörünün daha iyi gelişmesi açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Çevre ile turizm arasında çift yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Çevre kalitesi turizmin gelişimini etkilemekte; turizmin gelişimi de çevre kalitesini etkilemektedir (Sarkım, 2007). Çevrenin korunması ve geliştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınmaması halinde; doğal kaynak değerleri tahrip olmuş, biyolojik çeşitliliği zarar görmüş ve çekicilikleri kaybolmuş bir ülkede turizm sektörünün gelişmeyeceği gibi mevcut durumunun korunması da zor olacaktır (Boyacıoğlu, 2015).

Inskeep (1991)’e göre turizm ile çevre arasında üç önemli unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar şu şekildedir;

- Doğal çevre, turistler için önemli cazibe unsurudur.
- Turizm işletmeleri ve turizmin alt ve üst yapısı belirli bir çevrede bulunur.
- Turizmin geliştiği bölgelerde, çevresel etkilerde önem kazanır.

Turizm faaliyetleri, çevre içerisinde anlam kazanan ve bu çevreden beslenen bir sektördür. Dolayısıyla çok geniş kapsamda gerçekleştirilen bu faaliyetlerin bütün diğer sosyal ve ekonomik olaylar gibi (Haley vd, 2005) çevre üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Lickorish ve Jenkins (1997) turizmin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkilerini hava, su, kalabalık ve izdiham, gürültü ve görüntü kirliliği, ekolojik

aksaklıklar, alan kullanma problemleri, çevresel tehlikeler, tarihi ve kültürel alanların tahribatı şeklinde açıklamaktadır.

Çevre sorunları olarak da adlandırılabilir bu olumsuz etkiler, turizm faaliyetlerinin bugünü ve sürdürülebilirliği açısından büyük tehlike oluşturmaktadır. Nitekim Dwyer ve Edwards, (2010) turizmdeki olumsuz etkilerin giderilmesi ve sürdürülebilir olmasının turizm planlaması ve politikaları ile mümkün olacağını söylemektedir.

Çevre üzerinde var olan olumsuz etkilerin yanında, çevresel sürdürülebilirliğin başarılı gerçekleştirildiği durumlarda turizm faaliyetlerinin olası olumlu etkileri de sıklıkla görülmektedir. McIntyre (1993) turizmin olumlu etkilerini;

- Doğal, arkeolojik, tarihi ve kültürel alanların korunmasını sağlar
- Yerel toplumun çevre bilincini artırır
- Yolların, su kaynaklarının, çöp atık sistemlerinin geliştirilmesi şeklindeki alt yapı olanaklarıyla çevresel problemleri azaltır.
- Bölgenin çevresel kalitesini geliştirir şeklinde özetlemektedir.

Bunun yanında doğal alanların korunması, çevre kalitesinin artırılması, doğal alanların altyapısının kuvvetlendirilmesi, çevre bilincinin geliştirilmesi turizmin olumlu etkileri arasında yer almaktadır (Avcıkurt, 2007). Turizm, yerel mimari özelliklerin, arkeolojik eser ve kalıntıların korunması, mevcut geleneksel yapıların (köy, çiftlik, yayla vb.) turizm amacı ile kullanılması için düzenlemeler yapılmasını sağladığı gibi, yol, park, trafik ışıklandırma, yeşillendirme ve yeni rekreasyon alanları yapılmasına da katkıda bulunur ve böylelikle turizmin olumlu çevresel etkileri ortaya çıkar (Emekli, 2001).

Çevre üzerinde görülebilecek olası olumlu etkiler, çevrenin bireylerden ziyade topluma mal olmuş bir olgu olarak düşünüldüğünde daha fazla anlam kazanmaktadır. Bu yönüyle çevre üzerindeki olumsuz etkilere yönelik kalıcı çözümler üretmeyi amaçlayan ve ulusal ve uluslararası platformlarda kabul gören çevre politikalarının tüm ülkelerce benimsenmesi gerekmektedir.

Çevre, bir turizm kaynağı olup, turizmin de aynı zamanda etkileri çevreye olmaktadır. Turizm iyi planlandığı ve doğru bir şekilde yönetildiği sürece çevrenin devamlılığına katkı sağlayabilir (Küçüktopuzlu, 1991). Bir bölgenin doğal çevresi ve

eko-sistemi hem turizmin geleceği için, hem de turizmin yaratabileceği olumsuz etkiler nedeni ile korunması gereken en önemli kaynaktır (İçöz vd, 2002).

Turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin olumlu etkilerini arttırmak, olumsuz etkilerini de azaltmak için çevrenin optimum şekilde korunması gerekmektedir (Tuna, 2007). Bu açıdan, turizm faaliyetlerinin uzun süre devam etmesi ve turizmden daha fazla fayda sağlanması çevrenin etkili bir şekilde korunmasına bağlıdır. Bunun için yasal olarak bazı kanun ve yönetmeliklerin günümüz şartlarına uygun olarak hazırlanması yanında, turizmden etkilenen tüm paydaşların çevrenin korunması konusunda bilinçlendirilmesi, koruma düşüncesini içselleştirilmesi ve buna gönüllü katılımı sağlanmalıdır.

Kahraman ve Türkay (2014) konuyu milli parklar açısından değerlendirerek, turizmin ulusal mirasın korunması ve sürekliliğini sağladığını ve bu sayede parkların flora ve faunasının korunabildiğini ifade etmektedir.

Milli parklar ve diğer korunan alanlar turizmin çevresel baskılarının yoğun olarak görüldüğü alanlardır. Özellikle milli park alanları turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin en yoğun yaşandığı mekânlar arasında bulunduğu için, bu baskılara daha çok maruz kalmaktadır. Milli parklarda görülen olumsuz etkilerin en aza indirgenmesi için etkin ve uygulanabilir milli park yönetim planlamalarının hazırlanması gerekmektedir. Milli park ilan edilen alanların rasyonel planlamalar çerçevesinde yönetildiği takdirde turizmin olumlu yönde etkileri daha fazla görülür.

2.2.4.3. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

Turizm sektörü, gelir getiren, döviz kazandıran ve istihdam olanakları sağlayan ekonomik etkilerinin yanında, önemli sosyo-kültürel etkilere de sahiptir. Bu yüzden turizmin ekonomik etkilerinin olduğu kadar toplumsal kültürel etkilerinin de incelenmesi gerekmektedir.

Turizmin insan merkezli yapısından dolayı, bir toplumda var olan sosyo-kültürel etkiler hızla değişebilmektedir. Bu değişimler kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz olmaktadır. Emekli (2001)'ye göre; turizmin doğurduğu sosyo-kültürel etkilenmeler; ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye, turizmin yoğunluğuna, turistik gelişmenin hızına, turizm türüne, yerli halk ile turistler arasındaki sosyo-ekonomik

mesafeye göre değişmektedir. Bu etkileri evrenselleştirmek ve kalıplara sokmak imkânsızdır ya da yanıltıcıdır.

Turizm faaliyeti ailede, inançlarda, kültürel, siyasal ve sosyal yapıda büyük değişimler ortaya çıkarabilir (Akman, 2007). Turist ile turist kabul eden yöre halkının birbirleriyle iletişim ve etkileşime girmeleri sonucu ortaya çıkabilecek olumlu sosyo-kültürel etkiler şu şekilde sıralanabilir (Kozak vd, 2014; Kınacı vd, 2011):

- Farklı toplumlardan gelen bireylerin birbirleriyle ilişki ve etkileşimi ulusal ve uluslararası barışı ve hoşgörüyü artırabilir.
- Aile yapısı ve kadın hakları konusu turizmden etkilenir.
- Turizm sayesinde bireylerin boş zamanları artarak, yeni eğlence türleri ortaya çıkmasına yardımcı olur.
- Turizm sayesinde, yerel halkın temizlik konusundaki hassasiyetleri daha çok artar.
- Turizmin gelişmesiyle yeni toplumsal kuruluşlar ortaya çıkabilir.
- Turizm, bölge halkının kendi tarihi ve kültürel değerlerine sahip çıkmak istemesini sağlayabilir.
- Turizm, gerek bölge halkının gerekse turistlerin dil öğrenmesine yardımcı olur.

Turist ve ev sahibi yöre halkı arasında dinamik bir bağ kuran turizm faaliyeti, farklı kültür ve değer yargılarına sahip olan bireyleri bir araya getirerek, büyük bir ağ oluşturmaktadır. Jurowski ve Gürsoy (2004) gelişmiş bir turizm faaliyetini, yerel halk-turistler ve turizm endüstrisi arasındaki dengenin sağlanmasına bağlamaktadır. Bununla birlikte Goeldner ve Ritchie (2003) turizm faaliyetlerinde turist kabul eden yöre halkının turizm disiplininde salt bir gerçekliği ifade etmesi ve herhangi bir destinasyonun çekiciliğini etkileyen önemli etmenlerden biri olması üzerinde durmaktadır.

Turizm olayı gerçekleştiği yeri, gerek çevre gerekse insan unsuru yönüyle etkileyen bir faaliyet olmasından dolayı, her zaman olumlu sonuçlar doğurmayabilir. Kozak vd, (2001); McIntosh ve Goeldner, (1990); Kınacı vd, (2011) turizmin sosyo-kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkilerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Suç oranında, alkol ve uyuşturucu kullanımında artış,
- Yerel halkın, lüks ithal mallara olan talebindeki artış,
- Yerel halkla turistler arasında ırksal gerginlikler,

- Aşırı turistin gelmesi, yerel halkın yaşam tarzını etkilemesi,
- Turizm olayı esnasında ilişkide bulunan insanlar arasında gerçekleşen kültürel alışveriş sonucunda baskın ve güçlü olan kültürün zayıf olan kültürü asimile edebilmesi,
- Turizm endüstrisinin gelişmesi ile insan ilişkilerinde ortaya çıkan maddeleşme ve ticarileşme,
- Aşırı sanayileşme ve fiyatların yükselmesi,
- Bayan turistlere olumsuz gözle bakılması,
- Yabancı kelimelerin sayısının artmasıyla dilde yabancılaşma,
- Turistlerle bir arada olmanın sonucu olarak daha fazla tüketim yapma arzusu,
- Tarihsel ve kültürel değerlerin ilgisizlikten ya da bilinçsizlikten yok olması,
- Toplumun gelenek ve göreneklerine olan bağlılığın azalması,
- Geleneksel giyim kuşam ve davranış biçimlerinin zamanla değişmesi.

Turizmin sosyo-kültürel olumsuz etkileri, farklı kültürlerin (turist-yerel halk) zamansal ve mekânsal bağlamda çatışmaları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum hem turizm faaliyetine zarar vermekte hem de bu faaliyetlerden etkilenen yerel halkın kimlik sorunu yaşamalarına neden olmaktadır.

2.2.5. Coğrafya, Turizm ve Rekreasyon İlişkisi

Coğrafya yeryüzündeki doğal, beşeri ve ekonomik olayları, bu olayların dağılışını ve bu dağılışların nedenlerini insanla ilgi kurarak inceleyen bilim dalıdır (Doğanay, 1993). Coğrafya bilimi hem doğayla, hem de toplumla ilgili olayların mekân üzerinde meydana getirdiği oluşumları ele alan bir bilim dalı olarak çok geniş bir ilgi alanına sahiptir (Tümertekin ve Özgüç, 1998). Coğrafya, dünya üzerindeki kültürlerin, politik sistemlerin, ekonomilerin ve çevrelerin farklarını ve aralarındaki bağlantıların farkında olarak bölgeler ve yerler bağlamında sosyal ve fiziki süreçlerin anlayışını ortaya koyar (Alkış, 2010).

Coğrafya eğer mekânsal olanla ilgileniyorsa ve mekânsal olan da sosyal bir inşa ise, o zaman toplumun anlaşılması, mekânın anlaşılmasının ön koşuludur. Aynı şekilde sosyal süreçler mekân üzerinde ve mekânın dinamikleri ile şekillenmektedir (Massey, 1994). Coğrafya farklı mekân ve insanları birbirinden ayrı değil, tam aksine bir ilişkiler ağı içerisinde ele alır. Dolayısıyla, coğrafyadaki mekânsal bakış açısından söz edilirken,

dünyanın farklı bölgelerindeki olayların ve süreçlerin bir bütünlük içerisinde (küreselleşme) ele alınması kastedilir (Kaya, 2010). Yukarıda kavramsal olarak verilen coğrafya tanımlarına bakıldığında; coğrafya kavramının temelini insan-mekân etkileşiminin oluşturduğu söylenebilir. Coğrafya bilimi, insan-mekân arasındaki bu ilişkiyi ve mekânda yaşanan değişimleri bazı ilkeler doğrultusunda araştırır ve bu değişimlerin güncel olaylarla ilişkisini kurarak dünyanın daha yaşanabilir bir mekân haline gelmesine yardımcı olur.

İnsan ile çevrenin karşılıklı olarak birbirini ne şekilde etkilediği coğrafyanın ve coğrafyacının temel çıkış noktasıdır (Erinç, 1973). Coğrafyanın asıl amacı doğal ortamı insanla birlikte ele alıp değerlendirmektir. Doğal ortamın özelliklerini tanıyan ve tanıtan da zaten insandır. İnsanlar yeryüzünün sadece belirli bir kesiminde yaşamış ve diğer alanlara yayılmamış olsalardı, sadece içerisinde yaşadıkları (etkilendikleri ve etkiledikleri) ortamın özelliklerini tanımış olsalardı. Oysa insanlar sahip oldukları üstün düşünme ve hareket yetenekleri sayesinde yeryüzünün tümüne yayılarak doğal ortamın bütününden kaynaklanan durum ve faaliyetlerin sırrını çözmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda başlangıçta yeryüzünün şekli, boyutları ve keşfedilen bölgelerinin betimsel tanıtımıyla uğraşan coğrafya, günümüzde yeryüzünün var olan potansiyelinden nasıl yararlanabileceğinin yollarını araştırarak ve geleceğe yönelik somut öneriler sunan bir planlama bilimi olmuştur (Özçağlar, 2006). Nitekim coğrafya bilimi kapsadığı alanın çok geniş olmasından dolayı birtakım alt dallara ayrılmıştır.

Sosyo-ekonomik coğrafyanın sistematik ayrımını yaparken, sosyal yönü ağır basan dalların ekonomik kökenli olanlardan ayrılması için Yerleşme coğrafyası, Nüfus Coğrafyası, Diller coğrafyası, Dinler coğrafyası, Folklorik coğrafya, Eğitim coğrafyası, Sağlık coğrafyası, Siyasi coğrafya, İdari coğrafya, Sosyal coğrafya, Kültür coğrafyası gibi dallar “Sosyal Coğrafya”; ekonomik faaliyetlerle ilgili olanlar (Hammaddeler Coğrafyası, Sanayi Coğrafyası, Hizmetler Coğrafyası, Turizm Coğrafyası) ise “Ekonomik Coğrafya” başlığı altında toplanmıştır (Özçağlar, 2006). Turizm coğrafyasının, coğrafyanın hangi alt dalında yer aldığı ile ilgili tartışmalar hala devam etse de, günümüzde çoğu alanda ve bölümde Beşeri ve Ekonomik Coğrafya'nın alt dalı olarak kabul edilmektedir.

Turizm önemli bir coğrafi olay olmasına rağmen turizmin konumu bazı yazarlar tarafından (Coles, 2004; Daniels vd, 2005) tartışılırken, bazı yazarlar (Aitchison, 2001;

Crouch ve Ritchie, 1999) beşeri coğrafya içinde turizmin önemini ortaya koyan çalışmalar yapmışlardır. Bununla birlikte turizm çalışmaları içerisinde coğrafi yaklaşımlar Butler (2004) tarafından 3 döneme ayrılmıştır. 1950 öncesi beşeri coğrafya içerisinde turizm çalışmaları yaygın değildi ve az sayıda araştırmacı tarafından çalışıldı ve bu çalışmaların çoğu tasvire dayalı idi. 1950-1980 yılları arasında ise turizm coğrafyası çalışmalarında tematik öğeler ön plana çıkmaya başladı. Ayrıca bu dönemde turizm ve diğer disiplinler arasındaki ilişkiler iyice araştırıldı ve turizm pozitivist yaklaşımla tanınmaya çalışıldı. Bu dönemde turizm coğrafyası çalışmalarında turizmin mekânsal yönüne odaklanıldı. 1980 sonrasında ise turizm coğrafyası çalışmaları çeşitlenmeye başladı. Turizm olayının büyümesi ile birlikte turizmin pazarlanması, planlanması, toplumsal, politik ilişkileri, üretimi, tüketimi, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve sosyo-mekânsal etkisi gibi konular ön plana çıkmaya başlamıştır (Butler, 2004; Boniface ve Cooper, 1987; Mathieson ve Wall, 1982; Law, 2000). Turizm doğası gereği coğrafi bir olaydır. Turizmin bileşenlerini koyduğumuzda, turizmi coğrafi bir aktivite olarak tanımlayabiliriz. Turizm temel olarak, insanların mekân ve yerlerle yaptıkları geçici ilişkilere dayalıdır. Bu yüzden coğrafyadaki temel kavramlar, turizm olayının anlaşılmasına katkıda bulunabilir (Nelson, 2013).

Coğrafya-turizm ilişkisi, turizmin ekonomi ile olan ilişkisi kadar önem taşımaktadır. Turizm olayının belirli bir mekân içinde geçmesi, mekân ile karşılıklı etkileşimi iki bilim arasındaki ilişkinin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Turizm mekânı ve araziye çok yönlü kullanan bir faaliyettir. Alanın tatil turizmine uygunluğu diğer turizm türleri için taşıdığı potansiyel araştırılırken çeşitli coğrafi kriterler kullanılmaktadır. Turizm olayı insanın mekân içinde hareketini ve mekânla karşılıklı ilişkilerini incelemektedir. Mekânın topografik özellikleri, iklimi, bitki örtüsü, kültürel değerleri, sosyo-ekonomik yapısı, demografik özellikleri araştırılan başlıca kriterlerdir.

Günümüzde turizm coğrafyasına verilen önem, turistik yörenin çekiciliklerinin saptanması ve planlama için veri oluşturulmasındaki etkili rolü nedeniyle artmaktadır. Turizm olayını yorumlamada birçok farklı bilimden veri akışı sağlanmaktadır. Bu bağlamda bir turistik destinasyonun iklimi, bitki örtüsü, doğal çekicilikleri, hidrografik özellikleri, termal kaynakları ve bu bölgedeki rekreasyon ve dinlenme tesisleri (doğal manzaralar, gezi ve spor alanları, eğlence merkezleri vb.) coğrafyanın ilgi alanına girmektedir. Turizm faaliyetlerinin geliştiği veya gelişeceği yerlerdeki turistik çekim

alanları beşeri ve fiziki coğrafyanın ilgi alanına girmektedir. Birbiriyle ilişkili bütün bu olaylar dizisi turizm ile coğrafya arasındaki ilişkiyi arttırmaktadır (Emekli, 2001).

Coğrafya ile turizm bilimlerinin inceleme konuları paralellik arz eder. Her iki bilim dalını birbirinden kesin çizgilerle ayırmak çok güç, hatta hemen hemen imkânsızdır. Çünkü hem turizm hem de coğrafyanın inceleme konuları iç içe girmiştir. Örneğin coğrafya bilimi mekânı incelerken, turizm bilimi de coğrafyanın bu özelliklerinden hareketle, turistik mekânları inceleme konusu yapmaktadır (Özgüç, 2007).

2.2.6. Milli Parkların Turizm ve Rekreatyonel Faaliyetlerde Kullanımı

Turizmin coğrafi görünüm (landscape) üzerinde büyük etkisi vardır ve bu etki iki uçta yer almaktadır. Bir uçta, turizm endüstrisinin gerektirdiği otel ve benzeri yapılar şeklinde mekân değişime uğratılırken, diğer uçta da “ulusal parklar”, “doğal koruma alanları”, “anıt alanlar” vb. gibi yollarla belirli mekân parçaları korunmaya ve gelecek nesillere saklanmaya çalışılmaktadır (Robinson, 1976; Özgüç, 2007).

Nüfus artışı ve hızlı kentleşme sonucunda rekreatyonel faaliyetlere katılan kişi sayısı artmakta ve bundan dolayı doğal alanlar daha fazla tercih edilmektedir (Aslan, 1993). Doğal alanlar ve özellikle yasal korunanlar; peyzajı, yaban hayatı ve florası, kültürel elemanları, dünya genelindeki turistler ve ülkenin insanları için çekicilik oluşturan mekânlardır (Lascurain, 1993). Dünyada milli parkların ve korunan alanların pek çoğu, temelde ruhsal yenilenme ve rekreatyonel faaliyetlere imkân sağlamak için ilan edilmişlerdir (Eagles vd, 2002). Milli parklar sahip oldukları doğal çekicilikleri, peyzajı, zengin hayvan ve bitki türleri, sulak alanları, kültürel değerleri ile rekreatyonel faaliyetler açısından yoğun kullanılan mekânlardır. Günümüzde pek çok insan şehirlerin yoğun stresinden kurtularak; dinlenmek, gezmek, rahatlamak için milli park alanlarını tercih etmektedir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014).

Doğa koruma gereksiniminin ortaya çıkarmış olduğu koruma alanları ve koruma alanlarının bir sınıfı olan milli parklar koruma amacının yanı sıra turizm ve rekreatyon işlevini de yerine getirecek alanlar olarak ayrılmışlardır (Kabaş, 2007). Günümüzde korunan alanların yönetiminde, bilimsel çalışmalar ve ekolojik değerler yanında politik, ekonomik ve sosyal yaklaşımlar ile rekreatyonel faaliyetler de dikkate alınmalıdır (Kuvan, 1997). 1945’den sonra korunan alanlar ve parkların daha çok ulaşılabilir

olması, sayısının artması, bakım için fon gerekliliği ve turizm için artan baskılar sonucu korunan alanların son yıllarda turizm amaçlı kullanımı da artmıştır (Erdoğan, 2003). Korunan doğal alanların temel amacı, doğal-kültürel ve görsel kaynak değerlerini korumak olmasına rağmen bazı korunan alanlar, insanların rekreasyon ve turizm ihtiyaçlarının karşılanmasına da imkan vermektedir (Akten ve Akten, 2005). Yukarıda değinildiği gibi milli parklar; bir yandan doğayı ve doğal kaynakları koruma görevi üstlenirken, diğer yandan buraya gelen ziyaretçiler için önemli bir destinasyon merkezi oluşturmaktadır.

Doğal alanlarda gerçekleştirilen rekreasyonel faaliyetlerin, son elli yıldır büyük oranda arttığı görülmektedir (Cole ve Landres, 1996). Bu durumun sebepleri arasında insanların yoğun çalışma ortamından kurtulmak istemeleri ve buna bağlı olarak da doğal alanları tercih etmeleri gösterilebilir. Doğal çevreye duyarlı olan kent sakinleri için, korunan alanlarda yapılan turizm faaliyeti cazip bir aktivite anlamına gelmektedir (Ishikawa vd, 2013).

Milli parklardaki turizm faaliyeti gittikçe önemi artan kültürel, sosyal ve ekonomik bir olaydır. Özel doğal ve kültürel alanlar sanayileşmenin etkisi ve insan nüfusunun artması ile giderek daha da azaldığı için bu alanlar daha değerli hale gelecektir. Bu yüzden, bu mekânlara olan talebin artması beklenmektedir (Eagles vd, 2002).

Milli parklar ve korunan alanlar, ekonominin güçlü üreteçleridir. Doğaya dayalı turizm hem ekonomik fırsatlar sunabilir hem de park kaynaklarının korunmasını sağlayabilir. Parka yakın topluluklar ve parklar, park kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve korunmasına dayalı karşılıklı ilişkiden faydalanabilir (Öztürk, 2005).

Turistik çekim unsuru olan milli parkların kurulması ve turizmden elde edilen gelirin bu parkların gelişimi için kullanılması, bu mekanların turizm dışında alternatif kullanımlarının yaratacağı olumsuzlukları ortadan kaldırır. Bu alanların turizm olmaması halinde başka şekillerde kullanılmaları, çevresel mirasın kaybedilmesine neden olabilecektir. Bu faktör, özellikle doğal kaynakların korunmasında sınırlı ekonomik güce sahip olan ülkeler için önemli faydalar sağlar (Demir ve Çevirgen, 2006). Dünya ölçeğinde milli parklar ve korunan alanlar, ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, ziyaretçilere sunduğu mal ve hizmete dayalı ürün akışı ile birlikte ziyaretçilerin parkın girişinden çıkışına kadar parkta kaldığı sürece harcadığı ve yaptığı

tüm harcamalar milli parkların koruma değerinin turizm açısından gelire nasıl dönüştüğünün de kanıtlayıcısı durumundadır (Düzgüneş, 2009).

Milli parkların gelir getirici etkiye sahip olması milli park yönetimi ve yerel halk için ekonomik anlamda bir kalkınma unsurudur. Özellikle sınırlı kaynaklara sahip ülkelerde ve bölgelerde doğal alanların ve varlıkların korunması turizmin gelişimi ile birlikte teşvik edilmiş olur (Inskeep, 1991). Nitekim Tanzanya, Yeni Zelanda gibi gelişmemiş ülkeler, turizm gelirlerinin çok büyük bir kısmını milli parklardan elde ederek ülke ekonomisine büyük oranda katkı sağlamaktadır. Bu ülkeler, rekreasyonel faaliyetlerden elde edilen geliri, milli parkların koruma ihtiyaçları için harcamaktadır.

Eagles vd (2002) 'ne göre milli parkın faydaları yerel halk, park ve turizm yönetimi ve ziyaretçiler olmak üzere üç şekilde görülebilir. Milli parkların yerel halk için faydaları şunlardır (Eagles vd, 2002);

- Gelir ve refah seviyesinin eşit dağılımını sağlamak,
- İstihdam için fırsatları arttırmak,
- Yabancı para birimi kazanmak,
- Doğal ve kültürel mirasın korunmasını teşvik etmek,
- Kültürel kimliği sürdürmek,
- Toplum üyelerine eğitim fırsatı sunmak,
- Sağlık açısından milli parkların faydalarını teşvik etmek,
- Küresel farkındalık anlayışını geliştirmek

Turizm, genel ekonomik gelişmenin bir aracı olmanın yanında yerel halk için ölçülebilir-objektif ekonomik faydalar sağlamakta ve de ekonomik gelişmenin devamlılığına katkı sağlayan bir endüstri olarak görülmektedir (Gee vd, 1989). Ancak, milli parklar için hazırlanan kısa, orta ve uzun dönemli gelişme planlarına bakıldığında ne kadar yerel halkın görüşlerini dikkate alan maddeler bulunsa da, bu soruna kalıcı bir çözüm bulunmama ile birlikte ülkemizin çoğu milli parkında yerel halk ve milli park yöneticileri arasında çatışmaların olduğu görülmektedir. Bu durum, milli park alanına gelen ziyaretçileri de olumsuz etkilemektedir.

Korunan alanlar üzerinde yapılan araştırmalara göre; bu alanlara gelen ziyaretçilerin çoğunlukla doğal çevreyi ve yaban hayatını görmek üzere geldikleri görülmüştür (Kliskey, 1998). Milli parka gelen ziyaretçiler, bu alanlar için hem tehdit hem de fayda unsuru oluşturmaktadır. Ziyaretçiler bir yandan milli park sınırlarında

yaşayan yerel halkın geçimlerinde kolaylık sağlamakta, bir yandan da buralarda gerçekleştirdikleri rekreasyonel faaliyetler ile doğal çevreye zarar vermektedirler (Gunther vd, 2004).

Ziyaretçilerin milli parklara olan faydaları şunlardır:

- Sosyal faaliyetlere katılma,
- Aile bağlarını geliştirme,
- Akranlarıyla kaliteli vakit geçirme,
- Aynı zevklere sahip insanlarla tanışma,
- Çeşitli gruplarla takım oluşturma,
- Zamanı etkili kullanmayı başarma,
- Kişisel başarı hissetme,
- Tarihi keşfetme imkânı ve kültürel değerleri benimseme fırsatı (Eagles vd, 2002).

Yukarıda değinildiği gibi ziyaretçilerin milli parklara birçok faydası bulunmakla birlikte, bu alanlara yapılan ziyaretlerin etkili bir şekilde planlanmadığı takdirde olumsuz sonuçlar ortaya çıkması da kaçınılmaz olmaktadır.

Milli parklar genel anlamda korunan alanlar olmasına rağmen, bu alanlardaki en büyük tehlike turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin yoğunlaşması sonucu doğal çevrede oluşan tahribattır (Somuncu, 2003). Pek çok milli parkta, yoğun ziyaretçi akışından dolayı gürültü problemleri ile karşılaşmaktadır (Stack vd, 2011).

Korunan doğal alanlarda, turizmin kontrolsüz uygulanmasından kaynaklanan çevre sorunları, günümüzde daha fazla artmıştır. Turizmin gerçekleştirildiği alanlarda nüfus artışı, deniz kirliliği, yeraltı suyu kirliliği, altyapıdaki eksiklikler, tarım alanlarının bozulması, peyzaj tahribi ve betonlaşma ile birlikte ortaya çıkan görsel kirlilik, tarihi eserlerin zarar görmesi, taşıt ve insan etkisiyle toprak sıkışması, gürültü gibi sorunlar yaşanmaktadır (Kelkit ve Özel, 2003). Bir milli park alanı ya da bölgesine yapılan ziyaretler, yerel işleri ya da işletmeleri, destekleme gibi olumlu ekonomik etkiler sağlarken trafik, gürültü, yaban hayatının rahatsız edilmesi, vb. olumsuz etkilere de neden olabilmektedir. Burada milli park yönetimine düşen en önemli görev, ziyaretlerin milli park alanlarına yapabileceği etkileri önceden tahmin ederek gerekli tedbirleri almalarıdır (Demir ve Çevirgen, 2006).

Milli park alanlarında yaşanan en önemli problemlerden biri; bir yandan bu alanların ekosisteminin korunması gerekliliği düşüncesi, diğer yandan da bu alanlarda turizm ve rekreasyonel faaliyetlere izin verilmesinin ortaya çıkardığı karmaşadır (Kuss ve Grafe, 1985). Milli park alanlarında hem turizm ve rekreasyonel faaliyetleri, hem de doğa koruma olayını sürdürülebilir şekilde gerçekleştirmek için etkili yönetim sistemlerine ihtiyaç vardır (Ishikawa, 2013). Özellikle, milli park alanlarına yapılan turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin, bu mekânların sürdürülebilir gelişmesine olumsuz etkide bulunmaması, kaynak değerlerine yönelik tehdit oluşturmaması için, bazı kriterlerin belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir (Ayan ve Öztürk, 2010).

Milli parklarda ve koruma alanlarında en uygun turizm türlerinin geliştirilmesine bir rehber oluşturmak üzere Dünya Turizm Örgütü, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Uluslararası Doğayı Koruma Birliği tarafından birtakım kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler;

- Koruma alanları içerisinde ya da çevresinde yaşayan insanların katılımını teşvik ederek, turizmin sosyal ve ekonomik faydalarından en üst düzeyde yararlanmalarını sağlamak,
- Bir milli park için hangi seviyede turizm türünün uygun olduğunu belirlemek,
- Bireysel alanların doğal değerlerinin yönetimini geliştirmek,
- Ziyaretçiler için daha eğitici ve açıklayıcı hizmetler sunmak,
- Milli parklarda en uygun turizm alt yapısını oluşturmak,
- Milli parkların sahip olduğu değerleri, ziyaretçiler için daha fazla memnuniyet yaratacak şekilde desteklemek,
- Milli parklarda gerçekleştirilecek olan turizm faaliyetlerinin, parkın kendi kendini finanse edebilmesi ve böylece koruma için bir araç olarak geliştirmedeki rolünü belirlemektir (WTO/UNEP, 1992).

Etkili bir şekilde planlandığı ve korunduğu takdirde özelliklerini koruyacak olan milli parkların önemli bir turist çekim merkezi olmaya devam ederek gelecek kuşaklara da bozulmadan aktarılmaları sağlanacaktır (Demir, 1999). Milli park ve benzeri koruma alanlarında gerçekleştirilecek her türlü turizm ve rekreasyon faaliyetinin bu mekanın yapısına uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle, koruma alanlarında uyulması gereken kurallar, bu alanların sürdürülebilir gelişmesini sağlamayı hedeflemelidir (Demir ve Çevirgen, 2006). Doğal alanların, ekolojik çeşitliliğin korunduğu,

sürdürülebilir turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin yapıldığı, yerel halkın doğa koruma, çevre ve turizm konularında bilinçlendirildiği, aynı zamanda halka ekonomik olarak fayda getiren ve kalkındıran bir milli park oluşturmak olanaksız değildir (Kabaş, 2007). Yapılacak etkin milli park planlamaları ile bu türlü milli parkların oluşturulmasının daha kolay olacağını söylemek mümkündür.

2.3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

2.3.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Günümüzde sanayi ve teknolojinin hızla gelişmesi ile birlikte çevre üzerinde olumsuz baskılar meydana gelmiş ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı düşüncesi ortaya çıkmıştır (Gündüz, 2004). Sürdürülebilirlik, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılamalarını engellemeden şimdiki kuşakların gereksinimlerinin karşılanması şeklinde ifade edilmektedir (Swarbrooke, 1999). İnsanların gerçekleştirdiği faaliyetlerin çevre üzerindeki etkiinden ortaya çıkan sürdürülebilirlik yaklaşımı, uzun vadede ekonomik, çevresel ve sosyal faktörler arasındaki dengenin sağlanmasını ifade eder (Coccosis, 1996).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere sürdürülebilirlik kavramı, var olan doğal kaynakların ve çevrenin korunması ve bu kaynakların gelecek nesillere aktarılabilmesi için alternatif olarak ortaya atılmış bir yaklaşımdır.

Sürdürülebilirlik kavramının temel özelliği; insanın geleceğini düşünmesi ve ekonomik, çevresel ve toplumsal kaynakların korunmasına dayanmasıdır (Beyhan ve Ünügür, 2005).

1992 Haziran ayında Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen ve Rio Zirvesi olarak bilinen toplantıda vurgulanan “sürdürülebilirlik” kavramı, sonraki süreçte sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir tüketim, sürdürülebilir ekonomi, sürdürülebilir (yeşil, çevresel, ekolojik vb.) pazarlama, sürdürülebilir turizm gibi yeni söylemleri gündeme getirmiş ve pek çok alanda ele alınmaya başlanmıştır (Pekin, 2011).

Sürdürülebilirlik kavramı çok boyutludur. Bu kavram değişik boyutları içerirken, her boyut içerisinde katı korumayı değil, koruma ile kullanma arasındaki dengeyi bulmaya çalışır. Çünkü sürdürülebilirlik kavramı içerisinde uzun vadeli olmak, gelecek kaygısı duymak, insanın hem doğa-çevre hem de toplumsal hayatla iç içe olması gibi özellikler mevcuttur (Beyhan, 2004). Çok boyutlu olan sürdürülebilirlik

yaklaşımı milli parklar açısından da büyük önem taşımaktadır. Milli parklar hem ekolojik-çevresel hem de toplumsal açıdan sürdürülebilirliğin sağlanması gereken yerlerdir.

2.3.2. Sürdürülebilir Kalkınma ve Milli Parklar

Kalkınma kavramı milli gelirde büyük artışlar sağlamakla birlikte toplumun yaşam kalitesini ve sosyo-ekonomik düzeyi arttırmaya yönelik gerçekleştirilen eylemlerdir (Sarıkaya ve Kara, 2007). Kavram, ilk düşünüldüğünde ekonomik bir sav olarak değerlendirilmesine rağmen bu kavramın ekonomik alanın dışında daha geniş kapsamlı bir alana hakim olduğu görülmektedir (Yaylı, 2012).

Kalkınma kavramı 1970'li yıllara kadar ekonomik anlamda büyüme olarak ifade ediliyordu. Ancak büyümenin sadece ekonomik anlamda olmasının, hem toplum yapısına hem de çevreye büyük ölçüde zarar verdiği görülünce, dünya ülkeleri kalkınmanın toplumsal ve çevresel açıdan da olması gerektiğini düşünerek yeni bir kavramın ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Bu açıdan kalkınmanın her açıdan ve uzun dönemli olması gerektiğini ileri süren sürdürülebilir kalkınma düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Bu yönüyle toplumsal, ekolojik ve ekonomik kalkınmayı aynı çatı altında toplayan sürdürülebilir kalkınma konusu geniş çevrelerce ele alınmış ve tüm dünya ülkelerini bir araya getirerek çeşitli toplantı ve konferansların yapılmasına olanak sağlamıştır.

Bu konferansların ilki 1972 yılında gerçekleştirilen Stockholm Konferansı'dır. Konferansta; artan çevresel ve küresel sorunların (toplumsal refahın sağlanması, yoksullukla mücadele, kaynakların tükenmesi vb.) tehlikeli boyutlara ulaşmasının birçok ülkeye zarar verdiği ve oluşan tahribatın önüne geçilmezse geri dönülemez sonuçların ortaya çıkacağı vurgulanmıştır.

1987 yılında ilk kez yayınlanan ve kısaca Brundlant Komisyonu denilen Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nda yer alan sürdürülebilir kalkınma kavramı, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılamayı riske atmadan bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilen kalkınma olarak tanımlanmıştır (Fisunoğlu, 1989).

1992 yılında Brezilya'da yapılan "Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda doğanın sürdürülebilir bir şekilde korunması ve sonraki nesillere

aktarılması konusunda planlanan hedefler ve anlaşmalar belirlenerek, sürdürülebilir kalkınma kavramı tartışılmaya başlanmıştır (Kap, 2010). Bu konferansta alınan kararların en önemlisi Gündem 21 adı verilen stratejik eylem planının hazırlanmasıdır. Gündem 21’de sürdürülebilir bir kalkınma için yerel ve küresel ölçekte çevre sorunlarının minimize edilmesi ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin uzun dönemli olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Rio Zirvesi’nden on yıl sonra, 2002 yılında gerçekleştirilen Johannesburg Zirvesi’nde; doğal kaynakların korunması, insanların hayat standartlarının geliştirilmesi ve daha iyi hayat şartlarına kavuşması için gerekli uygulamaların eyleme geçirilmesi amaçlanmıştır (Kervankıran, 2013).

Bu konulardan özellikle çevre ve çevrenin korunması sürdürülebilir kalkınma düşüncesi içinde önemli bir yere sahiptir. Ertürk (1998)’e göre çevre hem günümüz dünyasında yaşayan insanların hayat tarzlarını hem de bunsan sonraki kuşakların hakkını arayan ve düşünen bir kavram niteliğindedir. Dolayısıyla çevre, insanoğlunun kullandığı ve paylaştığı en önemli olgu haline gelmiştir.

Çevre koruma ve ekonomik kalkınmanın birbirine tezat faaliyetleri ortaya koymaktadır. Hâlbuki ekonomik anlamda kalkınmanın daha uzun devam edebilmesi için çevresel kaynakların varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla, çevre koruma ve ekonomik kalkınma arasındaki denge, gelecek kuşakların haklarının korunması noktasında imkân sağlamaktadır (Kahraman ve Türkay, 2014).

Bu sebeple sürdürülebilir kalkınma kavramının çevre ile olan ilişkisini tam anlamı ile ortaya koymak için ilgili tanımlara bakmak gereklidir.

Günümüzde toplumların karşılaştıkları en önemli sorunların başında doğal kaynakların korunması gelmektedir. Doğal kaynakların korunmasının temelinde, günümüzde ve gelecekte en yüksek faydayı sağlama çabası yatmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma, ekonomik ve teknolojik faaliyetlerin tüm dünyada yaşamın sürmesi için gerekli olan doğal kaynakları hiçbir şekilde tehlikeye sokmamasını esas almaktadır (Han ve Kaya, 2013).

Görüldüğü üzere çevrenin ve doğal kaynakların korunması, sürdürülebilir kalkınmanın temel ölçütlerini oluşturmaktadır. Çünkü çevrenin ve çevresel kaynakların korunmadığı bir yerde ekonomik ve sosyal kalkınmadan söz edilemez. Ekonomik,

toplumsal ve sosyal anlamda kalkınma; sonraki nesillere bırakılabilecek bozulmamış bir doğa ile mümkündür.

Milli parklar da doğal kaynakların en önemlilerinden olup, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması gereken alanlardır. Milli parklar, içerisinde yaşayan yöre halkı açısından toplumsal ve sosyal, yöre halkına gelir sağlaması açısından ekonomik, sahip olduğu doğal kaynaklardan dolayı da çevresel kalkınmayı gerektirmektedir. Bu durum milli parklarda entegre olmuş, uygulanabilir ve sürdürülebilir kalkınma modellerinin gerçekleşmesi ile mümkündür.

2.3.3. Sürdürülebilir Turizm Kavramı, Amaçları, İlkeleri

Çevre, turizm olayının gerçekleştirilebilmesi için en önemli fiziki unsurlardan biridir. Çünkü çevre, turistleri bu destinasyonlara çekmek için doğal ve kültürel kaynakların temelini oluşturmaktadır (Karaarslan ve Özelçi, 1995).

Alternatif turizm türleri ortaya çıkmadan önce, turizmin temel türünü oluşturan kitle turizminin yıllar içerisinde çevreye büyük ölçüde zarar verdiği görülmüştür. Kozak ve Martin (2012)'e göre kitle turizmi, hızlı gelişen yapısı gereği yerel kaynaklara karşı en hassas olan bir turizm türüdür. Kitle turizminin olumsuz etkisi, zaman ve ortamda yoğunlaşmasından ileri gelmektedir. Kitle turizminin sezonluk oluşu, belirli zamanlarda yüksek talebin oluşmasına ve yerel kaynaklar ile altyapıya aşırı yüklenilmesine neden olabilmektedir. Bu yönüyle kitle turizmi sonucunda ortaya çıkan olumsuz gelişmelerin ekonomik ve çevresel olduğu kadar toplumsal ve sosyo-kültürel açıdan da olması, turizm sektöründe yeni bir akımın benimsenmesine sebep olmuştur (Şekil 5).

1990'lı yılların başında ortaya çıkan sürdürülebilir turizm kavramı, sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin devamı niteliğindedir. 1992 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda sürdürülebilir kalkınma ile ilgili temeller atılırken, birçok sektörde olduğu gibi dünya çapında büyük bir ekonomik paya sahip olan turizm sektöründe de kaynakların sürdürülebilir kullanımı gündeme gelmiştir. Sürdürülebilir turizm kavramı ortaya çıkmadan önce "yeşil turizm" olarak adlandırılan ve turizm faaliyetlerine karşı çevresel kaynakları korumayı amaçlayan bir kavram öne sürülmüştür. Ancak turizmde sürdürülebilirliğin gündeme gelmesi ile sürdürülebilir turizm kavramı daha çok kabul gören bir ifade olmuştur.

ettirecek olması açısından oldukça önemlidir. Bu yönüyle sürdürülebilir turizm yerel halkı ekonomik anlamda kalkındırmanın gerekliliği üzerinde de durmaktadır (Swarbrooke, 1999).

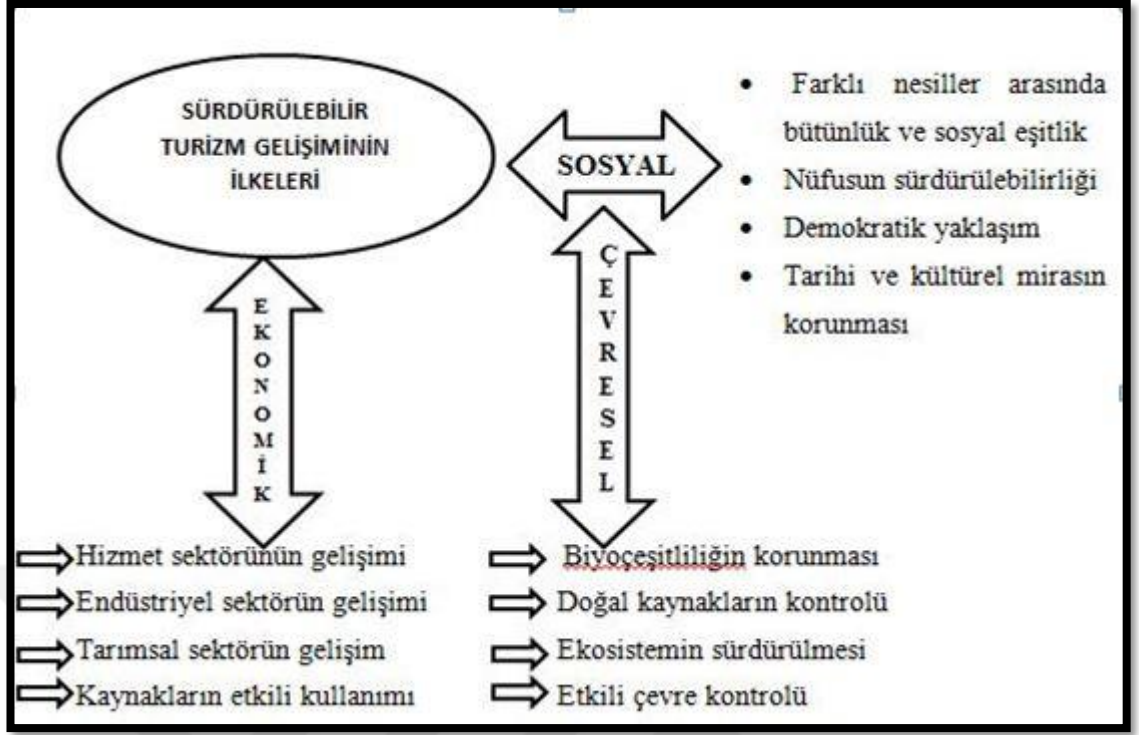
Kısaca sürdürülebilir turizm, turizmin doğal ve kültürel kaynak değerlerini koruyan, geleceğe yönelik ekonomik, sosyo-kültürel ve toplumsal kaynakların devamını sağlayan, hizmet sunulan turistler kadar ev sahibi olan yerel halkın da isteklerini dikkate alan, turizmde uzun süreli gelişimi hedefleyen bir turizm türüdür.

Turizm, varlığını büyük oranda doğal ve kültürel çevre verilerine dayandırmakta ve varlığını devam ettirebilmesi için bu verilerin korunmasına bağlı olmaktadır. Ancak yapısı gereği doğal ve kültürel kaynakları kullanması nedeniyle, en çok zararı da turizm sektörü vermektedir. Sürdürülebilirlik ve turizm arasındaki ilişki de, bu noktada ortaya çıkmaktadır. Mevcut doğal ve kültürel kaynakların korunması turizm faaliyetinin de sürdürülebilirliğini sağlamaktadır (Kozak vd, 2014).

Bu açıdan sürdürülebilir turizmin beklenen ve istenen hedeflere ulaşmasında bazı amaçlar belirlenmiştir. Bunlar;

- Turizmin ekonomiye ve çevreye katkısı konusunda bilinç oluşturmak,
- Kalkınma ve eşitliği desteklemek,
- Yerel halkın yaşam standartlarını yükseltmek,
- Ziyaretçilere kaliteli bir deneyim yaşatmak,
- Çevre kalitesini sürdürülebilir hale getirmek (Fennell, 2003).

Sürdürülebilir turizm için belirlenen amaçlar doğrultusunda, sürdürülebilir turizmle ilgili birtakım ilkeler ortaya koyulmuştur. Bu ilkeler şunlardır;

Şekil 6: Sürdürülebilir Turizm Gelişim İlkeleri (Grundey, 2008).

Şekil 6’da yer alan sürdürülebilir turizm gelişimi stratejisinin, başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi, turizmle ilişkili olan tüm paydaşların çevresel, ekonomik ve sosyal yaklaşımların bir bütün olarak değerlendirilmesine bağlıdır (Castellani, 2009). Bu da sürdürülebilir turizm için tüm paydaşların yapılan planlamalara dâhil edildiği, uygulanabilir ve esnek yönetim planları ile mümkündür (Şekil 6).

2.3.4. Sürdürülebilir Turizm ve Milli Park İlişkisi

Son yıllarda açık hava rekreasyon faaliyetlerinin artmaya başlaması ile birlikte, doğal alanlara olan talep her geçen gün artmıştır. Bu durum en önemli rekreasyonel faaliyet mekânları olan korunan alanları da olumsuz yönde etkilemiştir. Arı (2006)’ya göre korunan alanların sürdürülebilir kullanımı oldukça önemlidir. Bu nedenle doğal kaynakların sürdürülebilir olmayan kullanımlara maruz kalması, çevre üzerinde büyük tahribatlara neden olmaktadır.

Korunan alanlar içerisinde yer alan milli parklar da çevresel açıdan yaşanan bu olumsuz değişimin gözle görülür bir örneğini oluşturmaktadır. Her ne kadar milli parkların ilan edilmesinin asıl amacı “kaynakları koruma” olsa da zaman içerisinde yapılan turizm ve rekreasyonel faaliyetler bu alanlarda büyük tahribatlar oluşturmuştur.

Bu bağlamda korunan alanların en önemlilerinden biri olan milli parkların koruma-kullanma dengesi doğrultusunda yönetilmesi ve işletilmesi gerekmektedir. Milli parkların kurulmasının temel sebebi koruma düşüncesi olmakla birlikte, bu mekânlar turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde de kullanılmaktadır (Şahbaz ve Altınay, 2015). Ersoy ve Çabuk (2012)'a göre ise bu alanları katı koruma kuralları ile korumak yerine, koruma ve kullanma arasındaki dengenin sağlandığı başarılı bir koruma politikası oluşturmak gerekmektedir.

Milli park alanlarında sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin gerçekleştirilmesi, bu alanların sınırlarında yaşayan yerel halkın, bu mekânlar için bir tehlike unsuru olarak görülmesi yerine, alana entegre olmuş ve alan için fırsat olabilecek bir konumda değerlendirilmesine bağlıdır. Bu bakımdan milli parklarda dominant ve katı bir koruma yaklaşımı yerine yerel halkı düşünen ve yerel halka göre şekil alabilen bir koruma yaklaşımı benimsenmelidir (Kap, 2010).

Bu da milli parklarda sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenmesini gerekli kılmaktadır. Çünkü milli parklardaki koruma politikaları sürdürülebilir turizm ilkeleri ile örtüşmektedir (TÜSİAD, 2012).

Sürdürülebilir turizmin ekolojik sistemleri koruma, planlı çevre yönetimi, yöre halkının refahının sağlanması ve ekonomik anlamda kalkınması gibi hem yerel halkı düşünen hem de ziyaretçilerin koruma-kullanma dengesi doğrultusunda bu alanlardan faydalanmasına imkan veren yaklaşımları milli parklardaki koruma politikaları ile özdeşleşmektedir. Bundan dolayı milli parklarda sürdürülebilir turizmin hedeflenmesi, planlanması, yönetilmesi ve uygulanması daha rahat olmaktadır.

Bu açıdan gelecek nesillere bırakılması düşünülen milli parklar için sürdürülebilir turizm ile ilişkilendirildiği yönetim planları yapılmalıdır. Bu planların uygun koruma koşullarında insan kullanımlarına izin veren, tüm paydaşların fikirlerine başvurulduğu, yerel kalkınmayı destekleyen, yöre halkına ekonomik anlamda katkı sağlayan yönetim planları olması gerekmektedir. Ayrıca milli park alanlarında turizm işletmeleri ve örgütleri arasındaki bağın gelişim ve kontrolü, çevre ve ziyaretçi yönetimi, ürün geliştirme, bilgi ve değerlendirme ve izleme konularına turizm stratejisi ve eylem planı içerisinde yer verilmelidir (TÜSİAD, 2012).

2.3.5. Dünya’da ve Türkiye’de Milli Parkların Sürdürülebilir Kullanımına Örnekler

Dünya genelinde milli parklar yoğun ziyaretçi akışının görüldüğü yerlerdir. Özellikle gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler; turizm gelirlerinin büyük bir kısmını milli parklardan elde etmektedir. Bu durum ülkelerin milli parklardan uzun dönemde yararlanmasını sağlamak amacıyla sürdürülebilir koruma ve kullanma politikalarını benimsemelerini gerektirmiştir.

Amerika’da bulunan Grand Canyon Milli Parkı bu milli parklardan biridir. Hazırlanan yönetim planlarının uygulanması ile milli parkın sürdürülebilir koruma ve kullanma dengesi sağlanmıştır. Bu yönetim planları yerel halk, yerel kabile ve özel şirketler gibi çoklu paydaş katılımı ile hazırlanmıştır. Milli parkın yönetim planlarında kaynak yönetimi, ziyaretçi kullanımı ve parkın genel gelişimi ve kalkınması gibi konular ele alınmıştır (NPS, 2015). Milli parkta ziyaretçilerin rekreatif faaliyetlerini gerçekleştirmesi için ayrılan zonlar, ziyaretçilere eşsiz manzara keyfi sunmasının yanında değişik aktivitelerin yapılmasına olanak sağlamaktadır. Dünya Miras Listesi’nde de bulunan Grand Canyon sahip olduğu doğal çekiciliklerinden dolayı her yıl milyonlarca ziyaretçiyi buraya çekmektedir.

ABD’de bulunan Yellowstone ve Yosemite Milli Parkları da Grand Canyon gibi koruma-kullanma dengesi doğrultusunda kullanılan alanlardır. Bunlardan Yellowstone Milli Parkı dünyada ilk milli park olması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Yosemite Milli Parkı’nda ise sürdürülebilir kullanıma uygun olarak hazırlanan planlamalar sayesinde ziyaretçi sayısında gözle görülür bir artış yaşanmıştır. ABD’de yer alan milli parkların bu başarısı; doğa koruma bilincinin milli parkların en önemli paydaş grupları olan ziyaretçiler, yerel halk ve milli park yönetiminde bütüncül şekilde oluşmasının bir sonucudur (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015).

Avrupa’ya bakıldığında buradaki milli parkların daha farklı bir işleyişe sahip olduğu görülmektedir. İngiltere’de bulunan Peak District Milli Parkı bunun güzel bir örneğini oluşturmaktadır. İngiltere’nin ilk milli parkı olan Peak District Milli Parkı, diğer ülkelerde bulunan milli parklardan farklı olarak, milli park sınırları içerisinde özel ve kamu olmak üzere pek çok yerleşim ve arazi yer almaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006). Ancak bu durum milli parkın korunması ve kullanılması konusunda herhangi bir probleme neden olmamaktadır. Nitekim milli park için hazırlanan yönetim planına

bakıldığında; yerel yönetim, yerel halk, ziyaretçiler ve diğer ekonomik sektörler gibi paydaşların eş güdümlü hareket ettiği görülmektedir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015). Bu durum milli parkın sürdürülebilir kullanımını kolaylaştırmakla birlikte hem yerel halk hem de ziyaretçiler için güzel bir ortam oluşturmaktadır.

Kanada'da bulunan Banff Milli Parkı, ülkenin ilk milli parkı olup, park yönetiminin yanında ziyaretçilere sunduğu rekreasyonel faaliyet imkânları ile milli parkların sürdürülebilir kullanımına güzel bir örnektir.

Milli park için Kanada Milli Parklar Hareketi adı verilen yönetim planları hazırlanmıştır. Bu planlar hükümet-yerel halk işbirliği içerisinde hazırlanan ve her beş yılda revize edilen planlardır (Banff National Park Management Plan, 2010). 1994'te Kanada hükümeti milli parkların ekolojik bütünlüğünü korumanın yanında parkın turizm ve rekreasyonel faaliyetlere devam edilmesi amacıyla akademik ve özel sektör personeli olmak üzere 5 uzmanı bir araya getirmiştir. Böylelikle çoklu işbirliği sağlanarak 1997 yılında Banff Milli Parkı için ilk yönetim planı hazırlanmıştır.

Hazırlanan yönetim planının yürürlüğe girmesi ile birlikte Banff Milli Parkı'nda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yapılan yatırımların yanında halk desteğinin de alınması milli parkın çekiciliğini arttırarak önemli bir ziyaretçi destinasyonu olmasını sağlamıştır.

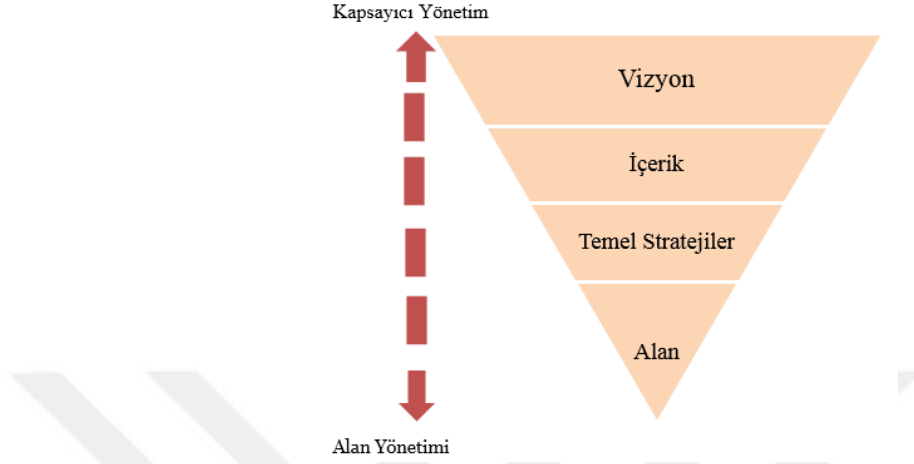
Kanada'nın diğer milli parkları olan Yoho, Kootenay, Jasper, Mount Revelstoke, Glacier and Waterton Lakes'de Banff Milli Parkı'nda olduğu gibi aynı yönetim planları hazırlanmıştır.

Kanada milli parkları için hazırlanan yönetim planlarının hepsinin ana temasını şu konular oluşturmaktadır:

- Belirli bir park vizyonu
- Politikaların kavramsal anlamı ve düzenleyici hususları
- Parkın tümünü kontrol etmek için temel stratejiler belirlemek
- Farklı coğrafik özelliklere sahip her bir milli park için ayrı bir alan tanımlaması

Yönetim planlarının yukarıda sayılan kriterler doğrultusunda hazırlanması, parkların sürdürülebilir kullanımında bir bütün oluşturmaktadır. Şekil 7'de görüldüğü üzere yönetim planında öncelikle yapılması gerekenler geniş bir vizyonda ele alınmıştır. Plan ve politikaların kavramsal içerikleri açıklanarak sonraki aşamada temel stratejiler

belirlenmiştir. Son olarak her bir milli parkın kendi özelliklerine ve şartlarına göre plan uygulanmıştır.

Şekil 7: Kanada Milli Parkları Yönetim Planı (Kaynak: Banff National Park Management Plan, 2010)

Polonya’da bulunan Biebrzanski Milli Parkı, ülkenin en büyük milli parkı olup, 59.223 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Biebrza akarsuyunun varlığı milli park açısından büyük çekicilik oluşturmaktadır. Buradaki ırmak bataklıkları dünya çapında Avrupa’nın az bulunan su ve yırtıcı kuşlarının üreme alanı olarak bilinir. Milli parkın 1642 yılında dikilmiş eski barok tarzda sinagog, kilise ve evlerin bulunduğu kentsel alanı iyi korunmuş bir düzeni vardır. Milli park Ramsar sözleşmesi ile koruma altına alınmıştır (www.biebrza.org.pl).

Polonya’nın korunan alanları içerisinde Biebrzanski Milli Parkı sürdürülebilir kullanımı sayesinde hem sulak alanlarda yaşayan hayvanlara barınak olması, hem de rekreasyonel faaliyetler açısından önemli bir mekândır.

Milli parkların sürdürülebilirliğinin sağlanması oldukça önemli bir konudur. Aksi takdirde bu alanlarda geri döndürülemez çevresel tahribatlar oluşmaktadır. Bu durumu en iyi örnek Kenya’da bulunan Tsavo West, Tsavo East, Maasai Mara, Amboseli ve Lake Nakuru Milli Parkları verilebilir. Kenya milli parkları 1990’lı yıllarda safari turizmi açısından önemli bir turizm destinasyonu iken 1990’lı yıllardan sonra olumsuz çevre koşulları sebebiyle önemini nispeten yitirmiş ve milli parklara gelen ziyaretçi sayısında önemli bir düşüş yaşamıştır. Bunun en önemli sebebi

sürdürülebilir olmayan kullanımlardan dolayı milli parklardaki doğal güzelliklerin giderek bozulmasıdır (Akama ve Mukethe Kieti, 2003).

Ülkemizde ise koruma düşüncesi batıya göre geç oluşmuş olsa da son zamanlarda yapılan çalışmaların hız kazanması ile milli parkların önemi giderek artmaya başlamıştır. Bu durumun; şehirlerin stresinden sıkılan insanların milli park alanlarında yapabilecekleri faaliyet sayısının fazla olması ve turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin yine bu alanlarda yoğunlaşması ile ilgili olduğu söylenebilir. Oluşan yoğunluğun milli parkların kaynak değerlerine zarar vermemesi için yetkililer bu alanlarda sürdürülebilir kullanım metotlarını geliştirmeye çalışmaktadır.

Bu metotlardan biri Pan Parks adı verilen sertifika sistemidir. PAN Parks sertifikasyon sistemi; ekonomik olarak kar elde etme amacı olmaksızın, Avrupa'nın doğal değerleri ile turizm faaliyetleri arasındaki dengeyi kurmayı ve geliştirmeyi hedefleyen bir sistemdir (Menteş ve Kalem, 2003). PAN Parks sistemi, milli parklar ve rekreasyonel faaliyetler arasındaki ilişkiyi güçlendirerek, milli park sınırlarında yaşayan yerel halkın ekonomik olarak kalkınmasını hedeflemekte ve Avrupa'daki milli parklar arasındaki dengeyi korumayı amaçlamaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014). Cutumisu (2003) ise Pan Parks sistemini; korunan alanlarda tehdit olarak görülen turizm ve rekreasyonel faaliyetleri farklı ilgi grupları ile işbirliği kurarak fırsata dönüştürmeyi hedefleyen bir araç olarak tanımlamaktadır.

Dünya Yaban Hayatı Fonu tarafından 1997 yılında bir sivil örgütü olarak Avrupa'da kurulan PAN Parks organizasyonu, günümüzde yaklaşık 330.000 hektar alanı denetlemektedir. 2012 yılında Küre Dağları Milli Parkı'nın da adaylığı onaylandıktan sonra PAN Parks üye sayısı 13'e ulaşmıştır (www.bbc.com). 2015 yılı itibari ile Avrupa'da Pan Parks sertifikasına başvuran 37 milli park bulunmaktadır. 15 milli park da bu sertifikayı almak için potansiyel aday olarak beklemektedir (Tablo 4).

Tablo 4: Dünyada Pan Parks Sertifikasına Sahip Milli Parklar

MİLLİ PARK	ÜLKE	ALAN (HA)
Archipelago	Finlandiya	50.219
Borjomi-Kharagauli	Gürcistan	85.047
Central Balkan	Bulgaristan	71.669
Fulufjallet	İsveç	38.414
Majella	İtalya	74.095
Oulanka	Finlandiya	27.720
Paanajarvi	Rusya	104.000
Peneda-Geres	Portekiz	69.776
Rila	Bulgaristan	81.046
Soomaa	Estonya	39.640
Cepkeliai-Dzukija	Litvanya	69.730
Retezat	Romanya	38.138
Küre Dağları	Türkiye	37.753

Türkiye’de ise ilk olarak 2012 yılında Bartın-Kastamonu sınırları içerisinde yer alan Küre Dağları Milli Parkı’na Pan Parks sertifikası verilmiştir. Küre Dağları Milli Parkı sahip olduğu kaynak değerlerini Pan Parks’ın kriterleri doğrultusunda gerçekleştirerek bu sertifikayı almaya hak kazanmıştır. Bu yönüyle Küre Dağları Milli Parkı milli parkların sürdürülebilir kullanımına güzel bir örnek oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOVADA GÖLÜ ve KIZILDAĞ MİLLİ PARKLARI

3.1. ISPARTA İLİ DOĞAL KORUNAN ALANLAR

Bu bölümde Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarının mevcut durumu ve kullanımı ile birlikte, Isparta ili sınırları içerisinde bulunan diğer doğal koruma alanlarının genel özelliklerine değinilecektir.

3.1.1. Isparta İli Doğal Korunan Alanlar

Akdeniz'e yakın olan ve engebeli bir topoğrafyaya sahip Isparta ili, orman alanlarının dağılışını etkilemektedir. Bununla birlikte Isparta ilinin, geçiş ikliminde bulunması farklı hayvan ve bitki türlerinin yaşamına uygun ortam sağlamış ve bu durum ilin fauna ve flora bakımından zengin olmasına neden olmuştur (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014).

Isparta yöresinin değişik topoğrafik yapısı, elverişli iklim ve çeşitli toprak nitelikleri, yörede binlerce basit yapılı bitki türü ile onlarca odunsu taksonun gelişip yetişmesine olanak sağlamaktadır. Yöre, sadece çok sayıda bitki türünü değil, bu türlerin kendi içinde eşsiz bir genetik çeşitliliğini de barındırmaktadır (Gezer vd, 1998).

kurulmuştur. Sedir ormanlarının varlığı nedeniyle bol oksijen varlığına sahip olan Kızıldağ Milli Parkı, özellikle göğüs hastalıkları tedavisinde yoğun tercih edilmektedir. çeken kişiler için tedavi yeri durumundadır.

Kovada Gölü Milli Parkı ise, Eğirdir ilçesi Kırıntı köyü yakınlarında bulunmaktadır. Bu milli park, doğal peyzajı, flora ve faunası ile önemli bir rekreasyon destinasyonudur. Bu özelliklerinden dolayı Kovada gölü ve çevresi 03.11.1970 tarihinde (6.534 ha.) Bakanlar Kurulu kararıyla Milli Park ilân edilmiştir. Milli park, gününbirlik ziyaretler için elverişli olduğu gibi, çadırli kamp faaliyetleri için de uygun koşullara sahiptir. (Temurçin, 2004).

3.1.1.2. Kızıldağ Milli Parkı

Isparta ilinde yer alan ve Şarkikaraağaç-Yenişarbademli ilçesi sınırlarında bulunan Kızıldağ Milli Parkı, 09.05.1969 tarihinde, 2.316 hektar büyüklüğünde “mavi sedir ormanı” olarak da bilinen Kızıldağ çevresinin milli park ilan edilmesi ile oluşturulmuştur (Foto 1). 11.01.1993 tarihinde Beyşehir Gölü’nü içine alacak şekilde alan genişletilerek (Korkmaz, 2001) 59.400 hektara çıkarılmıştır. Günümüzde Kızıldağ Milli Parkı, alan genişliği bakımından Türkiye’deki milli parklar içerisinde üçüncü sırada yer almaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014).

Foto 1: Kızıldağ Milli Parkı

Çalışma alanı, arazi yapısı, farklı türde bitki çeşitliliği, sedir ormanlarının varlığı, dağcılık ve yaylacılık faaliyetlerine elverişli olması nedeniyle milli park ilan edilmiştir. Yarı orman kuşağı, yarı geçiş iklimi görülen milli parkta farklı jeolojik ve jeomorfolofik formasyonlara rastlanmaktadır. Orta ve Batı Toroslar'ın 2987 metre yükseklikle zirvesini oluşturan Dedegöl Dağı, milli parkın en önemli peyzaj değerlerindedir (Isparta İli Doğa Turizmi Master Planı, 2013-2023, 2013).

Kızıldağ Milli Parkı'nın 4 km. güneyinde Beyşehir Gölü bulunmaktadır. Gölden esen güney rüzgârları Yeryutan mevki ve Beşik Vadisi'nden geçerek milli parka ulaşmaktadır (Isparta İli Çevre Durum Raporu, 2005). Milli parkın adını aldığı Kızıldağ ile Beyşehir Gölü'nün kuzey kıyıları boyunca uzanan engebeli topoğrafya üzerinde erozyona uğramış yer şekilleri mevcuttur (Erdoğan, 2003). Kızıldağ Milli Parkı, zengin ve farklı türde bitki çeşitliliğine sahiptir. Milli parkta tıbbi ve aromatik bitki sayısının 80'in üzerinde olduğu düşünülmektedir (Isparta İl Yıllığı, 2003). Milli parkın orman

kaynakları başta Toros sediri olmak üzere ardıç, Anadolu karaçamı, Toros göknarı, titrek kavak, meşe ve ihlamurdur (Korkmaz, 2001).

Her ne kadar milli park bitki tür çeşitliliğine sahip olsa da parkın esas önemli özelliğini bol oksijen sağlayan ve bu nedenle her yıl pek çok ziyaretçiyi çeken sedir ormanlarının varlığı oluşturmaktadır.

Bunun yanı sıra milli park, içinde pek çok hayvan ve kuş türünü barındırmaktadır. Milli park alanında yaban domuzu, tilki ve tavşana sıkça rastlanmaktadır. Bununla birlikte vaşak, bozkurt, sincap ve sansar milli parkın diğer hayvan türlerini oluşturmaktadır (Oğurlu ve Avcı, 1999; Korkmaz, 2001).

Milli park içerisinde; Pınargözü, Arak ve Kocataş mağaraları bulunmaktadır. Bu mağaralar içerisinde en çok bilinen ve ziyaret edilen Pınargözü Mağarası'dır. Pınargözü Mağarası ve buradan çıkan Çay Dere, dağcılık faaliyetleri için 1840 metre yükseklikte yer alan Büyüksivri Tepe ve Beyşehir Gölü çevresi, adalarda bulunan Kudabadat Sarayı rekreasyonel faaliyetler bakımından önem taşımaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014).

Bununla birlikte Kızıldağ Milli Parkı sınırları içerisinde 14 adet yayla bulunmaktadır. Bu yaylalar; Karayaka Köyü'nde Çayırık Yaylası, Gedikli Köyü'nde Sindel, Korkuyu, Küre Yaylaları, Yukarı Karamık, Aşağı Karamık, Çeyşan, Yenişarbademli ilçesinde Gölyaka, Senit, Melikler Yaylaları, Kestel, Kurucuova Beldesi'nde Malanda, Genek, Kızoluğu Yaylaları bulunmaktadır. Haziran-Ağustos ayları arasında bu yaylalarda çoğunluğunu yörüklerin oluşturduğu yaylacılar çadır kurmaktadır. Genellikle yaz aylarında Milli Park'ın güney alanları Konya'dan gelenler tarafından birkaç ay süreli olarak kullanılmaktadır. Antalya kıyı yerleşmelerinden, özellikle Serik ve Manavgat'ta yaşayanlar, yazın yayla olarak bu alanları kullanmaktadır. Buraya gelenler arasında kısa süreli konaklayanların yanı sıra, yaz sezonu boyunca kalanlar ve genellikle hayvancılık yapanlar da vardır (Kızıldağ Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı, 2008).

Milli park sahasında oksijen seviyesinin bol olması sebebiyle astım ve koah rahatsızlıkları için temeli 1984 yılında atılan ve 100 yataklı bir Göğüs Hastanesi yapılmış olup, 2006 yılında Sağlık Bakanlığı'nın binayı hastane yapmaktan vazgeçmesi ile birlikte atıl halde bulunan bir bina bulunmaktadır (Foto 2). Uzun yıllar atıl vaziyette kalan hastane binasının önce Hizmet İçi Eğitim Merkezi ve Sporcu Eğitim Merkezi

olarak yapılması düşünülse de son olarak otel yapılmasına karar verilmiştir. İhaleyi kazanan iş adamı Halil Güzel verdiği bir röportajda yapacağı otel ile ilgili şunları söylemiştir:

“Tadilatı devam eden otelin tamamlandığında 75 ile 100 oda kapasiteli olmak üzere, toplam kapasiteyi 300 kişiye çıkarmayı hedefliyoruz. Ayrıca otelde düğün salonu, kafe, hamam, sauna, restaurant, türkü evi, fitness, sinema, disko, kongre ve toplantı salonları da olacak” (Bomba 32 Gazetesi, 25 Kasım 2015). Yapılan tesisin özellikle Şarkikaraağaç ilçesi halkı açısından fayda sağlayacağını söyleyen Halil Güzel, 30 yıldır atıl vaziyette bulunan binayı yap-işlet ve devret usulü ile 20 yıllığına kiraladıklarını da belirterek sözlerine şunları eklemiştir:

Foto 2: Kızıldağ Milli Parkı İçerisinde Yer Alan Eski Göğüs Hastanesi

“Yaklaşık binaya 3 milyon yatırım yapmayı hedefliyoruz. Kızıldağ Milli Parkı dünyada başka şehirlerin arayıp da bulamayacağı eserlerden biridir. Her yıl gelen binlerce ziyaretçimiz ilçede konaklama sıkıntısı yaşıyor, ilçede yaşanan bu sıkıntıyı çözmek için yapacağımız yatırımdan dolayı çok mutluyum” (Bomba 32 Gazetesi, 25 Kasım 2015).

Milli park sahasında yapılması planlanan otel projesi tamamlanmış olup, otel hizmete açılmıştır. Bununla birlikte Kızıldağ Milli Parkı'nın 59.400 ha'lık alanının 172 bin dekarlık bölümünün milli park sınırından çıkarılması gündeme gelmiştir. Henüz görüşülme aşamasında olan bu durum bazı kesimlerce milli parkta yağmaya neden olacağı şeklinde yorumlanmış ve dolayısıyla koruma statüsünün devam etmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (Turizm Haberleri Gazetesi, 20 Nisan 2018).

3.1.1.3. Kovada Gölü Milli Parkı

03.11.1970 yılında korunan alan olarak ilan edilen Kovada Gölü Milli Parkı'nın Eğirdir ve Sütçüler ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. 1992 yılında 1626 hektar büyüklüğünde bu alan 1. Derece Doğal Sit Alanı ilan edilmiştir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014). Milli Park Isparta merkeze 58, Eğirdir ilçe merkezine 24, Antalya merkeze ise 156 km uzaklıkta bulunmaktadır (Kovada Gölü Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı, 2008).

Kovada Gölü Milli Parkı, göl varlığının yanı sıra zengin bir bitki örtüsüne sahip olup, alanda 75 familyaya ait 259 cins ve 361 tür bitki bulunmaktadır. Ayrıca milli park sınırları içerisinde 28 endemik bitki türü saptanmıştır (Bayram, 2007). Milli park içerisinde; kızılçam, karaçam, pırnal meşesi, saplı-sapsız-saçlı meşeler, kokar ağaç ve ardıç gibi ağaç türleri ile sandal, kocayemiş, funda, çitlembik, menengiç, yabani zeytin, akçakesme, mersin, boyacı sumacı, muşmula, alıç, tespah ağacı, dağ muşmulası, böğürtlen, karaçalı, yabani gül, defne, kördiken gibi farklı bitki türleri bulunmaktadır (Isparta Valiliği, 2003).

Kovada Gölü Milli Parkı'nda "nemli" iklim tipinin hâkim olduğu görülmektedir. Bu verilere göre Kovada Gölü Milli Parkı'nın vejetasyon tipi "nemli orman" olarak tespit edilmiştir (Erinç, 1965).

Milli park bölgesi fauna ve yaban hayatı açısından da zengin olup, Kovada Gölü'nde tatlı su yengeci, sazan, midye su böceği bulunmaktadır. Bu yönüyle Kovada Gölü ve çevresi hem bitki örtüsü, hem de yaban hayatı bakımından önemli bir yaşam alanıdır (Temurçin, 2004).

Isparta ili milli parkları olan Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarının turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde kullanımını aşağıdaki bölümde anlatılacaktır.

3.1.1.4. Isparta İli Tabiat Parkları

Tabiat parkları, en önemli doğa koruma alanlarından biridir. Özellikle rekreasyonel faaliyetlerde yoğun şekilde tercih edilen Tabiat Parkları, 9.8.1983 tarihinde kabul edilen 2873 nolu Milli Parklar Kanunu'nda "*Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarıdır*" şeklinde tanımlanmaktadır (Erduran ve Cırık, 2011). Doğanay ve Zaman (2013)'a göre Tabiat Parkları;

- Bölgesel nitelikte ya da ülke genelinde, olağanüstü (benzerlerinden farklı anlamında) doğal (fiziki) coğrafi yapı özellikleri (jeomorfolojik yapısı, florası ve fauna özellikleri) olan;
- İlk bakışta, görünüşü (manzara elemanları) dikkat çekici, yani insana zevk verici, onda heyecan ve hayret duyguları uyandırıcı;
- Birey, aile veya grupların, denetimli dinlenme ve eğlenmelerine açık;
- Mevzuat (kanun, kararname, yönetmelik ve yönerge) hükümlerine göre belirlenerek ayrılmış ve koruma altına alınmış; doğal çevre üniteleridir.

Ülkemizde 2018 yılı itibariyle 229 adet tabiat parkı bulunmaktadır. Çalışma alanı olan Isparta ilinde ise 3 adet tabiat parkı bulunmaktadır. Bunlardan Yazılı Kanyon Tabiat Parkı ilin en tanınan tabiat parkı olup, bunu sırasıyla Gölcük Tabiat Parkı ve Başpınar Tabiat Parkı takip etmektedir.

3.1.1.4.1. Yazılı Kanyon Tabiat Parkı

Yazılı Kanyon Tabiat Parkı, Isparta ilinin Sütçüler ilçesi sınırları içerisinde yer alır. Yaklaşık 7 km uzunluğa ve 100-500 m arasında değişen derinliğe sahip olan kanyonun 600 hektarlık bölümü (Yazılı kanyon mevki), 2873 sayılı Millî Parklar Kanunu'nun 3. Maddesine istinaden 05.09.1989 tarihinde tabiat parkı olarak ilân edilmiştir (Ceylan, 2004). Yazılı Kanyon Tabiat Parkı doğal çevresi, farklı türde bitki tür çeşitliliği ile birlikte farklı jeolojik ve jeomorfolojik yapısı, yaban hayatı (Gündoğdu vd, 2005) bakımından önemli tabiat parklarından biridir. Milli parkın içerisinde yürüyüş parkurları, restoranlar, kitabeler bulunmaktadır. M.S.50 yıllarında yaşamış Filozof Epiktetos'un Hür İnsan fiiri kitabesi milli parkın tarihi değerleri arasında yer almaktadır (Ünal, 2014).

Özellikle yaz aylarında rekreasyonel faaliyetlere imkân sağlamasından dolayı ziyaretçiler için önemli bir uğrak yeri haline gelen park, aynı zamanda eğitim amaçlı faaliyetlerde de kullanılmaktadır. TÜBİTAK ve diğer kamu kuruluşları tarafından desteklenen “Doğa Eğitimleri” projeleri kapsamında Yazılı Kanyon Tabiat Parkı kamp alanı olarak kullanılmaktadır. Parkın jeomorfolojik ve hidrolojik özellikleri, farklı ve zengin bitki örtüsü, doğal ortamda yaşayan hayvan türleri yanında sahip olduğu tarihi ve kültürel değerleri açısından Yazılı Kanyon Tabiat Parkı birçok bilim dalı için önemli bir uygulama alanı oluşturmaktadır. Bundan dolayı park alanı özellikle hafta sonları ve yaz aylarında rekreasyonel faaliyetlerde kullanılırken, aynı zamanda eğitim, spor gibi farklı alanlarda da kamp turizmi etkinliklerinin yapıldığı bir mekân olarak kullanılmaktadır.

Bunun yanında kanyonda yer alan ve Roma dönemine ait olduğu düşünülen tarihi ve kültürel kalıntıların dini içerikli anlamlarının bulunması (Ünal, 2014) tabiat parkının doğa turizminin yanında inanç turizmi açısından da önemli olduğunu göstermektedir. Ancak park sahasında yer alan bu kültürel kalıntıların ortaya çıkarılması için yürüyüş yollarının ve çevrenin düzenlenmesi gerekmektedir. Bir diğer problem park sahasında bulunan suyun kaynağının Sütçüler ilçesinde yer alması ve atılan atıklarla suyun kirlenmesi ve berraklığının bozulmasıdır. Bu durum parkın geleceği için önemli bir tehdit oluşturmaktadır.

Özgüç (2007)’e göre herhangi bir yerde turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin gelişimi için doğal çekicilikler kadar erişim ve konaklama hizmetlerinin de yeterli olması gerekmektedir. Yazılı Kanyon’un sahip olduğu doğal güzelliklerinin yanında, ulaşım ve konaklama hizmetleri açısından bazı eksiklikleri bulunmaktadır. Ceylan (2004)’ın belirttiği üzere tabiat parkının dağlık bir sahada yer alması, ulaşım olanaklarının kısıtlı olmasına neden olmuş ve bu durum tabiat parkına erişilebilirlik açısından büyük bir dezavantaj oluşturmaktadır. Ayrıca tabiat parkına gelen ziyaretçilerin konaklayabileceği elverişli konaklama tesislerinin bulunmaması diğer önemli bir dezavantajı oluşturmaktadır. Ceylan (2004) tabiat park ve benzer statüde bulunan korunan alanların özel alanlar olduğunu vurgulayarak, bu alanların sürdürülebilirliği ve öncelikli koruma anlayışı ile bugünkü ve gelecekteki toplumsal taleplere yanıt verebilmesinin, her şeyden önce iyi yönetilmelerine bağlı olduğunu belirtmektedir. Bundan dolayı, Isparta ili açısından önemli rekreasyon alanlarından biri

olan Yazılı Kanyon Tabiat Parkı'nın sürdürülebilir koruma-kullanım dengesi dikkate alınarak yönetilmesi, gerekli düzenlemelerin yapılması ve planlanması gerekmektedir.

3.1.1.4.2. Gölcük Tabiat Parkı

Gölcük Tabiat Parkı, Isparta ili merkez ilçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Tabiat parkı sahip olduğu krater gölü, bitki örtüsü, yaban hayatı, jeomorfolojik yapısı, peyzaj değerleri ve rekreasyon imkanlarından dolayı 05.07.1991 yılında Tabiat parkı olarak koruma altına alınmıştır. Park, 1992 yılında 1.derecede Doğal Sit Alanı olarak kabul edilmiş, 11 Ocak 1998 yılında da Turizm Merkezi olarak statü kazanmıştır. Bununla birlikte Tabiat Parkı sahasının alanı 23.11.1994 tarihinde üçüncü kez değiştirilerek genişletilmiş, 5.925 hektara çıkarılmıştır (Oğurlu vd, 2005; Akten ve Akten, 2010; Avcı, 2005; Akten ve Gül, 2014). Tabiat parkının en önemli değerini oluşturan ve krater bir göl olan Gölcük Gölü aynı zamanda içme suyu olarak da kullanılmaktadır (Isparta Çevre Durum Raporu, 2005).

Gölcük Tabiat Parkı'nın kent merkezine (13 km) yakın olması ve doğal peyzaj açısından sulak alana sahip olması, tabiat parkının çekiciliğini arttırmaktadır (Akten ve Akten, 2010; Avcı, 2005). Gölcük Tabiat Parkı içerisinde, Trekking (doğal alanlarda yapılan kampli yürüyüş ve/veya tırmanış) ve Camping (kampçılık) gibi doğa sporları yapılmaktadır (Özaltın ve Özmen, 2005). Bu açıdan park alanı özellikle yaz aylarında yoğun şekilde ziyaretçi akınına uğramaktadır. Park sahasında herhangi bir konaklama tesisinin olmamasından dolayı, park daha çok günübirlik piknik alanı olarak kullanılmaktadır.

Ayrıca Gölcük Tabiat Parkı'nda Yazılı Kanyon'da olduğu gibi belli dönemlerde bilimsel ve eğitsel amaçlı yerel, ulusal kamu kuruluşları ve TÜBİTAK tarafından hazırlanan doğa temelli projeler gerçekleştirilmektedir.

Park sahasında bir adet kır gazinosu ve lokanta mevcut olmakla birlikte bu tesisler kullanıma açık değildir. Ayrıca DSİ'ne ait yaklaşık 225 hektarlık bir alanda içme suyu alt yapısı ve konaklama tesisleri (1 adet tek katlı tesis ile 2 katlı bir bina inşaatı) bulunmaktadır (Gül vd, 2002). Fakat bu kadar tesisin tabiat parkı sınırları içinde bulunması ziyaretçi sayısı açısından koruma anlayışına ters bir durumdur (Gül vd, 2004; Akten, 2009).

Nitekim Akten (2003) yılında Gölcük Gölü Tabiat Parkı'nda yerel halka park alanı ile ilgili yaptığı bir çalışmada, halk, parkı yoğunlukla kent merkezine yakın olmasından dolayı tercih ettiklerini, fakat çocuk oyun bahçesi, otopark, spor alanı gibi tesislerin yetersiz olduğunu ve park sahasında büyük ölçüde çevre kirliliğinin bulunduğunu belirtmiştir. Bu durumun en büyük nedeni, özellikle hafta sonları yaşanan ziyaretçi yoğunluğudur. Bu durum parkta taşıma kapasitesinin aşılmasına neden olmakla birlikte, park alanının doğal kaynak değerlerinin tahrip olmasına da neden olmaktadır.

Bununla birlikte 2016 yılı itibariyle Gölcük Tabiat Parkı'nda "Gölcük Europark" adı altında bir proje başlatılmış olup, bu proje kamu yetkilileri tarafından onay aşamasındadır. Milli Parklar VI. Bölge Müdürü Adnan Yılmaztürk'ün verdiği bir röportajda bu proje ile ilgili şunları söylemektedir: *"Orada Büyük Kır Gazinosu adı altında bir tesis vardı. Bu tesisi aldık ve yeniledik. Tesisin sadece peyzaj düzenlemesi kaldı. VIP toplantı salonu yaptık. İç mekânda VIP misafirlerimizi ağırlayabileceğimiz bir yer yaptık. Bu tesisi hizmete hazır hale getirdik. Gölcük'e alternatif yol çalışmamızı bitirdik. Dere Mahallesi'nden Gölcük'e 6 kilometre mesafede ulaşabilecek. Diğer yol 12 kilometre, bu yolun altyapısı bitti. Önümüzdeki yıl için bu yolu programa aldık. Anadolu mahallesinden Isparta halkı için Gölcük'e kadar yürüyüş yolu da yapacağız. Bunu uygulamaya başladık. Genel Müdürlükten şu anda proje onayı bekliyoruz. Proje içerisinde gençler için bir Macera Parkı var. Bisiklet parkurları var. Her türlü konsept detaylandırıldı ve çalışmaları yapıldı. At sporunun yapılabilmesi için bir alanımız var. Göl ile halkı buluşturmak için gölün üstünde iskeleler olacak. 6 tenis kortu 2 nizami futbol sahası ve 2 antrenman sahasımız olacak. Dünyada popüler olan dağ kızıağı projemiz var. Bunu ilk kez Gölcük'te uygulayacağız"* (Habertürk Gazetesi, 3 Şubat 2016)

Şu anda projeyi 2 özel yatırımcının almak istediğini belirten dönemin müdürü Yılmaztürk, yatırımcı bulamadığı takdirde devlet eliyle bu projeyi yapacaklarını ve 3 yıla kadar bitirmek istediklerini belirtmektedir.

Ancak proje, bazı çevrelerce tabiat parkı için büyük bir tehdit olarak görülmektedir. Söz konusu tesislerin park alanına yapılması ile birlikte, alanın koruma alanından ziyade rant alanına dönüşeceği ve sahip olduğu doğal güzelliğinin kaybedilebileceği endişeleri bulunmaktadır. Tabiat parkının doğal çekicilik unsurlarına bakıldığında; bu endişeler çok da yersiz değildir.

Gölcük Tabiat Parkı, Isparta ilinin önemli rekreasyon alanlarından biri durumundadır. Ancak, diğer korunan alan sistemlerinde olduğu gibi Gölcük Tabiat Parkı'nın da korunması açısından birtakım planlamaların yapılması gerekmektedir. Özellikle adı geçen projenin hayata geçirilme aşamasında, parkın doğal kaynaklarının tahrip olmaması göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca bu tür bir projenin dünya üzerinde herhangi bir korunan alan sistemine uygulanıp uygulanmadığına bakılmalı, eğer varsa bu durumun sonuçları ve olası riskleri iyi analiz edilmelidir.

3.1.1.4.3. Başpınar Tabiat Parkı

Isparta ili Aksu ilçesine 7 km'lik mesafede bulunan Başpınar Tabiat Parkı Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından 11.06.2011 yılında "Tabiat Parkı" statüsü kazanmıştır (T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı VI. Bölge Müdürlüğü, 11.05.2016). Sorkun Yaylası'nı da kapsayan tabiat parkı 39,5 ha'lık bir alanı kaplamaktadır (Yeni Ün Dergisi, 2016).

Tabiat Parkı günübirlik piknik ve mesire alanı olarak kullanılmasının yanında, "suyun gözü" olarak adlandırılan bir su kaynağına sahiptir. Park alanı, trekking, kampçılık gibi sportif faaliyetlere uygun olup, daha çok Isparta ve Antalya'dan gelen ziyaretçilerin tercih ettiği bir destinasyondur.

Dönemin Doğa Koruma ve Milli Parklar VI. Bölge Müdürü Adnan Yılmaztürk, Isparta ilinin korunan alanlarını anlatmak amacıyla özel bir sayı yayınlayan Yeni Ün Dergisi'ndeki (Mart 2016) röportajında şunları söylemiştir:

"Tabiat parkına BAKA' nın finansal desteği ile 8 bungalov ev yapıldı. 30 ayrı noktada Kıl Çadır Kampı kurulumu alanları belirlendi. Elektrik hatları çekildi. Yollar yapıldı. Tabiat parkının işletmesi de Aksu Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği'ne devredildi. Yaz mevsiminde ortalama 50 bin kişinin buraya geleceğini öngörüyoruz".

Ayrıca projenin tamamlanmadığını belirten Yılmaztürk, bu alanların ziyaretçiler tarafından keşfedilmeyi beklediğini ve alternatif turizm açısından önemli alanlar olduğunu vurgulamaktadır.

3.1.1.5. Isparta İli Tabiatı Koruma Alanları

Tabiatı koruma alanları 1983 yılında çıkarılan Milli Parklar Kanunu (2873 Sayılı Kanun) ile belirlenir, oluşturulur ve işletilirler. Bu yasaya göre tabiatı koruma alanı; *“bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup, sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarını ifade eder”* (Doğanay, 2001). Bu alanların oluşturulmasındaki amaçlar şunlardır:

- Bu alanların, az önce belirtilen özelliklerini korumak;
- Bunların, doğal hayat formlarını ve genetik özelliklerinin devamlılığını sağlamak;
- Sağlıklı ve yaşanılabilir çevreler oluşturmaya katkıda bulunmak (Doğanay, 2001).

Türkiye’de 2018 yılı itibariyle 30 adet Tabiatı Koruma Alanı bulunmaktadır. Isparta ilinde ise 2 adet tabiatı koruma alanı bulunmaktadır. Bu tabiat parkları Kasnak Meşesi ve Sığla Ormanı Tabiatı Koruma Alanlarıdır.

3.1.1.5.1. Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı

Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı, Isparta ili Eğirdir ilçe merkezine 35 km uzaklıkta, Yukarı Gökdere köyünün kuzeyindeki 1300 ha.'lık alanda ve 1300-1800 m yükseklikte yer alan, ülkemizin endemik türlerinden biri olan Kasnak meşesini (*Quercus vulcanica*) korumak ve geliştirmek amacıyla 27.07.1987 tarihinde "Tabiatı Koruma Alanı" olarak ilan edilmiştir (Dutkuner ve Fakir 2000; Karadağ ve Akpınar, 2003).

Bitki örtüsü bakımından zengin olan alan içerisinde 218 bitki türünün var olduğu bilinmekle birlikte kasnak meşesi, saçlı meşe, makedonya meşesi, mazı meşesi, Toros sediri, karaçam, kızılçam, Toros göknarı, katran ardıcı, kokar ardıç, boylu ardıç ve akçağaç bu bitki türlerinden bazılarıdır. Yaban hayatı türleri olarak; kurt, tilki, porsuk, sansar ve yaban domuzu bulunmaktadır. Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı bilim ve eğitim amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca günübirlik geziler, çevreyi ve doğayı tanıma gibi etkinlikler yapılmaktadır (Temurçin, 2004).

Yukarı Gökdere Köyü muhtarı Ahmet Sarı tabiatı koruma alanının dünyada sadece bu alana ait “ayı gülleri” nin açtığını belirterek, bu alanın turizm ve rekreasyonel faaliyetlere açılması gerektiğini söylemiştir. Özellikle sonbahar aylarında Antalya ve çevre illerden yürüyüş amaçlı gelenlerin sayısı artmakla birlikte, Antalya’dan gelen Doğa ve Sanat Topluluğu (ANDOST) ve Toroslar Doğa Sporları Kulübü (TODOKS) yaklaşık 100 kişilik bir grupla alanı gezmişlerdir. ANDOST' un kurucusu Cemal Ertugay Isparta ile ilgili şunları söylemiştir:

“Bölge, Kovada Gölü, Yazılı Kanyon, Davraz Kayak Merkezi, Adada, Eğirdir Gölü ile bütünleşik olarak düşünülürse alternatif turizm açısından çok kıymetli bir alan niteliğindedir. Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı'nın her mevsim ayrı güzellikler sunduğunu da belirten Cemal Ertugay özellikle sonbahar mevsiminde meşe, çınar ve çeşitli ağaç türleriyle ormanın renk cümbüşü sunduğunu söyledi (Radikal Gazetesi, 15 Kasım 2012).

Korunan alanlar kategorisinde tamamen bilimsel ve eğitsel açıdan kullanılan tabiatı koruma alanları, açık bir laboratuvar niteliğindedir. Özellikle Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı'nda endemik bir tür olan kasnak meşesinin sadece bu alanda yayılış göstermesi alanın çekim unsurunu artırmakla birlikte, bünyesine pek çok ziyaretçiyi çekmektedir.

3.1.1.5.2. Kargı Köyü Sığla Ormanı Tabiatı Koruma Alanı

Isparta ve Burdur illeri sınırlarında bulunan tabiatı koruma alanı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün 01.07.2015 tarihli revizyon listesinde Burdur ili Kargı köyü sınırları içerisine dahil edilmiştir. Kargı Köyü Sığla Ormanı Tabiatı Koruma Alanı 1987 yılında tescil edilmiş olup 88,5 ha'dan oluşmaktadır (Temurçin, 2004).

Her ne kadar korunan alan kategorisinde yer alan sınıflandırmaların ortak amacı bu alanların kaynak değerlerini korumak olsa da aralarında kuruluş işleyişi ve amacı açısından birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum özellikle tabiat parkı ve tabiatı koruma alanı arasında bazı karmaşıklıklara neden olmaktadır. Doğanay (2001) tabiat parkı ve tabiatı koruma alanı arasındaki bu karmaşıklığa şu şekilde açıklık getirmektedir;

“Tabiatı koruma alanları ile tabiat parkları arasındaki en önemli fark, şu noktadır: Tabiatı koruma alanlarından, sadece ve sadece, bilim ve eğitim amaçlarıyla

yararlanılır. Oysa tabiat parkları, bu fonksiyonları yanında, eğlenme ve dinlenmeye de açıktır. Bundan dolayı da söz konusu parklarda, dinlenme-konaklama-geceleme yapma tesisleri vardır veya yapılmalarına, belli yasal kriterlere uyulması kaydıyla, izin verilir. Şüphesiz, her ikisinin oluşturulmasında ortak bir amaç vardır; oda doğal çevreyi korumaktır”.

3.2. KOVADA GÖLÜ VE KIZILDAĞ MİLLİ PARKLARININ TURİZM VE REKREASYONEL FAALİYETLERDE KULLANIMI

Milli parklar sahip olduğu doğal güzellikleri ve yaban hayatı sayesinde dünya çapında hem ulusal hem de uluslararası turist akışının olduğu büyük çekicilik barındıran mekânlardır (Goodwin, 2002; Saayman vd, 2009). Bunun yanında doğaya dayalı turizm pek çok ülkede büyüyen bir ekonomiye sahiptir (Saayman vd, 2009). Hızlı kentleşme ve sanayileşme sonucu ortaya çıkan bu durum, korunan alanlarda yapılabilecek faaliyet sayısının fazla olması gibi nedenlerden dolayı da bu alanlarda ziyaretçi yoğunluğunun yaşanmasına sebep olmuştur (Pickering vd, 2011).

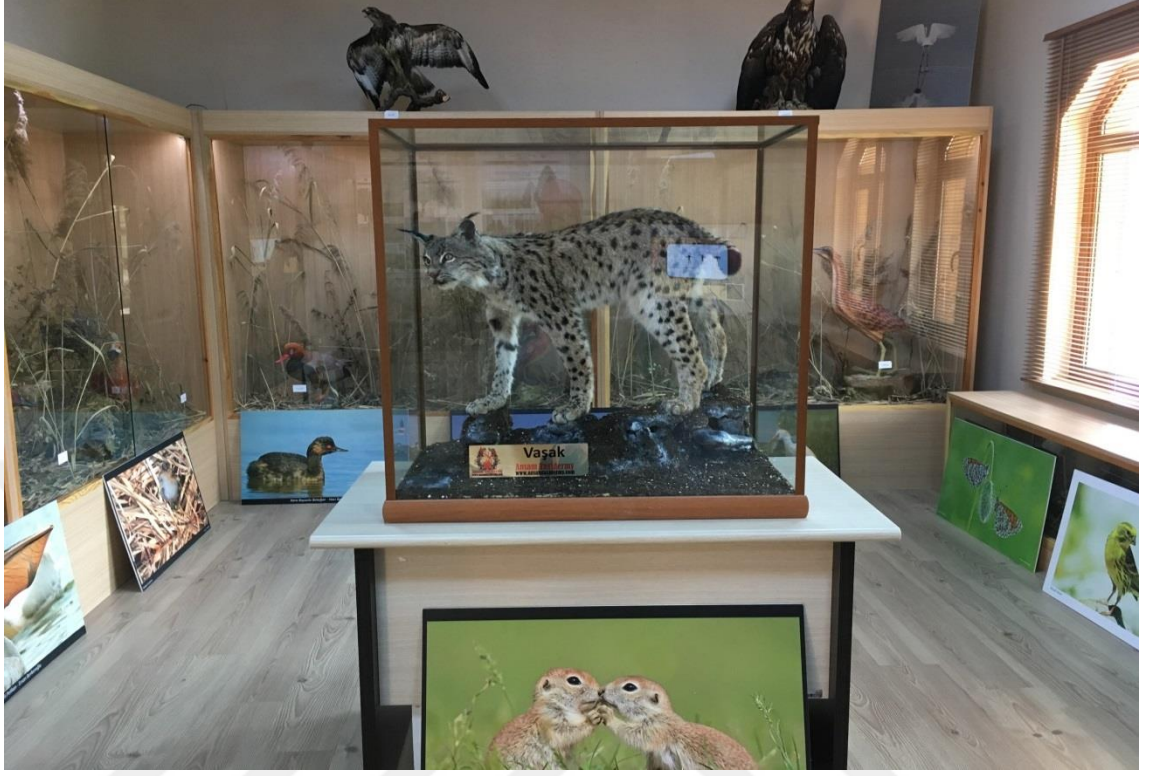
Ülkemizde turizm faaliyetlerinin başladığı yıllardan günümüze kadar geçen sürede, turizm algısı, kitle turizminden doğa tabanlı turizme doğru değişmiştir. Korunan alanlar özellikle de milli park alanları bu değişimin en yoğun yaşandığı yerler haline gelmiştir.

Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları da bu değişimden nasibini almış olup, özellikle son yıllarda doğa turizmi açısından tercih edilen bir destinasyon haline gelmiştir. Bu destinasyonların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde kullanımını ise şu şekilde değerlendirebiliriz;

Kovada Gölü ve çevresi, endemik pek çok bitki türüne sahip olması, yaban hayatı açısından farklı hayvan türlerine ev sahipliği yapması, farklı karstik oluşumları ve sahip olduğu göl nedeniyle milli park ilan edilmiştir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014). Temurçin (2004)'e göre milli park, doğal peyzajı, flora ve faunası ile önemli bir rekreasyon alanıdır.

Milli park alanı içerisinde, ziyaretçilerin günübirlik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar arasında giriş kontrol ünitesi, çeşme, WC, ahşap piknik masaları, bekçi evi, ahşap iskele, satış büfesi, manzara seyir kulesi, çocuk oyun parkı ve yürüyüş parkurları bulunmaktadır. Özellikle göl çevresinde yer alan

yürüyüş parkuru gelen ziyaretçilerin en fazla gezdikleri güzergâhtır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014).

Foto 3: Kovada Gölü Milli Parkı Ziyaretçi Tanıtım Merkezi Sergi Salonu

Milli park alanında toplam 8.000 metre yürüyüş parkuru bulunmaktadır. Milli parka gelen ziyaretçiler yürüyüş esnasında parkur boyunca parkın kaynak değerlerini görebilmektedir. Yürüyüş parkurlarının tamamında İngilizce ve Türkçe olarak hazırlanmış yönlendirme ve bilgilendirme tabelaları ile Latince ve Türkçe olarak hazırlanmış bitki tanıtım tabelaları bulunmaktadır (Isparta İli Doğa Turizmi Master Planı, 2013-2023, 2013).

Bunun yanı sıra 2015 yılında yapımı tamamlanan ve milli parkın sahip olduğu kaynak değerleri sayılan çeşitli türde bitki ve hayvanların yer aldığı, küçük bir sergi haline getirilen Kovada Gölü Milli Parkı Ziyaretçi Tanıtım Merkezi ziyaretçilere açık hale getirilmiştir (Foto 3, 4).

Foto 4: Kovada Gölü Milli Parkı Ziyaretçi Tanıtım Merkezi

Ziyaretçi Tanıtım Merkezi'nde interaktif salon, Doğa Müzesi'nin yanı sıra 60 öğrenci kapasiteli Eğitim Salonu yapılmış olup, çocuklara burada doğa eğitimi verilmesi hedeflenmektedir (Yeni Ün Dergisi, 2016).

Kovada Gölü Milli Parkı'na gelen ziyaretçiler çoğunlukla doğayı keşfetme amacı ile trekking (doğa yürüyüşü) gerçekleştirmektedir. Ancak alanın en önemli kaynak değerini Kovada Gölü oluşturmaktadır.

Alkan ve Korkmaz (2009)'a göre milli parkın en önemli kaynak değerinin Kovada Gölü oluşturmaktadır. Ancak, parkta en çok tahrip olan yine göldür. Milli park sınırlarında yer alan ormanlık alanlar katı koruma kuralları ile korunmaktadır. Hâlbuki milli park, göl varlığından dolayı koruma altına alınmıştır. Milli parkta gölün olmaması durumunda, bu mekânın koruma altına alınmasının bir önemi de bulunmamaktadır.

Milli park ile ilgili dönemin Doğa Koruma ve Milli Parklar VI. Bölge Müdürü Adnan Yılmaztürk ile 20 Mayıs 2016 tarihinde yaptığımız görüşme sonucu Kovada Gölü Milli Parkı ile ilgili şunları aktarmıştır:

“Kovada Gölü, gerek jeomorfolojik yapısı gerekse de doğal güzelliği açısından yurtdışındaki birçok milli parkta bulunan gölden daha güzeldir. Ancak, etrafında çok fazla tarım alanının bulunması gölde pek çok zararlı maddenin birikmesine neden

olmuştur. Gölde şu anda fauna açısından ciddi sıkıntılar bulunmaktadır. Bu suyun deşarj edilmesi gerekiyor. Temizlemenin birkaç yolu var. Göl makinelerle temizlendiği takdirde pek çok balık ve kuş yumurtasının zarar görmesi söz konusu. Ancak suyun sirkülasyonu sağlanırsa, yani temiz suyun göle girişi, kirli suyun ise gölden çıkışı sağlandığı takdirde göldeki kirlilik giderilebilir. Bu kirliliğin giderilmesi belki 1 yıllık süreçte değil 5 yıllık süreçte mümkün olur en azından gölün durumu daha kötüye gitmez. Bu amaçla Süleyman Demirel Üniversitesi Su Enstitüsü işbirliği ile çalıştay yaptık. Bu çalıştayın sonucunu ilgili mercilere aktardık. Şartlar uygun olduğu takdirde gölün kirliliğini en aza indirmek için elimizden geleni yapacağız”.

Yukarıda değinildiği üzere, milli parkın kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği süreye bakıldığında milli park alanında sınırlı sayıda faaliyet yapıldığı görülmektedir. Göldeki kirlilik problemi çözüme ulaştığı takdirde, alan geniş bir kullanıma sahip olacaktır.

Adnan Yılmaztürk’ün söylediği gibi her ne kadar bu değişim uzun zaman alacak gibi görünse de, Kovada Gölü’nün nispeten kirlilikten kurtulması sonucu, göl üzerinde ve çevresinde pek çok sportif ve rekreatif aktivite yapılması söz konusu bir durumdur.

Şu anda da göl çevresini rekreasyonel faaliyetlere kazandırma amacı ile birtakım çalışmalar yapılmaktadır. Bu konuda ilk adımı, milli parkın yürüyüş parkurlarının tamamlanması ve göl üzerinden geçen ahşap bir köprü yapılması oluşturmaktadır. Bu proje iki yıllık süreyi kapsamakla birlikte projenin 2018 yılında bitirilmesi hedeflenmektedir. Bunun yanında proje içerisinde milli park ile ilgili bilgilendirme, uyarı-ikaz ve yönlendirme tabelalarının tekrar hazırlanıp uygulanması ile mevcut iskele ve kulenin bakım ve onarımının yapılması da söz konusudur (Isparta İli Tabiat Turizmi Uygulama Eylem Planı, 2016-2020, 2016). 2018 yılı itibari ile proje kapsamında yapılacak olanlar bitirilmiş ve ziyaretçilerin hizmetine açılmıştır.

Yaptığımız görüşmeler sonucunda dönemin VI. Bölge Müdürü Adnan Yılmaztürk, özellikle ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde olan öğrencilerin “doğa ve doğayı koruma bilincinin” bu alanlarda öğrenilebileceğini belirtmiştir. Bu amaçla önümüzdeki üç yıl içerisinde milli parkta Doğa Eğitim Birimi’nin kurulması ve Doğa Eğitim programlarının düzenli olarak uygulanması hedeflenmektedir (Isparta İli Tabiat Turizmi Uygulama Eylem Planı, 2016-2020, 2016).

Milli park ile ilgili hâlihazırda yapılan ve yapım aşamasında olan çalışmalar neticesinde, milli park alanının daha yoğun şekilde tercih edilmesi olasıdır. Ancak milli parkın istenilen ölçüde çekim unsuruna sahip olması, göldeki kirliliğin giderilmesi ile mümkün olacaktır. Gölün kirliliği minimum düzeye indirildiği takdirde, göl kayıkla gezme ve yelkenli su sporlarına elverişli hale gelecektir. Ancak bu durumun önümüzdeki 5 yıl içerisinde mümkün olabileceği öngörülmektedir.

Nitekim içerisinde pek çok göl bulunan milli park alanlarında gölün ön plana çıktığı görülmektedir. Dünyada bu şekilde göl üzerinde ve çevresinde aktivite yapılabilen milli parklar bulunmaktadır. Hollanda'da bulunan Biesbosch Milli Parkı bu alanlardan biridir. Milli parkta kano ya da sandal kiralanarak göle açılmak mümkündür. Aynı şekilde Çin'de bulunan Guilin ve Lijiang Nehri Milli Parkı'nda da sandal ve kano ile nehrin etrafını gezmek mümkündür. İngiltere'de bulunan Lake District Milli Parkı ve Windermere Gölü Milli Parkı bu türlü aktivitelere elverişli olması açısından tercih edilmektedir. Bu milli parklarda yer alan göllerin yanı sıra bitki tür çeşitliliği açısından zengin olmaları da, bu mekânların tercih edilmeleri açısından önemli bir faktördür. Sonuç itibarıyla doğayı ve doğal çekicilikleri görmeye gelen ziyaretçiler, bu alanlara sadece göl için değil, aynı zamanda doğa yürüyüşü, tırmanış, kamp ve karavan turizmi gibi faaliyetler için de gelmektedir.

Kovada Gölü Milli Parkı sahip olduğu gölün yanı sıra çok sayıda ziyaretçiyi kendine çekebilecek bir flora sahabetir. Milli parkın içerisinde bulunan ve çeşitli vejetasyonlardan oluşan bu orman özellikle sonbahar aylarında kızaran ve sararan yaprakları ile adeta bir renk cümbüşü oluşturmaktadır. Bu durum pek çok ziyaretçinin doğa yürüyüşü, fotoğrafçılık gibi amaçlarla alana gelmesine neden olmaktadır.

Milli park alanında yapılabilecek alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi beklenmektedir. Bu bağlamda 2016 yılında ilk defa Isparta ili için hazırlanan Isparta ili Tabiat Turizmi Uygulama Eylem Planı'nda yer alan ve önümüzdeki 3 yıl içerisinde gerçekleştirilmesi planlanan "kırsal turizm" projesi yapılacağı ifade edilmiştir. Bu proje kapsamında milli park sınırlarında yer alan köylerde ev pansiyonculuğunun başlatılması söz konusudur. Ayrıca sürdürülebilir turizmin önemli bir paydaşı olan ve milli park sınırları içerisinde yaşayan yerel halkın ekonomik anlamda kalkınması adına yöresel ürünlerini satabileceği satış standlarının 2019 yılına kadar tamamlanması beklenmektedir.

Kovada Gölü Milli Parkı, açık hava rekreasyon faaliyetleri bakımından önemli bir mekandır. Kırsal turizm aktivitelerinin bu alanda uygulanmaya çalışılması, alanın ileriki yıllarda turizm açısından da bir faaliyet alanı olabileceğini göstermektedir.

Ancak, hedeflenen proje ve çalışmaların sürdürülebilir turizm politikaları bağlamında yapılması gerekmektedir. Milli park alanında taşıma kapasitesinin herhangi bir şekilde aşılması, var olan kaynak değerlerine geri döndürülemez zararlar verebilir. Bu olası durumun önüne geçebilmek için; yapılan planlamaların milli parkların lehine mi yoksa aleyhine mi olabileceği öngörülmeye çalışılarak, ortaya çıkabilecek sonuçlar iyi bir şekilde analiz edilmelidir.

Çalışma sahasında yer alan Kızıldağ Milli Parkı ise, çoğunlukla sedir ormanlarının varlığından dolayı koruma altına alınmıştır. Bu sedir ormanlarının oluşturduğu bol oksijenin varlığı özellikle astım hastaları tarafından milli parkın tercih edilmesine neden olmuştur. Bununla birlikte milli park, gününbirlik rekreasyonel faaliyetlere de açıktır. Milli parka gelen ziyaretçiler rekreasyonel, bilimsel ve spor amaçlı gelmektedir. Rekreasyonel amaçlı gelenler özellikle hafta sonları piknik yapmaya gelmektedir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014; Temurçin, 2004). Piknik yapmaya gelenlerin büyük bir çoğunluğunu Şarkikaraağaç ilçesi ve Konya ilinden gelen ziyaretçiler oluşturmaktadır.

Milli parkın içerisinde bulunan yaylalar, mağaralar ve Beyşehir Gölü'nün bir kısmı parkın çekiciliğini arttıran unsurlardır. Yine de çoğu ziyaretçi bu alana oksijen seviyesinin bol olması ve buna bağlı olarak temiz havanın varlığı nedeniyle gelmekte ve kendi kurdukları çadırlarda kalmaktadır (Foto 5).

Foto 5: Kızıldağ Milli Parkı'na Gelenlerin Kaldıkları Çadırlar

Milli parkın sahip olduğu temiz hava, rekreasyonel amaçlı gelen ziyaretçilerin yanı sıra, konaklamalı etkinliklerin de yoğun şekilde yapılmasına sebep olmuştur. Kızıldağ Milli Parkı günübirlik kullanım alanı içerisinde ziyaretçilerin konaklayabileceği ahşap prefabrik yapılar, bungalov, çadırli kamp alanları ve karavan bulunmaktadır (Korkmaz, 2001). Milli park içerisinde şu an itibariyle 5 adet bungalov ev bulunmaktadır. Prefabrik yapıların ise sayısı daha fazladır. Ancak konaklama için bu sayıdaki yapı yeterli değildir. Bungalov evlerin rezervasyonu kışın yaptırılmakla birlikte, yaz aylarında bu evler tamamen dolmaktadır (Foto 6).

Foto 6: Kızıldağ Milli Parkı'na Gelen Turistlerin Kaldıkları Bungalov Evler

Bunun yanında milli parkın Şarkikaraağaç tarafında kalan kısmında kır gazinosu, müşterek tesis, mescit, çeşme, WC bulunmakla birlikte milli parkın Yenişarbademli tarafında kalan kısmında ise kır gazinosu, günübürlük kullanım alanı bulunmaktadır (Yeni Ün Dergisi, 2016).

Kızıldağ Milli Parkı'nın rekreasyonel çekim alanları; Milli Park ve çevresi, Pınargözü ve Arak Mağarasıdır. Milli parkta bilimsel amaçlı ziyaretler de yapılmaktadır. Bu ziyaretlerin bir kısmı bir doğa eğitimi kapsamında park içerisinde uygun bir mekanda kamp yapma amaçlı iken, bir kısmı da milli park içerisinde flora ve fauna ile ilgili araştırma amaçlıdır. Milli Parkta kamp faaliyetleri, bölgenin güney bölümünde yoğunlaşmıştır. Ayrıca Milli Parkın giriş noktasının güneyinde; Malanda ve Kızoluğu Yaylalarında farklı etkinliklerin yapıldığı kamp alanları bulunmaktadır. Melikler Yaylası da, genellikle ilkbahar ve yaz döneminde, dağcılık kulüpleri tarafından organize edilen bir kamp alanıdır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014).

Kızıldağ Milli Parkı, sahip olduğu çekicilikleri ile turizm ve rekreasyonel faaliyetler açısından oldukça yüksek bir potansiyele sahiptir. Nitekim milli park sahasında bu faaliyetlerle ilgili son yıllarda yapılan çalışmaların sayısı artmaktadır.

20 Mayıs 2016 tarihinde dönemin Doğa Koruma ve Milli Parklar VI. Bölge Müdürü olan Adnan Yılmaztürk ile yaptığımız birebir görüşme sonucunda Kızıldağ Milli Parkı'nda yapılan çalışmalar ile ilgili şunları söylemiştir:

“Kızıldağ Milli Parkı'nda çok kıymetli sedir ormanları bulunmaktadır. Bu ormanların varlığı her yıl pek çok ziyaretçiyi bu alana çekmektedir. Biz Kızıldağ Milli Parkı'nın kaynak değerlerini, turizm ve rekreasyonel amaçlı daha kullanılabilir hale getirmek istiyoruz. Bunun için milli park alanını Himalaya'dan ilham alarak “Dağ Kenti” olarak planlamayı düşünüyoruz. Bu proje kapsamında Dedegöl Dağı'nın bir kısmını ve Yaka Dağ Kanyonu'nu milli parkın sınırlarına dâhil etmek istiyoruz. Böylelikle milli parkın alanını genişleterek 100.000 hektara çıkarmayı hedefliyoruz. Dedegöl Dağı kış turizmi açısından elverişli bir dağ. Biz burada dağcılık, kaya tırmanışı gibi faaliyetleri geliştirmeyi amaçlıyoruz. Eğer proje gerçekleşirse, Türkiye'de bir ilk olacak”.

Kızıldağ Milli Parkı sınırları içerisinde bulunan yaylaların da bu faaliyetlere dâhil edileceğini söyleyen Yılmaztürk özellikle Melikler Yaylası'nın önemini vurgulayarak, bu yaylanın dağcılık kamp alanına uygun olduğunu belirtmiştir. Park sahası için söz konusu projenin gerçekleştirilmesi durumunda, milli parkın pek çok sportif aktivitenin yapılacağı bir destinasyon haline gelmesi beklenmektedir.

Bunun yanında milli parkın kısmen sınırları içerisinde yer alan Beyşehir Gölü'nün varlığı milli park için önemli bir çekicilik oluşturmaktadır. Nitekim projede göl çevresinde yer alan 7 tane adanın turizm ve rekreasyonel faaliyetlere kazandırılması düşünülmektedir.

Özellikle Mada Adası kültür turizmi açısından bu adaların en önemlisi olup, adayı anakaraya bağlamak için iskele yapımı çalışmalarına başlanmıştır (Haber 32, 16.06.2016)

Adaların yanında diğer doğal ve kültürel çekiciliklerden olan Çaydere Akarsuyu, Karagöl, Kudabadat Sarayı, Kız Kulesi, Kilise Adası da özellikle rekreasyonel faaliyetler kapsamında milli parka dâhil edilmek istenmektedir. Milli parkta yer alan bu çekiciliklerin paket turlar düzenlenerek tanıtımının yapılması amaçlanmaktadır.

Ayrıca milli parkın hava kalitesini sertifikalandırma çalışmaları yaptıklarını söyleyen dönemin müdürü Adnan Yılmaztürk şunları söylemiştir:

“Milli parkın hava kalitesini sertifikalandırmak için İstanbul Üniversitesi ile çalışmalara başladık ancak çalışma yarım kaldı. Eğer bu sertifikayı alabilirsek park sahası sağlık turizmi yönüyle daha da gelişecektir. Şu anda havanın insanlara iyi geldiğini orada kalan ve günübirlik gelen ziyaretçilerden duyuyoruz. Resmi olarak bu sertifikayı aldığımız takdirde milli parkın marka haline gelmesini bekliyoruz”.

Bunun yanında Isparta İli Tabiat Turizmi Uygulama Eylem Planı (2016)' nda yer alan ve milli park sahası için 2017-2019 yılları arasında tamamlanması hedeflenen Manzara Seyir Noktaları ve Kuş Gözlem Kulübesi' nin yapılması söz konusudur.

Kızıldağ Milli Parkı, mevcut ve gelecekteki durumu itibari ile turizm ve rekreasyon açısından büyük potansiyele sahip bir destinasyon durumundadır. Ancak Kovada Gölü Milli Parkı'nın da olduğu gibi bu alan bir koruma alanıdır. Yapılan ve yapılacak olan her türlü plan ve projenin bu sahanın doğal yapısını bozmayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KOVADA GÖLÜ VE KIZILDAĞ MİLLİ PARKLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

4.1. MİLLİ PARK-ZİYARETÇİ İLİŞKİSİ

Bu bölümde, 2015 yılı mayıs, haziran ve temmuz aylarında Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parkına gelen 547 ziyaretçiye uygulanan anketlerden elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Bu bölümde; Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkına gelen ziyaretçilerin genel demografik özellikleri ve milli parklarla ilgili bilinç düzeyleri nelerdir? Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin milli parklara olan etkisine yönelik ziyaretçilerin algıları nasıldır?, Ziyaretçilerin Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parkının korunması ve sürdürülebilirliği konusundaki görüşleri nelerdir?, Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parkına gelen ziyaretçilerin milli parkların genel durumu, alt ve üst yapısı ve imkanları konusunda algıları nasıldır?, Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parkına gelen ziyaretçilerin milli parklardaki turizm ve rekreasyon faaliyetleri konusundaki önerilere ilişkin tutumları nasıldır?, Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parkına gelen ziyaretçilerin, turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin milli parklar üzerindeki etkileri, milli parkların korunması ve sürdürülebilirliği, milli parklardaki alt ve üst yapı konusundaki tutumları, bilinç düzeyi memnuniyet durumları çeşitli değişkenlere göre farklılık göstermekte midir? Eğer farklılık gösteriyorsa farklılık gösteren değişkenler nelerdir? şeklindeki araştırma sorularına cevap aranmaktadır. Bölümün sonunda ise hipotezlerin test sonuçları yorumlanmıştır.

Araştırmanın bu bölümünde, Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarında turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin sürdürülebilir koruma ve kullanım durumunu değerlendirmek için, milli parkların en önemli paydaşları olan ziyaretçilerin görüşlerine başvurulmuştur. Öncelikle Isparta ili milli parklarına gelen ziyaretçilerin milli parklarla ilgili görüşlerini değerlendirmek amacıyla Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parkına gelen ziyaretçilere farklı zamanlarda anket uygulaması yapılmıştır. Anket soruları üç bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde milli parklara gelen ziyaretçilerin demografik bilgilerini, ikinci bölümde katılımcıların milli park konusundaki farkındalıkları, üçüncü bölümde ise ziyaretçilerin milli parkların genel görünümüne, koruma ve sürdürülebilirlik durumu ve alt yapı, sosyal imkânlar, hizmetler gibi özelliklere yönelik

algılarını ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Araştırmanın ana kütlesini Isparta ilinde bulunan Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarına gelen ziyaretçiler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise milli parkların en yoğun olduğu aylar olan Temmuz ve Ağustos aylarında Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarına gelen ve anket yapılan 580 kişi oluşturmaktadır. Uygulanan anketlerin sayısı milli parklara gelen ziyaretçi sayıları göz önüne alınarak belirlenmiştir. Ancak bu anketlerin yaklaşık 33 adedinin katılımcılar tarafından tam olarak doldurulmadığı veya eksik doldurulduğu görülmüş ve bu anketler çalışmanın güvenilirliği açısından istatistik analizlere tabi tutulmamıştır. Geri kalan 547 adet anket (Kızıldağ Milli Parkı'nda 319 kişi ve Kovada Gölü Milli Parkı'nda 228 kişi) istatistiksel analizler açısından uygun görülmüş ve değerlendirmeye alınmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin analizi SPSS 20 istatistik programı yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacına uygun olarak veriler frekans analizi, Ki Kare Testi, Mann Whitney U, Kruskal – Wallis Testi ve Faktör Analizi ile test edilmiştir, anketlerden elde edilen veriler analiz edilmiş ve analiz sonuçları yorumlanmıştır.

4.1.1. Ankete Katılanların Demografik Özellikleri

Tablo 15'te ankete katılan bireylerin demografik özellikleri verilmiştir. Buna göre katılımcıların cinsiyet oranları birbirine çok yakın olup, bu oranın % 51,9'unu erkekler, %48,1'ini kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş durumları incelendiğinde en fazla katılımın % 29,3 ile 20-30 yaş arasında olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların % 26'sı 31-40 yaş aralığında, % 16,8'i 41-50 yaş aralığında, % 19,4'ü 51 yaş aralığında ve % 8,6'sı 20'den küçük yaş aralığında yer almaktadır (Tablo 9).

Katılımcıların öğrenim düzeyine bakıldığında %32,7'sinin üniversite, % 24,9'unun ilköğretim, % 24,7'sinin lise mezunu ve % 7,7'sinin lisansüstü olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 72,9'u evli, % 26,1'i ise bekâr olduğunu belirtmiştir. Meslek gruplarına göre turizme katılma oranları değişmektedir. Örneğin, işçilerin, çiftçilerin yeterli zaman ve gelir olmadığı için turizme fazla katılamamalarının yanı sıra, tatil alışkanlıklarının da olmadığı bilinmektedir. Buna karşın kamu çalışanları, üst düzey görevliler, serbest meslek sahipleri, öğretmen ve öğrencilerin turizme daha fazla katıldıkları ileri sürülmektedir (Emekli, 2001). Katılımcıların mesleki durumları

incelendiğinde; %33,6'sının memur, %16,5'inin ev hanımı, %10,1'inin işçi, %14,8'inin öğrenci olduğu görülmektedir. Meslek durumlarına göre ankete katılımın en az olduğu meslekleri ise %9,7 ile emekli, %6,8 ile serbest meslek ve %2,2 ile çiftçi oluşturmaktadır. Katılımcıların %29,3'ünün aylık geliri 2001-3000 TL, %25,6'sının 1001-2000 TL, %13,5'inin 1000 TL altı, %31,6'sının 3001 TL ve üzeridir. Katılımcıların %60,9'u milli parklara Isparta ve ilçelerinden gelirken, %27,2'si çevre illerden, %11,9'u diğer illerden gelmektedir. Katılımcıların %39,9'u milli parkları ilk defa, %30,3'ü ara sıra, %19,6'sı yılda bir, %6,9'u ayda bir, %3,3'ü ise haftada bir ziyaret etmektedir (Tablo 5).

Tablo 5'te yer alan ankete katılan ziyaretçilerin genel profillerine bakıldığında; milli parklara gelen ziyaretçilerin genelinin orta yaş grubunda yer aldığı, öğrenim düzeylerinin anketin uygulandığı iki lokasyonda farklılık gösterdiği, milli parkları genellikle aile olarak ziyaret ettikleri, mesleki durumlarının genel olarak kamu personeli ve gelir durumlarının ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Milli parklara gelen ziyaretçilerin geldikleri yere bakıldığında mekânsal yakınlığın etkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların geliş sıklığına bakıldığında ise ziyaretlerin sürekli ve düzenli olmadığı ve genellikle ilk kez ve ara sıra şeklinde gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte anketin uygulandığı Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları'na gelen ziyaretçilere eşit düzeyde anket uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak her iki milli parkın gerek doğal gerekse turizm ve rekreasyon potansiyellerinin farklı olması, katılımcıların profillerinin de farklı olmasına neden olmuştur. Bu farklılıkların en çok görüldüğü demografik değişkenler; öğrenim düzeyi, mesleki durum ve gelir düzeyidir.

Tablo 5: Ankete Katılanların Demografik Özellikleri

		Kızıldağ		Kovada Gölü		Toplam	
		N	%	N	%	N	%
Cinsiyet	Erkek	163	51,1	121	53,1	284	51,9
	Kadın	156	48,9	107	46,9	263	48,1
						N	%
Yaş grupları	20 den küçük	31	9,7	16	7	47	8,6
	20-30	86	27	74	32,5	160	29,3
	31-40	71	22,3	71	31,1	142	26
	41-50	56	17,6	36	15,8	92	16,8
	51 den büyük	75	23,5	31	13,6	106	19,4
						N	%
Öğrenim Düzeyi	İlköğretim	101	31,7	35	15,4	136	24,9
	Lise	81	25,4	54	23,7	135	24,7
	Ön lisans	41	12,9	14	6,1	55	10,1
	Üniversite	77	24,1	102	44,7	179	32,7
	Lisansüstü	19	6	23	10,1	42	7,7
						N	%
Medeni durum	Evli	243	76,2	156	68,4	399	72,9
	Bekâr	76	23,8	67	29,4	143	26,1
	Diğer	0	0	5	2,2	5	0,9
						N	%
Mesleki durum	İşçi	33	10,3	22	9,6	55	10,1
	Memur	95	29,8	89	39	184	33,6
	Serbest Meslek	22	6,9	15	6,6	37	6,8
	Emekli	42	13,2	11	4,8	53	9,7
	Çiftçi	10	3,1	2	0,9	12	2,2
	Ev Hanımı	58	18,2	32	14	90	16,5
	Öğrenci	46	14,4	35	15,4	81	14,8
	Diğer	13	4,1	22	9,6	35	6,4
						N	%
Gelir Durumu	1000 TL altı	56	17,6	18	7,9	74	13,5
	1001-2000	104	32,6	36	15,8	140	25,6
	2001-3000	81	25,4	79	34,6	160	29,3
	3001 TL üstü	78	24,5	95	41,7	173	31,6
						N	%
Nereden Geldikleri	Isparta ve	186	58,3	147	64,5	333	60,9
	Çevre illerden	97	30,4	52	22,8	149	27,2
	Diğer	39	11	29	12,7	65	11,9
						N	%
Milli Parklara Geliş Sıklığı	İlk kez	77	24,1	141	61,8	218	39,9
	Haftada bir	11	3,4	7	3,1	18	3,3
	Ayda bir	28	8,8	10	4,4	38	6,9
	Yılda bir	86	27	21	9,2	107	19,6
	Ara sıra	117	36,7	49	21,5	166	30,3

4.1.2. Ankete Katılanların Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Algısı

Anketin ikinci bölümünde milli parklara gelen ziyaretçilerin milli parklara olan ilgileri ve bilinç düzeylerini ölçmek amacıyla frekans analizi sonuçlarından elde edilen ve “Evet” ve “Hayır” cevaplarından oluşan 8 adet soru sorulmuştur. Tablo 16’ya göre milli parklara gelen ziyaretçilere sorulan “Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?” sorusuna, büyük bir çoğunluğun (% 70,9) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Katılımcıların “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?” sorusuna ise çok büyük bir kısmı (% 83) okumadığını belirtmiş ve “Hayır” cevabını vermiştir. Katılımcıların % 60,9’u “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?” sorusuna “Evet” cevabı verirken, %68,6’sı “Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?” sorusuna “Hayır” cevabını vermişlerdir. Katılımcıların % 96,3’ü “Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?” sorusuna üye olmadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte ziyaretçilerin “Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz? sorusuna % 58’inin “Hayır”, % 42’sinin “Evet” cevabını verdiği görülmektedir. Ziyaretçiler “Milli parklarda turizm faaliyetleri artırılmalı mıdır?” sorusuna % 84,5 oranında “Evet” cevabını verirken, “Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?” sorusuna % 89,8’i “Evet” cevabını vermiştir (Tablo 6).

Tablo 6: Ankete Katılanların Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Algısı

	Evet		Hayır	
	n	%	n	%
Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?	159	%29,1	388	%70,9
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?	93	%17,0	454	%83,0
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?	333	%60,9	214	%39,1
Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?	172	%31,4	375	%68,6
Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?	20	%3,7	527	%96,3
Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?	230	%42	317	%58
Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri artırılmalı mıdır?	462	%84,5	85	%15,5
Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?	491	%89,8	56	%10,2

Tablo 6'ya bakıldığında katılımcıların çoğunun milli parklar ve milli parkların sürdürülebilirliği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve milli parklara karşı ilgilerinin az olduğu, hemen hemen yarısının ziyaret ettikleri alanın idari fonksiyonu konusunda bilgi sahibi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında katılımcıların milli parklarda turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin geliştirilmesi ve milli park sayısının artırılması konusunda yüksek oranda katılım gösterdiği görülmektedir.

4.1.3. Katılımcıların Milli Parklardaki Rekreasyon Faaliyetleri, Koruma-Sürdürülebilirlik ve Alt Yapıya Yönelik Tutumları

Anketin üçüncü bölümünde ise uzman desteği ile Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parklarına gelen ziyaretçilerin milli parklardaki turizm ve rekreasyon faaliyetlerine, koruma ve sürdürülebilirliğe ve alt-üst yapı durumuna yönelik tutum ölçeği geliştirilmiştir. 5'li likert ölçeğine göre hazırlanan anket; "1-Kesinlikle katılmıyorum.....5- Kesinlikle katılıyorum" şeklinde beş kategoriden oluşmaktadır. 547 kişiye uygulanan anket SPSS 20 programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Ankete katılanların anket formundaki ifadelerle katılım düzeylerinin yorumlanmasında ve derecelendirilmesinde "Kesinlikle katılmıyorum (1.00-1.79)- Kesinlikle katılıyorum (4.20-5.00)" puan sınırları alınmıştır. Aralıkların eşit olduğu varsayılmış ve aritmetik ortalamalarda puan aralığı 0.79 olarak hesaplanmıştır (Kaplanoğlu, 2014). Kullanılan bu sınır değerleri ankete katılan ziyaretçilerin anket formundaki ifadelerle katılma durumlarına göre verilen cevapların aritmetik ortalamasının eşit dört aralığını ifade etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde ayrıca ankete verilen cevapların frekans ve yüzde değerleri, aritmetik ortalaması, standart sapması ve aritmetik ortalamaların eşit aralıklarına göre ifade edilen katılım dereceleri belirlenmiştir.

4.1.3.1. Ankete katılanların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin milli parklara olan etkilerine yönelik tutumları

Tablo 7'ye bakıldığında; ankete katılanların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin milli parklara olan etkilerine yönelik maddelere verdikleri cevapların 40 puan üzerinden 33,67 puan olduğu ve maddelere verilen cevapların ortalamasının ise genelde 4 puanın üzerinde olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre; katılımcıların turizm ve rekreasyonel

faaliyetlerin milli parklara olan etkilerine yönelik tutumlarının olumlu olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 7: Ankete Katılanların Rekreasyonel Faaliyetlerin Milli Parklara Olan Etkilerine Yönelik Tutumları

		1	2	3	4	5	$\bar{X}$	S.S.	Kat.Der.
Turizmin Isparta ili milli parklarının gelişimine katkı yaptığını düşünüyorum	Frekans	41	69	86	186	165	3,67	1,237	Yüksek
	Yüzde	7,5	12,6	15,7	34,0	30,2			
Isparta ili milli parklarında nitelikli turizm tesislerinin artması gerektiğini düşünüyorum	Frekans	29	29	36	190	263	4,15	1,103	Yüksek
	Yüzde	5,3	5,3	6,6	34,7	48,1			
Isparta ili Milli parklarında macera turizmi, spor turizmi gibi farklı turizm türleri geliştirilmelidir	Frekans	13	17	49	196	272	4,27	0,923	Çok Yüksek
	Yüzde	2,4	3,1	9,0	35,8	49,7			
Yerel halk milli parklardaki turizmin gelişmesinde daha aktif rol oynamalıdır	Frekans	17	13	62	234	221	4,15	0,933	Yüksek
	Yüzde	3,1	2,4	11,3	42,8	40,4			
Isparta ili milli parklarını doğal güzelliği ve temiz havası için tercih ediyorum	Frekans	16	8	16	160	347	4,49	0,865	Çok Yüksek
	Yüzde	2,9	1,5	2,9	29,3	63,4			
Turizmin gelişimi milli park alanında yaşayan yerel halkın ekonomik düzeyini artırır	Frekans	23	24	79	201	220	4,04	1,049	Yüksek
	Yüzde	4,2	4,4	14,4	36,7	40,2			
Isparta ili milli parklarında turizmin gelişmesi için daha fazla reklam ve tanıtım yapılmalıdır	Frekans	19	14	25	158	331	4,40	0,951	Çok Yüksek
	Yüzde	3,5	2,6	4,6	28,9	60,5			
Çevremdeki insanlara milli parklara gelmelerini tavsiye ediyorum	Frekans	8	11	14	183	331	4,50	0,774	Çok Yüksek
	Yüzde	1,5	2,0	2,6	33,5	60,5			

(1: Kesinlikle Katılmıyorum- 2: Katılmıyorum- 3: Kararsızım- 4: Katılıyorum- 5: Kesinlikle Katılmıyorum)

Katılımcıların milli parkların geliştirilmesi, niteliklerinin artırılması, turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, daha fazla tanıtımının yapılması ve milli parkların tercihi ve başkalarına tavsiyesi konusunda genelde olumlu yönde yüksek katılıma sahip olduğu görülmektedir. “Isparta ili milli parklarında macera turizmi, spor turizmi gibi farklı turizm türleri geliştirilmelidir”, “Isparta ili milli parklarını doğal güzelliği ve temiz havası için tercih ediyorum”, “Isparta ili milli parklarında turizmin gelişmesi için daha fazla reklam ve tanıtım yapılmalıdır”, “Isparta ili milli parklarında turizmin gelişmesi için daha fazla reklam ve tanıtım yapılmalıdır” ifadelerine çok yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmüştür (Tablo 7).

Paydaş gruplarından biri olan ziyaretçilerin milli parkların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin geliştirilmesi konusunda olumlu yaklaşımları milli parkların sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Çalışma alanı olan Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parkı’nda ankete katılan katılımcıların milli parkların geliştirilmesi ve düzenlenmesine yönelik algılarının çok yüksek ve yüksek düzeyde olması, milli

parkların sürdürülebilirliği açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan katılımcıların bu yönde görüş bildirmesi, milli parklara yönelik beklentilerinin fazla olduğunu, bu türlü ender bulunan mekânlara daha fazla ihtiyaç duyduklarını ve buna benzer mekânların artırılması ile birlikte rekreasyonel faaliyetlerin artabileceğini göstermektedir.

4.1.3.2. Ankete katılanların milli parklardaki koruma ve sürdürülebilirliğe yönelik tutumları

Tablo 8’de ankete katılanların milli parklardaki koruma ve sürdürülebilirliğe yönelik tutumları yer almaktadır. Buna göre katılımcıların ifadelere verdikleri cevapların toplam 40 puan üzerinden 32,88 puan olduğu ve maddelere verilen cevapların ortalamasının ise genelde 4 puanın üzerinde olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre; katılımcıların milli parkın korunmasına ve sürdürülebilirliğine yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olduğu, fakat mevcut durum itibariyle koruma faaliyetlerinin yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 8: Ankete Katılanların Milli Parklardaki Koruma Ve Sürdürülebilirliğe Yönelik Tutumları

		1	2	3	4	5	$\bar{X}$	S.S.	Kat.Der.
Isparta ili milli parklarının yeterince korunduğunu düşünüyorum	Frekans	77	120	170	114	66	2,95	1,214	Orta
	Yüzde	14,1	21,9	31,1	20,8	12,1			
Milli parklarla ilgili alınacak kararlarda yerel halkın da görüşleri alınmalıdır	Frekans	17	27	53	231	219	4,11	0,982	Yüksek
	Yüzde	3,1	4,9	9,7	42,2	40,0			
Milli parklardaki turizm gelişimi yerli halk üzerinde olumsuz baskı yapmamalı	Frekans	15	19	61	218	234	4,16	0,948	Yüksek
	Yüzde	2,7	3,5	11,2	39,9	42,8			
Milli parklarda yerel halkın ürettiği ürünleri satabileceği mekânlar oluşturulmalı	Frekans	26	14	57	194	256	4,17	1,037	Yüksek
	Yüzde	4,8	2,6	10,4	35,5	46,8			
Milli parklarda turizm faaliyetleri planlanırken, doğal çevrenin korunmasına dikkat edilmeli	Frekans	9	3	16	131	388	4,62	0,725	Çok Yüksek
	Yüzde	1,6	0,5	2,9	23,9	70,9			
Turizm, milli parklarda yaşayan yerel halkın ekonomisine katkı sağlamalı	Frekans	12	14	46	201	274	4,30	0,892	Çok Yüksek
	Yüzde	2,2	2,6	8,4	36,7	50,1			
Turizmin gelişmesi milli parkların korunmasını olumlu yönde etkiler	Frekans	24	37	74	169	243	4,04	1,116	Yüksek
	Yüzde	4,4	6,8	13,5	30,9	44,4			
Milli parkların planlanmasında “koruma-kullanma” dengesine dikkat edilmeli	Frekans	5	10	21	163	348	4,53	0,739	Çok Yüksek
	Yüzde	0,9	1,8	3,8	29,8	63,6			

(1: Kesinlikle Katılmıyorum- 2: Katılmıyorum- 3: Kararsızım- 4: Katılıyorum- 5: Kesinlikle Katılmıyorum)

Katılımcıların milli parkların korunması ve sürdürülebilirliği konusundaki tutumları genelde olumlu olmakla birlikte ankette sorulan sorulara katılım derecelerinin de belirlenmesi önemlidir. Katılımcılar “Milli parklarda turizm faaliyetleri planlanırken, doğal çevrenin korunmasına dikkat edilmeli”, “Turizm, milli parklarda yaşayan yerel

halkın ekonomisine katkı sağlamalı”, “Milli parkların planlanmasında “koruma-kullanma” dengesine dikkat edilmeli” ifadelerine çok yüksek oranda katılım göstermişlerdir. Bunun yanı sıra katılımcılar “Isparta ili milli parklarının yeterince korunduğunu düşünüyorum” ifadesine ise orta düzeyde katılım göstermiştir (Tablo 8).

Ankete katılanların verdiği cevaplara göre, doğal çevrenin korunması ve milli parkların planlamalarında koruma-kullanma dengesine önem verilmesi ön plana çıkmakla birlikte, milli parkların yeterli düzeyde korunmadığı algısı da vurgulanmaktadır. Katılımcıların çoğu, turizmin milli parklarda yerel halkın ekonomisine katkı yapabileceği yönünde görüş bildirmiştir.

4.1.3.3. Ankete katılanların milli parklardaki alt ve üst yapıya yönelik tutumları

Tablo 9’da ankete katılanların milli parkların alt ve üst yapıya yönelik tutumları yer almaktadır. Buna göre katılımcıların ifadelerine verdikleri cevapların toplam 40 puan üzerinden 28,57 puan olduğu ve maddelere verilen cevapların ortalamasının bir ifade haricinde 4 puanın altında olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre; katılımcıların alt ve üst yapıya yönelik genelde olumlu tutum göstermedikleri ortaya çıkmaktadır.

Tablo 9: Ankete Katılanların Milli Parklardaki Alt ve Üst Yapıya Yönelik Tutumları

		1	2	3	4	5	$\bar{X}$	S.S.	Kat.Der.
Isparta ili milli parklarında çevre kirliliği, temizlik ve çöp problemi vardır	Frekans	53	119	103	155	117	3,30	1,287	Orta
	Yüzde	9,7	21,8	18,8	28,3	21,4			
Milli parklara gelenler için uyarı levhaları ve yönlendirme tabelaları eksiktir	Frekans	46	84	91	188	138	3,53	1,252	Orta
	Yüzde	8,4	15,4	16,6	34,4	25,2			
Milli parklara giden yollar bakımsız ve toplu taşıma araçları yetersizdir	Frekans	38	72	91	180	166	3,67	1,230	Orta
	Yüzde	6,9	13,2	16,6	32,9	30,3			
Milli park alanında can ve mal güvenliği yetersizdir	Frekans	60	89	142	174	82	3,24	1,211	Orta
	Yüzde	11,0	16,3	26,0	31,8	15,0			
Kalabalık, gürültü ve araç sayısının fazlalığı milli parklarda önemli bir sorundur	Frekans	62	136	114	130	105	3,15	1,300	Orta
	Yüzde	11,3	24,9	20,8	23,8	19,2			
Milli parkların altyapı (kanalizasyon, içme suyu vb) problemleri vardır	Frekans	35	91	136	144	141	3,48	1,218	Orta
	Yüzde	6,4	16,6	24,9	26,3	25,8			
Milli parklarda ziyaretçilerin konaklayabileceği turistik tesis sayısı yetersizdir	Frekans	34	35	79	188	211	3,93	1,159	Yüksek
	Yüzde	6,2	6,4	14,4	34,4	38,6			
Ziyaretçiler için ayrılan mekânlar daha planlı ve düzenli olmalıdır	Frekans	15	24	40	186	282	4,27	0,969	Çok Yüksek
	Yüzde	2,7	4,4	7,3	34,0	51,6			

(1: Kesinlikle Katılmıyorum- 2: Katılmıyorum- 3: Kararsızım- 4: Katılıyorum- 5: Kesinlikle Katılıyorum)

Tablo 9’a göre katılımcıların “ziyaretçiler için ayrılan mekânlar daha planlı ve düzenli olmalıdır” ifadesine çok yüksek katılım gösterdikleri görülürken, “Milli parklarda ziyaretçilerin konaklayabileceği turistik tesis sayısı yetersizdir” ifadesine ise

yüksek katılım gösterdikleri görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar, milli parkların alt ve üst yapıya yönelik diğer sorulan ifadelere orta düzeyde katılım sağlamışlardır. Bu tabloya göre; katılımcıların milli park olarak nitelenen alanlarda, gerçekleştirmek istedikleri faaliyetler için alt ve üst yapının durumunda bazı eksikliklerin olmasına rağmen, bu gibi alanlarda konaklamak için yüksek talep gösterdikleri görülmektedir. Diğer taraftan, katılımcılar milli parkların etkin düzenleme ve planlamaya ihtiyacı olduğu görüşünü belirtmişlerdir. Bu durum, katılımcıların bu mekânların sürdürülebilir kullanımını desteklediklerini doğrular niteliktedir.

4.1.4. Ziyaretçilerin Milli Parkla İlgili Bilinç Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre Analizi

Turizm ve rekreasyonel faaliyetler, ekonomik, toplumsal, çevresel ve bireysel faktörlerden etkilenen ve bu faktörleri etkileyen bir hizmet sektörüdür. Dolayısıyla turizm ve rekreasyonel faaliyetlere katılanların özellikleri çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterebilmektedir.

Ziyaretçilerin milli park konusunda memnuniyet düzeylerinin yanında, milli parka gelmeden önceki farkındalıkları da bu alanların daha sağlıklı değerlendirilmesi açısından önemlidir (Arnberger, 2012). Bu açıdan çalışmada Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli parklarına gelen ziyaretçilerin milli parkla ilgili genel bilinç düzeyi **yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi, gelir düzeyi ve anketin yapıldığı yere** göre incelenmiştir. Bunun için; kategorik bir değişkenin düzeylerine giren birey ya da nesnelere anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test eden Ki Kare Testi (Büyüköztürk, 2013) kullanılmıştır.

Tablo 10: Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Düzeyinin Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi

	Cinsiyet	n (Evet)	%	n (Hayır)	%	Ki kare	Serbest Derecesi	p
Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?	Kadın	76	47,8	187	48,2	,007	1	,933
	Erkek	83	52,2	284	51,8			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?	Kadın	34	36,6	229	50,4	5,958	1	,015
	Erkek	59	63,4	225	49,6			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?	Kadın	146	43,8	117	54,7	6,120	1	,013
	Erkek	187	56,2	97	45,3			
Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?	Kadın	70	40,7	193	51,5	5,478	1	,019
	Erkek	102	59,3	182	48,5			
Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?	Kadın	8	40	255	48,4	,543	1	,461
	Erkek	12	60	272	51,6			
Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?	Kadın	102	44,3	161	50,8	2,215	1	,137
	Erkek	128	55,7	156	49,2			
Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri artırılmalı mıdır?	Kadın	227	49,1	263	48,1	1,322	1	,250
	Erkek	235	50,9	284	51,9			
Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?	Kadın	240	48,9	263	48,1	1,228	1	,268
	Erkek	251	51,1	284	51,9			

Tablo 10’da milli parklarla ilgili genel bilinç düzeyi **cinsiyete** göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılara sorulan “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu? ($\chi^2 = 5,96; sd = 1; p < 0,05$),”, “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi? ($\chi^2 = 6,12; sd = 1; p < 0,05$)”, “Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?” ($\chi^2 = 5,48; sd = 1; p < 0,05$)” sorulara verilen cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Bu sorulara kadınlar erkeklere göre yüksek oranda evet cevabını vermişlerdir. Bu durumda kadınların milli parklar ve sürdürülebilirlik konuları ile ilgili meraklarının erkeklere oranla daha fazla olduğu söylenebilir. Diğer taraftan katılımcılara sorulan “Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?”, “Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?”, “Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?”, “Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?” sorularına ise katılımcıların verdikleri cevaplar arasında anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 11’de milli parklarla ilgili genel bilinç düzeyi **yaş gruplarına** göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılara sorulan “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili

bir belgesel izlediniz mi? ($\chi^2 = 23,48; sd = 4; p < 0,05$) sorusuna verilen cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Bu tabloya göre; 31 ve üstü yaş grubuna sahip olan katılımcıların 30 yaş altı katılımcılara göre milli parklarla ilgili daha fazla belgesel izlediği görülmektedir. Bunun yanında katılımcılara sorulan “Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?”, “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?”, “Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?”, “Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?”, “Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?”, “Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri arttırılmalı mıdır?”, “Isparta ilinde milli park sayısı arttırılmalı mıdır?”, sorulara verilen cevaplarda ise istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 11: Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Düzeyinin Yaş Grubuna Göre İncelenmesi

	Yaş	n (Evet)	%	n (Hayır)	%	Ki kare	Serbestlik Derecesi	p
Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?	20'den küçük	11	6,9	36	9,3	6,571	4	,160
	20-30	38	23,9	122	31,4			
	31-40	49	30,8	93	24			
	41-50	32	20,1	60	15,5			
	50 üstü	29	18,2	77	19,8			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?	20'den küçük	6	6,5	41	9	3,036	4	,552
	20-30	24	25,8	136	30			
	31-40	30	32,3	112	24,7			
	41-50	14	15,1	78	17,2			
	50 üstü	19	20,4	87	19,2			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?	20'den küçük	22	6,6	25	11,7	23,478	4	,000
	20-30	85	25,5	75	35			
	31-40	109	32,7	33	15,4			
	41-50	56	16,8	36	16,8			
	50 üstü	61	18,3	45	21			
Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?	20'den küçük	12	7	35	9,3	9,277	4	,055
	20-30	60	34,9	100	26,7			
	31-40	50	29,1	92	24,5			
	41-50	27	15,7	65	17,3			
	50 üstü	23	13,4	83	22,1			
Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?	20'den küçük	3	15	44	8,3	3,079	4	,545
	20-30	8	40	152	28,8			
	31-40	4	20	138	26,2			
	41-50	3	15	89	16,9			
	50 üstü	2	10	104	19,7			
Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?	20'den küçük	16	7	31	9,8	5,402	4	,248
	20-30	72	31,3	88	27,8			
	31-40	56	24,3	86	27,1			
	41-50	46	20	46	14,5			
	50 üstü	40	17,4	66	20,8			
Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri artırılmalı mıdır?	20'den küçük	37	8	10	11,8	3,565	4	,468
	20-30	133	28,8	27	31,8			
	31-40	118	25,5	24	28,2			
	41-50	82	17,7	10	11,8			
	50 üstü	92	19,9	14	16,5			
Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?	20'den küçük	42	8,6	5	8,9	5,220	4	,266
	20-30	150	30,5	10	17,9			
	31-40	122	24,8	20	35,7			
	41-50	83	16,9	9	16,1			
	50 üstü	94	19,1	12	21,4			

Tablo 12: Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Düzeyinin Öğrenim Düzeyine Göre Değerlendirilmesi

	Öğrenim Düzeyi	n (Evet)	%	n (Hayır)	%	Ki kare	Serbestlik Derecesi	p
Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?	İlköğretim	37	23,3	99	25,5	2,591	4	0,628
	Lise	36	22,6	99	25,5			
	Ön lisans	15	9,4	40	10,3			
	Lisans	55	36,4	124	32			
	Lisansüstü	16	10,1	26	6,7			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?	İlköğretim	9	9,7	127	28	22,466	4	0,000*
	Lise	20	21,5	115	25,3			
	Ön lisans	10	10,8	45	9,9			
	Lisans	40	43,0	139	30,6			
	Lisansüstü	14	15,1	28	6,2			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?	İlköğretim	64	19,2	72	33,6	18,681	4	0,001*
	Lise	84	25,2	51	23,8			
	Ön lisans	31	9,3	24	11,2			
	Lisans	125	37,5	54	25,2			
	Lisansüstü	29	8,7	13	6,1			
Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?	İlköğretim	23	13,4	113	30,1	41,837	4	0,000*
	Lise	32	18,6	103	27,5			
	Ön lisans	14	8,1	41	10,9			
	Lisans	82	47,7	97	25,9			
	Lisansüstü	21	12,2	21	5,6			
Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?	İlköğretim	4	20,0	132	25	4,251	4	0,373
	Lise	4	20,0	131	24,9			
	Ön lisans	4	20,0	51	9,7			
	Lisans	5	25,0	174	33			
	Lisansüstü	3	15,0	39	7,4			
Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?	İlköğretim	41	17,8	95	30	10,745	4	0,030
	Lise	60	26,1	75	23,7			
	Ön lisans	26	11,3	29	9,1			
	Lisans	83	36,1	96	30,3			
	Lisansüstü	20	8,7	22	6,9			
Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri artırılmalı mıdır?	İlköğretim	118	25,5	18	21,2	2,134	4	0,711
	Lise	110	23,8	25	29,4			
	Ön lisans	45	9,7	10	11,8			
	Lisans	154	33,3	25	29,4			
	Lisansüstü	35	7,6	7	8,2			
Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?	İlköğretim	127	25,9	9	16,1	6,247	4	0,181
	Lise	116	23,6	19	33,9			
	Ön lisans	52	10,6	3	5,4			
	Lisans	160	32,6	19	33,9			
	Lisansüstü	36	7,3	6	10,7			

Tablo 12’de milli parklarla ilgili genel bilinç düzeyinin **öğrenim durumuna** göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılara sorulan “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu? ($\chi^2 = 22,47$; $sd = 4$; $p < 0,05$)”, “Hayatınız

boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi? ($\chi^2 = 18,68; s d = 4; p < 0,05$), “Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı? ($\chi^2 = 41,84; s d = 4; p < 0,05$)”, “Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz? ($\chi^2 = 10,75; s d = 4; p < 0,05$)” sorularına verilen cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Bu tabloya göre; katılımcıların öğrenim düzeyi arttıkça milli parklar hakkında kitap okuma, milli parklarla ilgili belgesel izleme, sürdürülebilirlik hakkında bilgi sahibi olma ve Isparta ili milli parklarının neden milli park olarak ilan edildiğini bilme düzeyinin de arttığı görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılara sorulan “Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?”, “Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?”, “Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri arttırılmalı mıdır?”, “Isparta ilinde milli park sayısı arttırılmalı mıdır? sorularına verilen cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 13’te ise milli parklarla ilgili genel bilinç düzeyi *gelir durumuna* göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılara sorulan “Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı? ($\chi^2 = 18,75; s d = 3; p < 0,05$)”, ve “Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri arttırılmalı mıdır? ”, ($\chi^2 = 18,75; s d = 3; p < 0,05$) sorularına verilen cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Bunun yanında katılımcılara sorulan “Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?”, “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?”, “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?” “Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?”, “Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?”, “Isparta ilinde milli park sayısı arttırılmalı mıdır?” sorularına verilen cevaplar arasında gelir durumuna istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 13: Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Düzeyinin Gelir Durumuna Göre Değerlendirilmesi

	Gelir Düzeyi (TL)	(n) Evet	%	(n) Hayır	%	Ki kare	Serbest Derecesi	p
Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?	1000 altı	23	14,5	51	13,1	1,906	3	0,592
	1001-2000	37	23,3	103	26,5			
	2001-3000	43	27	117	30,2			
	3001 üstü	56	35,2	117	30,2			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?	1000 altı	9	9,7	65	14,3	1,654	3	0,647
	1001-2000	25	26,9	115	25,3			
	2001-3000	30	32,3	130	28,6			
	3001 üstü	29	31,2	114	31,7			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?	1000 altı	38	11,4	36	16,8	7,362	3	0,061
	1001-2000	79	23,7	61	28,5			
	2001-3000	99	29,7	61	28,5			
	3001 üstü	117	35,1	56	26,2			
Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?	1000 altı	12	7	62	16,5	18,754	3	0,000*
	1001-2000	34	19,8	106	28,3			
	2001-3000	56	32,6	104	27,7			
	3001 üstü	70	40,7	103	27,5			
Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?	1000 altı	2	10	72	13,7	2,879	3	0,411
	1001-2000	3	15	137	26			
	2001-3000	9	45	151	28,7			
	3001 üstü	6	30	167	31,7			
Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?	1000 altı	25	10,9	49	15,5	2,472	3	0,480
	1001-2000	61	26,5	79	24,9			
	2001-3000	68	29,6	92	29			
	3001 üstü	76	33	97	30,6			
Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri artırılmalı mıdır?	1000 altı	67	14,5	7	8,2	7,237	3	0,065
	1001-2000	124	26,8	16	18,8			
	2001-3000	127	27,5	33	38,8			
	3001 üstü	144	31,2	29	34,1			
Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?	1000 altı	72	14,7	2	3,6	8,052	3	0,045
	1001-2000	126	25,7	14	25			
	2001-3000	145	29,5	15	26,8			
	3001 üstü	148	30,1	25	44,6			

Tablo 14’te milli parklarla ilgili genel bilinç düzeyinin araştırmanın yapıldığı mekânlar olan Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parklarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Buna göre katılımcılara sorulan “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu? ($\chi^2 = 3,85$; $sd = 1$; $p < 0,05$)”, “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi? ($\chi^2 = 18,88$; $sd = 1$; $p < 0,05$)”, “Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz? ($\chi^2 = 14,76$; $sd = 1$; $p < 0,05$)”, sorularına verilen cevaplar

arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmaktadır. Tablo 22’de Kızıldağ Milli Parkı’nda ankete katılan katılımcıların “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili kitap okudunuz mu? ($\chi^2 = 3,85; sd = 1; p < 0,05$)” ve “Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz? ($\chi^2 = 14,76; sd = 1; p < 0,05$)” sorusuna Kovada Gölü Milli Parkı’nda ankete katılan katılımcılara oranla daha yüksek evet cevabı verdikleri görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında; Kızıldağ Milli Parkı’na gelen ziyaretçilerin sadece Isparta ili yanında çevre illerden hatta yurt dışından talep görmesi ve genelde ziyaretlerin sağlık amaçlı olması, Kovada Gölü’nün ise daha çok günübirlik piknik alanı olarak düşünülmesinin etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 14: Milli Parklarla İlgili Genel Bilinç Algısının Araştırmanın Yapıldığı Yere Göre Değerlendirilmesi

	Anketin Nerede Yapıldığı	n (Evet)	%	n (Hayır)	%	Ki kare	Serbest Derecesi	p
Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?	Kızıldağ	103	32,3	216	67,7	3,850	1	0,050*
	Kovada Gölü	56	24,6	172	75,4			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir kitap okudunuz mu?	Kızıldağ	53	16,6	266	83,4	0,081	1	0,775
	Kovada Gölü	40	17,5	188	82,5			
Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi?	Kızıldağ	174	54,5	145	45,5	12,884	1	0,000*
	Kovada	159	69,7	69	30,3			
Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?	Kızıldağ	93	29,2	226	70,8	1,863	1	0,172
	Kovada	79	34,6	149	65,4			
Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?	Kızıldağ	14	4,4	305	95,6	1,165	1	0,280
	Kovada	6	2,6	222	97,4			
Isparta ili milli parklarının neden milli park alanı olarak ilan edildiğini biliyor musunuz?	Kızıldağ	156	48,9	163	51,1	14,760	1	0,000
	Kovada	74	32,5	154	67,5			
Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri artırılmalı mıdır?	Kızıldağ	269	84,3	50	15,7	0,011	1	0,918
	Kovada	193	84,6	35	15,4			
Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı mıdır?	Kızıldağ	282	88,4	37	11,6	1,543	1	0,214
	Kovada	209	91,7	19	8,3			

Diğer yandan “Hayatınız boyunca milli parklarla ilgili bir belgesel izlediniz mi? ($\chi^2 = 18,88; s d = 1; p < 0,05$)” sorusuna ise Kovada Gölü Milli Parkı’nda ankete katılan katılımcıların daha yüksek oranda katılım gösterdikleri görülmektedir. Katılımcıların “Gelmeden önce milli parklarla ilgili araştırma yaptınız mı?”, “Sürdürülebilirlik hakkında bir bilginiz var mı?”, “Milli parklarla ilgili herhangi bir derneğe ya da sivil toplum kuruluşuna üye misiniz?”, “Isparta ili milli parklarında turizm faaliyetleri artırılmalı mıdır?”, “Isparta ilinde milli park sayısı artırılmalı

mıdır?” sorularına verdikleri cevaplar arasında ise anketin yapıldığı yere (Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parkları) istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

4.1.5. Ankete Katılanların Milli Parklarla İlgili Tutum Ölçeğinin Çeşitli Değişkenlere Göre Faktör Analizi

Bu bölümde Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parkına gelen ziyaretçilere 5’li likert ölçeğinde ve 24 maddeden oluşan anketin bulguları analiz edilmiştir. Uygulanan anketteki maddeler; turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin milli parklar üzerindeki etkileri, milli parkların korunması ve sürdürülebilirliği, milli parklardaki alt ve üst yapı konularında ziyaretçilerin tutumlarını ölçmeye yönelik başlıklardan oluşmaktadır. Çalışmada üç başlık altında ve 24 maddede toplanan soruları daha az maddede alt boyuta indirgemek ve sorular arasında verilen cevapların tutarlılığını incelemek amacı ile faktör analizi ve Cronbach’s Alpha ile güvenilirlik analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonuçları Tablo 15’te görülmektedir. Öncelikle verinin faktör analizine uygunluğunu test edilmiştir. Bunun için “Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin milli parklara etkisi”, “Milli parklarda koruma ve sürdürülebilirlik” ve “Turizm ve rekreasyon faaliyetleri için alt ve üst yapının durumu” başlıklarının altındaki sorulara ayrı ayrı faktör analizi uygulanmıştır. Uygulama sonucunda her üç faktör analizinin Kaiser-Meyer-Olkin değeri gerekli değer olan 0,60’ın üzerindedir. Bartlett’s testleri ise anlamlıdır. Bunlarla ilgili test istatistikleri sırasıyla ($\chi^2=1124,46$; $df=28$; $p<0.001$), ($\chi^2=720,04$; $df=21$; $p<0.001$). ($\chi^2=718,45$; $df=21$; $p<0.001$)’dir (Tablo 15).

Tablo 15: Uygulanan Anketin KMO and Bartlett Testi Sonuçları

		Etki	Koruma ve Sürdürülebilirlik	Güvenlik ve Mekân Özellik
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0,845	0,757	0,802
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1124,46	720,04	718,453
	df	28	21	21
	Sig.	,000	,000	,000

Bu sonuçlara göre KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değerinden ölçeğimiz için örneklem sayısı yeterlidir ve Bartlett testinin sonucuna göre de sorularımıza faktör

analizi uygulanabilir. Etki başlığının faktör analizi sonucu iki faktör çıkmıştır. Ama faktör sonuçların incelendiğinde alt boyutlara düşen sorular birbiri ile alakalı olmadığından, birinci faktörün açıklayıcılık varyansı %42'den büyük olduğu için ve güvenilirlik katsayısı 0,70'den büyük olduğu için tek faktör kullanılmıştır ve “etki” ismi verilmiştir (Tablo 16). Bunun için sekiz sorunun ortalaması alınarak tek bir etki değişkeni elde edilmiş ve hipotez testleri bu değişken üzerinden incelenmiştir.

Tablo 16: Rekreasyon Faaliyetlerinin Milli Parklara Etkisine Yönelik Sorularının Faktör Analizi Sonuçları

	1	2
Milli parkta nitelikli turizm tesislerinin artması gerektiğini düşünüyorum	,794	
Sağlık turizmi, macera turizmi, spor turizmi gibi farklı turizm türleri geliştirilmelidir	,762	
Yerel halk milli parktaki turizmin gelişmesinde daha aktif rol oynamalıdır	,660	
Turizmin Kızıldağ Milli Parkı'nın gelişimine katkı yaptığını düşünüyorum	,614	
Turizmin gelişimi milli park alanında yaşayan yerel halkın ekonomik düzeyini artırır	,612	
Çevremdeki insanlara milli parka gelmelerini tavsiye ediyorum		,864
Kızıldağ Milli Parkı'nı doğal güzelliği ve temiz havası için tercih ediyorum		,779
Milli parkta turizmin gelişmesi için daha fazla reklam ve tanıtım yapılmalıdır	,534	,542
KMO Değeri	0,845	
Varyans	42,36	14,06
Toplam Varyans	56,42	
Güvenirlilik Katsayısı	0,799	

Tablo 17: Milli Parklarda Koruma Ve Sürdürülebilirlik Sorularının Faktör Analizi Sonuçları

	1
Turizm, milli parklarda yaşayan yerel halkın ekonomisine katkı sağlamalıdır	,734
Milli parkta yerel halkın ürettiği ürünleri satabileceği mekânlar oluşturulmalı	,657
Milli parkta turizm faaliyetleri planlanırken, doğal çevrenin korunmasına dikkat edilmelidir	,655
Milli parklarla ilgili alınacak kararlarda yerel halkın da görüşleri alınmalıdır	,617
Milli parklardaki turizm gelişimi yerli halk üzerinde olumsuz baskı yapmamalıdır	,611
Milli parkların planlanmasında "koruma-kullanma" dengesine dikkat edilmelidir	,562
Turizmin gelişmesi milli parkların korunmasını olumlu yönde etkiler	,518
KMO Değeri	0,757
Varyans	39,106
Toplam Varyans	54,55
Güvenirlilik katsayısı	0,728

Koruma ve sürdürülebilirlik başlığının faktör analizi sonucu incelendiğinde “Kızıldağ Milli parkının yeterince korunduğunu düşünüyorum” sorusunun güvenirlilik analizinde faktörle ilgili korelasyonu düşük çıktığından faktör analizine alınmamıştır. Faktör analizi yedi soru ile çalışılmıştır. Faktör analizi sonucunda tek faktörlü bir yapı elde edilmiş ve faktöre “*koruma ve sürdürülebilirlik*” ismi verilmiştir (Tablo 17). Analize katılan soruların güvenirlilik katsayısı 0,72 olduğundan sorular oldukça güvenilirdir. Bunun için yedi sorunun ortalaması alınarak tek bir etki değişkeni elde edilmiş ve hipotez testleri bu değişken üzerinden incelenmiştir.

Alt yapı ve üst yapı başlığının faktör analizi sonucu incelendiğinde “Kalabalık, gürültü ve araç sayısının fazlalığı milli parkta önemli bir sorundur” sorusunun faktörlerde ortak varyans değeri 0,40’ın altında olduğu için analizden çıkarılmıştır. Faktör analizi yedi soru ile çalışılmıştır. Faktör analizi sonucunda iki boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Bu yapılardaki sorular incelendiğinde birinci boyuta “*güvenlik*”, ikinci boyuta ise “*mekân özellikleri*” ismi verilmiştir (Tablo 18). Bu alt boyutlardan oluşan değişkenler, ilgili soruların ortalamaları alınarak elde edilmiştir. Hipotez testleri bu değişkenler üzerinden incelenmiştir. Analize katılan soruların güvenirlilik katsayısı 0,759 olduğundan sorular oldukça güvenilirdir.

Tablo 18: Milli Parklarda Alt ve Üst Yapı ile İlgili Soruların Faktör Analizi Sonuçları

	1	2
Milli parka gelenler için uyarı levhaları ve yönlendirme tabelaları eksiktir	,748	
Milli parka giden yollar bakımsız ve toplu taşıma araçları yetersizdir	,735	
Milli park alanında can ve mal güvenliği yetersizdir	,716	
Milli parkta çevre kirliliği, temizlik ve çöp problemi vardır	,611	
Ziyaretçiler için ayrılan mekânlar daha planlı ve düzenli olmalıdır		,842
Milli parkta ziyaretçilerin konaklayabileceği turistik tesis sayısı yetersizdir		,769
Milli parkın altyapı (kanalizasyon, içme suyu vb) problemleri vardır	,453	,472
KMO	0,802	
Varyans	40,32	14,79
Toplam Varyans	55,11	
Güvenirlilik Katsayısı	0,759	

Ankete katılanların turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin milli parklara etkisi, milli parklarda koruma ve sürdürülebilirlik ve turizm faaliyetleri için alt ve üst yapı sorularına ve faktör analizi sonucu elde edilen alt boyut sorularına verilen cevapların demografik özelliklere göre farklılık olup olmadığını hipotez testleri ile incelenmiştir. Bu incelemede demografik özelliklere ait sorular iki kategoriden oluşuyorsa bağımsız örneklem t testi, grup sayısı 3 ve daha fazla kategoriden oluşuyorsa tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi uygulanması düşünülmüştür. Anlamlı farklılık olduğunda gruplar arası farklılıklar ise Tukey HSD testi ile incelenmiştir. Bağımlı değişkenlerin normalliği incelenmiş ve inceleme sonucunda değişkenler normal dağılmadığı için yukarıda ifade edilen testlerin parametrik olmayan alternatifleri kullanılmıştır. Yukarıda frekans tablolarında da görüldüğü gibi ortalamalar genelde 4'ün üstünde çıktığından verilerimizin sola çarpık bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Bağımsız örneklem t testi yerine Mann Whitney U, ANOVA testi yerine ise Kruskal – Wallis testi uygulanmıştır. % 95 güven aralığında test sonuçları değerlendirilmiştir. Hipotez testi yapılan değişkenlerimiz; cinsiyet, yaş grubu, eğitim durumu, gelir durumu ve anketin yapıldığı yer değişkenleridir. Bu değişkenlere göre *etki, koruma ve sürdürülebilirlik, güvenlik ve mekân özellikleri* faktörlerinin, cinsiyet, yaş grubu, eğitim durumu, gelir durumu ve anketin yapıldığı yer değişkeninin ortalama puanları arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo 19: Faktör Analizi Sonuçlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Cinsiyet		S	A.O.	S.S.	Z değeri	P değeri
Etki	erkek	284	4,16	,681	-1,393	,164
	kadın	263	4,26	,583		
Koruma ve sürdürülebilirlik	erkek	284	4,25	,616	-,760	,447
	kadın	263	4,31	,522		
Güvenlik	erkek	284	3,38	,920	-1,439	,150
	kadın	263	3,49	,887		
Mekân özellikleri	erkek	284	3,86	,871	-,757	,449
	kadın	263	3,93	,793		

Faktör analizi sonucu elde edilen değişkenlerin cinsiyete göre incelenmesi parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U testi ile incelenmiştir (Tablo 19). İnceleme sonucunda *etki*, *koruma ve sürdürülebilirlik*, *güvenlik ve mekân özellikleri* değişkenlerinin ortalamaları arasında cinsiyete göre bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 20: Faktör Analizi Sonuçlarının Araştırmanın Yapıldığı Yere Göre İncelenmesi

Anketin yapıldığı yer		S	A.O.	S.S.	Z değeri	P değeri
Etki	Kızıldağ	319	4,23	,607	-,050	,960
	Kovada	228	4,17	,677		
Koruma ve sürdürülebilirlik	Kızıldağ	319	4,28	,582	-,760	,447
	Kovada	228	4,28	,562		
Güvenlik	Kızıldağ	319	3,47	,914	-1,501	,133
	Kovada	228	3,38	,892		
Mekân özellikleri	Kızıldağ	319	3,91	,857	-,558	,577
	Kovada	228	3,88	,804		

Faktör analizi sonucu elde edilen değişkenlerin anketin yapıldığı yere göre incelenmesi parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U testi ile incelenmiştir (Tablo 20). İnceleme sonucunda *etki*, *koruma ve sürdürülebilirlik*, *güvenlik ve mekân özellikleri* değişkenlerinin ortalamaları arasında anketin yapıldığı yere göre bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 21: Faktör Analizi Sonuçlarının Yaş Grubuna Göre İncelenmesi

		S	A.O.	S.S.	Ki-kare	S.D.	P değeri
Etki	20 küçük den	47	4,09	,694	5,288	4	,259
	20-30	160	4,17	,729			
	31-40	142	4,17	,605			
	41-50	92	4,28	,577			
	50 üstü	106	4,31	,539			
	Total	547	4,21	,637			
Koruma ve Sürdürülebilirlik	20 küçük den	47	4,23	,702	4,073	4	,396
	20-30	160	4,25	,573			
	31-40	142	4,24	,561			
	41-50	92	4,32	,534			
	50 üstü	106	4,35	,561			
	Total	547	4,28	,573			
Güvenlik	20 küçük den	47	3,46	,967	5,923	4	,205
	20-30	160	3,48	,843			
	31-40	142	3,38	,940			
	41-50	92	3,28	,980			
	50 üstü	106	3,55	,843			
	Total	547	3,43	,905			
Mekân Özellikleri	20 küçük den	47	3,68	,792	9,451	4	,051
	20-30	160	3,80	,883			
	31-40	142	3,93	,766			
	41-50	92	3,94	,892			
	50 üstü	106	4,04	,795			
	Total	547	3,89	,835			

Faktör analizi sonucu elde edilen değişkenlerin yaş gruplarına göre incelenmesi parametrik olmayan testlerden Kuruskal Wallis H testi ile incelenmiştir (Tablo 21). İnceleme sonucunda *etki*, *koruma ve sürdürülebilirlik*, *güvenlik* ve *mekân özellikleri* değişkenlerinin ortalamaları arasında yaş gruplarına göre bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 22: Faktör Analizi Sonuçlarının Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesi

		S	A.O.	S.S.	Ki-kare	S.D.	P değeri
Etki	İlköğretim	136	4,33	,546	5,943	4	,203
	Lise	135	4,17	,624			
	Ön lisans	55	4,12	,761			
	Üniversite	179	4,19	,661			
	Lisansüstü	42	4,16	,653			
	Total	547	4,21	,637			
Koruma ve Sürdürülebilirlik	İlköğretim	136	4,35	,583	6,333	4	,176
	Lise	135	4,30	,564			
	Ön lisans	55	4,26	,562			
	Üniversite	179	4,22	,584			
	Lisansüstü	42	4,22	,531			
	Total	547	4,28	,573			
Güvenlik	İlköğretim	136	3,57	,897	6,824	4	,145
	Lise	135	3,39	,999			
	Ön lisans	55	3,26	,888			
	Üniversite	179	3,40	,866			
	Lisansüstü	42	3,48	,775			
	Total	547	3,43	,905			
Mekân Özellikleri	İlköğretim	136	4,01	,789	4,945	4	,293
	Lise	135	3,81	,843			
	Ön lisans	55	3,79	1,005			
	Üniversite	179	3,87	,827			
	Lisansüstü	42	4,04	,707			
	Total	547	3,89	,835			

Faktör analizi sonucu elde edilen değişkenlerin eğitim durumlarına göre incelenmesi parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir (Tablo 22). İnceleme sonucunda *etki*, *koruma ve sürdürülebilirlik*, *güvenlik* ve *mekân özellikleri* değişkenlerinin ortalamaları arasında eğitim durumlarına göre bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 23: Faktör Analizi Sonuçlarının Gelir Grubuna Göre İncelenmesi

		S	A.O.	S.S.	Ki-kare	S.D.	P değeri
Etki	1000 TL altı	74	4,32	,497	9,015	3	,029
	1001-2000	140	4,29	,554			
	2001-3000	160	4,07	,728			
	3001 TL üstü	173	4,22	,646			
	Total	547	4,21	,637			
Koruma ve Sürdürülebilirlik	1000 TL altı	74	4,36	,514	13,914	3	,003
	1001-2000	140	4,37	,577			
	2001-3000	160	4,16	,597			
	3001 TL üstü	173	4,28	,556			
	Total	547	4,28	,573			
Güvenlik	1000 TL altı	74	3,62	,896	11,201	3	,011
	1001-2000	140	3,53	,857			
	2001-3000	160	3,23	,980			
	3001 TL üstü	173	3,45	,847			
	Total	547	3,43	,905			
Mekân Özellikleri	1000 TL altı	74	4,04	,849	10,755	3	,013
	1001-2000	140	3,97	,802			
	2001-3000	160	3,72	,889			
	3001 TL üstü	173	3,93	,781			
	Total	547	3,89	,835			

Faktör analizi sonucu elde edilen değişkenlerin gelir durumlarına göre incelenmesi parametrik olmayan testlerden Krruskal Wallis H testi ile incelenmiştir (Tablo 23). İnceleme sonucunda *etki*, *koruma ve sürdürülebilirlik*, *güvenlik* ve *mekân özellikleri* değişkenlerinin ortalamaları arasında gelir durumlarına göre bir farklılık bulunmuştur. Test istatistiklerinin sonuçları sırasıyla ($\chi^2 = 9,02$; $sd = 3$; $p < 0,05$), ($\chi^2 = 13,91$; $sd = 3$; $p < 0,05$), ($\chi^2 = 11,20$; $sd = 3$; $p < 0,05$) ve ($\chi^2 = 10,76$; $sd = 3$; $p < 0,05$)'dir. Hangi eğitim gurubu ortalamaları arasında fark olduğu çoklu karşılaştırma testleri ile yapılmalıdır. Fakat parametrik olmayan testlerde çoklu karşılaştırma testi olmadığı için gruplar Mann-Whitney U ile karşılaştırılmıştır. Buna göre etki, koruma ve sürdürülebilirlik, güvenlik ve mekân özellikleri değişkenlerinde 2000- 3000 TL geliri olanların ortalaması en düşüktür. Özetle 2000-3000 TL geliri olan

insanlar, korumanın yetersiz olduğunu parkların güvensiz olduğunu, mekân temizliğinin yetersiz olduğunu ifade etmektedirler.

4.2. MİLLİ PARK-YEREL HALK İLİŞKİSİ

Turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin geliştiği bölgelerde yerel halkın bazı beklentileri olmaktadır; gelirlerinin iyileşmesi, iş imkânlarının artması, refah seviyesinin iyileşmesi, kalkınmaya katkı yapması, doğal ve kültürel kaynakların korunması, yerel kimliğin devam etmesi, eğitim ve sağlık imkânlarının artması gibi (Eagles vd, 2002). Dolayısı ile milli parklardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetler planlanırken yerel halkın beklentilerinin dikkate alınması, bu alanların korunması ile birlikte sürdürülebilir kullanım ve yönetimini de kolaylaştırmaktadır. Bunun için yerel halkın milli parkların yönetimi, işleyişi, koruma ve kullanımı ile ilgili konularda katılım süreçlerine dâhil edilmesi ve alınan kararlarda söz sahibi olması gerekmektedir (Foto 7).

Foto 7: Kızıldağ Milli Parkı Sınırlarında Yaşayan Yerel Halkla Yapılan Görüşme

Bu doğrultuda araştırmanın bu bölümünde, milli parkların sürdürülebilirliğinin sağlanması için en önemli paydaş gruplarından biri olan yerel halkın görüşlerine başvurulmuş ve yerel halkın görüşlerini değerlendirmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda Kovada Gölü sınırları içerisindeki Yukarı Gökdere, Kırıntı, Akbelenli köyleri ile Yuvalı köyüne bağlı Bahçıvanlar ve Denizaltı mahalleleri ve Kızıldağ Milli Parkı sınırları içerisindeki Gedikli, Belceğiz, Yassıbel, Sarıkaya, Çeltek, Yeniköy ve Karayaka köyleri 2015, 2016 ve 2017'nin eylül, ekim ve kasım aylarında belirli aralıklarla ziyaret edilmiş ve yerel halkla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır (Tablo 24). Toplam 18 kişi ile görüşülmüş ve görüşmeler yaklaşık 30-40 dakika sürmüştür (Foto 8).

Foto 8: Kovada Gölü Milli Parkı çevresinde yaşayan yerel halkla yapılan görüşme

Tablo 24: Görüşme Yapılan Bireylerin Demografik Özellikleri

Katılımcı	Milli Park	Yapıldığı Yer	Yaş	Cinsiyet	Meslek
K1	Kızıldağ M.P	Gedikli Köyü	75	Erkek	Muhtar
K2	Kızıldağ M.P	Gedikli Köyü	37	Erkek	İşçi
K3	Kızıldağ M.P	Gedikli Köyü	47	Erkek	Çoban
K4	Kızıldağ M.P	Sarıkaya Köyü	40	Erkek	Memur
K5	Kızıldağ M.P	Sarıkaya Köyü	65	Erkek	Çiftçi
K6	Kızıldağ M.P	Sarıkaya Köyü	40	Erkek	Memur
K7	Kızıldağ M.P	Belceğiz Köyü	37	Erkek	Muhtar
K8	Kızıldağ M.P	Çeltek Köyü	56	Erkek	Çiftçi
K9	Kızıldağ M.P	Yeniköy Köyü	60	Erkek	Muhtar
K10	Kızıldağ M.P	Karayaka Köyü	50	Erkek	Çiftçi
K11	Kızıldağ M.P	Yassibel Köyü	54	Erkek	Muhtar
K12	Kovada Gölü M.P	Yukarı Gökdere	42	Erkek	Çiftçi
K13	Kovada Gölü M.P	Yukarı Gökdere	55	Erkek	Çiftçi
K14	Kovada Gölü M.P	Yukarı Gökdere	46	Erkek	İşçi
K15	Kovada Gölü M.P	Kırıntı Köyü	54	Erkek	Muhtar
K16	Kovada Gölü M.P	Kırıntı Köyü	48	Erkek	İşçi
K17	Kovada Gölü M.P	Akbelenli Köyü	30	Kadın	Ev Hanımı
K18	Kovada Gölü M.P	Bahçivanlar Mah	25	Erkek	İşçi

Daha sonra görüşmeler MAXQDA 10 programına aktarılmış ve verilerin frekans analizi alınarak yorumlanmış, son olarak bulgular yorumlanırken görüşmelere atıf yapılmıştır. Yerel halka ilişkin yapılan bu görüşmeler çeşitli başlıklar altında sınıflandırılmıştır (Tablo 25).

Tablo 25: Yerel Halkla Yapılan Görüşmelerin Frekans Değerleri

İfadeler	Frekans (N)
Park/Milli Park	52
Sınır	38
Faydası/Yararı yok	34
Sıkıntı/Problem	30
Ceza/Yasak	30
Yapamıyoruz/Yapılmıyor	22
Yetkililer/Milli Parkçılar	21
Hayvancılık	21
Köy/Köylü	21
Balıkçılık	19
Orman/Orman Alanı	19

Yukarıdaki tabloda Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları sınırlarında yaşayan yerel halkla yapılan görüşmelere göre yerel halkın milli parklarla ilgili en çok kullandığı ifadeler yer verilmiştir. Buna göre; yerel halkın Park/Milli Park ifadelerinden sonra en fazla Sınır (38), Faydası/Yararı Yok (34), Sıkıntı/Problem (30), Ceza/Yasak (30), Yapamıyoruz/Yapılmıyor (22) ifadelerini kullandıkları görülmektedir.

Nitekim yerel halkla yapılan görüşmelerde, çoğu katılımcı milli parkların kendileri için “problem” olabileceğini ve bu durumun değiştirilmesinin çok zor olacağını belirtmişlerdir. Bununla birlikte yıllardır milli park köyü olmanın sıkıntılarını yaşayan yerel halk, kendilerinin belli isteklerinin gerçekleştirilmesi durumunda, milli parklara karşı olmadıklarını vurgulamışlardır. Yapılan görüşmelerde; yerel halkın, milli parklarla ilgili süreçlere kendilerinin de dâhil edildiği, milli parklardan ekonomik olarak gelir elde ettikleri bir milli park anlayışını istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak yerel halkın bu duruma yönelik beklentileri gerçekleşmemiş olup, milli parklarla yaşanan sıkıntılar halen devam etmektedir. Yukarıda verilen ifadelerin çok sık kullanılması da bu durumun açık bir göstergesidir. Bu yönüyle tabloda verilen ifadelere göre; yerel halkın Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları ile ilgili algıları 5 kategori altında toplanmıştır.

4.2.1. Milli Park Kavramının “Kısıtlılık ve Yasak” Olarak Algılanması

Gerek Kovada Gölü gerekse Kızıldağ Milli Parkı çevresinde yaşayan yerel halkla yapılan görüşmelerde, halkın milli parkla ilgili genel olarak “**yasak**” ve “**kısıtlılık**” kavramları üzerinde durduğu görülmektedir. Yerel halk, yaşadıkları çevrenin milli park ilan edilmesi ile birlikte hayatlarında pek çok şeyin kısıtlandığını ve bu durumun kendilerini büyük ölçüde rahatsız ettiğini ifade etmektedir. Bu durum yerel halka sorulan “Burası milli park ilan edilmeden önce nasıldı?”, ve “Burası milli park ilan edildikten sonra hayatınızda ne değişti?” sorularına verilen cevaplarda daha açık görülebilmektedir. Nitekim Gedikli Köyü’nde görüşülen (K1) “*Biz bu köye 1940’larda geldik. O zamanlar burada 3-4 hane vardı. Şimdi 300’e yakın hane var. O zaman işlerimizi daha kolay ve rahat yaparken, şimdi arazinin darlığı ve bazı yasaklar işlerimizi zorlaştırdı. Köy milli park sınırlarına dâhil edildikten sonra hayatımız büyük ölçüde kısıtlandı*” diyerek milli parkın getirdiği kısıtlılığı ifade etmiştir. Aynı şekilde (K2) milli parkın kendilerine getirdiği zorlukları “*Gedikli Köyü 2.derece sit alanı. Yolun altı 1.derece koruma bölgesi olduğundan dolayı arazideki kısıtlamalar daha fazla. En büyük problem inşaat yapımı*” diyerek açıklamıştır.

Burada yerel halkın “yasak” ve “kısıtlılık” kavramlarına açıklık getirmekte fayda var. Milli park sınırlarında yaşayan yerel halkın en büyük kısıtlılığını, buldukları alana inşaat veya ev yapamamaları oluşturmaktadır. Yerel halkın, milli parkla ilgili en

büyük problemi de evlerine (onların deyimi ile) bir çivi bile çakamamalarıdır. Bu durum, yerel halkın milli parkla ilgili büyük ölçüde ön yargıya sahip olmasına neden olmuştur. Belceğiz Köyü'nde yaşayan (K3) bu durumu “*“Köyümüz milli park ilan edildikten sonra en büyük problemimiz bina yapamamak oldu. Milli parkın içinde babalarımızdan kalma araziler var. Onlara dokunamıyoruz”* şeklinde ifade etmektedir.

Yapılan görüşmelerde, bu durumun milli parkın birebir sınırları içerisinde kalan köylerde daha fazla olduğu görülmüştür. Kızıldağ Milli Parkı sınırları içerisinde yer alan Yassıbel Köyü'nde yaşayan (K4) “*Bizim köyümüz 270 hane. Köyde yaklaşık 600 kişi yaşıyor. Köyün olduğu yer 3.derece sit alanı. Bundan bir ay kadar önce Tapu Kadastro'suna giderek köy sınırlarını milli parktan çıkardık. Milli park yetkililerinden izin aldık. Şimdi köye rahatça ev yapabiliyoruz”* demiştir.

Yapılaşma kısıtlılığı, milli parklar çevresinde yaşayan yerel halkın en büyük sorunlarından birini oluşturmaktadır. Milli parkın birebir çevresinde yaşayan yerel halkın, bu konuda daha fazla problem yaşadığı görülmektedir.

4.2.2. Milli Parklardan Herhangi Bir Fayda/Yarar Görülmediği Düşüncesi

Yerel halkın, milli parklara yönelik eleştirilerin fazla olmasının nedenlerinden biri de, bu mekânların kendilerine özellikle ekonomik anlamda fayda getirmediği düşüncesidir. Nitekim yapılan görüşmelerde de halkın çoğunluğunun bu durumdan şikâyetçi olduğu görülmektedir. Bu durumla ilgili (K10) “*Milli parkın bizim için hiçbir güzel yanı yok. Burasının milli parkın içerisine dâhil olacağından hiç haberimiz olmadı. Biz burasının neden milli park olduğunu bile bilmiyoruz. Köyümüzde tarım arazileri az olduğu için genellikle hayvancılık ile uğraşıyoruz. Milli parkın bize ekonomik olarak hiçbir katkısı yok. Ekonomik katkısı olsa kurallarına katlanacağız. Eskiden balıkçılık ile uğraşıyorduk. Şimdi oda eskisi gibi yapılmıyor”* diyerek milli parkın kendilerine herhangi bir faydasının olmadığını belirtmiştir. Aynı şekilde Kırıntı Köyü içerisinde yaşayan (K15) “*Köyümüz I. derece sit alanı. Yerleşim alanımız milli park sınırı içerisinde kalıyor. Milli park dışında bir köyle kıyaslarsak onlar gidip ev yapıyorlar. Biz ise ev yapmayı bırak çivi bile çakamıyoruz. Onlar küçükbaş hayvancılık yapabiliyor biz yapamıyoruz. Göl var yararlanamıyoruz. Balıkçılık yapamıyoruz. Milli park köyü olmak çok zor.”* sözleri ile milli park sınırında yaşamının faydadan ziyade zarar verdiğini dile getirmiştir.

Bu yönüyle çeşitli köylerde farklı kişilerle yapılan görüşmelerin ortak noktası olarak; yerel halkın milli park köyünün getirdiği sıkıntılara katlanabilecekleri ancak bu durumun kendilerine de fayda sağlaması ile mümkün olduğu söylenebilir. Yıllardır milli park sınırında yer almanın, kendilerine “ceza” ve “yasak” tan başka birşey getirmediğini ifade eden (K16): *“Milli park bizim hayatımızı bitirdi. Ben milli parkta çalışıyorum, ama elimde olsa kazma, kürek ile burayı yıkarım, yakarım. Sigortamı doldursam bir dakika bile çalışmam. Burada bir bahçem var. Ama ineğe bakamıyorum. Çivi çakamıyorum. Ben geçimimi ne ile sağlayacağım?”* diyerek durumunu ifade etmiştir.

Diğer taraftan hem Kovada Gölü hem de Kızıldağ Milli Parkı sınırında yaşayan yerel halkla yapılan görüşmelerde, bu mekânların kendilerine bir fayda sağlamasına yönelik beklentilerinin giderek azaldığı görülmektedir. Bu durumu, yetkililerle yaşadıkları sorunlara bağlayan yerel halk, en büyük problemi de onlarla yaşadıklarını ifade etmiştir.

4.2.3. Yetkililerle Yaşanan Sorunlar ve Verilen Vaatlerin Yerine Getirilmemesi

Milli parklar, yönetim, işleyiş ve kullanım açısından farklı fonksiyonlara sahip mekânlardır. Milli parkların kuruluşundan günümüze kadar olan süreçte ise milli park ve yönetim arasında problemler yaşanmaktadır. Bu problemlerin pek çoğu Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları’nda da görülmektedir. Milli parkların ilan edilmesinden bu yana yetkililerle sorunlar yaşandığını belirten yerel halk, artık yetkililere seslerini duyuramadıklarını ve kendilerini yok saydıklarını vurgulamaktadır.

“Milli park yetkilileri neredeyse her gün köye herhangi bir zarar verildi mi diye bakmaya geliyorlar. Evimizin üzerine bir kat çıkabilmek için neredeyse 2 yıl bizi uğraştırıyorlar. Evlerimizi de tarihi miras diye yıktırmıyorlar” diyen (K1) yetkililerin köylerine kendi isteklerini sormak için değil, köye zarar verip vermediklerini kontrol etmek için geldiklerini ifade etmiştir. Diğer taraftan (K2) ve (K4) *“Milli park yetkilileri buraya sık sık geliyorlar. Biz yetkililerden köyümüzde piknik ve çöp alanı talep ettik. Yetkililer istediğiniz alanları belirtin dediler. Master planında istediğiniz yerler ayrılacak, ona göre düzenlenecek dediler ama başka hiçbir açıklama yapmadılar”* ve *“Bize milli parkın hiçbir getirisi yok. Bu konuda park yetkilileri çalışma yapıyor diyorlar ama sonuca ulaşan bir şey yok”* sözleri ile milli park yetkililerinin verdikleri sözleri tutmadıklarını belirtmiştir.

Yerel halkla yapılan görüşmelerde, milli parkların başlangıcından bugüne kadar yetkililerle çatışmaların yaşandığı görülmektedir. Bu yönüyle yerel halk, köylerine gelen milli park yetkililerine karşı büyük tepkiler göstermektedir. Bu durumun milli parkların birebir içinde yer alan köylerde daha fazla olduğu görülmektedir. Kırıntı Köyü'nde yaşayan (K16) konu ile ilgili *“Milli parkçılar eskiden kalma kanunları bize uyguluyorlar. Her gelen köylüye eziyet ediyor, her gelen kendini ispat etmeye çalışıyor. Yetkilinin biri köylüye ceza yazdı. O yetkili kadını ödül diye başka yere aldılar. Ona mükâfat verdiler. Kadın ceza kestikçe köylü tepki gösterip birçok yeri yaktı. Artık biz köylü olarak diyoruz ki suçlu mu olalım, milli parka her geleni vuralım. Artık yeter. Burada milli park yetkilisinin birini vurdular”* demiştir.

Yerel halkla yapılan görüşmelerde, halkın milli park yetkililerinin kendi isteklerini yerine getirmediği takdirde bu mekânlara daha çok zarar verme eğiliminde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte yerel halk, çok büyük isteklerde bulunmadıklarını, sadece ev yapımı ve hayvancılık faaliyeti gibi temel geçim kaynaklarını rahatça yapmak istediklerini belirtmiştir. Bu durum (K5) tarafından *“Burası yörük köyü. O zamanlar biraz zorluklar yaşandı. Arada sınır çizildi. Ama devlet bizi çok sıktı. Biz güzel bir köydük. Karşı taraf orman yapılacaktı. Bizde yardım ettik. Ama hayvancılık yapamadık. Hayvancılığı bitirdiler. Ev yapmak istiyoruz yapamıyoruz. Yaylaya gittiğimizde su bulamıyoruz. Hala milli parktan dolayı sıkıntı yaşıyoruz. Eskiden bize orman veriyorlardı. Biz orman köyüz. Ama köyden ormana odun kesmeye gidenler yakalanıyorlar. Bunun yüzünden 3 yıl ceza yiyen oldu. Eskiden balıkçılık en büyük geçimimizdi. Milli park yetkilileri bunun için de ruhsat alacaksınız, vergi vereceksiniz diye sıkıştırdı. Balık tutmak için bağlama kütüğü, göl ehliyeti istediler. Bunların hepsini alma imkânımız yok. Bu yüzden eskisi gibi balıkçılık da yapılmıyor. Milli park en çok balıkçılığı kötü etkiledi.”* şeklinde açıklanmaktadır.

4.2.4. Milli Parka Değil de Katı Kurallara Olan İtirazlar

Yerel halkla yapılan görüşmelerde ortaya çıkan bir diğer sonuç ise; halkın milli parka karşı değil de katı koruma kurallarına karşı olan tepkileridir. Nitekim milli park yetkilileri de köylerine geldiklerinde sadece bazı isteklerinin olduğunu dile getiren yerel halk, yetkililerin kendilerini muhatap almadıklarını belirtmiştir. Sarıkaya Köyü'nde görev yapan bir memur (K6) bu durumla ilgili *“Ben de orman köyünden geldim. Ama*

bizim köydekiler kaçtı. Devlet orman köyünde, milli park köyünde yaşayanları potansiyel suçlu olarak görüyor. Bu halkı devletle karşı karşıya getiriyor. Milli park yüzünden köyde yaşayanlar birbirine düştü. Birbirlerini şikâyet ediyorlar. Burada insanlar mezarlarını bile başka yerlere yaptırıyorlar. Ben buraya geldiğimde çok mutlu oldum. Burası milli park köyü, devletin koruduğu bir yer diye. Ancak geldiğimde gördüğüm şey tam tersi idi. Milli parkçıların hiçbiri köylünün isteğini yerine getirmiyor. Köylünün istediği çok bir şey de yok aslında” ifadelerini kullanmıştır.

Bununla birlikte yapılan görüşmelerde, katı koruma kuralları koyulan yerel halkın bu kuralları ne için koyulduğu, milli parkın ne anlama geldiği ve neden korunduğu konularında da bilgilerinin olmadığı görülmektedir:

“Burası park sınırına dâhil edilmeden önce milli park yetkilileri köye gelip, buraya milli park kurulacak ister misiniz diye sormaya gelmişler. Burası turizm alanı olacak, siz de buradan fayda göreceksiniz demişler ama o günden bugüne milli parkın köyümüze hiçbir faydası olmadı. Biz burada doğduk. Çok uzun zamandan beri burada milli parkla iç içe yaşıyoruz ama biz bile burasının neden milli park olduğunu bilmiyoruz”. (K2).

“Milli parkın size ne faydası oluyor diye sorarsanız bize şu anda hiçbir faydası yok. Devlet öncelikle bu alanları kendi korumuyor. Ama bizim bütün kurallara uymamızı istiyor. Bize burada bitkiyi, ormanı koruduklarını söylüyorlar. Sebep olarak da buralar turizme açılacak diyorlar. Ancak biz de burasının neden milli park olduğunu hala bilmiyoruz”. (K7).

“Milli parkın bizim için hiçbir güzel yanı yok. Burasının milli parkın içerisine dâhil olacağından hiç haberimiz olmadı. Biz burasının neden milli park olduğunu bile bilmiyoruz”. (K10).

4.2.5. Turizm ve Rekreatif Faaliyetlere Yönelik Beklentiler

Son yıllarda turizm ve rekreatif faaliyetler açısından Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkı önemi giderek artan destinasyonlar haline gelmiştir. Milli park çevresinde yaşayan yerel halkla yapılan görüşmelerde, halkın çoğunluğunun bu alanlarda gerçekleştirilen turizm ve rekreatif faaliyetleri destekledikleri görülmektedir. Bu türlü faaliyetlerin kendilerine de ekonomik olarak faydası olabileceğini düşünen yerel halk, turizm ve rekreatif faaliyetleri bir çıkış kapısı

olarak düşünmektedir. Kırıntı Köyü'nde görüşülen (K15) *“Keşke burası milli park olmasaydı bize hiçbir faydası yok. Madem burası milli park ilan edildi. Biz de turizmden ekmek yiyelim. Burası turizme açılsın. Burada ev pansiyonculuğu yapılacak diyorlar. Madem bizde ekonomik gelir elde edelim”*, sözleri ile turizm faaliyetlerine yönelik beklentisini dile getirmiştir.

Yapılan görüşmelerde milli parkın kendilerine, fayda sağladığı takdirde turizm ve rekreasyonel faaliyetleri destekleyebileceğini ifade eden yerel halk, milli park köyü olmayı bu yönüyle tolere edebileceğini düşünmektedir:

“Yine de biz buraya turist ve ziyaretçinin gelmesini isteriz. Burada birkaç kasa elma satsak fena mı olur? Tabi ki para getirsin (K14).”

“Biz eğer orman köyü isek devletin bu köyleri desteklemesi lazım. İşime yaramadıktan sonra ben bu milli parkı niye bekleyeyim (K5).”

“Biz orman köylüyüz. Milli park yetkililerinin bizi Or-Köy projeleri ile desteklemesi gerekir. Yetkililer bizi de bu şekilde desteklesin, biz de milli parkı koruyalım (K7).”

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Korunan alan sistemleri, yenilenmesi çok zor olan doğal kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla koruma altına alınmış alanlardır. Doğal kaynakların ve çevrenin korunması sürdürülebilir kalkınmanın temel ölçütlerinden birini oluşturduğu için tüm dünya çapında önem teşkil etmektedir. Bu yönüyle pek çok ülke koruma sistemlerini geliştirerek, bu alanların sürdürülebilir bir şekilde korunmasının yanında, bu alanlardan gerek ekonomik gerekse sosyo-kültürel açıdan faydalanmak istemektedir.

Ancak korunan alanların yönetsel, toplumsal, ekonomik ve çevresel argümanlar açısından pek çok probleme maruz kalması, bu alanların korunmasını ve yönetimini çoğu zaman zorlaştırmakla beraber, yaşanan bu problemler milli parklarda geliştirilmek istenen turizm ve rekreasyonel faaliyetleri, dolayısı ile milli parklara gelen ziyaretçileri etkilediği gibi milli park sınırlarında yaşayan yerel halkı da çoğu zaman olumsuz yönde etkilemektedir. Bundan dolayı milli parklarla ilgili yapılacak çalışmaların bir bütün halinde ele alınıp, hem yerel halkın hem de milli parklara gelen ziyaretçilerin görüş ve düşünceleri doğrultusunda değerlendirilmesi gerekir.

Bu çalışmada, Isparta ili sınırlarında bulunan Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları konu edilmiş ve milli parkların gelişim süreci ile birlikte günümüzdeki mevcut durumu, turizm ve rekreasyon faaliyetleri, yerel halkın milli parklara olan yaklaşımları, gelen ziyaretçilerin milli parklar ve bu mekanlardaki rekreasyonel faaliyetlere yönelik algıları değerlendirilerek, milli parkların sürdürülebilirliğine yönelik öneriler getirilmiştir.

Günümüzde Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları, turizm ve rekreasyonel faaliyetler açısından tercih edilen mekânlar haline gelmiştir. Bu yönüyle çalışmada, milli parklara gelen ziyaretçilerin milli parklara yönelik algıları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle milli parka gelen ziyaretçilere anket uygulanmıştır.

Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkına gelen ziyaretçilere uygulanan anket sonucunda; katılımcıların çoğunun milli parklarda yapılacak turizm ve rekreasyonel faaliyetlere yönelik olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte ankete katılanların milli parklar konusundaki bilinç düzeylerinin düşük ve milli parklara karşı ilgilerinin de az olduğu, hatta katılımcıların yarıya yakını ziyaret ettikleri alanın idari fonksiyonu konusunda bilgi sahibi olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Doğal alanların korunması, korunan alanların gelecek nesillere miras bırakılması ve milli parkların sürdürülebilir planlanması, yönetilmesi ve organizasyonu için en başta doğa koruma, milli park, korunan alanlar konusunda gerek halkın gerekse buraya gelen ziyaretçilerin bilgi ve bilinç düzeylerinin artırılması gerekir. Koruma bilinci olmayan bir toplumda en katı koruma kuralları da uygulansa olumlu sonuç alınmadığı yönünde tecrübe edilmiş birçok örnek vardır. Bundan dolayı gelişmiş ülkelerin birçoğunda uygulandığı gibi; milli parkların fiziki olarak koruma altına alınmasının yanında toplumsal ve kültürel olarak da koruma altına alma yönünde planlamaların yapılması gerekir. Yani korunacak doğal ve kültürel değerlerin kurumsal ve hukuki olarak düzenlemelerinin yanında bu mekânları asıl kullanan, buralara anlam yükleyen ve hatta buralarda yaşayan insanlara bu mekânların neden korunması gerektiği ve koruma düşüncesinin mantığı konusunda bilgiler verilmeli ve gerek bu mekânlarda yaşayan yerel halkın gerekse buraları ziyaret edenlerin koruma konusundaki bilinç düzeyleri artırılmalıdır.

Çalışmada milli parklarla ilgili genel bilinç düzeyi *yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi, gelir seviyesi ve anketin yapıldığı yere* göre incelenmiştir. Anket sonucuna göre; kadınların milli parklar ve sürdürülebilirlik konuları ile ilgili meraklarının erkeklere

oranla daha fazla olduğu, 31 ve üstü yaş grubuna sahip olan katılımcıların 30 yaş altı katılımcılara göre milli parklarla ilgili daha fazla belgesel izlediği, öğrenim düzeyi ve gelir seviyesi arttıkça milli parklar hakkında kitap okuma, milli parklarla ilgili belgesel izleme, sürdürülebilirlik hakkında bilgi sahibi olma ve Isparta ili milli parklarının neden milli park olarak ilan edildiğini bilme düzeyinin de arttığı ve ziyaret edilen milli parkın koruma statüsü bilinci ile ziyaret edilen mekânlar hakkında okumaların Kovada Gölü Milli Parkına gelenlerde daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır.

Bununla birlikte çalışmada ziyaretçilerin turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin milli parklara etkisi, milli parklarda koruma ve sürdürülebilirlik ve turizm faaliyetleri için alt ve üst yapıya yönelik verilen cevapların çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği faktör analizi ile incelenmiştir. Değişkenler olarak; **“cinsiyet, yaş grubu, eğitim durumu, gelir durumu ve anketin yapıldığı yer”** dikkate alınmış ve bu değişkenlere göre **“etki, koruma ve sürdürülebilirlik, güvenlik ve mekân özellikleri”** faktörleri analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre cinsiyet, yaş, eğitim ve anketin yapıldığı yer değişkenlerine göre faktörler arasında herhangi bir fark görülmezken, sadece gelir düzeyinde anlamlı bir farklılığın olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Buna göre etki, koruma ve sürdürülebilirlik, güvenlik ve mekân özellikleri değişkenlerinde ortanın üstü gelire sahip olanların ortalaması en düşüktür. Yani ortanın üstü gelire sahip olan katılımcılar; korumanın yetersiz, milli parkların güvensiz ve mekân temizliğinin eksik olduğunu yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu da bize gelir seviyesi arttıkça milli parklarda koruma, güvenlik ve alt-üst yapı konularına olan beklentinin arttığını göstermektedir.

Diğer taraftan milli parkların sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik milli park çevresinde yaşayan yerel halkla görüşülmüştür. Yapılan görüşmelerde; yerel halkın milli park olgusunu, milli parkın ifade ettiği anlam ve niçin ilan edildiği konusunda eksik bilgiye sahip oldukları görülmüştür. Yerel halk, milli parkı **“yasak”** ve **“ceza”** olarak düşünmekte ve milli parka ön yargı ile bakmaktadır. Bunun yanında, halk yetkililerin kendilerini bilgilendirmesini, milli parktan herhangi bir şekilde fayda sağlamayı istemektedir. Ayrıca yerel halk, bu mekânlarda gerçekleştirilen turizm ve rekreasyonel faaliyetleri desteklemekte ve kendilerine ekonomik gelir getirmesini istemektedir. Yerel halk, katı koruma kurallarının biraz daha esnetilmesi ve kendi

isteklerinin yerine getirilmesi durumunda, milli parka yönelik önyargılarının kırılacağını ifade etmektedir.

Ziyaretçilere yapılan anket sonuçlarına bakıldığında, bazı eksiklikler, yetersizlikler ve olumsuzluklar belirtilse de, milli parklarda yapılacak turizm ve rekreasyon faaliyetlerine olumlu bakıldığı görülmektedir. Benzer şekilde yerel halk da milli parklardaki turizm ve rekreasyon faaliyetleri desteklemektedir. Ancak yerel halkın büyük çoğunluğunun milli park uygulamasından, katı kurallarından ve oluşturulan fiziki, toplumsal, zihinsel sınırlardan rahatsız olduğu görülmektedir. *Milli park olarak ilan edilen bu mekânlarda yıllardır yaşayan, geçimini sağlayan, üreten, tüketen ve buralara anlam yükleyen yerel halk ile yaşanan bu rahatsızlıklar devam ettikçe sağlıklı bir koruma yönetiminin nasıl devam edeceği, koruma sisteminin nasıl uygulanacağı ve bu mekânlarda planlanan turizm ve rekreasyonel faaliyetlerinin nasıl sürdürülebilir hale geleceği önemli tartışma konularını oluşturmaktadır.*

Bu doğrultuda milli parkların sürdürülebilirliği konusunda literatür taramasından, yerel halk ve yetkililerle yapılan görüşmelerden, milli parka gelen ziyaretçilerle yapılan anket bulgularından, çalışma alanına yapılan arazi gezilerinden ve bu geziler sırasında elde edilen gözlemlerden yola çıkarak çalışmada ulaşılan sonuçlar ve öneriler şunlardır:

Bunlardan birincisi Yasal Mevzuata İlişkin Sonuçlar ve Öneriler: Ülkemizde doğa koruma düşüncesinin başlaması ile birlikte pek çok alan koruma altına alınarak, çeşitli kategoriler içerisine dâhil edilmiştir. Bununla birlikte koruma altına alınan bu alanların yönetimi, işleyişi, korunması, sınırları, planlanması kapsamında çok sayıda yasal mevzuat oluşturulmuştur. Doğal ve kültürel kaynakların korunmasına ilişkin yasal düzenlemeler ilk olarak 6831 sayılı Orman Kanunu, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun çıkarılması ile başlamıştır. Ancak koruma alanları ile ilgili çok sayıda kanunun ve yasal dayanağın olması, bu alanların korunmasını kolaylaştırmanın aksine zorlaştırmaktadır. Bu durum söz konusu kanunların çokluğunun, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında "yetki karmaşası" oluşturması ile açıklanabilir. Oluşan bu yetki karmaşası kimin, neyi, nasıl koruduğunu zorlaştırmakta ve korumanın sınıflandırılmasının önüne geçmektedir. Diğer bir deyişle korunan alanların tek elden yönetiminin olmaması ve bu süreçte rol oynayan belediye, kaymakamlık, valilik, bölge

müdürlüğü, il müdürlüğü, Kültür ve Turizm Müdürlüğü, köy odaları ve kooperatifleri, STK'lar gibi kurumların görev dağılımlarının belirsiz olması ve sahip oldukları yetkilerin eşitsiz dağılımı da kaynakların işleyişini ve yönetimini karmaşık hale getirmektedir.

Örnek verilecek olursa; DKMPGM tarafından Kovada Gölü Milli Parkı'nda amaçları ve sonuçları bakımından ilişkili olan iki çalışma ayrı olarak yapılmıştır. Bu çalışmalardan birincisi GEF II Isparta Yaygınlaştırma Alanı Projesi kapsamında yapılan çalışmalar, ikincisi ise milli parkın uzun devreli gelişme revizyon planına yönelik çalışmalardır. Bu durum zaman, emek ve para kaybına neden olabilmektedir (Alkan ve Korkmaz, 2009). Bu açıdan etkili bir koruma sistemi, kurum ve kuruluşların koordineli bir şekilde yapılanmalarını ve işbirliği yapmalarını gerektirmektedir. Diğer yandan, çok sayıda kanunun olması, koruma alanlarını ilgilendiren bir kararın veya uygulamanın hayata geçirilmesini de zorlaştırmaktadır. Bu konuda yapılması gereken herhangi bir iznin veya müdahalenin kim ya da hangi kuruluşlar tarafından yapılması gerektiği önemli problemlerden biridir. Kurumlar arası işbirliği bu anlamda önem teşkil etmektedir. Başka bir açıdan; yasalar çerçevesinde oluşturulan ve korunan alanları daha "iyi" yapmayı amaçlayan çok sayıda plan, proje ve etüt gibi çalışmaların bu alanlara entegre edilme çabaları yine aynı yasaların kısıtlamaları ile belli bir yere kadar yapılabilmektedir. Bu durum, koruma alanlarını ilgilendiren pek çok çalışmanın rafa kaldırılmasına ya da istenildiği ölçüde yapılamamasına sebep olmaktadır.

Korunan alanlara ilişkin yasal mevzuatın önemli bir sorunu da mevzuatın ve kanunların içeriğinin "uygulanabilir" olmasından çok keskin sınırlarla belirlenmiş olmasıdır. Daha da açıklamak gerekirse; koruma düşüncesi dünyadaki çok sayıda ülkeye nazaran ülkemizde geç oluşmuştur. Bu düşünce ülkemizde koruma faaliyetlerinin başlamasından bu yana Yellowstone modelinde olduğu gibi yasakçı bir anlayışla gerçekleştirilmeye çalışılmış ve bu yasakçı anlayış günümüzde de büyük ölçüde kendini hissettiren milli park-yerel halk çatışmasını ortaya çıkarmıştır. Ancak çıkan bu çatışmalara rağmen, ilgili yasalarda ısrarla "yasakçı ve katı" bir anlayışla koruma alanlarının korunması gerekliliği düşüncesi yer almaktadır. Bu durum koruma konusunda bir fayda sağlamadığı gibi, milli park ile yöre halkı arasındaki gerginliği de arttırmaktadır. Haliyle korunan alanlar ile ilgili kanunların ve etkilenen kesimlerin birbiriyle çelişmesi değil örtüşmesi gerekmektedir.

Korunan alanlarda ve milli parklardaki koruma olgusu, toplumsal sorumluluk ve ahlaki gerektiren bir olaydır. Bu alanların varlığı, toplumların kalkınması için büyük bir fırsat niteliğindedir. Bu nedenle koruma düşüncesine toplumun en küçük biriminden en büyük birimine kadar tüm kesimleri dâhil edilmelidir. Bununla birlikte korunan alanlar ile ilgili var olan yasalar ve yönetmelikler uygun ölçüde değiştirilmeli ve kapsamlarının ne olduğu tam olarak ortaya konmalıdır.

İkincisi Ekonomik Kaynaklara İlişkin Sonuçlar ve Öneriler: Korunan alanlar ve milli parklar, doğal kaynaklar ve çevrenin kontrollü bir şekilde kullanılmasını gerektiren destinasyonlardır. Ülkemiz milli parklar bakımından nispeten zengin sayılabilecek ülkeler arasındadır. Ancak doğal kaynak olması açısından bu denli değerli koruma alanlarının ekonomik açıdan desteklenmediği takdirde çok sayıda problemle karşılaştığı görülmektedir. Sorunların temelinde yukarı da değinildiği üzere koruma bilincinin ülkemizde batıya göre daha geç oluşmuş olması yatmaktadır. Bu sebepten bu doğrultuda koruma alanları ve doğa koruma faaliyetleri devletin öncelikli amaçları arasında yer almadığı gibi bu mekânları finansal açıdan da yeterli ölçüde desteklemediğini söylemek mümkündür.

Bu yönüyle milli parkların ve diğer koruma alanlarının işletilmesi, yönetilmesi ve planlanması için gereken bütçenin devlet kurumları tarafından yeterince sağlanamadığı görülmektedir. Türkiye'nin bütün milli parkları düşünüldüğünde, sadece devletin desteği ile bu alanların kalkınması mümkün olmayabilir. Ancak devlet tarafından yapılan kanunlarda bu probleme açıklık getirilmeli ve eğer devlet desteği yeterince sağlanamıyorsa, korunan alanların yerelden kendini kalkındırmasını teşvik edici düzenlemeler yapılmalıdır. Diğer taraftan ülkemizdeki pek çok milli parkın, kırsal yerleşmelerin yakınında bulunduğu ve şehir merkezinden uzakta olduğu için, bu alanların özel sektör işletmecileri tarafından çoğunlukla tercih edilmediği görülmektedir. Bu durum Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları için de geçerlidir. Konu ile ilgili Milli parklar eski VI. Bölge Müdürü Adnan Yılmaztürk, Isparta ili milli parklarındaki işletmelerle ilgili şunları söylemiştir:

“Isparta ili milli parkları çok değerli alanlar olmasına rağmen, bu alanların işletmeye açılması konusunda sıkıntılar mevcut. Özellikle Kovada Gölü Milli Parkı'nda yapılmak istenen bazı projeler özel işletmeleri gerektirmekte ancak milli park alanı şehir merkezine uzak olduğu için bu konuda fazla rağbet görmemektedir”.

Bu durum milli park alanlarında turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin de yeteri kadar gelişmemesine neden olmaktadır. Sonuçta bu faaliyetlerin gelişmesi doğal çekiciliklere bağlı olduğu kadar konaklama ve yeme-içme hizmetlerine de bağlıdır. Bu açıdan milli parklarda turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve bu faaliyetlerden gelir elde edilmesi bu alanların korunmasını kolaylaştırmakla birlikte ekonomik olarak kalkınmasına da yardımcı olacaktır.

Üçüncüsü: Koruma Düşüncesine İlişkin Sonuçlar ve Öneriler: Milli parklarda koruma düşüncesi, milli parkların kurulduğu ilk yıllardan bu yana oldukça farklı bir değişim göstermiştir. ABD’de Yellowstone Milli Parkı’nın ilan edildiği ilk yıllarda, park alanının katı ve yasakçı bir yaklaşımla korunacağına inanılıyordu. Ancak bu yaklaşımın milli park ve çevresine önemli ölçüde zarar vermiş olması ile birlikte zaman içerisinde daha esnek koruma yaklaşımları benimsenmeye başlanmıştır. Ülkemizde ise korunan alanları koruma altına alma faaliyetleri dünyaya nazaran daha geç başlamıştır. Bu durumun öncelikli sebebi koruma bilincinin gelişmiş ülkelere göre daha geç benimsenmesidir. Ülkemiz korunan alanlarında da koruma faaliyetlerinin başladığı ilk yıllarda, yasakçı bir koruma anlayışı hâkim olmuştur. Bu koruma anlayışının milli park alanını ve park sınırlarında yaşayan yöre insanının hayatını olumsuz yönde etkilemesi sonucunda, milli parkın tüm paydaşlarının dikkate alındığı koruma yaklaşımları kabul görmeye başlamıştır. Bu bağlamda son yıllarda milli parklar ve diğer korunan alanlar için hazırlanan pek çok plan ve proje bu yaklaşımla hazırlanmıştır.

Ancak, ülkemiz milli parkları için hazırlanan planların pek çoğunda teoride her ne kadar esnek ve uygulanabilir koruma kuralları yer alsada, pratikte bu durumun tam olarak gerçekleşmediği görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri; milli parkların yönetimi ve işleyişinden kaynaklanan problemlerin tek bir merkezden çözülmesinin zor olmasıdır. Bu durum çözüme ulaştırılamayan her bir problemin milli park sınırlarında yaşayan yerel halkın ekonomik faaliyetlerinde sınırlamaların olmasına ve milli park-yerel halk çatışmasının da artmasına neden olmaktadır. Dolayısı ile yerel halk, kendisine ekonomik anlamda fayda sağlamayan bir alanı korumak istememektedir. Bu yerel halkta koruma bilincinin oluşmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

Her ne kadar milli park yönetici ve yetkilileri halkı korumaya karşı bilinçlendirmek için eğitim seminerleri ve köy odası toplantıları düzenlese de, alınan kararların uygulanmaması halkın korumaya karşı istendik tavır ve davranışlar

sergilemesinin önüne geçmektedir. Bu sürecin, park sınırlarında yaşayan yerel halk için sorun olmaktan çıkması, halkın öncelikle yerel ölçekte planlamalara dâhil edilmesi ve kendilerine ekonomik anlamda getirisinin olmasına bağlıdır. Bunun yanında, halkın sosyo-kültürel açıdan da milli parkları koruma ve koruyarak kullanma konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Korunan alanlarda ve milli parklarda koruma faaliyetleri sadece yerel halkı değil, aynı zamanda tüm toplumu ilgilendiren bir konudur. Çünkü insanoğlu yaşadığı ve ihtiyaçları doğrultusunda faydalandığı çevreyi aynı zamanda koruma mecburiyetindedir. Bu durum özellikle doğal ekolojinin korunduğu alanlar ve milli parklar için daha büyük önem teşkil etmektedir. Bu açıdan korumanın öneminin toplumun bütün kesimlerinde oluşturulması gerekmektedir.

Burada koruma düşüncesinin öncelikle yöneticilerde olması gerektiğine değinmek lazımdır. Yöneticilerin salt ve katı koruma mantığı taşımadan, bu destinasyonların mekânsal özelliklerine ve yerel kaynaklarına ilişkin konuların koruma düşüncesi ile eşgüdümlü yürütüldüğü bir koruma düşüncesine sahip olmaları gerekmektedir. Koruma düşüncesinin “koruma” yı sağlayacak çevrelerce benimsenmesi, toplumda da aynı düşüncenin oluşmasını kolaylaştıracaktır.

Dördüncüsü Çevresel Kaynaklara İlişkin Sonuçlar ve Çözüm Önerileri:

Korunan alanlar ve milli parklarda karşılaşılan önemli sorunlardan biri de çevresel sorunlardır. Çevre sorunları kontrol altına alınmadığı takdirde, bu alanların doğal peyzajı açısından büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Çalışma sahasında yer alan Kovada Gölü Milli Parkı bu anlamda örnek verilebilir. Kovada Gölü, milli park sahası için en önemli çekiciliklerden biri olmasına rağmen göl kirliliğinin çok fazla olması hem gölde yaşayan canlılara hem de milli parkın doğal görünümüne büyük zararlar vermektedir. Oysa bu alanlar, zaten doğal çevreyi korumak adına oluşturulmuş alanlardır. Bu alanlarda çevre tahribatının yaşanması, bitki tür çeşitliliğine zarar vermekte hatta çoğu türlerin kaybolmasına neden olmaktadır. Bu durum milli parkların koruma-kullanma dengesi doğrultusunda kullanımını zorlaştırmaktadır. Milli parklarda yaşanan çevre sorunları tek bir etkene bağlı değildir. Bu mekânlarda plansız olarak gerçekleştirilen turizm ve rekreasyonel faaliyetler, izinsiz yapılan avcılık, balıkçılık ve ormancılık faaliyetleri de doğal çevreyi olumsuz etkilemektedir. Korunan alanlar ve milli parklarda çok yoğun olarak görülen bu tür çevresel tahribatlar, bu mekânlarda sürdürülebilir

turizm ilkelerinin uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir. Son yıllarda milli parklar için hazırlanan planların birçoğunda turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin sürdürülebilir turizm kriterleri doğrultusunda hazırlandığı görülmektedir.

Beşincisi Planlamaya İlişkin Sonuçlar ve Çözüm Önerileri: Korunan alanlar ve milli parklar, birden fazla kullanım fonksiyonuna sahip olan alanlardır. Bu durum parklarda koruma-kullanma ilkesine bağlı olarak planlama yapmayı zorunlu kılmaktadır. Ülkemizde bu alanları planlamaya yönelik pek çok çalışma yürütülmüştür. Ancak plan ve proje niteliğinde hazırlanan bu çalışmaların çoğunda uygulama aşamasına geçilemediği ya da tamamlanmadığı görülmektedir. Örnek Özden ve Görgülü (2006)'ye göre yasal ve yönetsel gelişim açısından Avrupa ülkeleri ile eş güdümlü ilerleyen ülkemiz; planlama konusunda istenen düzeyde değildir. Bu durumun en önemli nedenleri arasında; koruma düşüncesinin gerek toplum gerekse yöneticiler tarafından benimsenmemesi, sınırları belirli olmayan koruma politikalarının varlığı, korunan alanlara yeterince bütçenin ayrılmaması ve koruma bilincinin tüm çevrelerce oluşmaması gösterilebilir.

Gerek yönetsel gerekse sosyal-kültürel açıdan kaynaklanan bu problemler korunan alanların amacına ve işlevine göre korunmasını zorlaştırmaktadır. Türkiye'nin pek çok milli parkında yerel halk ve milli park arasındaki anlaşmazlığın en önemli sebeplerinden biri planlama eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Var olan bu problemler hem doğal ortam açısından ender bulunan bu mekânların sürdürülebilirliğine zarar vermekte hem de park sınırının çevresinde yaşayan yerel halkın ekonomik faaliyetlerini kısıtlamaktadır.

Örnek vermek gerekirse; Isparta'daki korunan alanların çevresinde yer alan köylerde yaşayan çoğu insanın yörük olduğu görülmektedir. Köylere ilk yerleşenler bu alanları hayvancılık faaliyetlerine elverişli olması nedeniyle tercih etmişlerdir. 1970'li yıllarda, köylülerin yaşadıkları alanların milli park ilan edilmesi ile birlikte geçim kaynakları olan hayvancılık faaliyetleri büyük ölçüde sınırlandırılmıştır. Bu durum zaman içerisinde yerel halk ve milli park yönetimlerini karşı karşıya getirmiştir (Alkan ve Korkmaz, 2009).

Korunan alanlar ve milli parklar gibi doğal değerlerin korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması ve bunu mümkün kılmak için de planlamaların yapılması gerektiği konusunda pek çok fikir birliği bulunmaktadır. Ancak, korunmaya

değer olan “şey” in ne olduğunun ve neden korunduğunun tam olarak belirlenememesi, bu mekânların planlama aşamasında da sadece kâğıt üzerinde kaldığını doğrular niteliktedir. Bu açıdan milli parklar ve diğer koruma alanları planlanırken öncelikle neyin, neden ve kimden korunduğu tam olarak belirlenmelidir. Bundan sonraki aşamada ise korunan alanların etkilediği ve etkilendiği faktörleri göz önünde bulundurarak ve bu alanlardan siyasi, ekonomik, toplumsal, yönetim ve yerleşme açısından etkilenen tüm paydaşların katılımcı süreçlere dâhil edilerek planlamaların yapılması gerekmektedir. Konu ile ilgili diğer bir problem ise; ülkemiz milli parkları için hazırlanan yönetim planları ve UDGP’lerin tek bir merkez tarafından hazırlanmasıdır. Daha fazla açmak gerekirse; ülkemizde bulunan 43 adet milli parkın yönetimi, işleyişi tek bir merkezden yapılmaktadır. Ancak bu milli parkların hepsi birbirinden mekânsal anlamda farklı özellikte olup, işleyişleri, karşılaşılan olumlu ve olumsuz etkiler de birbirinden farklı olmaktadır. Bu yönüyle milli parklar için hazırlanan tüm plan ve UDGP çalışmalarının öncelikle yerel yönetimlerce yapılması gerektiği düşünüyorum. Bu durum yerel ölçekte problemlerin tanımlanmasına ve bu problemlerin çözümüne daha fazla katkı sağlayabilir.

Altıncısı Turizm ve Rekreatiyonel Faaliyetlere İlişkin Sonuçlar ve Öneriler:

Turizm ve rekreatiyonel faaliyetler, gerçekleştiği çevreyi etkileyen ve aynı zamanda bu çevreden etkilenen bir faaliyettir. Korunan alanlar ve milli parklar da, değişen turizm algısının bir yansıması olarak turizm ve rekreatiyonel faaliyetler açısından çokça tercih edilen destinasyonlar haline gelmiştir. Ancak zamanla koruma alanlarında artan baskılar sonucunda doğal peyzajda bozulmalar meydana gelmiş ve kimi korunan alanlarda turizm ve rekreatiyonel faaliyetlere olan talep önemli ölçüde azalmaya başlamıştır. Demir ve Çevirgen (2006)’e göre çevre sağlığı ile ilgili sorunların yoğun olarak yaşandığı bir ortamda turizmin gelişme göstermesi beklenemez. Turizme açılacak alanların çevre kalitesinin yüksek olması ve sağlıklı çevre şartlarının bulunması gerekmektedir. Bununla birlikte turizm, eğer sürdürülebilir turizm prensiplerine bağlı olarak iyi yönetilir ve kontrollü bir şekilde gelişirse, bu durum olumlu çevre şartlarını daha da iyileştirecek ve çevre kalitesini arttıracaktır. Tersisi durumda ise, belirtilen olumsuz etkiler ile karşılaşılması kaçınılmaz olacaktır. Bu etkiler sadece fiziksel çevre üzerinde değil, ekonomik ve sosyo-kültürel çevre üzerinde de görülecektir. Başka bir ifadeye göre (Inskeep, 1991; Kervankıran, 2013) ise doğal değerlerin korunması turizm

sayesinde olmaktadır. Turizm ve rekreasyonel faaliyetler yerel ve küresel ölçekte doğal doğal alanların ve yaban hayatının korunmasına yardım eder. Bu alanların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde kullanılmadığı takdirde ekolojik ve peyzaj değerlerinin bozulması kaçınılmazdır. Bu bakımdan doğal, kültürel, çevresel, toplumsal ve ekonomik açıdan değerli olan korunan alanlar, optimal kullanım sağlanarak turizm ve rekreasyonel faaliyetlere açılmalıdır.

Yukarıda değinilen ifadelerle göre; milli parklar ve diğer koruma alanlarında bir taraftan turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin yoğun olarak yapılması durumunda oluşan çevresel tahribat yer alırken, diğer taraftan ise turizm ve rekreasyonel faaliyetler olmaksızın bu mekânların korunamayacağı düşüncesi yer almaktadır. Koruma alanlarında yaşanan bu durum koruma-kullanma dengesi arasında yaşanan çelişkinin ne denli büyük olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ancak koruma-kullanma dengesi olmaksızın da milli parkların ve diğer koruma alanlarının sürdürülebilir kullanımını, işleyişini ve planlanmasını sağlamak mümkün değildir. Peki bu çelişkili durumu ortadan kaldırmak için ne yapmak gerekmektedir? Öncelikle milli parklar için hazırlanan yönetim planları ve UDGP'lerin "yapılmış" olmasından çok "uygulanabilir" düzeyde olmasına dikkat edilmelidir. Fakat ülkemiz milli parklarının genelinin UDGP'leri bulunmasına rağmen çoğunun işleyişi ve yönetiminde bu planların dikkate alınmadığı görülmektedir. Bu durum milli parklarda koruma ve kullanma dengesinin hangi ölçüt ve kriterlere göre yapılması gerektiği konusunda karmaşıklığa neden olmaktadır. Milli parklarda yapılan planlamaların uygulama aşamasında yaşanan aksaklıklar bu mekânlardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetleri de olumsuz yönden etkilemektedir. Bu açıdan Türkiye'nin bazı milli parklarında planlama eksikliği veya yanlış planlamadan dolayı fiziksel taşıma kapasitesinin aşıldığı görülmektedir. Ancak yapılan her türlü plansız faaliyet bu türlü destinasyonların kaynak değerlerine geri döndürülemez zararlar verebilmektedir. Bu bakımdan milli parklarda gerek kaynakların korunması, gerekse turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin devam edebilmesi için etkili planlamalar yapılması gerekmektedir. Isparta ili milli parkları şimdiki ve gelecekteki durumu itibari ile turizm ve rekreasyonel aktiviteler için yeni bir destinasyon durumundadır. Son yıllarda doğa turizmi, kırsal turizm ve açık hava rekreasyon faaliyetlerine olan talep düşünüldüğünde Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarının da ileriki yıllarda bu türden yoğun bir taleple karşı karşıya kalması muhtemeldir. Nitekim Doğa Koruma ve Milli Parklar VI. Bölge

Müdürlüğü'nün bu konuda çok sayıda projesi bulunmaktadır. Söz konusu projeler gerekli izinler alınıp hayata geçirildiği takdirde, bu mekânların turizm ve rekreasyonel faaliyetler açısından daha farklı bir boyut kazanacağı düşünülmektedir. Özellikle her iki milli parkta nitelikli turizm tesislerinin olmadığı görülmüştür. Bu alanlarda parkın doğal yapısının bozulmaması şartıyla tesisleşme imkânları sağlanabilir. Son zamanlarda Doğa Koruma ve Milli Parklar VI. Bölge Müdürlüğü'nün, Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları için yaptıkları projelerin bu mekânlardaki turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin gelişimine önemli ölçüde katkı sağladığı söylenebilir. Milli parklarda bu gelişimin devam etmesi, yapılan planlamalarda sürdürülebilir turizm kriterlerine dikkat edilmesine bağlıdır. Dünyada bulunan milli parkların geneline bakıldığında çoğunun koruma kullanma dengesi ve sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yönetildiği görülmektedir. Bu durum ülkelerin çevresel, toplumsal ve sosyal olduğu kadar ekonomik anlamda da kalkınmasını beraberinde getirmiştir. Özellikle bu alanlarda yapılan turizm ve rekreasyonel faaliyetler ülkelerin ekonomisine ciddi anlamda katkıda bulunmaktadır. Ülkemiz milli parkları çok sayıda doğal ve kültürel çekiciliklere sahip olan bir ülke konumundadır. Ancak dünya ülkelerine nazaran ülkemizde bulunan koruma alanlarının sayısının ve yüzölçümünün ülke topraklarının çok azına karşılık gelmesi konunun ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumun şimdi olmasa bile sonraki nesiller için büyük bir tehdit oluşturması olası bir ihtimaldir. Bu açıdan yenilenmesi çok zor olan bu türlü özel ve değerli mekânlar için etkili, sistematik ve uygulanabilir yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Yedincisi Yerel Halka İlişkin Sonuç ve Öneriler: Korunan alanlar ve milli parkların en önemli paydaş gruplarından birini, park sınırlarında yaşayan yerel halk oluşturmaktadır. Ülkemizde koruma çalışmalarının ortaya çıktığı günden bu yana milli park sınırlarında yaşayan yerel halkın bu alanlarda tehlike olarak görülmeye başlandığı ve katı koruma kurallarının yerel halkın faaliyetlerini büyük ölçüde sınırlandırdığı söylenebilir. Milli parklarda yaşanan bu durum günümüzde milli park-yerel halk-yerel yönetim gibi çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ülkemizde yer alan çoğu milli parkın ortak bir sorunu haline gelen milli park-yerel halk çatışmasının, milli parkların sürdürülebilir kullanımına büyük ölçüde olumsuz etki yaptığı görülmektedir.

Bu durum milli parklarda yerel halkla ilgili korunan “şey”in kimden ve neden korunduğunun net bir şekilde belirlenmemesi ile ilgilidir. Nitekim daha önce bu

mekânlardan özellikle ekonomik anlamda yararlanan insanların koruma alanı ilan edildikten sonra bu mekânlara yabancılaştırılmaları pek çok problemi beraberinde getirmiştir. Son yıllarda korunan alanlar ve milli parklarla ilgili yapılan çalışmalarda sürdürülebilirlik düşüncesine büyük ölçüde yer verilmesi ile birlikte yerel halkın önemine de sıkça değinilmiştir. Aynı şekilde milli parklarla ilgili hazırlanan yönetim planları ve UDG'larına bakıldığında da yerel halkın haklarını korumaya çalışan ve halkın milli park süreçlerine dâhil edilmesi gerektiğini öne süren çok sayıda ifade bulunmaktadır. Ancak milli parklarla ilgili yapılan çoğu planlama örneğinde olduğu üzere, yerel halkın milli park süreçlerine katılımının gerekliliği sadece kâğıt üzerinde kalmaktadır. Bunların sebepleri sıralanacak olursa; öncelikle yapılan planlamalarda milli parklarla ilgili diğer pek çok sorunun çözüme kavuşturulmadığı gibi, yerel halkla ilgili sorunlarda da herhangi bir çözüm arayışının olmadığı görülmektedir. Öte taraftan milli park sınırlarında yaşayan yerel halkın, milli parkların korunması ve kullanımı konusunda aslında fırsat unsuru olarak görülmesi gerekirken tehdit unsuru olarak görülmeleri problemi daha da çözülmeye hale getirmektedir.

Çalışma alanı olan Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarında bu durumun yansımaları oldukça fazladır. Her iki milli parkın çevresinde yer alan köylerde yaşayan yerel halkla yapılan yüz yüze görüşmelerde, halk milli park ilan edilmeden önce günlük faaliyetlerini yapabildiklerini ancak milli park ilan edildikten sonra kendi arazileri üzerinde bile hak iddia edemediklerini ifade etmişlerdir. Ülkemiz milli parklarının hemen hemen hepsinde görülen bu durum, milli parkların istenilen seviyede koruma ve kullanma dengesinin sağlanmasındaki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır. Bu konuda koruma düşüncesinin öncelikle yerelden başlaması gerektiğini düşünüyorum. Bu anlamda yerel halkın dışlandığı değil aksine milli parklarla ilgili tüm süreçlere dâhil edildiği planlamaların yapılması ve uygulanması gerekmektedir. Bu sürecin en önemli etkenlerinden birini yerel yönetimler oluşturmaktadır. Yerel yönetimler (belediye, bölge müdürlüğü, köy odası kooperatifleri, STK'lar) bu anlamda yerel halkın isteklerini kendi bünyelerinde karşılayabilecek politikalar üretmelidir. Isparta ili milli parklarından örnek vermek gerekirse; milli park sınırında yer alan köylerde yaşayan yöre halkı, milli park yetkililerinden ekonomik anlamda çok fazla beklentiye girmemekte, sadece kendilerine ait olan arazileri geri istemektedir. Bununla birlikte yapılan görüşmelerde yerel halk kendi isteklerinin gerçekleşmesi durumunda bu mekânlarda turizm ve rekreasyonel

faaliyetlere de olumlu yaklaştıklarını söylemişlerdir. Nitekim milli parklara gelen ziyaretçi ve turistlere yapılan anket sonucunda, gelenlerin yerel halkın ekonomik faaliyetlerinin bu alanlarda devam etmesinin milli parkların sürdürülebilir gelişimine katkı sağlayacağını düşündükleri görülmüştür. Ekonomik açıdan bakıldığında yerel halk pek çok farklı kültür ve mekânla birlikte misafirperverlik için önemli bir araç olarak düşünülmektedir (Notzke, 2004). Buna dayanarak, milli parklarda sürdürülebilir koruma ve kullanma faaliyetleri için yerel halkın desteğinin alınması gerekliliğinin son derece önemli olduğu söylenebilir. Yerel halkın desteğinin alınması, bu destinasyonlarda turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin gelişimine, ziyaretçiler ile olan etkileşimin artmasına ve koruma faaliyetlerinin daha da iyileştirilmesine olanak sağlar. Hinch ve Butler (1996) bu durumu iki anahtar rolü üstlenen bir matrisle açıklamaktadır. Buna göre yerel halkın göz önünde bulundurulduğu turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde yerel kültürün yok olması düşük oranda, kültürün kontrol altına alınması yüksek oranda olmaktadır. Diğer taraftan bu türlü faaliyetlerde yerel halkın dikkate alınmaması sonucunda yerel özelliklerin zamanla kaybedildiği bir turizm şekli ortaya çıkmakla birlikte yerel halkın “yerel” kimliğinden giderek uzaklaştığı görülmektedir. Her ne kadar bu sürecin kısa vadede görülmeyeceği düşünülse de yerel halkın yapılan planlamalara, turizm ve rekreasyonel faaliyetlere katılımının sağlanmaması durumunda yerel değerlerin kaybedilme tehlikesi ile karşı karşıya kalınması muhtemeldir. Çalışma alanı olan Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları’nda bu derece bir etki görülmemekle birlikte, yerel halkın bazı isteklerinin gerçekleştirilmemesi yerel halk-milli park yönetimi arasındaki çatışmayı arttıran önemli bir unsurdur. Yerel halkla ilgili görülen önemli problemlerden bir diğeri de; devletin hazırladığı yönetim planları ve UDGP’ların içerisinde yerel halkın kalkınmasına ilişkin pek çok madde bulunmasına rağmen, devlet yetkililerinin söz konusu maddelerin uygulanması aşamasında yaşanan aksaklıklardır. Ülkemiz milli parkları için hazırlanan yönetim planları ve UDGP’ları incelendiğinde çoğu planlamanın uzun yıllar önce hazırlandığı görülmektedir. Bununla birlikte hazırlanan planların çoğu da yakın zamanda revize edilmiştir. Buradan yola çıkılırsa; uzun zaman önce hazırlanan yönetim planları ve UDGP’larda yer alan hedeflerin birçoğunun günümüzde hala gerçekleştirilmemiş olmasının büyük bir sorun olduğu söylenebilir. Nitekim Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkı çevresinde yaşayan yerel halkla yapılan görüşmelerde, halk milli parkların kurulduğu zamandan bugüne

köylerine sürekli milli park yetkililerinin geldiğini, yetkililerin bazı vaatlerde bulduklarını ancak bu vaatlerin hiçbir zaman gerçekleşmediğini ifade etmiştir. Bu yönüyle yerel halkın milli park yönetimine ve yetkililerine güvenmediği ve beklentilerinin giderek azaldığı görülmektedir. Korunan alanlar ve milli parklarda yerel halkla ilgili problemlerin temeli milli parkların kuruluşuna dayanmaktadır. Ancak bu problemlerin temeli çok eskiye dayanmasına rağmen milli park çevresinde yaşayan yerel halkın problemlerinde çözüm yoluna gidilmemiştir. Bu durum milli parkların korunmasının “sürdürülebilir” kriterler çerçevesinde olmamasına yol açmaktadır. Örnek verecek olursak; son yıllarda Doğa Koruma ve Milli Parklar VI. Bölge Müdürlüğü'nün Isparta ili milli parkları için yapmış oldukları çalışmaların çoğu, bölgede turizm ve rekreasyon faaliyetlerini geliştirmeye yöneliktir. Yapılan bu çalışmalar, kırsal mekânların turizm ve rekreasyonel faaliyetlere kazandırılması açısından önemli olmakla birlikte yerel halkın hâlihazırda var olan problemlerine yeni problemler ekleme adına olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Bu bağlamda milli parklarla ilgili hazırlanan çalışmaların gerek yerel halk gerekse turizm ve rekreasyonel faaliyetler açısından eşgüdümlü ilerlemesi gerekmektedir. Burada koruma ve kullanma arasındaki dengenin sağlanmasının zorluğunun önemli bir gerçeklik olduğundan söz edilebilir. Haliyle kâğıt üzerinde yer alan tüm hedeflerin gerçekleştirilme olasılığı oldukça zor olabilir ancak bu hedeflerin öncelikle yerel ve küçük ölçekte yapılması sağlanabilir. Bununla birlikte yerel halkın koruma düşüncesine olan inancının artırılması ve koruma faaliyetlerine aktif olarak katılımının sağlanması gerekmektedir. Milli park yetkilileri bu konuda örgütlü bir şekilde yerel halkı bilgilendirmeli ve karar verme süreçlerinde yerel halkın doğrudan katılımını sağlamalıdır.

Bu açıdan korumanın yeni bir tarifine ihtiyaç var. Malum, hem muhalif gruplar hem de muhalefetin sesini bastırmak isteyen devletler (ve şirketler) aynı kavrama başvurabiliyor. Çevreciliğin, orman sevgisinin, doğa koruyuculuğunun hangi ağızdan ne maksatla çıktığını takip etmek gerçekten zor. Ancak her durumda ormanları ve ekolojiyi korumanın yolu buraları insanlardan arındırmak; sadece uzmanların at oynatabildiği, anti-politik alanlara dönüştürmek olmamalı. Köylüleri taşeronlaştırmak, borçlandırmak; onları, yürütülmek istenen ekonomik faaliyetlerin ucuz iş gücü olarak görmek de yine kapitalizm kıskacından çıkamamak anlamına gelir (Zeybek, 2016). Eğer salt

korumacılık kavramından yola çıkarsak her şey, tüm işlevleri, tüm mekânsal yayılımıyla, tüm ilişkileriyle olduğu gibi korunmalıdır sonucuna varabiliriz. Oysa bu olanaksızdır. İnsanlar yaşadıkça doğayla etkileşim içinde bilgisini ve kültürünü biriktirerek, sürekli bir gelişme, değişme içindedir. Koruma gelişmeyi durdurma anlamına gelemez (Tekeli, 2009).

Sekizincisi Ziyaretçilere İlişkin Sonuçlar ve Öneriler: Korunan alanlar ve milli parkların paydaş gruplarından birini de ziyaretçiler oluşturmaktadır. Arabatzis ve Grigoroudis (2010)'e göre milli parklarda ziyaretçilerin memnuniyeti park alanlarının etkili kullanımında ve parkların doğal özelliklerinin korunmasında önemli bir paya sahiptir. Huang vd (2008) ise ziyaretçi davranışlarının, milli parklarda var olan yönetime, uygulanan politikalara, parkların fonksiyonlarına göre değiştiğini belirtmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalar da (Hwang vd, 2005; Erduran, 2006; Kabaş, 2007; Puustinen vd; 2009, Crilley vd, 2012; Arnberger vd, 2012; Kruger vd, 2017) ziyaretçilerin milli parklardaki etkilerinin azımsanmayacak ölçüde olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda ziyaretçilerin milli parklara olan etkilerinin bu mekânların yönetimini ve işleyişini şekillendiren bir unsur olduğu söylenebilir. Milli park yetkilileri, bu destinasyonlarda görülen olumlu ve olumsuz etkilere göre park alanlarının işlerliğini biçimlendirmektedir. Ancak bu durumun bazı riskleri olabileceğini düşünüyorum. Örneğin; Doğa Koruma ve Milli Parklar VI. Genel Müdürlüğü yetkililerinin Isparta ili korunan alanları ile ilgili yaptığı çalışmaların çoğu turizm ve rekreasyonel faaliyetleri geliştirmeye yönelik çalışmalardır. Bu durum milli parkların günümüz koşullarında tanınmasında ve öneminin artmasında büyük öneme sahiptir ancak milli parkların gelecekteki durumu düşünüldüğünde bazı sorunlara yol açabilecek niteliktedir. Özellikle Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları gibi kaynak değeri bakımından zengin olan ve son yıllarda turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde büyük talep yoğunluğu ile karşılaşan sahaların, sadece bu türlü aktiviteler için kullanılan mekânlar haline gelmesi gelecekte sorun oluşturabilir. Bu bakımdan milli parklar gibi koruma alanlarında “koruma” düşüncesinin önceliğinin değişmemesi gerekmektedir. Milli parklarda ve diğer korunan alanlarda “geliştirme” ve “koruma” kavramlarının aynı anda yürütülmeye çalışılması, koruma ve kullanma dengesi arasında yaşanan çelişkinin bir sonucudur. Bu yönüyle korunan alanlarda “koruma” düşüncesine ilişkin eğitim büyük önem taşımaktadır. Çalışma kapsamında Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarına

yaptığımız arazi çalışmalarında bunun örnekleri açıkça görülmüştür. Milli parklara gelen ziyaretçilerin çoğu, bu alanların koruma altına alınmasının nedenini tam olarak bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum ziyaretçilerin bu mekânlarda gerçekleştirdikleri davranışların farklı türde yansımalarını ortaya çıkarmıştır. Milli parklarda ziyaretçi etkilerinin olumlu yönde olması başarılı bir milli park politikasına bağlıdır.

KAYNAKÇA

- Acquaah, E., Dearden, P. ve Rollins, R.. (2016). Nature-Based Tourism in Mole National Park, Ghana. *African Geographical Review*, 35(1), 53-69.
- Aitchison, C. (2001). Theorizing Other Discourses of Tourism, *Gender and Culture, Tourist Studies*, 1 (2), 133-147.
- Akama, J. S. ve Kieti, D. M. (2003). Measuring Tourist Satisfaction with Kenya's Wildlife Safari: A Case Study of Tsavo West National Park. *Tourism Management*, 24 (1), 73-81.
- Akman, A. (2007). Turizm Gelişmesinin Yarattığı Doğal ve Kültürel Değişimler: Kaş Örneği. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Akoğlan Kozak, M. ve Bahçe, A.S. (2012). *Özel İlgi Turizmi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Akova, İ. (1997). Türkiye'de Turizmin Önemi ve Ekonomideki Yeri. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 32, 263-280.
- Akşit, S. (2007). Doğal Ortam Duyarlılığı Açısından Sürdürülebilir Turizm, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:1, Sayı:23, ss: 441-460.
- Akten, M. (2003). Isparta İlindeki Bazı Rekreasyon Alanlarının Mevcut Potansiyellerinin Belirlenmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, 115-132.
- Akten, M. ve Akten, S. (2005). Ekolojik Planlama Yaklaşımı ve Gölcük Tabiat Parkı Örneğinde İrdelenmesi. *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu*, 8-10 Eylül 2005, Isparta.
- Akten, S. (2009). Korunan Doğal Alanlarda Ziyaretçi Etki Yönetim Yaklaşımı (Gölcük Tabiat Parkı Örneği), Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Akten, S. ve Akten, M. (2010). Gölcük Tabiat Parkının Peyzaj Özellikleri ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi, *Isparta İli Değerleri ve Değer Yaratma Potansiyeli Sempozyumu*, 26 Nisan-3 Mayıs 2010, Isparta.
- Akten, S. ve Gül, A. (2014). Korunan Doğal Alanlarda Ziyaretçilerin Olası Etki Düzeyleri Önlem ve Standartların Belirlenmesi (Gölcük Tabiat Parkı Örneği), *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, Sayı:15, 130-139.
- Akyol, A., Türkoğlu, T., Bekiroğlu, S. ve Tolunay, A. (2017). Resident Perceptions of Livelihood Impacts Arising From the Kızıldağ National Park, Turkey, *Journal of Environment Development and Sustainability*, 1-16.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif Turizm*, Detay Yayıncılık, Ankara.

- Alkan, H. (2009). Negative Impact of Rural Settlements on Natural Resources in the Protected Areas: Kovada Lake National Park, Turkey, *Journal of Environmental Biology*, 30 (3), 363-372.
- Alkan, H. ve Korkmaz, M. (2009). Korunan Alanların Yönetiminde Yaşanan Sosyo-Ekonomik Odaklı Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme, *II. Ormanlıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi*, 19-21 Şubat 2009, Isparta.
- Alkan, H., Korkmaz, M. ve Tolunay, A. (2009). Assessment of Primary Factors Causing Positive or Negative Local Perceptions on Protected Areas, *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management*, 17 (1), 20-27.
- Alkan, H., Korkmaz, M., McGill, D.W. ve Eker, M. (2010). Conflicts in Benefits From Sustainable Natural Resource Management: Two Diverse Examples from Turkey, *Journal of Environmental Biology*, 31, 87-96.
- Alkheder, S.A. (2016). Transportation and Tourism Sustainability in Major Jordanian Tourism Cities, *Journal of Tourism Planning & Development*, 13 (3), 253-273.
- Alkış, S. (2010). Sürdürülebilirlik için Coğrafya Eğitimi, *Coğrafya Eğitiminde Kavram ve Değişimler* (Edt: Ramazan Özey, Süleyman İncekara), Pegem Akademi Yayıncılık, 45-72.
- Andriotis, K. ve Vaughan, R. D. (2003). Urban Residents' Attitudes Toward Tourism Development: The Case of Crete, *Journal of Travel Research*, 42 (2), 172-185.
- Anon. (1999). Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. *Council of Europe 19th meeting*, 29 November-03 December, Draft Report. Strasbourg.
- Appleton, J. (1975). *The Experience of Landscape*, John Wiley and Sons, London.
- Arabatzi, G. ve Grigoroudis, E. (2010). Visitors' Satisfaction, Perceptions and Gap Analysis: The Case of Dadia-Lefkimi-Soufli National Park, *Forest Policy and Economics*, 12, 163-172.
- Arda, S. S. (2003). Türkiye'de Doğa Koruma Alanı Uygulamaları ve Avrupa Birliği Mevzuatı ile Karşılaştırılması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Çevre Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Arı, Y. (2003). Kuş Cenneti Milli Parkı'nda Park Yönetimi-Yöre Halkı İlişkisi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 8 (9), 7-37.
- Arı, Y. (2006). Ramsar Sözleşmesi'nin Doğa Koruma Yaklaşımına Eleştirel Bir Bakış, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11 (15), 275-302.
- Arnberger, A., Eder, R., Alex, B., Sterl, P. ve Burns, R.C. (2012). Relationships Between National-park Affinity and Attitudes Towards Protected Area Management of Visitors to the Gesaeuse National Park, Austria, *Journal of Forest Policy and Economics*, 19, 48-55.

- Aslan, B. (2010). Kovada Gölü Milli Parkı Havzası Böcek Faunası ve Biyolojik Çeşitlilik Analizi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bitki Koruma Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Aslan, B. ve Karaca, İ. (2012). Kovada Gölü Milli Parkı (Isparta, Türkiye) Havzasının Böcek Faunası, *Türkiye Entomoloji Dergisi*, 36 (4), 473-489.
- Aslan, Z. (1993). Sanayileşme ve Kentleşmenin Doğada Rekreasyon Faaliyetlerine Duyulan Gereksinimi Arttırıcı Etkisi. *Ekoloji: Çevre Dergisi*, 8, 22-24.
- Atay, T. (2005). *Göl ve İnsan: Beyşehir Gölü Çevresinde Doğa-Kültür İlişkisi Üzerine Antropolojik Bir İnceleme*, Kalan Yayınları, Ankara.
- Avcı, M. (2005). Konya ve Isparta'da Bazı Korunan Alanlarda Yaşanan Koruma Sorunları, *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu*, 8-10 Eylül 2005, Isparta, Sözlü Bildiriler Kitabı, 385-391.
- Avcıkurt, C. (2007). *Turizm Sosyolojisi: Turist-Yerel Halk Etkileşimi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Avcıkurt, C. (2009). *Turizm Sosyolojisi: Genel ve Yapısal Yaklaşım*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Ayan, S. ve Öztürk, S. (2010). Avrupa'da PAN Parks Uygulamaları ve Küre Dağları Milli Parkına Entegrasyonu Projesinin Bölgesel ve Sektörel Kazanımları, *Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi*, Selçuk-İzmir.
- Aytaç, A. S. (2003). Murat Dağı'nın Milli Park Planlaması Ve Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Bahadır, M. (2012a). Kovada Gölü'nde Seviye Değişimlerinin İstatistiksel Analizi *Electronic Turkish Studies*, 7 (3), 441-452.
- Bahadır, M. (2012b). Kovada Gölü Havzası Ekosistemine Genel Bir Bakış, *Electronic Turkish Studies*, 7 (4), 947-963.
- Bahadır, M. (2013). Kovada Gölü Milli Parkı'nın Sürdürülebilir Yönetimi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18 (30), 287-310.
- Bahar, O. ve Kozak, M. (2014). *Turizm Ekonomisi*, (6. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara.
- Banff National Park of Canada Management Plan (2010), Parks Canada, Canada.
- Barkauskiene, K. ve Snieska, V. (2013). Ecotourism As Integrant Part Of Sustainable Tourism Development. *Journal of Economics And Management*, 18 (3), 449-456.
- Bayer, M. (1993). Milli Parklar ve Ülkemiz Açısından Önemi, Alınması Gereken Önlemler ve Öneriler. *I. Ormancılık Şurası*, 1-5.

- Bayram, A. (2007). Isparta'nın Korunan Alanları, Kovada Gölü Milli Parkı. *Gülçevrem*, Cilt: 1 Sayı: 1, 20-25.
- Bekdemir, Ü. ve Sezer, İ. (2008). Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı ve Yöre Ekonomik Faaliyetleri İlişkisi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt:13, Sayı:19, 325-345.
- Bello, F.G., Carr, N. ve Lovelock, B. (2016). Community Participation Framework For Protected Area-Based Tourism Planning, *Tourism Planning and Development*, 13(4), 469-485.
- Beyhan, Ş. G. (2004). Kültürel Süreklilik ve Çağdaş Gereksinimler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Kavramsal Modeli: Pamukkale Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Beyhan, Ş. G. ve Ünügür, S.M. (2005). Çağdaş Gereksinimler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli, *İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 4(2), 79-87.
- Boniface, B. G. ve Cooper, C. (1987). *The Geography of Travel and Tourism*, Heinemann Professional Publishing, London.
- Boyacıoğlu, E. Z. (2015). Bölgesel Kalkınmada Turizmin Etkisi, Küçükaltan, D, Çeken H. ve Mercan, Ş.O (Edt.) *Değişen Perspektifleriyle Turizm Politikası ve Planlaması*. içinde (ss: 195-210) Detay Yayıncılık, Ankara.
- Brandon, K. E. ve Wells, M. (1992). Planning For People And Parks: Design Dilemmas, *World Development*, 20(4), 557-570.
- Brody, M. ve Tomkiewicz, W. (2002). Park Visitors' Understandings, Values And Beliefs Related To Their Experience At Midway Geyser Basin, Yellowstone National Park, USA. *International Journal of Science Education*, 24 (11), 1119-1141.
- Buckley, R. (2002). Tourism Ecolabels, *Annals of Tourism Research*, 29 (1), 183-208.
- Butler, R.W. (1993). Tourism—An Evolutionary Perspective. Nelson N.G., Butler R.W. ve Wall G. (edt.) *Tourism And Sustainable Development: Monitoring, Planning, Managing* içinde (ss: 27-44), University of Waterloo Department of Geography Publication 37, Ontario, Kanada.
- Butler, R. (2004). Geographical Research On Tourism, Recreation And Leisure: Origins, Eras And Directions, *Tourism Geographies*, 6 (2), 143-162.
- Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, (Genişletilmiş 18. baskı), PegemA Akademi, Ankara.
- Castellani, V. (2009). Development of Methodologies and Indicators to Assess Sustainability in Tourism and Agriculture. Unpublished Doctorate Thesis. Milano: University of Milano, Department of Environmental Science and Technology.

- Ceylan, S. (2004). Yazılı Kanyon (Sütçüler, Isparta) Tabiat Parkının Turizm Açısından Önemi ve Kullanımı, *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (8), 59-82.
- Chape, S., Blyth, S., Fish, L., Fox, P. ve Spalding, M. (2003). *United Nations List of Protected Areas*, IUCN – The World Conservation Union UNEP World Conservation Monitoring Centre, UK.
- Chin, C.L., Moore, S.A., Wallington, T.J. ve Dowling, R.K. (2000). Ecotourism in Bako National Park, Borneo: Visitors' Perspectives on Environmental Impacts and Their Management, *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (1), 20-35.
- Coccosis, H. (1996). *Tourism and Sustainability: Perspectives and Implications*. In: Sustainable Tourism? European Experiences (edited by G. K. Priestley), J. A. Edwards, and H. Coccosis. London: CABI Publishing..
- Cole, D. N. ve Landres, P.B. (1996). Threats To Wilderness Ecosystems: Impacts And Research Needs. *Ecological Applications*, 6 (1), 168-184.
- Coles, T. (2004). Tourism And Leisure: Reading Geographies, Producing Knowledges. *Tourism Geographies*, 6 (2), 135-142.
- Crilley, G., Weber, D. ve Taplin, R. (2012). Predicting Visitor Satisfaction In Parks: Comparing The Value Of Personal Benefit Attainment And Service Levels In Kakadu National Park, Australia. *Visitor Studies*, 15 (2), 217-237.
- Cutumisu, N. (2003). *The Synergy Between Nature Conservation And Development; A Framework For Analysing The Impact Of The Sustainable Tourism Development Strategy In Natura 2000 Sites*, Wageningen University, The Netherlands.
- Çeken, H. (2014). *Turizm Ekonomisi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Çidam, F. (2007). Diyarbakır Kent Dokusunun Turizm ve Rekreasyon Kaynaklarının Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çimat, A. ve Bahar, O. (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme, *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(6), 1-18.
- Çıracı, H., Turgut, S. ve Kerimoğlu, E. (2008). Sürdürülebilir Turizm Gelişimi İçin Bir Yönetim Modeli Önerisi: Frig Vadisi Örneği, *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi*, 2, 89-102.
- Çolak, A. H. (2001). *Ormanda Doğa Koruma (Kavramlar, Prensipler, Stratejiler, Önlemler)*, Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayını, 291, Ankara.
- Crouch, G. I. ve Ritchie, J. R. B. (1999). Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity, *Journal of Business Research*, 44, 137–152

- Çuhadar, M. (2006). Turizm Sektöründe Talep Tahmini İçin Yapay Sinir Ağları Kullanımı ve Diğer Yöntemlerle Karşılaştırmalı Analizi (Antalya İlinin Dış Turizm Talebinde Uygulama), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.
- Dal, N. ve Baysan, S. (2007). Kuşadası'nda Kıyı Kullanımı ve Turizmin Mekânsal Etkileri Konusunda Yerel Halkın Tutumları, *Ege Coğrafya Dergisi*, 16, 69-85.
- Daniels, M. J., Drogin Rodgers, E. B. ve Wiggins, B. P. (2005). "Travel Tales": An Interpretive Analysis Of Constraints And Negotiations to Pleasure Travel As Experienced by Persons With Physical Disabilities, *Tourism Management*, 26, 919-930.
- Demir, C. (2002). Milli Parklarda Sürdürülebilirlik Kavramının Turizm ve Rekreasyon Faaliyetleri Açısından Analizi: Türkiye'deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(8), 87-105.
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Dilsaver, L. M. (1997). *America's National Park System: The Critical Documents*, Rowman and Littlefield, Lanham, ABD.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya'da Metodoloji: Genel Metotlar ve Özel Öğretim Metotları*, Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul.
- Doğanay, H. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Çizgi Kitabevi, İstanbul.
- Doğanay, H. ve Zaman, S. (2013). *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Doğaner, S. (1985). Turizmde Doğanın Önemi ve Türkiye'de Doğayı Koruma Çalışmaları, *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 2, 117-124.
- Doxey, G. V. (1975). A Causation Theory Of Visitor-Resident Irritants: Methodology And Research Inferences, The Impact Of Tourism: Travel Research Association, 6th Annual Conference Proceedings (ss: 195-198). San Diego.
- Dudley, N. (2008). *Guidelines For Applying Protected Area Management Categories*. IUCN Publication Services, UK.
- Duncan, D. ve Burns, K. (2009). *The National Parks America's Best Idea*, Alfred A.Knope, New York.
- Dutkuner, İ ve H. Fakir. (2000). Kasnak Meşesi'nde Zararlı Makrofunguslar, Seminer Notu Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi, Isparta.
- Düzgüneş, E. (2009). Altındere Vadisi Milli Parkı (Trabzon)'nda Koruma Değeri ile Turizm Potansiyelinin Saptanmasına Yönelik Bir Yöntem Yaklaşımı, Karadeniz

Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

- Düzgüneş, E. (2015). Milli Park Planlamalarında Ziyaretçi Yönetimine İlişkin Yeni Bir Model Önerisi: Altındere Vadisi Milli Parkı (Maçka/Trabzon) Örneği. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon.
- Dwyer, L. ve Edwards, D. (2010). Sustainable Tourism Planning, *Understanding The Sustainable Development of Tourism*, Liburd, J, Edwards D.(edt), Goodfellow Publishers Limited, UK.
- Eagles, P. F. J., McCool, S. F., Haynes, C. D. ve Phillips, A. (2002). *Sustainable Tourism in Protected Areas Guidelines for Planning and Management*, World Commission on Protected Areas (WCPA), IUCN- The World Conservation Union, UK.
- Eagles, P. F. J. ve McCool, S. F. (2002). *Tourism In National Parks And Protected Areas: Planning and Management*, CABI Publishing, UK.
- Eagles, P. F. J. (2002). Trends In Park Tourism: Economics, Finance and Management. *Journal of Sustainable Tourism*, 10 (2), 132-153.
- Eagles, P. F. J. (2009). Governance Of Recreation And Tourism Partnerships In Parks And Protected Areas, *Journal of Sustainable Tourism*, 17(2), 231-248.
- Edroma, E.L. (1997). Yaban Hayatı Turizmi ve Yaban Sahalarından Elde Edilen Diğer Ürünler, Ormanların Üretim Fonksiyonları, XI. Dünya Ormancılık Kongresi Bildirileri, 13-22 Ekim 1997, Antalya, (3), 341-345.
- Emekli, G. (2001). *Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri*, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir.
- Erdoğan, H. (1995). *Uluslararası Turizm*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.
- Erdoğan, N. (2003). *Çevre ve (Eko) Turizm*, Erk Yayınları, İstanbul.
- Erduran, F. (2006). Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın Koruma ve Kullanım İlkeleri Açısından Turizm-Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 37 (2), 225-233.
- Erduran, F. ve Cırık, U. (2011). Gelincik Dağı Tabiat Parkı'nın Rekreatif Peyzaj Değerlerinin Belirlenmesi, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 42 (1), ss: 63-77.
- Erinç, S. (1965). *Yağış Müessiriyeti Üzerine Bir Deneme ve Yeni Bir İndis*, İstanbul: İ.Ü. Coğ. Enst. Yayınları, İstanbul.
- Erinç, S. (1973). *Cumhuriyet'in 50. yılında Türkiye'de Coğrafya*, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

- Eroğlu, S. (2014). Milli Parklar Kanunu'nda Belirlenen Korunan Alan Metodolojisi, *Denetişim*, Kamu İç Denetçileri Derneği, Kalkan Matbbacılık, Ankara.
- Ersin, M.Ö. (2017). Korunan Alanlarda Yaban Hayatı-İnsan atışması: Kızıldağ ve Kovada Gölü Milli Parkı'ndan Örnekler, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Ersoy, M. ve abuk A. (2012). Rekreatyonel Aktiviteler Açısından Milli Park Kullanımı: Uludağ Milli Parkı Örneklemi, *I. Rekreatyon Araştırma Kongresi*, Kemer, Antalya.
- Ertürk, H. (1998). *evre Bilimlerine Giriş*, Ceylan Matbaacılık, Bursa.
- Evliyaoğlu, S. (1989). *Genel Turizm Bilgileri*, Ankara.
- Ezebilo, E. E. ve Mattsson, L. (2010). Socio-Economic Benefits Of Protected Areas As Perceived By Local People Around Cross River National Park, Nigeria. *Forest Policy and Economics*, 12 (3), 189-193.
- Fennell, D. (2003). *Ecotourism: An Introduction*, Second edition, Routledge, London.
- Fisunoğlu, M. (1989). *Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı Bildirileri*, 29-30 Kasım 1989, Türkiye evre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara.
- Gee, C. Y., Mackens, J. C., ve Choy, D. J. (1989). *The Travel Industry*, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Gezer, A., Özen, R. ve Nacakçı, İ. (1998). Bütün Yönleri İle Isparta ve Isparta Yöresi Ormancılığı", 16-17 Mayıs 1998, *Isparta'nın Dünü Bugünü Yarını Sempozyumu II*, 15, 205-215, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, No:15, Isparta.
- Goeldner, C.R. ve Ritchie, J.B. (2003). *Tourism: Principals. Practice, Philosophies*, John Wiley and Sons, Inc, Kanada.
- Goodwin, H. (2002). Local Community Involvement In Tourism Around National Parks: Opportunities and Constraints, *Current Issues in Tourism*, 5 (3/4), 338–360.
- Göktuğ, T. H. ve Yenilmez Arpa, N. (2015). Ziyaretçi Yönetimi Bağlamında Ilgaz Dağı Milli Parkı'nda Rekreatyon Deneyim Kalitesinin Saptanması, *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 146-161.
- Greenidge, K. (2001). Forecasting Tourism Demand: An STM Approach, *Annals of Tourism Research*, 28 (1), 98-112.
- Grundey, D. (2008). Managing Sustainable Tourism in Lithuania: Dream Or Reality? *Technological and Economic Development of Economy*, 14 (2), 118-129.
- Gunther, K. A., Haroldson, M. A., Frey, K., Cain, S. L., Copeland, J. ve Schwartz, C. C. (2004). Grizzly Bear–Human Conflicts In The Greater Yellowstone Ecosystem, 1992–2000. *Ursus*, 15 (1), 10-22.

- Gül, A., Örucü, Ö.K. ve Karaca, Ö. (2002). Gölcük Tabiat Parkının Rekreatif Planlama İlkeleri. SDÜ Araştırma Projeleri Yönetim Birimi Projesi, Isparta.
- Gül, A., Özgüner, H., Akten, M., ve Küçük, V. (2004). Gölcük Gölü ve Çevresinin Peyzaj Planlama ve Tasarımı. SDÜ Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Alt Yapı Projesi No.2002/2, Isparta.
- Gülez, S. (1989). *Park-Bahçe ve Mimarisi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, Ders Teksirleri Serisi 29. Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, Trabzon.
- Gülle, İ. (1999). Kovada Gölü Zooplanktonunun Sistemik ve Ekolojik Yönden Araştırılması, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Su Ürünleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Gündoğdu, E., Ünal, Y. ve Sarıkaya O. (2005). Yazılı Kanyon Tabiat Parkı Kuş ve Memeli Türleri Üzerine Araştırmalar, *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, Sözlü Bildiriler Kitabı*, 595-598.
- Güngörmüş, H. A. ve Sezen, M. (2005). Milletvekillerinin Rekreatif Alışkanlıkları. *Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 7 (4), 52-62.
- Gürbüz, F., Metcalf, J.S., Karahan, A.G. ve Codd, G.A. (2009). Analysis of Dissolved Microcystins In Surface Water Samples From Kovada Lake, Turkey, *Science of the Total Environment*, 407 (13), 4038-4046.
- Gürer, N. ve Eke, F. (2012). Dağlık Alanlarda Turizm ve Ekonomik Kalkınma İlişkisinin Sürdürülebilirlik Göstergeleri İle İrdelenmesinde Bir Yöntem Önerisi; Erzurum, Erzincan, Bayburt Bölgesi Örneği, *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 125-133.
- Haley, A. J., Snaith, T. ve Miller, G. (2005). The Social Impacts Of Tourism A Case Study Of Bath, UK, *Annals of Tourism Research*, 32 (3), 647-668.
- Han, E. ve Kaya, A. A. (2013). *Kalkınma Ekonomisi: Teori ve Politika*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Hepcan, Ş. (1997). Milli Parklarda Yönetim Zonlarının Belirlenmesi Amacıyla Manisa Spil Dağı Milli Parkı Örneğinde Bir Yöntem Araştırması. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Hinch, T. ve Butler, R. (1996). Indigenous Tourism: A Common Ground For Discussion. In R. Butler, & T. Hinch (Eds.), *Tourism and Indigenous Peoples*, International Thomson Business Press, London.
- Huang, Y., Deng, J., Li, J. ve Zhong, Y. (2008). Visitors' Attitudes Towards China's National Forest Park Policy, Roles And Functions, and Appropriate Use. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (1), 63-84.
- Hwang, S.-N., Lee, C. ve Chen, H.-J. (2005). The Relationship Among Tourists' Involvement, Place Attachment And Interpretation Satisfaction in Taiwan's National Parks. *Tourism Management*, 26 (2), 143-156.

- Inskeep, E. (1991). *Tourism Planning: An Integrated And Sustainable Development Approach*, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Ioannides, D. (1995). A Flawed Implementation Of Sustainable Tourism: The Experience Of Akamas, Cyprus, *Tourism Management*, 16 (8), 583-592.
- Ishikawa, K., Hachiya, N., Aikoh, T., Shoji, Y., Nishinari, K. ve Satake, A. (2013). A decision support model for traffic congestion in protected areas: A case study Of Shiretoko National Park, *Tourism Management Perspectives*, 8, 18-27.
- Isparta Valiliği. (2003). *İl Yılığ*, Isparta.
- Isparta İli Çevre Durum Raporu. (2005). Isparta Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Isparta.
- Isparta İli Çevre Durum Raporu. (2011). Isparta Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Isparta.
- Isparta İli Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023. (2013). Isparta Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü, Isparta.
- Isparta İli Tabiat Turizmi Uygulama Eylem Planı 2016. (2016). Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Ankara.
- IUCN. (1994). *Guidelines for Protected Area Management Categories*. CNPPA with the assistance of WCMC. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.
- IUCN. (2011). What is a Protected Area, <http://www.iucn.org> (12.09.2013).
- İçöz, O., Var, T. ve İlhan, İ. (2002). *Turizm Planlaması*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- İçöz, O. (2005). *Turizm Ekonomisi*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Jafari, J. (1982). *The Tourism Market Basket of Goods and Services: The Components and Nature of Tourism*, T. Singh, J. Kaur and P. Singh, (edt.), 1-12, Metropolitan Book, New Delhi.
- Jurowski, C. ve Gürsoy, D. (2004). Distance Effects On Residents' Attitudes Toward Tourism, *Annals of Tourism Research*, 31 (2), 296-312.
- Kabaş, S. (2007). Troya Tarihi Milli Parkı'nın Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2009). *Turizm ve Çevre*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2014). *Turizm ve Çevre*, 6. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kap, S.D. (2010). Doğa Koruma-Kullanmada Bir Denge: İtalya-Cinque Terre Milli Parkı Örneği, *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, (2), 137-143.

- Kaplanoglu, E. (2014). Muhasebe Stajyerlerinin Meslek Mensuplarından ve Meslek Örgütlerinden Beklentileri: Manisa İli Araştırması, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28 (4), 265-284.
- Karabıçak, M. ve Özdemir, M. B. (2015). Sürdürülebilir Kalkınmanın Kavramsal Temelleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Sayı: 6, 44-49.
- Karadağ, A. (2007). Katılımcı Havza Yönetim Modelinin Oluşturulması: Kovada Gölü Örneği. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Prızaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Karadağ, A. A. ve Akpınar, N. (2003). Eğirdir İlçesinin Rekreasyon Kaynaklarının Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi, *Tarım Bilimleri Dergisi*, 9 (2), 189-196.
- Karadağ, A. A. ve Barış, M. (2009). Isparta İli Kovada Alt Havzası Katılımcı Havza Yönetimi Sürecinde Paydaş Analizi Araştırması, *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 15 (3), 259-269.
- Karakuş, Ü. ve Aksoy, A. (2016). Nemrut Dağı Milli Parkı'ndan Rekreasyonel ve Turizm Amaçlı Yararlanmanın Ekonomik Değerinin Belirlenmesi: Seyahat Maliyeti Uygulaması, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 47 (1), 45-51.
- Karaküçük, S. (2008). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Karavaşin, S. (1998). Kovada Gölü ve Kanalı Bentik Faunası Üzerine Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Kaya, İ. (2010). Değişen Sosyal ve Bilimsel Bağlam ve Coğrafyanın Sorumlulukları. *Coğrafya Eğitiminde Kavram ve Değişimler* (Edt: İncekara,S), PegemA Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Kelkit, A. ve Özel, A. (2003). A Research On The Determination Of Physical Planning Of School Gardens In Canakkale City, *Pakistan Journal of Applied Sciences*, 3 (4), 240-246.
- Kervankıran, İ. (2013). *Afyonkarahisar İlinin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, Kocatepe Akademi Yayınları, Afyonkarahisar.
- Kervankıran, İ. ve Eryılmaz, A.G. (2014). Isparta İli Milli Parklarının Rekreasyonel Faaliyetlerde Kullanımı, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 81-110.
- Kervankıran, İ. ve Eryılmaz, A. (2015). Milli Parkların Sürdürülebilir Kullanımı Ve Yönetim Planı Önerisi: Isparta İli Örneği, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 173-190.
- Kervankıran, İ. ve Eryılmaz, A. (2016). Milli Parkların Turizm ve Rekreasyonel Faaliyetlerde Sürdürülebilir Kullanımı: Isparta İli Örneği. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 151-182.

- Kervankıran, İ. ve Kılıç, M. (2017). Sosyo-Mekânsal Boyutlarıyla Kentleşme ve Milli Park Etkileşimi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı Örneği, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 34, 23-38.
- Kılıç, S. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Ekonomik Boyutuna Ekolojik Bir Yaklaşım, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (47), 201-226.
- Kılıç, M. (2018). Türkiye'de Milli Parkların Gelişimi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Kınacı, B., Seyhan, G. ve Pehlivan, N. A. (2011). *Turizm ve Çevre (Çevre Koruma)*, PegemA Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Kim, S.S., Lee, C.-K. ve Klenosky, D. B. (2003). The Influence Of Push And Pull Factors At Korean National Parks. *Tourism management*, 24 (2), 169-180.
- Kır, İ. ve Tuncay, Y. (2010). Kovada Gölü' nde Yaşayan İstakozlarda (*Astacus leptodactylus*) Bazı Ağır Metallerin Birikiminin İncelenmesi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Fen Dergisi*, 5 (2), 179-186.
- Kızılaslan, N. ve Ünal, T. (2013). Manisa Spil Dağı Milli Parkı Kırsal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 7, 10-29.
- Kızıldağ Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı. (2008). Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kliskey, A.D. (1998). Linking The Wilderness Perception Mapping Concept To The Recreation Opportunity Spectrum. *Environmental management*, 22 (1), 79-88.
- Koca, R., Güney, İ., Altundal Öncü, M. ve Somuncu, M. (2016). Korunan Alanlarda Etkili Planlama ve Sürdürülebilir Alan Yönetimi Üzerine Kaçkar Dağları Milli Parkı'nın İncelenmesi. *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 13-14 Ekim 2016, Ankara.
- Korkmaz, M. (2001). Orman Kaynaklarında Doğa Turizmi Etkinliklerinin Ekonomik Çözümlenmeleri. *Turkish Journal of Forestry*, 2, 111-134.
- Kotler, P., Bowen, J.T., Makens, J.C. ve Baloglu, S. (2006). *Marketing For Hospitality And Tourism*, 7th Edition, England.
- Kovada Gölü Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Müdürlüğü .(2008). Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kozak, N. (2001). *Genel Turizm: İlkeler-Kavramlar*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M. (2006). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*, (6. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara.

- Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. ve Kozak, M. (2008). *Genel Turizm: İlkeler-Kavramlar*, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kozak, M. ve Martin, D. (2012). Tourism Life Cycle and Sustainability Analysis: Profit-Focused Strategies for Mature Destinations. *Tourism Management*, 33 (1), 188-194.
- Kozak, M. A. ve Bahçe, A. S. (2012). *Özel İlgi Turizmi*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. ve Kozak, M. (2014). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kruger, M., Viljoen, A. ve Saayman, M. (2017). Who Visits The Kruger National Park, And Why? Identifying Target Markets, *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 34 (3), 312-340.
- Kurdoğlu, O. (2007). Dünyada Doğayı Koruma Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Güncel Boyutu, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 59-76.
- Kuset, G. (2007). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) Doğa Koruma Olgusu ve Potansiyel Bir 'Kara Peyzajını Koruma Alanı' Olarak Alevkaya Bölgesinin Planlanmasına Yönelik Bir Araştırma, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Kuss, F.R. ve Graefe, A.R. (1985). Effects Of Recreation Trampling On Natural Area Vegetation, *Journal of Leisure Research*, 17 (3), 165-183.
- Kuuder, C. J. W., Bagson, E. ve Aalongdang, I. O. (2013). Livelihood Enhancement through Ecotourism; A case of MognoriEcovillage near Mole National Park, Damongo, Ghana, *International Journal of Business and Social Science*, 4, 128-137.
- Kuvan Y. (1997). Balıkesir Yöresindeki Orman Rekreasyon Kaynaklarının Yönetimi, Sorunları ve Çözüm Yolları, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Küçüktopuzlu, F. (1991). *Turistik Faaliyetlerin Turizm Alanındaki Ekolojik Yapıya Etkileri*, Turizm Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı, 246-254, Ankara.
- Küçükyaman, D. (2010). Kovada Gölü'nün hidrolojik ve meteorolojik kuraklık analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Lane, B. (1994). Sustainable Rural Tourism Strategies: A Tool For Development And Conservation, *Journal of Sustainable Tourism*, 2 (1-2), 102-111.
- Lascurain, H. (1993). Ecotourism As a Worldwide Phenomenon, In K. Lindberg, & D. Hawkins (Eds.), *Ecotourism: A Guide For Planners and Managers* (ss. 12-14). North Bennington: The Ecotourism Society.

- Law, C.M. (2000). Regenerating The City Centre Through Leisure and Tourism, *Built Environment* (26), 117-129.
- Leiper, N. (1993). Industrial Entropy in Tourism Systems, *Annals of Tourism Research*, 1 (20), 221-226.
- Li, W. M. ve Dewar, K. (2003). Assessing Tourism Supply In Beihai, China, *Tourism Geographies*, 5 (2), 151-167.
- Lickorish, L.J. ve Jenkins, C.L. (1997). *An Introduction to Tourism*, Butterworth-Heinemann.
- Liu, J., Ouyang, Z. ve Miao, H. (2010). Environmental Attitudes Of Stakeholders And Their Perceptions Regarding Protected Area-Community Conflicts: A Case Study In China, *Journal of Environmental Management*, 91 (11), 2254-2262.
- Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique, *Journal of Sustainable Tourism*, 11 (6), 459-475.
- MacKinnon, K. J. (1986). *Guidelines for Protected Areas in the Tropics*, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources and United Nations Environment Programme, Gland, Switzerland.
- Manning, R. (2001). Programs That Work. Visitor Experience And Resource Protection: A Framework For Managing The Carrying Capacity Of National Parks, *Journal of Park And Recreation Administration*, 19 (1), 93-108.
- Massey, D. (1994), "A Global Sense Of Place" In *Space, Place and Gender*, Cambridge: Polity Press, 146-156.
- Mathieson, A. ve Wall, G. (1982). *Tourism Economic, Physical and Social Impacts*, Longman, Harlow.
- Mei Li, W. ve Dewar, K. (2003). Assessing Tourism Supply in Beihai, China, *Tourism Geographies*, 5 (2), 151-167.
- Menteş, İ. ve Kalem, S. (2003). *Pan Parks Raporu*, Ankara.
- McIntosh, R. W. ve Goeldner, C. R. (1990). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*, Wiley Publishers, New York.
- McIntyre, G., Hetherington, A. ve Inskip, E. (1993). *Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners*, World Tourism Organization (WTO).
- Mudiyansele, R. ve Rathnayake, W. (2016). Economic Values for Recreational Planning at Horton Plains National Park, Sri Lanka, *Tourism Geographies*, Vol: 18, 213-232.
- Mulongoy, K.J. ve Chape, S. (2004). *Protected Areas and Biodiversity. An Overview of Key Issues*, CBD Secretariat And UNEP-WCMC, Montreal, Canada and Cambridge, UK.

- Nelson, V. (2013). *An Introduction to the Geography of Tourism*, Rowman&Littlefield Publishers, UK.
- Nepal, S. K. (2002). Linking Parks And People: Nepal's Experience In Resolving Conflicts In Parks And Protected Areas, *The International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 9 (1), 75-90.
- Nicholson, L. D. (1987). *The Greening of the Cities*, Routledge and Kegan Paul, London.
- Notzke, C. (2004). Indigenous Tourism Development In Southern Alberta, Canada: Tentative Engagement, *Journal Of Sustainable Tourism*, 12 (1), 29-54.
- Oban, Ç. R. (2008). Korumada Yasal Gelişim ve Doğal Miras Alanlarının Miras Turizmindeki Önemi, *İTÜ ve Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi (23-27 Nisan 2008, Belek, Antalya) Bildiri Kitabı*, 601-613.
- Obua, J. ve Harding, D. (1996). Visitor Characteristics and Attitudes Towards Kibale National Park, Uganda. *Tourism Management*, 17 (7), 495-505.
- Oğurlu, İ. ve Avcı, M. (1999). Yaban Hayatı Raporu, Kızıldağ Milli Parkı Master Planı Analitik Etüt Raporu, Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Oğurlu, İ., Gündoğdu, E. ve Sarıkaya, O. (2005). Gölcük Tabiat Parkı Faunası Üzerine Araştırmalar, *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu Sözlü Bildiriler Kitabı*, 615-621.
- Olalı, H. ve Timur, A. (1988). *Turizm Ekonomisi*, Ofis Ticaret Matbaacılık, İzmir.
- Olalı, H. (1990). *Turizm Politikası ve Planlaması*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Oran, S. (1992). Kovada Gölü (Isparta-Eğridir) ve Dolayının Karst Hidrojeolojisi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Örnek Özden, E. ve Görgülü, Z. (2006). Planlama - Koruma İlişkisi Üzerine Yeni Bir Sistem Önerisi, *YTÜ Mim. Fak. e-Dergisi*, 4, 234-255.
- Özaltın, O. ve Özmen, H. İ. (2005). Türkiye’de Korunan Doğal Alanlarda Doğa Sporlarının Yapılabilirliğinin Analizi ve Isparta İli Etkililik Ölçümü, *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu*, 455-463, Isparta.
- Özçağlar, A. (2006). *Coğrafyaya Giriş*, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara.
- Özdan, A. (2014). Gelincik Dağı Tabiat Parkı ve Kovada Gölü Milli Parkı (Isparta) Ichneumonidae (Hymenoptera) Faunası, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

- Özdemir İ. (2002). Osmanlı Toplumunda Çevre Anlayışı, *Türkler*, (Edt: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca) Yeni Türkiye Yayınları, 598-610. Ankara.
- Özer, S. (2004). Sarıkamış (Kars) Ormanlarının Doğa Koruma Kriterleri Yönünden İncelenmesi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Özgüç, N. (2007). *Turizm Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Özkan, B. (2001). *Kentsel Rekreasyon Alan Planlaması*, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İzmir.
- Özkan, B., Güney, A., Koçman, A., Türkyılmaz, B. Z., Kaplan, A. ve Hepcan, Ş. (2003). Ülkemizde Doğal Sit Uygulamalarına Yönelik Yeni Yaklaşımlar, *Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu*, 16-18 Nisan 2003, 9-16, İzmir.
- Öztürk, C. (2005). Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın Koruma-Kullanım İlkeleri Yönünden İrdelenmesi. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Pekin, F. (2011). *Çözüm: Kültür Turizmi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Pietilä, M. ve Fagerholm, N. (2016). Visitors' Place-Based Evaluations Of Unacceptable Tourism Impacts In Oulanka National Park, Finland, *Tourism Geographies*, 18 (3), 258-279.
- Pickering, C. M., Mount, A., Wichmann, M.C. ve Bullock, J.M. (2011). Estimating Human-Mediated Dispersal of Seeds Within An Australian Protected Area, *Biological Invasions*, 13, 1869-1880.
- Puhakka, R., Sarkki, S., Cottrell, S.P. ve Siikamäki, P. (2009). Local Discourses And International Initiatives: Sociocultural Sustainability Of Tourism In Oulanka National Park, Finland, *Journal of Sustainable Tourism*, 17 (5), 529-549.
- Puustinen, J., Pouta, E., Neuvonen, M. ve Sievänen, T. (2009). Visits to National Parks And The Provision Of Natural and Man-Made Recreation And Tourism Resources, *Journal of Ecotourism*, 8 (1), 18-31.
- Reimann, M., Lamp, M.-L. ve Palang, H. (2011). Tourism Impacts And Local Communities In Estonian National Parks, *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 11, 87-99.
- Robinson, H. (1976). *A Geography of Tourism*, Harlow: Longman, Londra.
- Rodrigues, A. S., Andelman, S. J., Bakarr, M. I., Boitani, L., Brooks, T. M., Cowling, R. M., Fishpool, L. D., da Fonseca, G. A., Gaston, K. J. ve Hoffmann, M. (2004). Effectiveness Of The Global Protected Area Network In Representing Species Diversity, *Nature*, 428 (6983), 640-643.

- Ryan, C. ve Sterling, L. (2001). Visitors To Litchfield National Park, Australia: A Typology Based on Behaviours, *Journal of Sustainable Tourism*, 9 (1), ss: 61-75.
- Saayman, M., Van der Merve., Saayman, A. ve Mouton, M.E. (2009). The Socio-Economic Impact of an Urban Park: The Case of Wilderness National Park, *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 1, 247-264.
- Samırkaş, M. ve Bahar, O. (2013). *Turizm, Yoksulluk ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Sancer, O. (2015). Kovada Gölü' nün Suyunda, Sedimentinde ve Gölde Yetişen Kamış (*Phragmites Austrialis (Cav.) Trin.ex Steudel 1841*) Bitkisinde Ağır Metal Düzeylerinin Belirlenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Sarı, C. ve Bidav, Y. (2017). Munzur Vadisi Milli Parkı'nda Doğal ve Kültürel Çevrenin Geliştirilmesi ve Korunması Üzerine Yöre Halkının Farkındalığı, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22 (38), 63-86.
- Sarıkaya, M. ve Kaya, F. Z. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14 (2), 221-233.
- Sarkım, M. (2007). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turistik Ürün Çeşitlendirme Politikaları ve Antalya Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Savaş, N. (1992). IV. Uluslararası Milli Parklar ve Korunan Alanlar Kongresi İzlenimleri, *Tabiat ve İnsan, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Yayın Organı*, 2, 25-26.
- Sayan, S. ve Karagüzel, O. (2010). Problems of Outdoor Recreation: The Effect Of Visitors' Demographics on the Perceptions of Termessos National Park, Turkey. *Environmental Management*, 45 (6), 1257-1270.
- Scharpf, H. (1998). 21.Yüzyılda Sürdürülebilir Turizm Politikaları", *I. Uluslararası Turizm Sempozyumu*, Berlin Teknik Üniversitesi.
- Scholtz, M., Kruger, M. ve Saayman, M. (2015). Determinants of Visitor Length Of Stay At Three Coastal National Parks In South Africa, *Journal of Ecotourism*, 14 (1), 21-47.
- Sezen, J. (2017). Türkiye ve Dünyada Korunan Alanlara Yönelik Çevre Bilincinin Önemi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2 (2), 165-177.
- Sinclair, M.T. (1998). Tourism and Economic Development: A Survey, *The Journal Of Development Studies*, 34 (5), 1-51.
- Somuncu, M. (2003). Türkiye'de Koruma Altındaki Dağlık Alanlarda Turizm. Rekreasyon ve Çevre Etkileşimi: Aladağlar ve Kaçkar Dağları Milli Parkı Örnekleri, *Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu*, 16-18 Nisan 2003, İzmir.

- Soykan, F. (2003). Coğrafi Çevrenin Turizm Amaçlı Değerlendirilmesinde Turizm Potansiyelini Saptamanın Önemi, *Ege Üniversitesi Coğrafya Bölümü Sempozyumları 2, Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu*, 16-18 Nisan 2003, İzmir.
- Süslü, M. (2011). K.K.T.C. Karpaz'ın Doğal Ve Kültürel Değerlerinin Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Stack, D.W., Peter, N., Manning, R.E. ve Fristrup, K.M. (2011). Reducing Visitor Noise Levels At Muir Woods National Monument Using Experimental Management, *The Journal of the Acoustical Society of America*, 129 (3), 1375-1380.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*, CABI Publishing, UK.
- Szabo, E. A., Lawrence, A., Iusan, C. ve Canney, S. (2008). Participatory Protected Area Management—A Case Study From Rodna Mountains National Park, Romania, *The International Journal of Biodiversity Science and Management*, 4 (4), 187-199.
- Şahbaz, R. P. ve Altınay, M (2015). Türkiye'deki Milli Parkların Rekreasyon Faaliyetleri Açısından Değerlendirilmesi, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3 (3), 125-135.
- Şanlıöz-Özgen, H. K., Dilek, S. E., Türksoy, S. S. ve Kaygalak-Çelebi, S. (2016). *Turizm ve Çevre: Kavramsal Çerçeve*, içinde Sürdürülebilir Turizm Yönetimi, ed. Nilüfer Koçak, Ankara: Detay Yayıncılık, 1-22.
- Şen, İ. (2012). Kovada Gölü Ve Kızıldağ Milli Parkları'nın (Isparta) Yaprak Böceklerinin (Coleoptera: Chrysomelidae) Tür Çeşitlilikleri, Bollukları Ve Bunları Etkileyen Çevresel Faktörlerin Belirlenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.
- Şener, Ş. ve Şener, E. (2016). Kovada Gölü'nün (Isparta) Hidrojeokimyasal İncelenmesi, *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 4 (2), 49-58.
- Şimşekli, M. (2009). Kızıldağ Milli Parkı'nın Ornitofaunası, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Tabur, M .A. (2002). Göller Bölgesi (Göhlisar Gölü, Burdur Gölü, Eğirdir Gölü, Kovada Gölü, Beyşehir Gölü) Kuşlarının Biyoekolojisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Isparta.
- Tekeli, İ. (2009). *Kültür Politikaları ve İnsan Hakları Bağlamında Doğal ve Tarihi Çevreyi Korumak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

- Temurçin, K. (2004). Isparta İli Ekonomik Coğrafyası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya (Beşeri ve İktisadi Coğrafya) Anabilim Dalı Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara.
- Temurçin, K. (2009). Isparta İlinin Coğrafi Özellikleri, *Geçmişten Günümüze Isparta*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara.
- Togridou, A., Hovardas, T. ve Pantis, J. D. (2006). Determinants of Visitors' Willingness to Pay for the National Marine Park Of Zakynthos, Greece. *Ecological Economics*, 60 (1), 308-319.
- Topgül, S. (2012). Gala Gölü Milli Parkı'nın (Edirne) Sosyo-Ekonomik Etkilerinin İncelenmesi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- Toskay, T. (1983). *Turizm Olayına Genel Yaklaşım*. Der Yayıncılık, İstanbul.
- Trakolis, D. (2001). Local People's Perceptions Of Planning And Management Issues In Prespes Lakes National Park, Greece, *Journal of Environmental Management*, 61 (3), 227-241.
- Tuan, Y. F. (1974) *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values* (New York, Columbia University Press), ABD.
- Tuna, M. (2007). *Turizm, Çevre ve Toplum (Marmaris Örneği)*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (1998). *Beşeri Coğrafya*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- TÜSİAD. (2012). *Sürdürülebilir Turizm*, TÜSİAD Yayın, İstanbul.
- UNWTO. (2013). UNWTO Annual Reports, World Tourism Organization, Spain.
- UNWTO. (2015). UNWTO Tourism Highlights, IUCN, 2015 Edition.
- Usta, Ö. (1992). *Turizm*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Usta, Ö. (2009). *Turizm: Genel ve Yapısal Yaklaşım*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Ülgen, H. ve Zeydanlı, U. (2008). *Orman ve Biyolojik Çeşitlilik*, Doğa Koruma Merkezi, Ankara.
- Ünal, İ. (2014). Isparta İli Sütçüler İlçesi Turizm Potansiyelinin Kırsal Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi ve Yerel Halkın Rolü, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ünlüönen, K., Tayfun, A. ve Kılıçlar, A. (2009). *Turizm Ekonomisi*, Ankara: 2. Baskı, Nobel Yayınları.
- Varnacı Uzun, F. ve Somuncu, M. (2011). Kültürel Peyzajın Korunması ve Turizm İlişkisi Bağlamında Yerel Halkın Görüşleri: Ihlara Vadisi Örneği, *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 3(2), 21-36.

- Walpole, M. J. ve Goodwin, H. J. (2001). Local Attitudes Towards Conservation And Tourism Around Komodo National Park, Indonesia, *Environmental Conservation*, 28 (2), 160-166.
- Wiegleb, G. (2003). *Conservation of Regional and Global Biodiversity*, BTU Cottbus, International Master Program "World Heritage Studies", 2nd Edition, Summer Semester.
- Wilshusen, P.R., Brechin, S.R., Fortwangler, C.L. ve West, P.C. (2002). Reinventing A Square Wheel: Critique of A Resurgent" Protection Paradigm" In International Biodiversity Conservation, *Society and Natural Resources*, 15 (1), 17-40.
- WTO/UNEP. (1992). *Guidelines: Development of National Parks and Protected Areas for Tourism*, Madrid: World Tourism Organization.
- Yalınkılıç, M. ve Yenilmez Arpa, N. (2005). Türkiye'deki Korunan Alanlar Ve Ekoturizm, *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu*, 8-10 Eylül 2005, 3-13, Isparta.
- Yaman, İ. (2016). Kovada Gölü Milli Parkı (Isparta)'ndaki Yer Böcekleri. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı Zooloji Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Yaylı, H. (2012). Çevre Etiği Bağlamında Kalkınma, Çevre ve Nüfus, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:15, 151-169.
- Yeni Gölcük. (2016). Yeni Ün Dergisi, Sayı 27.
- Yeşil, M. (2016). Doğa Koruma Yaklaşımlarındaki Değişimlerin Dünyada ve Türkiye'deki Tarihsel Süreci, *Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4 (10), 867-876.
- Yıldız, S. B., Kılıç, S. N. ve Gürbüz, A. K. (2016). Balıkesir Kent Halkının Yaşadıkları Kentteki Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımları ve Yerel Rekreasyon İmkanlarının Yeterlilik Düzeylerinin Belirlenmesi, *Journal of Recreation and Tourism Research*, 3 (1), 10-23.
- Yılmaz, H., Yılmaz, S., Kelkit, A. ve Bulut, Y. (1996). Kentlerde Yanlış Alan Kullanımlarının Ortaya Çıkardığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Yerleşim ve Çevre Sorunları Çanakkale İli Bildiriler Kitabı*, İzmir.
- Yılmaz, S. ve Özer, S. (2003). Narman Peri Bacalarının Tabiat Anıtı Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi. *Ekoloji Çevre Dergisi*, 12 (48), 26-31.
- Yoon, Y., Gürsoy, D. ve Chen, J.S. (2001). Validating A Tourism Development Theory With Structural Equation Modeling, *Tourism Management*, 22 (4), 363-372.
- Yüce, A. (1999). Kovada Gölü ve Kanalı Alglerinin Taksonomik ve Ekolojik Yönden İncelenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Su Ürünleri Temel Bilimler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.

- Yücedağ, C. ve Carus, S. (2005). Kovada Gölü Milli Parkı Ormanlarının Meşcere Kuruluşları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 1, 62-77.
- Yücel, M. (1995). *Doğa Koruma Alanları ve Planlaması*. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No:9, Adana.
- Yücel, M. ve Babuş, D. (2005). Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye’deki Gelişmeler. *Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü DOA Dergisi*, 11, 151-175.
- Yücel, M. (2005a). Korunan Alanların Sınıflandırılması ve Uzun Devreli Gelişme Planları Yapımında Yaşanan Sorunlar, *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu*, Sözlü Bildiriler Kitabı, 8-10 Eylül 2005, Isparta.
- Yücel, M. (2005b). *Doğa Koruma*, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Adana.
- Zafer, B. (1991). Türkiye’de Doğa Koruma Alanları ve Doğal Sitlerin Belirleme ve Sınıflandırılmasında Kullanılacak Kriterlerin Saptanması Amacıyla İzmir–Kemalpaşa Örneklemesine Dayalı Yöntem Araştırması, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İzmir.
- Zeybek, S.O. (2016). Fenni Ormancılığın Keçiler ve Köylülerle İmtihanı: Sömürge İmparatorluklarından Ulus Devletlere Orman Koruma, *Toplum ve Bilim*, 137, 129-152.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://www.australia.com> (S.E.T: 27.03.2018).
- <http://www.bbc.com/travel/story/20120418-europes-wild-network-of-pan-parks/> (S.E.T: 03.06.2018)
- www.biebrza.org.pl (S.E.T: 29.03.2018).
- <http://bilgelikyolu.wordpress.com/category/cesitli-yazilar/kizilderili-reis-seattlein-mektubu/>. (S.E.T: 03.06.2018).
- <http://www.bomba32.com/haber/isparta/kizildag-saglik-turizminin-baskenti-olacak/13511.html/> (S.E.T: 27.03.2018).
- <http://bölge6.ormansu.gov.tr/> (S.E.T: 11.05.2016).
- <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1190241-ispartada-golcuk-europark-onay-bekliyor/> (S.E.T: 03.02.2016).
- https://www.hgk.msb.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf (S.E.T: 06.07.2018).
- <http://www.kibaleforestnationalpark.com> (S.E.T: 27.03.2018).
- <http://www.komodonalpark.org> (S.E.T: 27.03.2018).
- <http://www.krugerpark.co.za/> (S.E.T: 27.03.2018).

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/> (S.E.T: 13.04.2018).

<http://www.milliparklar.gov.tr/korunan-alanlar/milli-parklar/> (S.E.T: 01.08.2018).

<http://www.nationalparks.fi/oulankanp> (S.E.T: 27.03.2018).

<http://www.nationalparksaustria.at/en/pages/gesaeuse-59.aspx>. (S.E.T: 27.03.2018).

<https://nigeria.wcs.org> (S.E.T: 27.03.2018).

<http://www.nmp-zak.org/en> (S.E.T: 27.03.2018).

<https://www.nps.gov/aboutus/national-park-system.htm>/(S.E.T: 20.09.2015).

<https://www.nps.gov> (S.E.T: 27.03.2018).

<https://parksaustralia.gov.au> (S.E.T: 27.03.2018).

<http://www.radikal.com.tr/hayat/sonbaharin-gozdesi-kasnak-mesesi-ormani-1107957/>
(S.E.T: 27.03.2018).

<https://www.sanparks.org/> (S.E.T: 27.03.2018).

<https://www.sarawakforestry.com/parks-and-reserves/bako-national-park/>(S.E.T:
27.03.2018).

http://www.srilankaecotourism.com/horton_plains.htm (S.E.T: 27.03.2018).

<http://www.turizmhaberleri.com/KoseYazisi.asp?ID=3820/> (S.E.T: 20.04.2018).

<https://www.uncover-romania.com/attractions/nature/rodnei-mountains-national-park>
(S.E.T: 27.03.2018).

<http://www.visitgreece.gr> (S.E.T: 27.03.2018).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı : Adile Gül ERYILMAZ

Doğum Yeri ve Yılı : Isparta / 1990

Eğitim Durumu:

Ortaöğretim ve Lise : Gülkent Anadolu Lisesi

Lisans : Afyon Kocatepe Üniversitesi Coğrafya Bölümü (2008-2012)

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi:

1. İngilizce-Orta Seviye

İş Denevimi: .Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Araştırma Görevlisi (2014-....)

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar:

Makaleler:

Kervankıran, İ. ve Eryılmaz, A.G. (2014). Isparta İli Milli Parklarının Rekreatyonel Faaliyetlerde Kullanımı, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:29, S:81-110, İstanbul.

Kervankıran, İ.,Eryılmaz, A.G. (2015). "Milli Parkların Sürdürülebilir Kullanımı ve Yönetim Planı Önerisi:Isparta İli Örneği", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı:34, ss: 173-190.

Kervankıran, İ.,Eryılmaz, A.G. (2016). Milli Parkların Turizm ve Rekreatyonel Faaliyetlerde Sürdürülebilir Kullanımı: Isparta İli Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2016, Sayı:139, ss: 151-182.

Kervankıran, İ.,Eryılmaz, A.G. (2017). İnanç Turizmine Yönelik Ziyaretçi Algılarının Demografik Farklılıklar Açısından İncelenmesi: Konya Mevlana Müzesi Örneği, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 59, ss: 276-296, Ocak Şubat-2017.

Bildiriler:

Kervankıran, İ. ve Eryılmaz, A.G. (2014). 'Milli Parkların Turizm ve Rekreatif Faaliyetlerde Sürdürülebilir Kullanımı: Isparta İli Örneği'. VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi, 03-06 Nisan 2014, Kuşadası, Aydın.

Kervankıran, İ.ve Eryılmaz, A.G.(2014). "Milli Parkların Sürdürülebilir Kullanımı ve Yönetim Planı Önerisi: Isparta İli Örneği". Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi, 04-07 Haziran, Muğla.

Kervankıran, İ., Eryılmaz, A.G.(2015). Müzelerin Türkiye Turizmindeki Yeri Nedir? Türkiye'de Müze Turizminin Mekânsal Dağılımına Genel Bir Bakış, I. Avrasya Uluslararası Turizm Kongresi, 28-30 Mayıs, Konya.

Kervankıran, İ., Çuhadar, M., Eryılmaz, A.G. (2015). "Eğirdir İlçesi'nde Okuyan Üniversite Öğrencilerinin Eğirdir Turizmi ile İlgili Algılarını Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma", Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi, 21-23 Mayıs, Ankara.